

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

(Ne) Přítel města? Obchodní domy 60. – 80. let v malých městech jižních Čech.

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autor práce: Bc. Kateřina Novosádová, DiS.

Studijní obor: Dějiny a filozofie umění

Ročník: 2.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze portálu STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 4. 12. 2019

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D. za vedení mé práce a věcné připomínky. Dále děkuji pracovníkům městských muzeí a městských úřadů v příslušných městech za pomoc při hledání dokumentů i fotografií k mému tématu a možnosti jejich prostudování. Jmenovitě Mgr. Janu Kotalíkovi a Mgr. Zdeňku Dudovi z Prácheňského muzea v Písku, Mgr. Petru Chlebcovi z Městského muzea v Blatné, Bc. Kateřině Malečkové, starostce Blatné, Jaroslavě Pěčové z Městského úřadu v Blatné, Vladimíru Švecovi, předsedovi družstva Jednoty SD ve Volyni, Ing. Jaroslavě Fialové z Městského úřadu v Protivíně, Mgr. Jitce Velkové z Městského muzea a galerie ve Vodňanech, Ing. Jiřímu Černému majiteli OS Koruna ve Vodňanech, Ing. Věře Černé z Městského úřadu ve Vodňanech, Karlu Burdovi z Vodňan, Mgr. Marii Vilánkové a Mgr. Robertu Malotovi z Muzea středního Pootaví ve Strakonících, Jaroslavu Landsingerovi ze Strakonic, Blance Cibulkové z Městského úřadu ve Strakonících, Ing. Iloně Langerové z Městského úřadu ve Vimperku, Zdeňku Jungvirtovi z Vimperku, Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty SD ve Vimperku a Markétě Šulcové z Městského úřadu v Prachaticích. Bez těchto lidí by vznik této práce nebyl možný.

ANOTACE

Práce se zabývá fenoménem obchodních domů postavených v 60. – 80. letech v menších městech na území jižních Čech. Jedná se o budovy v socialistickém duchu, které většinou významně zasáhly do podoby měst. Hlavním cílem je nejenom zmapovat urbanistické proměny historických center vybraných měst a zrekonstruovat okolnosti průběhu výstavby vybraných obchodních domů, ale i popsat jejich uměleckohistorickou stránku. Jedná se o obchodní domy v Písku, Blatné, Protivíně, Vodňanech, Strakonících, Vimperku a Prachaticích postavených mimo společnost Prior. Hlavním investorem zde byla společnost Pramen nebo družstvo Jednota.

Výzkum pracuje převážně s primárními prameny zachovanými ve složkách příslušných městských úřadů, státních okresních archivů a s dobovým tiskem. Tyto zdroje často dosud nebyly publikovány. Sekundární literatura je použita zejména pro následnou komparaci. Uvedené zdroje pomáhají objasnit a zhodnotit, jakým způsobem vybrané stavby změnilly podobu měst. Práce popisuje u jednotlivých zkoumaných budov řešení dispozic z hlediska jejich funkce a nastiňuje škálu jejich fasád, tzv. „poutačů ve městě“, které zajišťovaly hlavní komunikaci s okolím. Dále se práce pokouší vyhledat variace a kombinace materiálů, které byly použity pro jejich výstavbu. Zabývá se rovněž podobou a mírou dochování umělecké výzdoby doplňující samotnou architekturu.

Text zároveň poskytuje nejen vzájemné porovnání staveb v malých městech v rámci kraje ve zmíněných zkoumaných oblastech, ale současně komparaci s významnými obchodními domy společnosti Prior v krajských městech na území bývalého Československa. Na závěr se dotýká otázky budoucnosti zkoumaných staveb a jejich případné památkové ochrany.

A friend or a foe of the town? Department stores from the 1960s to the 1980s in small towns in South Bohemia.

ANNOTATION

My thesis deals with the phenomenon of department stores built between the 1960s and the 1980s in small towns in South Bohemia. They are buildings fashioned in the socialist style which often had strong impact on the appearance of the town. The main goal of my work is not only to document urban changes of the historic centres of the chosen towns and to reconstruct the circumstances of the constructions of those department stores, but also to describe their art historical aspect. I have chosen department stores in Písek, Blatná, Protivín, Vodňany, Strakonice, Vimperk and Prachatice which were not built by the company Prior. The main investor was the company Pramen or Jednota.

The main primary sources of the research are from files in the respective town halls, from state district archives and newspapers of that period. Those sources have often not been published yet. The secondary literature is used for a comparison. The sources help to clarify and assess how the chosen buildings changed the appearances of the towns. The thesis describes some features of the individual buildings related to their functions and depicts their facades, so called “billboards in the town”, which provided the main communication with the people. And then I try to find variations and combinations of materials used in the construction of the buildings. The thesis also deals with the artistic decoration complementing the architecture of the buildings and how much of it has remained.

The text provides not only comparison of the buildings in small towns in the given areas, but there is also a comparison with major department stores of the company Prior in regional capitals in former Czechoslovakia. At the end it touches on the question of the future of the examined buildings and their possible preservation as national monuments.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AVU — Akademie výtvarných umění

BLR — Bulharská lidová republika

ČFVU — Český fond výtvarných umělců

ČNR — Česká národní rada

JKV KSČ — jihočeský krajský výbor Komunistické strany Československa

LSD Jednota — Lidové spotřební družstvo Jednota

Měst NV — Městský národní výbor

MLR — Maďarská lidová republika

NDR — Německá demokratická republika

n. p. — národní podnik

OC — obchodní centrum

OD — obchodní dům

ONV — Okresní národní výbor

OS — obchodní středisko

OSP — Okresní stavební správa

OV KSČ — Okresní výbor Komunistické strany Československa

RaJ — Restaurace a Jidelny Vimperk

SPÚO — Státní projektový ústav obchodu

ÚKRRK KSČ — Ústřední kontrolní a revizní komise Komunistické strany Československa

UMPRUM — Vysoká škola uměleckoprůmyslová

ÚV KSČ — Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Obsah

1	Úvod	10
1.1	Představení fenoménu obchodních domů postavených v letech 1960 — 1980	10
1.2	Literatura k tématu	15
1.3	Definice výběru obchodních domů představených v textu	18
2	Obchodní domy v jižních Čechách.....	19
2.1	OD Racek v Písku	19
2.1.1	Proměna města s výstavbou OD	19
2.2	Stavba OD.....	20
2.2.1	Materiály	21
2.2.2	Otevření.....	21
2.2.3	Podoba exteriéru.....	21
2.2.4	Podoba interiéru a nabízený sortiment	22
2.2.5	Velikost.....	23
2.2.6	Pozdější úpravy a proměny OD	23
2.2.7	Umělecké dílo.....	23
2.3	OD Labuť v Blatné	24
2.3.1	Proměna města s výstavbou obchodního domu.....	24
2.3.2	Stavba OD.....	25
2.3.3	Materiály	26
2.3.4	Otevření.....	27
2.3.5	Podoba exteriéru.....	27
2.3.6	Podoba interiéru a nabízený sortiment	29
2.3.7	Velikost.....	30
2.3.8	Pozdější úpravy a proměny OD	30
2.3.9	Umělecké dílo.....	32
2.4	OD Blanice v Protivíně.....	32
2.4.1	Proměna města s výstavbou OD	32
2.4.2	Stavba OD.....	35
2.4.3	Materiály	36
2.4.4	Otevření.....	37
2.4.5	Podoba exteriéru.....	37
2.4.6	Podoba interiéru a nabízený sortiment	38
2.4.7	Velikost.....	39

2.4.8	Pozdější úpravy a proměny OD	39
2.4.9	Umělecké dílo.....	40
2.5	OD Koruna ve Vodňanech	40
2.5.1	Proměna města s výstavbou obchodního domu.....	40
2.5.2	Stavba OD.....	43
2.5.3	Materiály	45
2.5.4	Otevření.....	46
2.5.5	Podoba exteriéru.....	46
2.5.6	Podoba interiéru a nabízený sortiment	47
2.5.7	Velikost.....	48
2.5.8	Pozdější úpravy a proměny OD	49
2.5.9	Umělecké dílo.....	49
2.6	OD Otava ve Strakonících.....	50
2.6.1	Proměna města s výstavbou OD	50
2.6.2	Stavba OD.....	52
2.7	Materiály	54
2.7.1	Otevření.....	54
2.7.2	Podoba exteriéru.....	55
2.7.3	Podoba interiéru a nabízený sortiment	56
2.7.4	Velikost.....	57
2.7.5	Pozdější úpravy a proměny OD	57
2.7.6	Umělecké dílo.....	59
2.8	OD Luna v Písku.....	60
2.8.1	Proměna města s výstavbou obchodního domu Luna	60
2.8.2	Stavba OD.....	61
2.8.3	Otevření.....	61
2.8.4	Podoba exteriéru.....	62
2.8.5	Podoba interiéru a nabízený sortiment	63
2.8.6	Velikost.....	63
2.8.7	Pozdější úpravy a proměny OD	64
2.8.8	Umělecké dílo.....	64
2.9	OD Jednoty ve Vimperku.....	64
2.9.1	Proměna města s výstavbou obchodního domu.....	64
2.9.2	Stavba OD.....	65

2.9.3	Materiály	66
2.9.4	Otevření.....	67
2.9.5	Podoba exteriéru.....	67
2.9.6	Podoba interiéru a nabízený sortiment	69
2.9.7	Velikost.....	70
2.9.8	Pozdější úpravy a proměny OD	70
2.9.9	Umělecké dílo.....	72
2.10	OD Libín v Prachaticích.....	72
2.10.1	Proměna města s výstavbou obchodního domu.....	72
2.10.2	Stavba OD.....	73
2.10.3	Materiály	76
2.10.4	Otevření.....	77
2.10.5	Podoba exteriéru.....	78
2.10.6	Podoba interiéru a nabízený sortiment	79
2.10.7	Velikost.....	80
2.10.8	Pozdější úpravy a proměny OD	81
2.10.9	Umělecké dílo.....	81
3	Vybraná témata obchodních domů v jižních Čechách	84
3.1	Proměna města spojená s výstavbou vybraných Obchodních domů	85
3.2	Komunikace obchodních domů s okolím skrz svůj tvar a fasádu.....	89
3.3	Použité konstrukční technologie a materiály.....	97
3.4	Funkční rozvržení obchodních domů	100
3.5	Umělecké dílo v obchodních domech	105
3.6	Funkce obchodních domů 60. — 80. let 20. století v minulosti a dnes	109
4	Závěr.....	115
4.1	Porovnání vybraných obchodních domů v jižních Čechách s obchodními domy v krajských městech Československa	115
4.2	Otázka památkové ochrany obchodních domů 70. — 80. let 20. století.....	120
5	Seznam použitých pramenů	123
6	Seznam použité literatury	124
7	Seznam použitých periodik	126
8	Seznam použitých internetových zdrojů.....	131
9	Seznam použité obrazové přílohy	134
10	Obrazová příloha	I

1 Úvod

1.1 Představení fenoménu obchodních domů postavených v letech 1960 — 1980

Obchodní domy provázejí lidstvo dlouho. Kromě potřeby nákupu souvisí s mezilidskými vztahy a potřebou kontaktu s dalšími lidmi. Jejich první předchůdce bychom našli již v antice. Např. u římského fóra stálo nákupní středisko, které mělo podobu dvoupodlažní větrané pasáže s průčelím vedle sebe řazených krámů.¹ Dále lze najít jistou paralelu ve středověkých trzích na rynku či v ulici s loubím.² A co si tedy pod pojmem obchodní dům představit? Reprezentuje podobu koncentrované nákupní ulice, kde se setkávají prodejny a služby pod jednou střechou.³ Definice urbanistického institutu ve Washingtonu nákupní středisko vysvětluje jako obchodní centrum: „... které je plánováno, realizováno a řízeno jednou společností. Vlastník pronajímá jednotlivé obchodní prostory nezávislým obchodníkům nebo ostatním společnostem a centrálně spravuje veškeré služby pro údržbu, reklamu a propagaci.“ Podle umístění je lze rozdělit na předměstská, meziměstská a vnitroměstská, která se nacházejí v malé vzdálenosti od městského centra. Ve Švédsku navíc obchodní domy poskytují i společenskou a kulturní náplň.⁴ Tato definice vystihuje i obchodní domy postavené na našem území, i když rozšířené možnosti, jako ve zmiňovaném Švédsku, získávají budovy až v dnešní době.

Pokud se posuneme více do současnosti, první moderní nákupní střediska začala vznikat před 2. sv. v. v USA. Po válce se rozšířila i do Evropy⁵ a na území Československa výstavba prudce vzrostla během 2. pol. 50. let 20. století.⁶ Jejich stavba je svázána s rozvojem obchodu, růstem životní úrovně, zvyšování nároků obyvatelstva i životního tempa.⁷ Prudkému růstu prodeje zboží často nestíhaly ani nové obchodní domy téměř po

¹ Zdeněk MICHAL: Centra občanského vybavení. In: Architektura ČSR, 1981, roč. 40, č. 3, s. 110

² Jaroslav VEBR: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 75

³ MICHAL 1981 (pozn. 1), s. 110

⁴ Helena POLÍVKOVÁ/ Helena JANIŠOVÁ: Problematika nákupních center v pražské středočeské aglomeraci. In: Architektura ČSR, 1973, roč. XXXII, č. 7, s. 353

⁵ Eudovít JENDREJÁK: Nákupné střediska, obchody. In: Projekt 1965, roč. VII, č. 2–3, s. 46

⁶ Ing. Desider GOGA, ministr obchodu SSR: úspěšná cesta socialistického obchodu. In: Projekt 1973, roč. XV, č. 3, s. 2–3

⁷ I. MATUŠÍK: Prostredie pre obchod—večná téma—v nových obmenách. In: Projekt 1973, roč. XV, č. 3, s. 4–5

svém uvedení do provozu.⁸ Jako první vznikaly tam, kde byla osídlenost a dopravní podmínky příznivé pro jejich realizaci, např. v obytných čtvrtích, na nádraží nebo u center vybavenosti. Jejich velikost a poloha závisela na spádovém území, neboť lidé provádějí nákupy nejčastěji poblíž svého bydliště nebo pracoviště.⁹

Nejprve byly tedy první obchodní domy postaveny ve velkých městech plných koupěchtivých občanů. Zde budovy zřizovala převážně centrální společnost Prior. Ta vznikla 1. 1. 1969 transformací z oborového podniku Obchodní domy, který zahájil svou činnost roku 1965. Hlavní sídlo měla společnost v Bratislavě a stala se investorem staveb obchodních domů v celém Československu. Jejich návrhy a projekty příslušely Státnímu projektovému ústavu obchodu (SPÚO), který měl tři pobočky – v Brně, Bratislavě a v Praze. Ten vznikl roku 1960 rozdělením Potravinoprojektu. Jeho druhá část, Obchodní projekt, zajišťovala menší investice do 3 mil. Kčs, tedy nákupní střediska, pohostinství a cestovní ruch. Zakázky zadávalo převážně ministerstvo vnitřního obchodu konkrétní pobočce. Soutěže probíhaly pouze výjimečně.¹⁰ A přestože byl stát od 1. 1. 1969 rozdělen na federaci České a Slovenské republiky, dále probíhaly společné zakázky. I když můžeme podotknout, že zatímco Češi navrhovali i stavby na Slovensku, Slováci působili pouze na svém území.¹¹

První obchodní domy společnosti vznikly na Slovensku. První budova byla postavena na Kamennom náměstí v Bratislavě (stavba 1964–8). Jednalo se o první stavbu obchodního domu po 25ti letech, po stavbě OD Labuť v Praze¹² (otevřen 1939).¹³ Ve stejném období vznikly ještě obchodní domy v Košicích [74] a v Plzni.¹⁴ Díky dlouhému časovému odstupu a nemožnosti inspirovat se cizinou pro jiné hospodářské podmínky a zázemí, se první stavby staly prototypem pro další budované obchodní domy. V jejich podobě se hledala tvář socialistického obchodu, která zahrnovala i soulad architekta a obchodníka.¹⁵ Ověřovalo se hmotové, provozní a typologické řešení,¹⁶ ze kterého vznikla příručka *Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior*, která se snažila zajistit jednotný systém prodeje. Určovala podmínky pro moderní

⁸ VEBR 1980 (pozn. 2), s. 75

⁹ POLÍVKOVÁ 1973 (pozn. 4), s. 353–5

¹⁰ Petr KLÍMA: Kotvy Máje. České obchodní domy 1965–1975. Praha 2011, s. 8–9

¹¹ Ibidem, s. 16–17

¹² POLÍVKOVÁ 1973 (pozn. 4), s. 353–5

¹³ Radomíra SEDLÁKOVÁ/ Pavel FRIČ: 20. století české architektury. Praha 2006, s. 101

¹⁴ Jaromír SIROTEK: OD v Bratislavě. In: Architektura ČSR, 1969, roč. XXVIII, č. 6, s. 353

¹⁵ Ibidem, s. 353–5

¹⁶ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 7

prodej, vysokou úroveň služeb, racionální využití pracovníků, ploch a techniky i systému administrativy. Její normy byly rozdělené na závazné, optimální a doporučené. Mezi závazné normy patřilo členění sortimentu, jejich náplň a technika prodeje. Optimální zahrnovaly např. velikostní typy, vybavenost a druhy služeb. Obchodní domy byly dle ní rozděleny do tří druhů podle velikosti na malé do 4000 m², střední do 7000 m² a velké do 10 000 m² prodejní plochy.¹⁷

Rozvoj pokračoval, a tak i v menších městech začal vzrůstat zájem o výstavbu obchodních domů. Jejich stavbu zajišťoval státní podnik Pramen nebo obchodní družstvo Jednota. Výběru právě těchto staveb na území jižních Čech, se věnuje tato práce.

Svou roli na výstavbě obchodních domů sehrála změna režimu doprovázená centrálně řízeným hospodářstvím a s ním spojený zánik malých soukromých prodejen. Díky tomu se po roce 1960 stala maloobchodní síť politickým problémem.¹⁸ To nahrálo nově zvoleným politikům, kteří do politických programů a investičních plánů zařazovali veřejností vděčně přijímaný záměr výstavby ústředního obchodního domu či střediska. Ten měl představovat neklamnou známku úspěšné poválečné rehabilitace, rostoucího konzumu a okázalé, byť často nepříliš úspěšné snahy zlepšit služby občanům napříč sociálním spektrem a bez rozdílu mezi většími městy a maloměstem.¹⁹ I přes odsuzování západní „spotřební společnosti“ se stát snažil posílit sféru spotřeby, čímž si vlastně protiřečil.²⁰ Otevření obchodních domů představovalo významnou politickou událost²¹ a důkladně o něm informoval místní tisk.²² V roce 1958 vydal výzkumný

¹⁷ Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior, [S.l.: nákl. vl.]. Bratislava 1973, s. 3–6

¹⁸ MATUŠÍK 1973 (pozn. 7), s. 4-5

¹⁹ Např. zpráva o OD Luna v Písku: „... Svým moderním pojetím LUNA plní požadavky kulturního a hygienického prodeje i v duchu závěrů XVI. sjezdu KSČ, tak jak na tuto oblast jednání nejvyšších stranických a státních orgánů pamatovalo.“ (HK): Potravinářský obchodní dům Luna předán veřejnosti. In: Zítřek, ročník XXXIV, číslo 47, čtvrtek 18. listopadu 1982; nebo zpráva o otevření první části OS v Prachaticích: „... Jak v úvodu slavnosti uvedl předseda Měst NV Miroslav Rypáček, jedná se o závažnou kvalitativní změnu v obchodní síti okresního města a zároveň o naplnění důležité součásti volebního programu NF...“ (ZH): První etapa obchodního centra již otevřena. Libín již slouží. In: Hraničář, roč. 29, č. 4, 26. ledna 1984.

²⁰ O. ŠEVČÍK/ O. BENEŠ: Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha 2009, s. 60

²¹ Např. otevření OD Labuť v Blatné bylo inzerováno k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a v Měsíci čs – sovětského přátelství. Blatenská Labuť zahajuje. In: Naše noviny, roč. 30, číslo 43, čtvrtek 13. 11. 1975.

²² O OD v Písku a Protivíně píše písecký týdeník Zítřek. O OD v Blatné, Vodňanech a Strakonících se lze zase dočíst ve strakonických novinách Naše noviny. Prachatický Hraničář pak dokumentuje stavbu OS v Prachaticích a Vimperku. A v Jihočeské pravdě se nachází krátký článek téměř o všech stavbách. Např. (GER): Nový obchodní dům. Strakonice. In: Jihočeská pravda, roč. 34, č. 287, 5. 12. 1978, s. 1; (ZP):

ústav ministerstva vnitřního obchodu ČSSR směrnicí, která udávala, že v městě s více než 30 000 obyvateli má být postaven obchodní dům v centru. Jeho velikost měla být pro efektivitu min. 2–3000 m². Pro ilustraci přikládám část textu tehdejšího ministra obchodu Ing. Desidera Gogy o úspěšné cestě socialistického obchodu: „*Po oslobodení našej vlasti Sovietskou armádou sa znárodnil priemysel, peňažníctvo, do popredia nastupovala kolektivizácia poľnohospodárstva. Nuž a obchod, ten bol ešte stále v súkromných rukách. Definitívny obrat na úseku obchodu nastal až po Februárovom víťazstve pracujúcich v roce 1948. Znárodnenie bolo jediným riešením, ktoré mohla KSC urobiť v prospech celej socialistickej spoločnosti. Ved' zásobovanie bolo v tom období na nízkej úrovni, nebolo obchodných domov, mali sme málo hotelov a o reštauračnom stravovaní sa nedalo ani hovoriť.*“²³ Z jeho textu se dozvíme, že v roce 1972 už fungovalo 58 takových prodejen se samoobsluhou, konkrétně na Slovensku 19 ve státním obchodě a 12 v družstevním.²⁴

Vzhledem k tomu, že obchodní domy nahrazovaly staré nefunkční prodejny, byly často situovány na jejich místa, tedy do center měst. Zde doplňovaly centrum společenského života města, neboť na náměstí či v jeho nejbližším okolí se vyskytovala i další občanská vybavenost.²⁵ Navíc lidé tu byli zvyklí nakupovat, neboť již první republika umísťovala obchodní domy do center měst.²⁶ Zároveň nová obchodní centra podporovala zdejší život před jeho vylidněním do nových čtvrtí na okrajích měst.²⁷ Těm často občanská vybavenost navzdory plánům chyběla. Pokud však umístíme novou budovu do centra dění, musíme počítat s tím, že si vždy nevystačíme s již vzniklými prolukami, ale musí jí ustoupit i další domky a prodejny. Svou hmotou a okázale moderním výrazem pak budovy zpravidla razantně pozměnily tvář města. Problém často byl, že se pracovalo pouze se samostatnou budovou, a ne proměnou centra jako celku, neboť obchodní dům změnil i své okolí vzhledem k cestě zásobování a dopravě zákazníků.²⁸ Pro jeho začlenění můžeme považovat za důležité hledání měřítko a variability tak, aby vyhovoval potřebám obyvatel i v budoucnu. To by dle J. Sirotky napomohlo lepšímu začlenění obchodních domů do svého okolí více než jen dodržení

Jednota sobě i zákazníkům. Vimperk. Jihočeská pravda, roč. 39, č. 127, 1. 6. 1983, s. 2; (ZIM): Labut v Blatné. In: Jihočeská pravda, roč. 31, č. 270, 15. 11. 1975, s. 1

²³ GOGA 1973 (pozn. 6), s. 2–3

²⁴ Ibidem, s. 2–3

²⁵ JENDREJÁK 1965 (pozn. 5), s. 46

²⁶ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 24

²⁷ MATUŠÍK 1973 (pozn. 7), s. 6–7

²⁸ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 24

výšky, materiálu a struktury, neboť setkávání architektury z různých dob není statický, ale dynamický problém, který se neustále proměňuje. Ale i zmiňované použití materiálů má svou roli. V centrech jistě na fasádách více oceníme zpracování detailů a použití tradičních materiálů, byť v moderním zpracování, než technické moderní materiály.²⁹ Právě fasáda je výkladní skříní obchodních domů a její zpracování často souviselo s uměleckým zpracováním, zejména v 60. letech, kdy dle P. Klímy ještě doznávaly ideje předchozí dekády. Obchodní domy často zároveň navrhovali významní architekti a zástupci obchodu cestovali i na Západ, kterému se chtěli vyrovnat. Pro architektky to dle P. Klímy nebyla žádná podřadná práce, ale možnost navrhovat a realizovat stavby, které se nesmazatelně vepsaly do obrazu města.³⁰ Přesto byla jejich kreativita omezena typizačními a ekonomickými parametry státem předepsaných norem a rejstříkem prefabrikátů,³¹ které nepronikly jen do bytové výstavby, ale i do staveb komplexní bytové vybavenosti.³²

Protože však obchodní domy nabízely občanům benefity, byly jejich stavby přijaty vesměs pozitivně. Jeden z nich, který ovlivnil i podobu a hlavně velikost ochodu, byl samoobslužný prodej oproti dřívějšímu pultovému. Ten začal převažovat v 50. letech, ale plošného zavedení se dočkal až o deset let později.³³ Samoobslužný prodej potřeboval více prostoru pro větší množství vystaveného zboží, aby se zákazníci mohli obsluhovat sami.³⁴ Jeho preference navazovala na oblíbenost trhů, které zajišťovaly bohatost sortimentu i jeho pestrý osobní výběr.³⁵ Dále obchodní domy nabízely delší otevírací dobu, aby stihly nakoupit i zaměstnané ženy,³⁶ a samozřejmě nabídku univerzálního sortimentu oproti roztržštěnému maloobchodu dle zásad socialistické distribuce.³⁷ Tato nabídka měla ušetřit „drahocenný“ čas všem pracujícím lidem a

²⁹ Jaromír SIROTEK: Výstavba maloobchodních jednotek v historických jádrech našich měst. In: Projekt 1969, roč. XI, č. 1–2, s. 29–32

³⁰ Petra JANSOVÁ: Neodsuzujme socialistické obchodní domy, byla to dobrá architektura, říká expert. In: Aktuálně.cz, 1. 3. 2017, <https://magazin.aktualne.cz/bydleni/rozhovor-petr-klima/r~77ab644efcc211e6bc17002590604f2e/> vyhledáno dne 13. 9.2019

³¹ Zlata BORŮVKOVÁ: Architektura a design obchodních domů Prior od architektky Růženy Žertové. Praha 2011. bakalářská práce (Bc.). Karlova univerzita. Teologická fakulta, s. 11

³² Eva ŠPAČKOVÁ: Architektura obchodních domů na pražských sídlištích. Olomouc, 2018. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta, s. 13

³³ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 6

³⁴ SIROTEK 1969 (pozn. 29), s. 28

³⁵ MATUŠÍK 1973 (pozn. 7), s. 4–5

³⁶ Ibidem, s. 6–7

³⁷ Vladimír KARFÍK: Ivan Matušík: Obchodný dom Prior v Bratislavě. In: Projekt 1969, roč. XI, č. 1–2, s. 5

doplnit škálu malých specializovaných prodejen.³⁸ Interiér byl navrhován přehledně, což můžeme považovat za jeden z kladů oproti kapitalistickému západu, kde byly obchody navrhovány tak, aby v nich zákazník strávil co nejvíce času.³⁹

Konstrukce obchodních domů tvořil převážně ocelový či železobetonový skelet a kromě volných prodejních plochy bylo důležité i technické vybavení budovy a skladová část,⁴⁰ neboť oproti velkým heslům a plánům pokulhávalo zásobování. To byla tedy hlavní příčina, proč byl poměr prodejní a skladové plochy obchodních domů téměř vyrovnaný. Naproti tomu na západě sklady představovaly pouhou desetinu prodejní plochy.⁴¹ V dnešní době tak mohou být i tyto prostory otevřeny zákazníkům a prodejní plocha dříve vybudovaným budov vzroste.

Jako druhý typ vznikaly obchodní domy na nově budovaných sídlištích, v satelitech a na okrajích měst. Ta disponovala oproti prodejnám v centru velkými parkovišti, neboť zákazníci sem na nákup zpravidla dojížděli.⁴² A jejich stavba se rozvíjela více do šířky než výšky, neboť je neomezoval stísněný prostor. Prodej doplněný o služby, které se jinak nacházely rozestě po městě, se tak realizoval v rozlehlém přízemí.⁴³ Pokud však nesouvisí s centry měst, tato práce se jimi nezabývá.

1.2 Literatura k tématu

Literatura ke zkoumanému tématu není obsáhlá. Nejvíce informací nalezneme v dobových odborných a místních periodikách, zatímco pozdější zpracování často chybí. Dobové zprávy jsou navíc často ovlivněny soudobou ideologií, přesto v nich nalezneme cenné informace a data. Z odborných periodik můžeme zmínit časopisy *Architektura ČSR*, *Výstavba a Architektura* či slovenský *Projekt*. Nutno však podotknout, že články v nich obsažené se věnují převážně obchodním domům společnosti *Prior* ve větších městech. O obchodních domech zkoumaných v této práci jsem našla zmínku pouze v jednom článku, kde byly uvedeny stavby v Protivíně a Blatné.

V místních periodikách nacházíme zprávy zejména o slavnostním otevření obchodních domů. Někde se navíc vyskytují i informace či fotografie o položení základního kamene a z průběhu stavby. Kromě seznamu jmen důležitých politiků účastnících se těchto

³⁸ GOGA 1973 (pozn. 6), s. 2–3

³⁹ JANSOVÁ 2019 (pozn. 30)

⁴⁰ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 8

⁴¹ SIROTEK 1969 (pozn. 14), s. 353

⁴² JENDREJÁK 1965 (pozn. 5), s. 46

⁴³ Nákupní střediska. In: *Výstavba a architektura*, 1959, roč. 5, č. 13, s. 25

slavností nám články podávají i cenné zprávy o projektantech, velikostech, sortimentu či materiálech. Bohatost těchto informací závisí na konkrétním deníku. V této práci byl použit tisk: Jihočeská pravda, strakonické Naše Noviny, prachatický Hraničář, písecký Zítřek a Vodňanský zpravodaj.

Ze současné literatury jsou stěžejní knihy P. Klímy: Kotvy, Máje a Růžena Žertová. Architektka domů i věcí. Kniha Kotvy, Máje představuje obchodní domy společnosti Prior ve vybraných městech České republiky. V úvodu se navíc zabývá obecnými problémy a specifiky obchodních domů, jejich stavbou na Slovensku i jejich současnou památkovou ochranou. Časové omezení do roku 1975 nepostihuje pozdější stavby. Stranou tak zůstávají obchodní domy Prior v Jihlavě, ke kterému je uveden pouze nerealizovaný návrh, i Prior v Českých Budějovicích. Kniha je přesto cenným zdrojem pro srovnání zkoumaných obchodních domů na menších městech s obchodními domy společnosti Prior v krajských a dalších velkých městech České republiky. Druhá kniha P. Klímy o architektce Žertové se zaměřuje na její dílo, které skýtá i realizaci několika obchodních domů nejen na území Čech, ale i na Slovensku. Poskytuje další zdroje pro porovnání.

V přehledových publikacích se objevují pouze zmínky zaměřené na vybrané nejznámější obchodní domy. Můžeme zmínit knihy Soudobá architektura ČSSR nebo Architekturu Slovenska v 20. století.

V regionální literatuře o vývoji jednotlivých měst najdeme jen kusé zmínky bez podrobností. Jako by uvedená doba či proměny města nebyly chápány jako důležité. Či snad malý časový odstup mezi stavbou obchodních domů a vydáním těchto knih způsobil nezájem? Byla to současnost a ne minulost, o které je třeba psát? Oproti mnoha zprávám v dobových periodikách zde mnoho informací nezískáme.

Podrobnější informace a podobná témata nalezneme v bakalářských a diplomových pracích. Bakalářská práce Zlaty Borůvkové o architektuře a designu obchodních domů Prior od architektky Růženy Žertové byla zpracována na Katolické teologické fakultě Karlovy univerzity v roce 2011. Autorka zmiňuje svou spolupráci s P. Klímou, který v té době psal diplomovou práci, jež předcházela jeho publikaci Kotvy, Máje. Informace se tak zčásti překrývají. Samostatného zpracování se dočkal obchodní dům ve Znojmě v bakalářské práci Jany Kloudové z roku 2012 napsané na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Text se spíše než architektonickou podobou budovy a stavbou zabývá jejím začleněním do okolí, názory veřejnosti i odborníků k její podobě a pozdějšími proměnami. Následně ji autorka srovnává s Priory v Jihlavě, Olomouci a

Prostějově. Jedná se o ojedinělé dílo zpracovávající stavbu podobného typu. Další diplomová práce Barbory Staňkové z roku 2017 zpracovaná na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích se zabývá Prachaticemi od války do „sametové“ revoluce. Stavebním vývojem města. Text zahrnuje i informace o stavbě a podobě obchodního střediska Libín. V několika bodech však budu s autorkou dále v textu polemizovat. Za nejnovější práci podobného typu můžeme označit bakalářskou práci Evy Špačkové z roku 2018 zaměřenou na Architekturu obchodních domů na pražských sídlištích. Text byl napsán na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Svým zpracování se nejvíce blíží textu této práce, neboť po úvodním pojednání představuje autorka medailonky několika staveb. Zaměřuje se však na výstavbu na sídlištích oproti této práci zabývající se domy, které ovlivnily centra měst. Autorka se také více zaměřuje na současný stav a míru dochování staveb než na informace z doby výstavby.

Z internetových zdrojů musíme zmínit webové stránky poválečné architektury⁴⁴, kterou spravuje Fakulta architektury ČVUT v Praze. Do svého registru hledá zajímavé stavby ze zmíněného období a informuje veřejnost o dění kolem dotčených staveb. Účastní se jí studenti v rámci svého studia a z jejich výsledků probíhá i výstava na půdě fakulty.⁴⁵ Ze staveb, které zkoumá tato práce, zde nalezneme Obchodní dům Racek v Písku i jeho přílehlé sídliště, dále obchodní domy v Blatné a v Protivíně. Informace k nim jsou ale velmi střídmé, doplněné jednou historickou či současnou fotografií. Dalšími internetovými stránkami jsou Vetřelci a volavky⁴⁶, které zkoumají výtvarné umění ve veřejném prostoru v období normalizace. Některá díla spojená s výstavbou obchodních domů jsou zde zmíněna. Z děl zkoumaných v této práci se jedná o kašnu před obchodním domem Racek v Písku.⁴⁷

Je vidět, že zájem o regionální stavby nedávné doby vzrůstá. Přesto však hlavním zdrojem pro napsání této práce bylo zkoumání pramenů a plánů dochovaných v místních městských úřadech, muzeích, případně státních okresních archivech.

⁴⁴ <http://povalecnaarchitektura.cz/>

⁴⁵ Poválečná 45–89: příběhy pražské architektury. <https://old.fa.cvut.cz/Cz/Ustavy/15113/Blog/Povalecna> vyhledáno dne 8. 10. 2019

⁴⁶ <http://www.vetrelciavolavky.cz/>

⁴⁷ Rýžování zlata na řece Otavě. <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/ryzovani-zlata-na-rece-otave> vyhledáno 12. 10.2018

1.3 Definice výběru obchodních domů představených v textu

Jak již bylo řečeno, obchodní domy patřily v 60. — 80. letech 20. století k rozšířeným typům staveb. Není proto v mých silách představit zde ucelený přehled budov postavených v této době na území Československa. Proto bych ráda uvedla body, které vymezují výběr OD, kterým se v této práci věnuji podrobněji. Časově se jedná cca o desetileté období, konkrétně o stavby otevřené mezi lety 1974–1984/9. Pozdější rok odkazuje na poslední část OC Libín v Prachaticích, jehož první část byla otevřena roku 1984.⁴⁸

Územně se budovy nacházejí na území tehdejšího Jihočeského kraje v okresních či jiných menších městech. Zároveň se ale nejedná o vesnice. Dle počtu obyvatel můžeme určit rozmezí cca 3500–28000 lidí. Počet obyvatel během jejich stavby často narůstal, což byl také jeden z důvodů pro jejich výstavbu. Mezi nejmenší zkoumaná města patří Protivín a Blatná, mezi největší naopak Strakonice a Písek, kde v této době vznikly dokonce OD dva. Další hledisko spočívalo v konkrétním umístění budovy v daném městě. Zajímaly mě zejména OD, které svou stavbou zasáhly do jeho stávající podoby a zároveň musely reagovat na své okolí. Nejedná se tudíž o domy, které by vznikly tzv. “na zelené louce”. Co se týče nabízeného zboží a služeb, jedná se vždy o plno sortimentní obchodní domy. To odkazuje i k velikosti jejich prodejní plochy, která i u těch menších začíná cca na 600 m²⁴⁹ a u toho největšího ve Strakonicih sahá přes 2700 m².⁵⁰ Také byl ve své době největším OD v kraji.⁵¹ Z výběru tudíž vypadávají samoobsluhy potravin, které byly v této době hojně staveny zejména na vesnicích, často v rámci akcí Z. Vyhýbám se také společnosti Prior, která stavila OD zejména v krajských městech. Mezi investory se objevují národní podniky (potraviny Pramen, Drobné zboží, Domácí potřeby, Oděvy, Textil) nebo spotřební družstvo Jednota. Budovy postavené společností Prior budou sloužit k porovnání se zkoumanými OD v závěrečné části textu. Ani tato hlediska ale nemohou být zcela vyčerpána. Konečný výběr se snaží předvést své typické zástupce a zároveň byl do jisté míry limitován množstvím informací, které se mi podařilo k daným budovám nashromáždit.

⁴⁸ (ZH): První etapa obchodního centra již otevřena. Libín již slouží. In: Hraničář, roč. 29, č. 4, 26. ledna 1984

⁴⁹ Nejmenší užitnou plochou pro zákazníky ze zkoumaných OD je Luna v Písku, jelikož její druhé patro sloužilo jako kanceláře. Zákazníkům tak nabízela pouze 643 m². In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002 — 2003, bal. 127 — neroztříděno

⁵⁰ První zákazníci v Otavě. In: Naše noviny, roč. 33, č. 48, čtvrtek 7. XII. 1978

⁵¹ Idem

2 Obchodní domy v jižních Čechách

2.1 OD Racek v Písku

2.1.1 Proměna města s výstavbou OD

OD Racek byl jedním z prvních významných OD postavených v Písku. Jeho stavba zřejmě souvisela s růstem obyvatel. Během jeho stavby, mezi lety 1970–1973 vzrostl počet obyvatel Písku z 22 994⁵² na 24 826⁵³. Ač nebyl situován přímo v centru města, jeho poloha se přesto jevila jako významná. Nacházel se na břehu řeky Otavy, poblíž bývalého Cafourkova mlýna, dnešní vodní elektrárny, jatek a jednoduchých přízemních domků, které si tu postavili řemeslníci a hospodáři. Většina domků pocházela z 2. pol. 19. stol. a vyjma čtyř byly zbourány před stavbou sídliště na nábřeží v letech 1968–69.⁵⁴ Zmíněná stavba sídliště Nábřeží I. projektovaná v květnu 1967 navázala na domky ze 40. let, které stály opodál na nábřeží po proudu řeky. Již od tohoto roku byl OD doplňující sídliště navrhován jako architektonicky výrazná budova.⁵⁵ Vzhledem k tomu, že ve 40. letech zde byl vybudován nový most přes řeku Otavu, jež se stal po starém kamenném mostě novou komunikační osou mezi Prahou a Tábořem, vzniklo zde důležité místo. (Jedná se o dnešní Kollárovu ulici.) Díky tomu nový OD zřejmě počítal i s obchodní klientelou, která nebydlela na sídlišti.⁵⁶ V blízkém okolí plánovaného OD, v proluce mezi ním a městem, byly během 60. let postaveny významné budovy společnosti Jitex. Jednak Klub pracujících v říjnu 1961 — dnes kulturní dům, a Generální ředitelství pletářského průmyslu v červenci 1965 — dnes úřad práce a finanční úřad.⁵⁷ Lze tedy soudit o rozpínání města z jeho centra po nábřeží kolem řeky. Tato skutečnost byla něco později pozorovatelná i na protějším břehu, kde zmíněné mohutné stavby v 80. letech doplnila stavba kina Portyč s protiatomovým krytem.

⁵² Lubor LUDVÍK/ PhDr. Jiří PRÁŠEK: Písecké ulice. Písek 1998, s. 189

⁵³ František POSPÍŠIL [textová úprava]: 30 let budování píseckého okresu. Písek 1975, s. 125

⁵⁴ LUDVÍK 1998 (pozn. 52), s. 46

⁵⁵ Obchodní dům Racek.

<https://pamatkovykatalog.cz/?presenter=ElementsResults&action=element&element=14071470>

vyhledáno dne 22. 1. 2019

⁵⁶ Za informaci děkuji Mgr. Zdeňku Dudovi, pracovníka zabývajícího se novodobými dějinami z Prácheňského muzea v Písku.

⁵⁷ Jiří PRÁŠEK: Písecké XX. století. Písek 1999, s. 132–3

Původní ulice byla stržena v 60. letech a pokus o návrat uliční struktury v těchto místech proběhl až po výstavbě kina v 90. letech.⁵⁸

2.2 Stavba OD

Jak již bylo naznačeno, stavba OD byla součástí výstavby sídliště Nábřeží I., které sponzorovaly různé závody, mezi nimi i Jitex.⁵⁹ Jeho dispozičně provozní řešení bylo v únoru 1968 zadáno Architektonické službě Svazu architektů ČSSR Praha 1 Letenská, Ing. O. Dudkovi a Ing. K. Brabcovi. Prováděcí projekt posléze navrhl Stanislav Hanzal v červnu 1968.⁶⁰ Toto jméno se objevuje u společnosti Stavoprojekt Sezimovo Ústí, která zajišťovala projektovou dokumentaci.⁶¹ Stavební povolení budova získala 20. 12. 1968⁶² a byla vybudována pod vedením stavbařů z Pozemních staveb České Budějovice, stavební správa Písek.⁶³

Již před položením základů vznikly komplikace kvůli zjištěnému nestabilnímu podloží. Stavoprojekt, pracoviště Sezimovo Ústí, požadoval změnu založení budovy z plošného na hlubinný — založení ocelové konstrukce na pilotech, což by zvedlo rozpočet stavby o cca 550 000 Kčs.⁶⁴ Díky zájmu ing. Levého bylo vymyšleno jiné účinné řešení a nedošlo k navýšení financí.⁶⁵ Změněny byly pouze základy patek budoucích sloupů.⁶⁶ Samotná stavba OD probíhala cca v letech 1971–73 dle fotografie ze sbírek Prácheňského muzea, které jsou datované 1971–72 a ukazují připravenou volnou plochu pro stavbu OD Racek.⁶⁷ O roku 1971 se dozvídáme i z dopisu o změně projektové dokumentace v oblasti založení stavby, která obsahuje také žádost o zahájení stavebních prací.⁶⁸ Lze se tak domnívat, že stavební práce byly započaty v tomto roce.

⁵⁸ Stručné dějiny Písku. Novověké proměny města Písek. Proměny města Písek v 19. století. <http://www.visitpisek.cz/cz/strucne-dejiny-pisku-novoveke-promeny-mesta-pisek/23/> vyhledáno 12. 10. 2018

⁵⁹ Za informaci děkuji Mgr. Zdeňku Dudovi, pracovníka zabývajícího se novodobými dějinami z Prácheňského muzea v Písku.

⁶⁰ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁶¹ Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002 — 2003, bal. 129 — neroztříděno, projednání terénních úprav, zápis ze dne 25. 11. 1970

⁶² Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁶³ (N): Racek by neměl mít zpoždění. In: Zítřek, roč. XXIV, č. 51, středa 19. prosince 1973, nepag.

⁶⁴ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), věc: Obchodní dům Písek — Nábřeží I. — změna zakládání, 31. 5. 1971

⁶⁵ Ibidem, dopis řediteli Václavu Stejskalovi, 21. 3. 1972

⁶⁶ Ibidem, Expertní posudek založení obchodního domu na sídlišti v Písku, červenec 1971

⁶⁷ Prácheňské muzeum v Písku, fotografie KS 1622 Rybářská 1971–2 Nový most

⁶⁸ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), dopis řediteli Václavu Stejskalovi, 21. 3. 1972

Stavba OD stála nakonec zhruba devět miliónů. Zajímavostí bylo, že byla oproti podobným typům budov své doby klimatizována.⁶⁹ Během stavby byla budova dána do vlastnictví Jednotě, spotřebnímu družstvu v Milevsku, jako hlavnímu provozovateli stavby za 50 % pořizovací ceny splatné do patnácti let.⁷⁰

2.2.1 Materiály

Základ stavby tvořil ocelový skelet ze sloupů s průvlaky a trámy. Na stropy byly použity betonové panely.⁷¹ Konkávně prohnutý plášť budovy tvořila v úrovni 1. a 2. patra zavěšená skleněná stěna z boletických panelů s okny.⁷² Původní barva omítky byl šedý břizolit [4].⁷³

2.2.2 Otevření

OD Racek byl otevřen 4. 11. 1974 dle článku z místních novin. Ty taktéž uvádějí, že se jej účastnilo „*velké množství koupěchtivých*“ zákazníků.⁷⁴

2.2.3 Podoba exteriéru

OD Racek je třípatrová nepodsklepená budova tvaru kruhové výseče — čtvrtkruhu. Konkávně prohnuté průčelí má ustoupený parter s prodejními výlohami a předsunutou zavěšenou skleněnou stěnou v 1. a 2. patře. Jak již bylo řečeno výše, tvoří ji boletické panely s okny.⁷⁵ Třetí patro navazuje na přízemí, tudíž je opět ustoupené dozadu. Člení jej jednoduchá okna. Vstupy do přízemí byly původně tři umístěné spíše v levé části budovy [1]. Ze zadní strany jsou k hlavní budově v úrovni přízemí připojeny menší provozní části a rampy na vykládání zboží. Následují dvě patra menších oken a poslední patro s většími okny [4]. Střecha objektu je rovná.

Památková hodnota objektu vychází zejména z jeho tvaru, jehož východisko je přirovnáváno k tradici organické architektury a mezinárodního stylu. Zároveň jeho tvar vhodně doplňuje nároží a tvoří dominantu blízkému sídlišti.⁷⁶

⁶⁹ (HK): Racek v provozu. In: Zítřek, roč. XXV, č. 45, pátek 8. listopadu 1984, nepag.

⁷⁰ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), návrh smlouvy o převzetí

⁷¹ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁷² Idem

⁷³ Idem

⁷⁴ (HK) 8. listopadu 1984 (pozn. 69)

⁷⁵ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁷⁶ Idem

2.2.4 Podoba interiéru a nabízený sortiment

Dobové fotografie interiéru mi nejsou známy. Nicméně při návštěvě objektu vypadají zejména chodby a schodiště do patra původně. Podlaha chodby a schody jsou obloženy kamenem. Kovové zábradlí tvoří tenké pruty zdobené občasným zesílením. Napravo od schodů je omítka do poloviny modrá, nalevo s pokračováním do prvního patra oranžová. Na podlaze prvního patra se nachází mozaiková dlažba. Nosné sloupy prvního patra, které rovněž nevykazuje výrazné proměny, jsou obloženy konstrukční deskou ze dřeva. Stropy kryjí kovové perforované pásy, vedení vzduchotechniky není kryté.

OD Racek v době svého otevření nabízel v přízemí široký sortiment potravinářské samoobsluhy, oddělení zeleniny a masa. V 1. patře mohli zákazníci zakoupit průmyslové zboží — materiál elektro, chemo – drogistický, hračky a další. V nejvyšším oddělení se nacházela prodejna textilu, která nabízela vše, co patří k odívání, obuv, galanterii i stříhovou službu.⁷⁷ Ve třetím patře byly situovány kanceláře Hospod. techn. úpravy lesů, tudíž byly Státní lesy České Budějovice spoluinvestorem tohoto patra.⁷⁸ Dle zpráv zde měli mít kanceláře, archiv, šatnu a fotokomoru. Druhý nájemce tohoto patra měl být původně Pletařský průmysl, který ale kvůli omezování činnosti ze spoluinvestice odstoupil.⁷⁹

Při nabízení zboží v OD bylo uplatňováno „moderních přístupů“, což ocenilo několik zahraničních delegací např. z NDR, Cejlonu a Rumunska, které tento obchod navštívily.

⁸⁰ Delegace ze Sýrie ocenila např. oddělené prostory prodeje i skladů masa a zeleniny, vstřícný vztah k zákazníkům i čistotu celého objektu. Zaujala je rovněž důvěra v zaměstnance, neboť při jejich odchodu z práce neprobíhala osobní kontrola.⁸¹ Tyto návštěvy ukazovaly na výjimečnost budovy ve své době.⁸²

⁷⁷ (HK) 8. listopadu 1984 (pozn. 69)

⁷⁸ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), Přihláška ke sdružené investici v Písku, 1. 4. 1969

⁷⁹ Ibidem, zápis o upřesnění požadavku na využití třetího patra projektovaného obchodního domu v Písku na Nábřeží I., 27. 2. 1969

⁸⁰ (HK): Obchodní dům Racek zdrojem poučení. In: Zítřek, roč. XXVI., č. 48, čtvrtek 27. listopadu 1975, nepag.

⁸¹ Za zkušenostmi až ze Sýrie. In: Zítřek, roč. XXVI, č. 5–6, čtvrtek 6. února 1975, nepag.

⁸² (HK) 27. listopadu 1975 (pozn. 80)

2.2.5 Velikost

OD Racek má užitkovou plochu 1 600 m², z toho 900 m² slouží prodeji a ostatní prostory jsou určeny pro skladování a ostatní technické prostory.⁸³

2.2.6 Pozdější úpravy a proměny OD

Dle porovnání dobových fotografií a současného vzhledu se základní hmota OD nijak nezměnila. Tvar kruhové výseče a podoba znaku OD zůstala zachována. Pouze některá okna byla vyměněna za plastová. Jedinou výraznější změnou exteriéru je nátěr fasády na oranžovo [2].⁸⁴ Nicméně zadní strana objektu si zachovala původní šedou barvu omítky [4].

V roce 1999 bylo přízemí budovy rekonstruováno. V interiéru došlo k scelení prostoru. Z exteriéru byl pozměněn hlavní vstup, který byl doplněn o rampu pro vozíčkáře.⁸⁵ Místo tří vstupů umístěných spíše v levé části budovy, je dnes vchod pouze jeden situovaný hned vedle vstupu na schodiště do pater budovy úplně vpravo.

Přízemí OD stále nabízí sortiment potravin Jednoty, konkrétně Coop Jednoty v Milevsku. V prvním patře nalezneme vietnamskou prodejnu s širokým spektrem zboží. V druhém patře sídlí fit centrum. V posledním patře se i dnes nacházejí kanceláře.

2.2.7 Umělecké dílo

Na rohu budovy směrem do Kollárovy ulice je v úrovni třetího patra s přesahem nahoru umístěn schématický znak OD — racek [2]. Bližší informace k němu jsem nezjistila.

Významnější umělecké dílo, které navrhl písecký architekt Josef Hermoch, se nachází v prostranství před OD.⁸⁶ Jedná se o sošku propojenou s bazénem. Autorem je místní sochař Jiří Prachař. Socha nese název Rýžování zlata na řece Otavě a je vytvořena z travertinu⁸⁷ s datací k roku 1976 [5].⁸⁸ K um. výzdobě je zachován dopis Českého fondu výtvarného umění, podniku Dílo, adresovaný investičnímu oddělení ONV Písek o svolání schůzky nad rozpracovaným dílem, která se měla konat 13. 11. 1972 v ateliéru umělce.⁸⁹

⁸³ (HK) 8. listopadu 1984 (pozn. 69)

⁸⁴ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁸⁵ Idem

⁸⁶ Idem

⁸⁷ Rýžování zlata na řece Otavě (pozn. 46)

⁸⁸ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁸⁹ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), dopis Českého fondu výtvarného umění, podnik Dílo, investičnímu oddělení ONV Písek, 10. 11. 1972

Autor Jiří Prachař se narodil roku 1936 v Roudnici nad Labem. Vystudoval UMPRUM v Uherském Hradišti a AVU v Praze pod vedením Karla Hladíka. Snaží se pracovat s tradicí české skulptury. Jeho hlavní inspirací je příroda a člověk a jeho svět.⁹⁰ Pracuje převážně s klasickým materiálem — kamenem, mramorem, žulou, travertinem, ale vytvořil i několik děl ve dřevě a kovu. Náměty jeho soch jsou převážně figurativní.⁹¹

2.3 OD Labuť v Blatné

2.3.1 Proměna města s výstavbou obchodního domu

Město Blatná nacházející se v severozápadní části Jihočeského kraje, mělo před výstavbou OD Labuť dle zprávy z městské kroniky k 1. 1. 1972 4600 obyvatel.⁹²

OD Labuť se nachází na třídě J. P. Koubka nedaleko náměstí Míru. Jedná se o jednu z hlavních ulic města nedaleko zámku, kde se již dříve nacházely domky, v jejichž přízemí sídlily jednotlivé obchůdky. Dříve se ulice zřejmě jmenovala Gottwaldova dle popisku na dobové fotografii.⁹³ Dle dobových fotografií můžeme rovněž poznat podobu místa před výstavbou OD. Nacházelo se zde několik přízemních až dvoupatrových domků. Jejich podobu můžeme pozorovat např. na fotografii z roku 1971 [6], která ukazuje pohled do Gottwaldovy ulice na místo budoucího OD. Vlevo se nachází dům s prodejnou obuvi, který dodnes stojí. Za ním je viditelná proluka po zbouraném přízemním domku, což je možné odhadnout dle otisku jeho štítu na vedlejším domu. Následoval jednopatrový dům o třech okenních osách. Vedle něj stál honosnější také jednopatrový, ale o něco vyšší dům o čtyřech okenních osách s ozdobnou korunní římsou a štítem. V jeho přízemí se nacházelo papírnictví. Následovala další proluka, dle otisku štítu opět po jednopodlažním domku, a jednopatrový nezdobený dům o třech okenních osách. Další viditelné domy stojí dodnes.⁹⁴

⁹⁰ Jiří Prachař. Akademický sochař.

<http://www.bbkult.net/kulturdatenbank/adressen:kunstschaffende:alle:p:2/12000491497009.html>

vyhledáno 15. 10. 2018

⁹¹ Irena MAŠÍKOVÁ KONŠTANTOVÁ: J. Prachař — J. Řeřicha.

http://www.prachenskemuzeum.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=308&Itemid=1

vyhledáno 12. 10. 2018

⁹² Digitalizovaná kronika města ve sbírkách Městského muzea v Blatné, rok 1972, s. 373

⁹³ Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 30

⁹⁴ Ibidem, fotografie č. 30 a č. 49

Podle situačního plánu pro výstavbu OD se zde dvě zmíněné proluky nacházely již před započítáním výstavby OD [13]. Před samotnou stavbou bylo zbouráno pět domů. Čtyři, čp. 90, 91, 94 a 95 směrem do ulice a čp. 93 nacházející se za domem čp. 95. Mezi domy čp. 94, kde se nacházela masna, a čp. 95, kde byla prodejna oděvů, vedla úzká ulička, která s výstavbou OD částečně zanikla. Její zbytek je dnes v místě příjezdové komunikace pro zásobování OD. V proluce nacházející se mezi domy čp. 89 a 90 zůstala otevřená volná plocha.⁹⁵

Původně se počítalo s celkovější proměnou této části města. Ukazuje na to zastavovací plán, který naznačuje další etapy výstavby z roku 1972. Za OD se měla nacházet budova domu služeb, která byla později opravdu realizována. Napravo měl stát ještě kulturní dům situovaný do hloubky volné parcely.⁹⁶ Ten se realizace nedočkal a v těchto místech se dnes nachází parkoviště.

2.3.2 Stavba OD

Stavba OD byla podmíněna výstavbou nových bytů od 70. let, kdy narůstalo obyvatelstvo města, které se do Blatné stěhovalo za vzkvétajícím průmyslem.⁹⁷ Kromě stálého obyvatelstva stoupal zájem o Blatnou jako o turistický cíl a zejména v létě občanská vybavenost města nestíhala uspokojit místní a turisty. OD Labuť měl pomoci i v tomto ohledu.⁹⁸

Investorem OD se stala Jednota, spotřební družstvo ve Volyni, pro kterou to byla největší investice tohoto druhu.⁹⁹ Autorem návrhu byl J. Munk, interiéru L. Pazdera. Hlavním inženýrem projektu byl stanoven ing. Drahoslav Matas a stavitel Karel Martan za obchodní projekt ČSSD středisko 03 — Plzeň.¹⁰⁰ Stavbu provedl OSP Strakonice¹⁰¹ se stavbyvedoucím Vojtěchem Bártíkem, pomocným stavbyvedoucím Žahourem a stavebním dozorem Miroslavem Kučerou.¹⁰²

⁹⁵ Městský úřad Blatná, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná, nákupní středisko Blatná stavební výkresy — situace leden 1973

⁹⁶ Ibidem, Blatná — nákupní středisko, zastavovací plán, situace, 1972

⁹⁷ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1971

⁹⁸ Ibidem, rok 1973, s. 527

⁹⁹ VI. ŠILHAN: Co se u nás postavilo. In: Naše noviny, roč. 31, č. 25, čtvrtek 24. 6. 1976

¹⁰⁰ Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu 19. 2. 1973

¹⁰¹ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1973, s. 533, 535

¹⁰² (FRT): Blatenští se mají na co těšit... Nákupní středisko do závěru. In: Naše noviny, roč. 30, č. 34, čtvrtek 11. 9. 1975

Stavba moderního obchodního střediska „Jednoty“, jak je obchodní dům v městské kronice nazýván, byla dle ní plánována v letech 1973–75.¹⁰³ Stavební povolení budova získala 21. 11. 1972.¹⁰⁴ Popis průběhu stavby je možné pozorovat zejména ze zpráv kroniky města. Bourání stávajících domů před výstavbou OD probíhalo v lednu a v únoru 1973. Tehdy mělo padnout 14 starých domků v Gottwaldově třídě, které byly vykoupeny Městským národním výborem pro rozsáhlou stavbu Nákupního střediska Jednoty s nákladem 18 milionů Kčs.¹⁰⁵ Tento počet však neodpovídá dochovaným plánům, není tak možné přesně říci, jak velký rozsah bourací práce měly. Dne 15. 5. 1973 se konalo povolovací řízení k výstavbě obchodního domu a již koncem května se začalo s hloubením základů.¹⁰⁶ V listopadu byla zřízena jeřábová dráha, nainstaloval se jeřáb a začalo se se stavbou sloupové konstrukce.¹⁰⁷ Tomu odpovídá i fotografie z roku 1973, kde je viditelný pohled na hrubou stavbu s piloty přízemí a prvního patra. Na fotografii je vidět i zmiňovaný jeřáb [7].¹⁰⁸ Během roku 1974 byla hotova hrubá stavba, objekt byl zastřešen a zasklen a práce pokračovaly uvnitř budovy. S jeho otevřením se počítalo již před Vánoci 1975.¹⁰⁹ Kolaudace proběhla 14. 11. 1975.¹¹⁰ Odhadované náklady stavby činily cca 14,5 mil. Kčs.¹¹¹

2.3.3 Materiály

Základy budovy tvořily betonové pasy a patky. Nosná konstrukce byla vytvořena z beztrámového montovaného železobetonového skeletu MS 69. Konstrukční výška podlaží byla 4,2 m. Konstrukci vyplnily cihly.¹¹² V přízemí se použilo příčně děrovaných cihel CDM pro nosné zdivo a bloků Týn pro obvodové zdivo. V patře tvořily obvodový plášť pórobetonové tvárnice K 60 Armaporit s keramickým obkladem.¹¹³ Stropy byly rovněž železobetonové. Střechu pokryla plochá dvouplášťová

¹⁰³ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1972, s. 373

¹⁰⁴ Městský úřad Blatná (pozn. 95), věc: povolení k trvalému provozu — Nákupní středisko v Blatné „Labuť“, 14. 11. 1975

¹⁰⁵ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1973, s. 533, 535

¹⁰⁶ Ibidem, rok 1973, s. 567

¹⁰⁷ Ibidem, rok 1973, s. 629

¹⁰⁸ Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 28

¹⁰⁹ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1974, s. 683 (tyto údaje již zapisoval nový kronikář)

¹¹⁰ Městský úřad Blatná (pozn. 95), věc: povolení k trvalému provozu — Nákupní středisko v Blatné „Labuť“, 14. 11. 1975

¹¹¹ Ibidem, věc: povolení k trvalému provozu — Nákupní středisko v Blatné „Labuť“, 14. 11. 1975

¹¹² Ibidem, obchodní projekt SSD, akce: Blatná — nákupní středisko

¹¹³ Ibidem, Technická zpráva stavební části projektového řešení objektu „nákupního střediska“

živičná krytina.¹¹⁴ Exteriérová omítka měla přírodní bílou barvu. Kromě kabřincových pásků byl významným prvkem keramický obklad s desénem [16].¹¹⁵ Ten vytvořil závod Z&Z Břasy. Na jejich přesné podobě se podílel přidělený sochař, s nímž závod Břasy požadoval konzultace nad navrženými desény.¹¹⁶

V interiéru přízemí bylo použito dřevěných obkladů a podhledu od firmy Dřevokov Blatná.¹¹⁷ Dlažby v přízemí zhotovil českomoravský průmysl kamene Dobřichovice.¹¹⁸ V patře v prodejní hale byl naopak instalován hliníkový podhled. Ten tvořily zavěšené čtvercové desky velikosti 60 cm.¹¹⁹

2.3.4 Otevření

Otevření OD Labuť proběhlo v sobotu 15. listopadu 1975 a bylo inzerováno k 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou a v Měsíci Československo – sovětského přátelství. Otevření OD předcházela v pátek 14. listopadu schůze představitelů okresních stranických a státních orgánů, vedení LSD Jednoty Volyně a oficiálních hostů, včetně zástupců stavebních a dodavatelských organizací, kteří si v odpoledních hodinách nové nákupní středisko prohlédli.¹²⁰

Dle zprávy z kroniky vzbudilo otevření velký zájem místních, neboť již od rána zde postávaly hloučky lidí, které postupně narůstaly, až zastavily dopravu v ulici. K udržení pořádku tak: „*přispěli příslušníci VB, kteří museli regulovat přístup lidí do nákupního střediska. Vcelku se zahájení provozu odbylo klidně, jen vymáčkuté skleněné dveře ke schodišti do 1. patra svědčili o nedočkavosti a nedisciplinovanosti některých občanů.*“¹²¹ Dále kronikář psal, že nákupní středisko zlepšilo zásobování Blatné i přístup obchodníků k zákazníkům, neboť drobné prodejny ve městě ztratily své výsadní postavení.¹²²

2.3.5 Podoba exteriéru

„V centru Blatné totiž vyrostl moderní obchodní dům Labuť, který je první svého druhu na Strakonicku. Účelně architektonicky řešená budova, připomínající

¹¹⁴ Městský úřad Blatná (pozn. 95), obchodní projekt SSD, akce: Blatná — nákupní středisko

¹¹⁵ Ibidem, Technická zpráva stavební části projektového řešení objektu „nákupního střediska“

¹¹⁶ Ibidem, opis zápisu, 29. 11. 1972

¹¹⁷ Ibidem, opis zápisu, 29. 1. 1973

¹¹⁸ (FRT) 11. 9. 1975 (pozn. 102)

¹¹⁹ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Technická zpráva stavební části projektového řešení objektu „nákupního střediska“

¹²⁰ Blatenská Labuť zahajuje. 13. 11. 1975 (pozn. 21)

¹²¹ Digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1975, s. 755

¹²² Idem

českobudějovickou Družbu, experimentální a výtvarné prvky, ale především dostatek prostoru pro zboží a zákazníky...¹²³ Tak hodnotil novou budovu tisk Jihočeská Pravda. OD Labuť má jednoduchý vesměs obdélný půdorys. Budova je ze tří stran volná, pouze vpravo sousedí se starším domkem [8]. Jedná se o dvoupodlažní nepodsklepenou stavbu s nalevo připojeným samostatným krytým schodištěm do prvního patra [15]. Část objektu vpravo, vedle štítu staršího domu, je v šíři jednoho traktu pouze jednopodlažní [9].¹²⁴ Přízemí bylo dříve ze dvou stran směřujících do ulic ustoupené a sloupy obložené úzkými keramickými kachličkami se zdůrazněným svislým spárováním nesly první patro a vytvářely loubí. To osvětlovaly ploché zářivky.¹²⁵ Přízemí bylo proskleno výlohami, které na střídačku mírně vystupovaly před sokl anebo s ním byly v rovině. Levé nároží bylo původně prolomeno dovnitř. Ve volné ploše stál sloup s výlohami ze všech stran. V tomto nároží se nacházely vstupy do potravin a bufetu.¹²⁶ Boční strana měla shodné členění se samostatnými vstupy do masny a bufetu [12].

První patro má úzká okna. Plochy mezi nimi jsou ve spodní části obloženy kachličkami, zčásti hladkými, zčásti rýhovanými, což vytváří ozdobný reliéf. Horní část oken probíhá souvisle. Budovu ukončuje široká atika, na které byly dříve umístěny dva nápisy Labuť.¹²⁷ Lze je pozorovat ještě na fotografii z podzimu 1995 stejně jako vpravo umístěný světelný poutač s labutí [9].¹²⁸

Sloup samostatně stojícího schodiště nalevo od průčelí má hladké čelo obložené kachličkami. Na bocích jsou dva pásy oken uprostřed opět s plochou s dvěma druhy kachliček [15]. Ze schodiště vede v úrovni prvního patra spojovací chodba do samotné budovy. Schodiště má stupně ze žulových desek, pod stupně z mramorových a jednoduché kovové zábradlí obložené dřevem.¹²⁹

Zadní zásobovací strana je přístupna uličkou. Přes polovinu OD až k přístěnku vede nákladní rampa, která vyplňuje ustoupené přízemí. První patro je hladké pouze s horní částí oken, jen nalevo jsou dvě okna provedena v celé výšce.

¹²³ (RD): Labuť pro město růží. In: Jihočeská pravda, roč. 31, č. 269, 14. 11. 1975, s. 1

¹²⁴ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Blatná — novostavba nákupního střediska Statika, březen 1973

¹²⁵ Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 50

¹²⁶ František STANĚK: Projektování a výstavba některých objektů občanského vybavení na venkově, in: Architektura ČSR, 1976, č. 8, s. 358, taktéž Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 36

¹²⁷ Městské muzeum v Blatné, (pozn. 93), fotografie č. 56

¹²⁸ Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Zemní práce (plynofikace) nám. Míru, tř. J. P. Koubka, ul. Čechova, inv. č. 488 (1–6), fotografie č. 4

¹²⁹ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Nákupní středisko Blatná Stavební díl — detaily zábradlí hlavního schodiště, březen 73

2.3.6 Podoba interiéru a nabízený sortiment

Podobu a rozvržení interiéru je možné posoudit podle plánu přízemí zobrazeném v časopise *Architektura ČSR*¹³⁰ a situačních plánů ve sbírkách Městského úřadu v Blatné. V prolomeném nároží přízemí se nacházel vstup do potravin a bufetu. Potraviny byly umístěny podél ulice J. P. Koubka. Za nimi se nacházela kotelná, strojovna a dílna. Před stěnou dílny byla umístěna výloha. Na druhé straně nároží byl umístěn bufet a za ním prodejna masa se samostatným vstupem. Za prodejními plochami se nacházely prostory pro přípravu jídla, velké skladovací prostory, kancelář, provozní schodiště a sociální zařízení pro zaměstnance.¹³¹ V loubí OD zřejmě mohl probíhat i stánkový prodej, např. na jedné fotografii vidíme prodej knih.¹³²

V patře byla umístěna prodejna průmyslového zboží [14]. Za vstupem se nacházela prodejní hala v celé šíři objektu. Na ni navazovaly dva sklady oddělené mezi sebou chodbou. Za sklady byla umístěna technická a sociální zařízení, kanceláře, schodiště a výtah.¹³³ Prodejní hala nabízela naproti vstupu sortiment drogerie a domácích potřeb zahrnující papír, sport, elektro, sklo, kovo a další. V zadní části se nacházelo oddělení rádio — foto — kino. Na ni navazovala v levé části prodejna textilu, oděvů, obuvi, kožené galanterie, punčoch, bytového textilu a podlahových krytin a koberců. Prodej probíhal zčásti formou samoobsluhy, zčásti formou pultového prodeje.¹³⁴ Veřejnosti byla nabízena také stříhová služba a dohotovování konfekce, stejně jako dodávková, zásilková a dárková služba.¹³⁵ Časem se zřejmě sortiment zboží rozšířil i na nábytek. O obohacení zboží se měly postarat výměnné akce, které Jednota organizovala se svými partnery v NDR, BLR a MLR.¹³⁶

Dobové fotografie interiéru se nachází ve strakonických novinách *Naše noviny*, ale nejsou příliš kvalitní. Pohled do přízemí s potravinami¹³⁷ ukazuje otevřený prostor se sloupy, regály se zbožím a navigační cedule pověšené ze stropu. Podoba dalších prostor v přízemí mi není známa. Z prvního patra jsou známy dvě fotografie. Jedna ukazuje

¹³⁰ STANĚK 1976 (pozn. 126), s. 358

¹³¹ Idem

¹³² Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 33

¹³³ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Blatná — novostavba nákupního střediska Statika, schéma max. nahodilého zatížení 1. patra, březen 1973

¹³⁴ Ibidem, Blatná — nákupní středisko, Zdravotní instalace 1. patro, únor 1973

¹³⁵ (FRT) 11. 9. 1975 (pozn. 102)

¹³⁶ (GER): Jubilejní Labuť. Blatná. In: Jihočeská pravda, roč. 41, č. 258, 1. 11. 1985, s. 3

¹³⁷ Vl. ŠILHAN: Pohled do prodejny potravin. In: *Naše noviny*, roč. 31, č. 15, čtvrtek 15. 4. 1978

prodejnu průmyslového zboží u vstupu [11].¹³⁸ Sloupy jsou obloženy konstrukční deskou, prostory mezi okny a zčásti okna kryjí regály. Ve středu prostoru je umístěn pohled s čtvercovými světly. Na rámech pod stropem jsou pověšena světla na prodej. Naproti vstupu se nacházejí pulty a za nimi regály. Druhá fotografie ukazuje prodejnu textilu.¹³⁹ Její plocha je otevřená. Obložení sloupů není čitelné. Je zde vidět shodný systém navigačních cedulí jako v potravinách. Pro umístění zboží jsou použity vysoké a nízké regály, částečně i stoly.

2.3.7 Velikost

Velikost prodejních a skladovacích ploch OD byla dříve velmi vyrovnaná. Před otevřením se uváděla prodejní plocha 1 302 m² a skladovací 954 m².¹⁴⁰ Přesněji původní velikosti prodejních ploch v přízemí činily v prodejně potravin 289 m², v prodejně masa 54 m² a v občerstvení 159 m².¹⁴¹ Po rozšíření prodejny potravin do skladové části byla zvětšena o 159,4 m² a po následném rozšíření do loubí o dalších 150,9 m². Dnes prodejna potravin nabízí zákazníkům plochu 585,6 m².¹⁴² Prodejna průmyslového zboží a textilu v prvním patře nabízela 744 m² prodejní plochy.¹⁴³

2.3.8 Pozdější úpravy a proměny OD

Proměny OD byly spojeny zejména s rozšiřováním prostorů pro zákazníky na úkor původních skladů, jak již bylo naznačeno výše, a změnou nabízeného zboží.

První rozšíření prodejny potravin proběhlo v roce 1996, kdy byla prodejní plocha otevřena do bývalého skladu potravin.¹⁴⁴ Současně s rozšířením byly vyměněny vchodové dveře za automatické.¹⁴⁵ Zároveň s touto změnou zřejmě zmizely i původní nápisy. Na korunní atice byl umístěn zelený nápis Coop supermarket. Úpravy nápisů

¹³⁸ Pohled do oddělení prodeje průmyslového zboží. In: Naše noviny, roč. 33, č. 6, čtvrtek 9. 2. 1978

¹³⁹ VI. ŠILHAN: Pohled do oddělení textilu. In: Naše Noviny, roč. 31, č. 25, čtvrtek 24. 6. 1976

¹⁴⁰ (FRT) 11. 9. 1975 (pozn. 102)

¹⁴¹ Městský úřad Blatná, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: 43, Blatná — Nákupní středisko, stavební díl, přízemí, červenec 1972

¹⁴² Ibidem, Zvětšení prodejní plochy NS Labuť Blatná, srpen 2007

¹⁴³ Ibidem, Blatná — Nákupní středisko, stavební díl, první patro, červenec 1972

¹⁴⁴ Ibidem, rozšíření prodejny potravin NS Labuť — Blatná, půdorys prodejny, 3. 1996

¹⁴⁵ Ibidem, rozšíření prodejny potravin NS Labuť — Blatná, automatické dveře, 3. 1996

jsou viditelné na fotografii z května 2004.¹⁴⁶ Někdy v této době byla rovněž prodejna masa změněna na prodejnu zeleniny, jak lze vyčíst z dochovaného plánu.¹⁴⁷

V roce 2007 byla dále rozšířena prodejna potravin směrem ven do původního loubí v ulici J. P. Koubka [15]. To bylo zastavěno vyjma prvního a posledního pole zprava i zleva, kde se nachází zóna vpadlého vstupu a přípojek. Sloupy byly nově obezděny režným zdívkem a mezi ně zasazeny výlohy na soklu. Společně s touto změnou byla také zrušena reklamní vitrina před vchodem.¹⁴⁸ Použití keramického obkladu, břizolitu i zachování členění výloh podle původních bylo doporučeno státní památkovou péčí. Návrhy změn posuzované městským architektem se původně přikláněly i k odstranění samostatného schodiště a osazení střechy, které bylo nakonec dalším posuzovatelem zamítnuto. Zrušení podloubí památkářským subjektům nevadilo, neboť dle nich v tomto ohledu nenavazovalo na historickou zástavbu, od které se budova OD výrazně odlišuje.¹⁴⁹ Kolaudace této změny proběhla 22. 11. 2007.¹⁵⁰

Následovaly úpravy dalších prostor v přízemí. V roce 2008 byl čínský bufet sídlící v původních prostorách bufetu rozšířen do prostor bývalé masny.¹⁵¹ Změna se dotkla několika příček tak, aby došlo ke spojení dvou původně oddělených částí.¹⁵² Následně byl v roce 2010 změněn účel využití dřívější kotelny v přízemí, která byla přebudována na prodejnu mobilních telefonů.¹⁵³ V rámci úprav byly pouze probourány dveře z chodby, které místnost propojují s exteriérem.¹⁵⁴

V prvním patře proběhlo postupně několik změn v užívání prostor. V roce 2002 byla část původních skladovacích místností textilu přeměněna na prodejnu sklenářství a rámování a sběrnou čistírny koberců.¹⁵⁵ V roce 2005 byla posléze sklenářská dílna společně se skladem textilu a průmyslového a spotřebního zboží proměněna na prodejnu spotřebního zboží — textilu. Těchto změn se netýkala žádná stavební úprava.¹⁵⁶

¹⁴⁶ Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — rekonstrukce třídy J. P. Koubka — zahájení (květen 2004), inv. č. 760 (1–5), fotografie č. 4

¹⁴⁷ Městský úřad Blatná (pozn. 141), rozšíření prodejny potravin NS Labuť — Blatná, půdorys prodejny, 3. 1996

¹⁴⁸ Ibidem, stavební povolení, 30. 8. 2007

¹⁴⁹ Ibidem, Zvětšení prodejní plochy, NS Labuť Blatná, srpen 2006, Rozhodnutí, 9. 11. 2006

¹⁵⁰ Ibidem, Zvětšení prodejní plochy, NS Labuť Blatná, srpen 2006, kolaudační souhlas s užíváním stavby, 22. 11. 2007

¹⁵¹ Ibidem, kolaudační souhlas s užíváním stavby, 26. 5. 2008

¹⁵² Ibidem, Změna stavby — rozšíření bufetu, půdorys — nový stav, 9. 2007

¹⁵³ Ibidem, kolaudační souhlas s užíváním stavby, 1. 3. 2010

¹⁵⁴ Ibidem, půdorys — nový stav

¹⁵⁵ Ibidem, rozhodnutí o změně užívání, 1. 3. 2002

¹⁵⁶ Ibidem, změna účelu užívání, část 1. patra OD Labuť Blatná, srpen 2004

Dnes přízemí OD nabízí služby čínského bistra na místě bufetu a masny a prodejnu potravin rozšířenou do původních skladů a loubí. Napravo v místě bývalé kotelny je umístěna malá prodejna mobilních telefonů. V patře dostupném po vnějším schodišti se stále nachází rozsáhlá prodejna průmyslového zboží od elektra, šroubů, zahradnických potřeb, přes domácí potřeby, drogerii a papírnictví k oděvům, obuvi a bytovému textilu. Prostory jsou i zde otevřeny do bývalých skladů a dokonce i do strojovny vzduchotechniky.

2.3.9 Umělecké dílo

Mezi umělecká díla na OD Labuť můžeme zařadit keramický obklad s desénem, který vytvořil závod Z&Z Břasy po konzultaci s přiděleným sochařem¹⁵⁷, jak jsem již popsala výše. Dokumentaci a zpracování keramických obkladů provedl Čes. fond výtvarného umění v Plzni a byl posouzen výtvarnou komisí fondu.¹⁵⁸ Dochovaly se dokonce nákresy tvarů jednotlivých kachlí, které byly buď hladké nebo do určité míry vroubkované a rozkreslení částí fasády s přesným umístěním kachlí podle jejich dekoru.¹⁵⁹ Jejich rozmístění vytvořilo na fasádě OD ozdobný reliéf [16].

Dále je možné mezi umělecké dílo objektu zařadit poutač s ocelovou konstrukcí ve tvaru labutě, který výtvarně zajišťoval Fond výtvarného umění.¹⁶⁰ Jeho podoba je známa z historických fotografií [9, 10]¹⁶¹, do dnešní doby se však nedochoval.

V interiéru se v prostoru schodiště vedoucím do prvního patra nachází dřevěná intarzie s labutí. Je tvořena různými odstíny dřeva soustředěnými do kruhu. Uprostřed na vystouplé části se nachází labuť. Pod ní jsou provedeny nápisy taktéž v intarzii: Obuv, Drobné zboží, Oděvy a Domácí potřeby [17]. Více informací o tomto díle jsem nenalezla.

2.4 OD Blanice v Protivíně

2.4.1 Proměna města s výstavbou OD

Protivín patří mezi menší města. V roce 1970 měl 3 234 obyvatel, o deset let později 3 854 obyvatel.¹⁶² Přesto mu dle zpráv scházela důstojná občanská vybavenost, a tak

¹⁵⁷ Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu, 29. 11. 1972

¹⁵⁸ Ibidem, opis zápisu 21. 3. 1973

¹⁵⁹ Ibidem, Blatná — nákupní středisko, keramické obklady průčelí fasád, duben 1973

¹⁶⁰ Městský úřad Blatná (pozn. 141), Nákupní středisko Blatná Technická zpráva ke stavební části SPŘ objektu novostavby. srpen 1972

¹⁶¹ Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Obchodní vybavenost města — Jaro 1991, inv. č. 229/1-100, fotografie č. 81

bylo rozhodnuto o stavbě OD Blanice.¹⁶³ Ten se nachází na rohu Masarykova náměstí a Blanické ulice, které se v době výstavby jmenovaly Gottwaldovo náměstí a Leninova ulice, jak lze číst ve stavebních zápisech a plánech.¹⁶⁴ Naproti OD stojí barokní kostel sv. Alžběty portugalské z let 1661–2, který vznikl na místě po spáleném gruntu.¹⁶⁵

K prvním stavebním úpravám této oblasti patřila přestavba náměstí od roku 1880, kdy byly přízemní selské usedlosti postupně nahrazovány patrovými činžovnými domy.¹⁶⁶ Další významnější přestavby proběhly později. Můžeme k nim řadit dokončení nového mostu v Leninově ulici přes řeku Blanici koncem listopadu 1971.¹⁶⁷ Dále od října 1972 probíhala nedaleko, v ulici Družstevní, a od 1978 v prodloužení ulice Boženy Němcové výstavba bytových jednotek panelového typu.¹⁶⁸ Tyto ulice se nachází kousek za náměstím, takže OD Blanice mohl sloužit i pro nové obyvatele těchto domů. To by odpovídalo i zprávě k výstavbě OD, kde se jako důvod stavby uváděl nárůst obyvatel výstavbou bytových jednotek a nevyhovující prodejní síť v Protivíně. Výstavba OD měla vést k rozšíření sortimentu a efektivnosti moderního prodeje.¹⁶⁹

Na místě samotného OD stávaly již dříve domy. Ze starších fotografií nelze posoudit jejich přesnou podobu, lze však říci, že se zde pravděpodobně nacházel dům připojený do řadové zástavby části náměstí, jednopodlažní, ještě z původní zástavby [11].¹⁷⁰ Tento dům čp. 16 předcházející OD je možné zřetelněji vidět na několika fotografiích ve sbírkách Prácheňského muzea v Písku. Na jedné z roku 1945 lze rozpoznat jednoduchý dlouhý přízemní dům s vraty, úzkými okny a zřejmě několika dalšími vstupy.¹⁷¹ Na fotografii z přelomu 19/20. stol. se nachází tentýž dům s nápisem Čtenářská beseda a hostinec U Zeleného stromu.¹⁷² Vznik Čtenářské besedy v Protivíně byl datován do roku 1868 po pádu Bachova absolutismu. Spolek měl bohatou knihovnu, kterou po

¹⁶² Antonie KOLAFOVÁ/ Jiří JAROLÍMEK: 700 let města Protivína. Protivín 1982, s. 89

¹⁶³ Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16, souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytování v Protivíně, květen 1972

¹⁶⁴ např. Ibidem, Protivín nákupní středisko a restaurace, situace ZS — zastavovací plán, březen 1973

¹⁶⁵ Antonie KOLAFOVÁ: Dějiny města Protivína a připojených osad do roku 1918. Protivín 1998, s. 103

¹⁶⁶ KOLAFOVÁ 1982 (pozn. 162), s. 29

¹⁶⁷ Ibidem, s. 49

¹⁶⁸ Idem

¹⁶⁹ Městský úřad Protivín (pozn. 163), souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytování v Protivíně, květen 1972

¹⁷⁰ Jaroslav BOUŠEK/ Jan MICHÁLEK: Město Protivín a okolní obce na pohlednicích, Písek 2003, s. 24, 28

¹⁷¹ Prácheňské muzeum v Písku, KS 5039 občané shromáždění 10. 5. 1945 před radnicí očekávají příjezd RA

¹⁷² Prácheňské muzeum v Písku, KS 7074 náměstí na přelomu století

svém zániku v roce 1948 odevzdal městské knihovně.¹⁷³ Zmíněný hostinec byl jeden z prvních v Protivíně. Společně s tím, který se nacházel na zámku, to byl jediný, který se může označovat za hospodu v dnešním slova smyslu, protože ostatní nabízely jen výčep piva. Z roku 1693 pochází zpráva, že se zde prodalo 134 sudů piva. Pro porovnání v zámecké hospodě to bylo 148 sudů. Dále z roku 1713 existuje zpráva, která mluví o tom, že hostinec obsahoval zároveň zděné hostinské pokoje a zájezdní stáje. Zprávy o fungující hospodě s ubytováním jsou známy ještě z roku 1842. Informace posléze mizí kolem 2. sv. v.¹⁷⁴

Z uvedené fotografie lze popsat podobu objektu. V levé části se nacházela okna s jednoduchým ostěním a zvýrazněným středovým klenákem, poté následovala vrata a dva krámce. Ve střeše bylo umístěno několik vikýřových oken.

K tomuto domku se nachází zprávy i na Městském úřadě v Protivíně, které nám potvrzují provozování pohostinství. Je zde např. dokument z roku 1857 k povolení živnostenské činnosti — připravovat a prodávat pokrmy a pivo.¹⁷⁵ Nebo povolení z roku 1904 pro Annu Novotnou k probourání dveří místo okna za účelem zřízení řeznického krámu z náměstí.¹⁷⁶ Dále z roku 1905 zpráva pro stejnou majitelku, která povoluje zřízení nových oken a stropu v hostinci U Zeleného stromu a přeměnu kolny na byt [19].¹⁷⁷ Roku 1922 je prodloužena koncese k provozování živnosti hostinské a výčepní v domě čp. 16 pro Jaroslava Novotného.¹⁷⁸ Nebo zpráva od pozdějšího majitele domu z roku 1952, Ing. Františka Novotného, který nemá peníze na požadované opravy domu.¹⁷⁹ Lze tak říci, že hospoda zde fungovala nejméně do poloviny 20. století. OD měl být původně první etapou výstavby společenského zařízení v Protivíně.¹⁸⁰ II. etapa měla obsahovat společenský dům — dům služeb a III. etapa kino a národní výbor umístěný dále podél Leninovy ulice [20]. O umístění dalších budov však vznikaly pochybnosti kvůli nevelkému prostoru.¹⁸¹ Nakonec byl postaven pouze Dům služeb otevřený v roce 1977.¹⁸²

¹⁷³ KOLAFOVÁ 1982 (pozn. 162), s. 28

¹⁷⁴ KOLAFOVÁ 1998 (pozn. 165), s. 55–6

¹⁷⁵ Městský úřad Protivín (pozn. 163), Dekret pro Jana Moravce, 25. května 1857

¹⁷⁶ Ibidem, dopis Slavné městské stavební komisi v Protivíně Anna Novotná, 17. října 1904

¹⁷⁷ Ibidem, schvaluje Protivín, 2. 3. 1905

¹⁷⁸ Ibidem, udělení koncese, 19. 11. 1922

¹⁷⁹ Ibidem, Místní národní výbor Protivín Protokol, 26. 5. 1952

¹⁸⁰ Ibidem, Územní rozhodnutí o umístění stavby, 14. 5. 1973

¹⁸¹ Ibidem, zápis z jednání o výběru staveniště pro II. a III. etapu výstavby společenského domu v Protivíně, 20. 4. 1973

¹⁸² KOLAFOVÁ 1982 (pozn. 162), s. 49

2.4.2 Stavba OD

Výstavba OD souvisela se zmiňovanou stavbou bytových jednotek a rozšířením průmyslu a zemědělství v Protivíně. Město počítalo s nárůstem obyvatel na cca 5 700 do konce roku 1975. Mělo se stát střediskovým městem pro 13 obcí a nabízelo pouze dva potravinářské obchody. Nový OD měl nabídnout rozšířený sortiment společně s novou restaurací, neboť restaurační zařízení ve městě bylo také v nevyhovujícím stavu. Převažovaly podniky nižších tříd zaměřené na výčep piva bez možnosti občerstvení. Také kavárna s možností tance a hudby pro mladé, která byla součástí OD, ve městě scházela. I nabídka ubytování se v tehdejší době jevila jako nevyhovující. Společně s plánovanou výstavbou kina, tak měl OD nabídnout doplňkové služby pro občerstvení a ubytování.¹⁸³ Jak ale víme z pozdějšího sčítání obyvatel zmíněném v úvodu, velkolepé plány o předpokládaném nárůstu obyvatel se neuskutečnily. Možná i proto nebyly původně plánované další etapy navazující na stavbu OD nakonec realizovány.

Pro výstavbu OD byly vybrány pozemky čp. 908 a 909, které byly získány demolicí stávajících nevyhovujících objektů v zastavěné části města. Část budov v těchto místech čp. 16, 416, 110 a 446 již bylo zbouráno při budování mostu a rozšíření Leninovy ulice v roce 1971.¹⁸⁴ Původní polohopisný a výškopisný plán všech etap z prosince 1971, ještě počítal v I. etapě s restaurací v přízemním objektu a s nákupním střediskem umístěným ve vedlejší budově. Samostatné plány I. etapy z března 1973 již měly tyto funkce přehozeny tak, jak bylo realizováno.¹⁸⁵

Autorem návrhu studie OD Blanice byl K. Slach.¹⁸⁶ Jeho jméno se objevilo společně s projektantem stav. Majerem a statikem Ing. Kolaříkem i na souhrnné zprávě k prováděcímu projektu. Generálním projektantem se stal Obchodní projekt Praha 3 — U Rajske zahrady 3 a generálním dodavatelem OSP Písek.¹⁸⁷ Na plánech datovaných do března roku 1973 se objevují další jména, a to Majerová a architekt Kuba.¹⁸⁸

¹⁸³ Městský úřad Protivín (pozn. 163), návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

¹⁸⁴ Ibidem, návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

¹⁸⁵ Ibidem, Protivín nákupní středisko a restaurace, březen 1973

¹⁸⁶ STANĚK 1976 (pozn. 126), s. 358

¹⁸⁷ Městský úřad Protivín (pozn. 163), souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytování v Protivíně, květen 1972

¹⁸⁸ Idem

Investorem stavby byla Jednota lidové spotřební družstvo Písek se sídlem v Milevsku.¹⁸⁹

Zahájení stavby OD bylo určeno na 1. 7. 1973 a její ukončení plánováno na prosinec 1975.¹⁹⁰ Stavební povolení budova získala 7. června 1973.¹⁹¹ Oznámení o zahájení stavby lze najít i v Píseckých novinách, kde byl uveden konec července.¹⁹² Budova byla zřejmě dokončena o něco později, než bylo plánováno, neboť povolení k trvalému provozu prodejny a restaurace bylo vydáno až 5. 2. 1976.¹⁹³

Původní rozpočet stanovený na 8 mil. Kčs, byl posléze snížen na 7,3 mil., ale i během stavby se mělo dbát na úspory.¹⁹⁴ Písecké noviny uváděly plánovaný rozpočet stavby 6 951 000 Kčs.¹⁹⁵ Nakonec jeho realizace stála více než 7,5 mil. Kčs a Hotel Blanice se stal největší investicí na Písecku v oblasti veřejného stravování.¹⁹⁶

2.4.3 Materiály

Na OD byla použita nosná konstrukce z montovaného železobetonového skeletu se sloupy 6x6 vyplněná pálenými a nepálenými tvárnici. V základech se nacházel beton, vodotěsná izolace proti vlhkosti a spodní vodě a železobetonová deska.¹⁹⁷ Ve výplňovém zdivu došlo během stavby ke změnám zejména kvůli úsporám. Suterén byl vyzděn z plných cihel, na přízemí byly použity tvárnice Týn I a patro a podkroví vyplnily pórobetonové tvárnice. Příčky byly vyzděny z dutých cihel, na stropní konstrukci se použilo prefabrikovaného železobetonu. Schodiště pro zaměstnance tvořily prefabrikované díly z válcovaných nosičů a železobetonových desek.¹⁹⁸

Vnější fasáda byla omítnuta břizolitovou škrábanou omítkou v přírodní bílé barvě a část obložena kabřincem. Ocelová okna, výkladce i vchodové dveře měly černou barvu

¹⁸⁹ Městský úřad Protivín (pozn. 163), souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytováním v Protivíně, květen 1972

¹⁹⁰ Ibidem, zápis projednaných a dohodnutých připomínek k rozpracovanému projektu..., 15. 3. 1973

¹⁹¹ Ibidem, rozhodnutí o udělení stavebního povolení ke stavbě nákupního střediska a restaurace, 7. června 1973

¹⁹² (L): Konečně také v Protivíně. In: Zítřek, roč. XXIV, č. 31, středa 1. srpna 1973, nepag.

¹⁹³ Městský úřad Protivín (pozn. 163), věc: prodejní část nákupního střediska a restaurace, rozhodnutí o povolení k trvalému provozu, 21. 1. 1976

¹⁹⁴ Ibidem, zápis z pracovní rady o zajištění příprav výstavby víceúčelové budovy LSD v Protivíně, 18. 9. 1982

¹⁹⁵ (L) 1. srpna 1973 (pozn. 192)

¹⁹⁶ (HK): Protivínská Blanice v provozu. In: Zítřek, roč. XXVII, č. 7, čtvrtek 19. února 1976, nepag.

¹⁹⁷ Městský úřad Protivín (pozn. 163), rozhodnutí o udělení stavebního povolení ke stavbě nákupního střediska a restaurace, 7. června 1973

¹⁹⁸ Ibidem, technický popis stavební části nákupního střediska a restaurace s ubytováním v Protivíně, duben 1973

s ozdobnými hliníkovými lištami. Oplechování mělo barvu šedou.¹⁹⁹ Střechu nad třípodlažní budovou tvořily šikmé plochy o různých sklonech na rozdíl od jednopodlažního objektu, který kryla rovná střecha.²⁰⁰ Krytinu šikmé střechy tvořily tašky — bobrovky, rovná střecha byla živičná.²⁰¹

Podlahy uvnitř prodejny pokrývala keramická dlažba, v restauraci a na schodišti byl položen světle šedý bulharský mramor a na ubytování se použilo pvc a parket. Interiér dále zdobila např. skleněná zlatožlutá mozaika 2 x 2 cm od výrobce skleněné bižuterie Jablonec nebo obklad břidlicí.²⁰²

2.4.4 Otevření

OD Blanice byl otevřen na dvě etapy. Nejprve byla mezi 22. — 29. lednem 1976 otevřena samoobsluha potravinářského zboží. Slavnostního otevření se zúčastnil předseda městského národního výboru Bohuslav Lejsek, spolu s předsedou okresního spotřebního družstva Jednota ing. Karlem Strakou.²⁰³ Následovalo otevření restaurace mezi 2. — 19. únorem 1976.²⁰⁴

2.4.5 Podoba exteriéru

OD Blanice navazoval na řadovou zástavbu a jeho podoba byla navrhována tak, aby výškově i architektonicky vhodně ukončoval náměstí a zapadl do jeho stávajícího charakteru.²⁰⁵

Budova se skládá ze dvou do sebe vklíněných hmot, jednopodlažního objektu nákupního střediska a třípodlažního částečně podsklepeného objektu restaurace, kavárny a ubytovacího zařízení [22].²⁰⁶

Dle nárysů dochovaných v archivu Městského úřadu v Protivíně lze pozorovat původní podobu fasády budovy.²⁰⁷ Jedná se o velmi členitou stavbu sestávající ze dvou objektů, jak již bylo uvedeno. Nízká obdélníková prodejna potravin s rovnou střechou prostupuje

¹⁹⁹ Městský úřad Protivín (pozn. 163), stavební plán — nárysy, pohledy březen 1973

²⁰⁰ Ibidem, rozhodnutí o udělení stavebního povolení ke stavbě nákupního střediska a restaurace, 7. června 1973

²⁰¹ Ibidem, zápis o projednání technologie na výstavbu „samoobslužné prodejny a restaurace“ v Protivíně u OSP v Písku, 24. 11. 1972

²⁰² Idem

²⁰³ (N): Přibývají nové prodejny. Protivín. In: Zítřek, roč. XXVII, č. 4, čtvrtek 29. ledna 1976, nepag.

²⁰⁴ (HK) 19. února 1976 (pozn. 196)

²⁰⁵ Městský úřad Protivín (pozn. 163), návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

²⁰⁶ Ibidem, Rozhodnutí o udělení stavebního povolení ke stavbě nákupního střediska a restaurace, 7. června 1973

²⁰⁷ Ibidem, Protivín — nákupní středisko a restaurace, březen 1973

rohem do patrové budovy, kde se nacházela restaurace a hotel. Patrová budova se vyznačuje členitostí jak z průčelí, tak z bočního pohledu z dnešní ulice Blanická. Při pohledu z průčelí je vidět vlevo ustoupená jednopodlažní budova potravin. Na ni navazuje dvoupatrová budova restaurace a hotelu, která má z levé strany členitě řešený okraj pomocí ustupování a předsazování jednotlivých pater. Z pravé strany přiléhá ke štítu vedlejší budovy. V přízemí se nachází zleva tři okna, hlavní vstup a pás světlíkových oken. V prvním patře je předsazená část prosklena na sebe navazujícími okny. V levé části se nachází nápis „Blanice“. Druhé patro tvoří okna hotelových pokojů vedoucí na terasu, v pravé části do těchto míst zasahuje střecha. Z boku výrazněji vyznívá hra s hmotou stavby: ustoupený obložený parter, předsazené první patro a opět ustoupené druhé patro, které má směrem dozadu šikmou střechu [21].

Ze zadní strany určené k zásobování má budova restaurace rovnou fasádu s nepravidelně umístěnými okny. V jeho levé části se nachází nákladní rampa. Napravo navazuje nízká prodejna potravin vystupující před budovu restaurace. Ve vzniklém rohu má umístěnou nákladní rampu.

2.4.6 Podoba interiéru a nabízený sortiment

Účelem stavby OD bylo vytvořit prodejnu potravin a masa s příslušnými sklady a hygienickým zařízením pro zaměstnance, restauraci II. třídy, kavárnu a ubytování pro 10 osob v pěti pokojích. Pro vedoucího objektu měla být umístěna bytová jednotka v podkroví.²⁰⁸

Třípodlažní objekt měl v suterénu sklad potravin, piva a brambor s výtahem pro lahvoviny. Dále kotelnu a sklad na topný olej. V přízemí byla nalevo od vchodu a zádveří umístěna restaurace rozdělená na dvě části. V jedné se nacházely stoly se židlemi a v druhé, klidnější, stoly s lavicemi a výzdobou v rybářském duchu.²⁰⁹ Na restauraci navazovala kuchyně, umývárna, výčep, kancelář, hygienické zařízení pro zaměstnance a provozní schodiště. Ze vstupní haly byl rovněž přístup na sociální zařízení pro hosty umístěné napravo a na schodiště vedoucí do prvního patra. To zabírala kavárna s barem a pódium pro hudbu, dále dva salonky — jeden určený pro

²⁰⁸ Městský úřad Protivín (pozn. 163), souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytování v Protivíně, květen 1972

²⁰⁹ Ibidem, zápis z technické rady nad rozpracovaným prováděcím projektem na NS + restaurace v Protivíně

schůze, druhý pro svatby apod. Přípravnu jídel propojoval s kuchyní v přízemí výtah.²¹⁰ Pro větší akce byla šatna umístěna na chodbě, jinak se nacházely šatní skříně i v kavárně. V kavárně byla použita textilní podlahová krytina mimo parketu.²¹¹ Ubytování ve druhém patře nabízelo pokoje se sprechovým koutem. Odsazení patra od průčelí skýtalo prostory pro terasy před pokoji. V tomto patře se rovněž nacházel byt pro správce budovy.²¹²

Do jednopatrové budovy se původně vstupovalo z tehdejší Leninovy ulice. Od zádveří napravo se nacházela samoobslužná prodejna potravin doplněná o kávo mlýnky a výkup lahví. Nalevo vedl vstup do samostatné prodejny masa a uzenin. Zbytek plochy budovy zabíraly sklady, přípravný a zázemí pro zaměstnance.²¹³

2.4.7 Velikost

Užitková plocha OD byla uvedena v suterénu 306,89 m², v přízemí 907,23 m², v 1. patře 461,61 m² a v 2. patře 443,88 m².²¹⁴ Dle účelu měla restaurace 135 m², kavárna 160 m², salonky 51 a 5 m², ubytovací pokoje 90 m², prodejna potravin 147 m² a prodejna masa 35,5 m².²¹⁵

2.4.8 Pozdější úpravy a proměny OD

Pozdější úpravy budovy proběhly pouze v drobnostech. V přízemní budově potravin došlo k přemístění původního vstupu z dnešní Blanické ulice na stranu z náměstí. Stalo se tak po roce 1997, dle fotografií z Prácheňského muzea v Písku.²¹⁶ Ty ukazují původní vstup jako funkční ještě v roce 1985 i 1997. Dále byla oproti původnímu stavu vyměněna okna v přízemí a fasádu pokrylo více reklamních nápisů [22]. Na druhé budově byl v roce 1998 vybudován nový vchod do objektu restaurace.²¹⁷

²¹⁰ Městský úřad Protivín (pozn. 163), Souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytování v Protivíně, květen 1972

²¹¹ Ibidem, Zápis z technické rady nad rozpracovaným prováděcím projektem na NS + restaurace v Protivíně

²¹² Ibidem, Návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

²¹³ STANĚK 1976 (pozn. 126), s. 358

²¹⁴ Městský úřad Protivín (pozn. 163), Zápis o odevzdání a převzetí dokončených staveb nebo jejich ucelených částí, 20. 11. 1975

²¹⁵ Ibidem, návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

²¹⁶ Prácheňské muzeum v Písku, KS 4897 Protivín 1985 samoobsluha Jednota (2), KS 10750 Protivín 1997 supermarket Pronto (3)

²¹⁷ Městský úřad Protivín (pozn. 163), Název stavby: vybudování nového vchodu z restaurace Blanice, Protivín, 11. 11. 1998

V roce 2002 probíhala asanace objektu po povodni²¹⁸ a v následujícím roce 2003 odstranění povodňových škod. Jednalo se o opravení omítky, podlah, elektrické instalace, kanalizace, vody, topení a odstranění zřícené nenosné příčky.²¹⁹ Současně byla povolena změna v užívání restaurace Blanice na obchod s prodejem nepotravinářského zboží. Jednalo se o prodej oděvů a obuvi.²²⁰ O tři roky později, v roce 2006, byla opravena fasáda budovy a objekt začal opět sloužit jako restaurace. U vstupu vznikl bezbariérový nájezd, napravo byla malá okna vyměněna za výkladce a byl vybudován nový vstup ze štítové strany, neboť interiér se rozdělil na dvě části. V jedné sídlila restaurace, v druhé prodejna Tip sportu se samostatným vchodem.²²¹ V jednopodlažní budově potravin se stále nachází prodejna potravin. Druhá budova původní restaurace a hotelu je v současnosti (2019) zavřená a chátrá.

2.4.9 Umělecké dílo

Zpráva o uměleckém díle při OD Blanice je pouze kusá. V technické zprávě se nachází zmínka o tom, že se má projednat s projektantem a výtvarníkem a posléze má být návrh předložen investorovi, který učiní objednávku přes „Dílo“.²²² O konkrétnější podobě nebo o jeho autorech však zpráva nepíše. Za menší počín je možno považovat logo OD dodnes umístěné vedle vchodu do původní restaurace. Skládá se ze tří modrých pásů vlnek, které by mohly odkazovat k názvu OD i řece protékající městem — Blanici [23].

2.5 OD Koruna ve Vodňanech

2.5.1 Proměna města s výstavbou obchodního domu

OD Koruna se nachází na náměstí Svobody, které bylo 22. 11. 1948 přejmenováno na náměstí Klementa Gottwalda.²²³ Dnes opět nese název náměstí Svobody. Samotný OD byl postaven na místě parcel sedmi domů²²⁴, z toho čtyři byly situovány do náměstí, a

²¹⁸ Městský úřad Protivín (pozn. 163), Rozhodnutí MěÚ Protivín, nařízení provést bezodkladně na své náklady vyjmenované zabezpečovací práce, 20. 8. 2002

²¹⁹ Ibidem, sdělení k ohlášení udržovacích prací, 4. 8. 2003

²²⁰ Ibidem, Rozhodnutí, 13. 10. 2003

²²¹ Ibidem, stavební povolení znovu zprovoznění restaurace Blanice Protivín, 2 2006

²²² Ibidem, zápis z technické rady nad rozpracovaným prováděcím projektem na NS + restaurace v Protivíně

²²³ R. BERKA/ J. PAZDERA: Vodňany 650 let města 1336-1986. Vodňany, 1986, s. 39

²²⁴ Obchodní středisko „Koruna“. Vodňany — Gottwaldovo náměstí. In: Vodňanský zpravodaj č. 14, 1975, s. 5–6

tři do Uličky, dříve zvané Malé uličky [27].²²⁵ S jeho konečnou podobou a velikostí to však zdaleka nebylo jednoduché.

Jméno převzal po hostinci U Koruny, který se nacházel v domech s čp. 6 a 7.²²⁶ Dle dobové fotografie²²⁷ můžeme vidět, že zmíněný hostinec byl umístěn v domě přes dvě parcely, jak naznačují i dvě čísla popisná. Jednalo se o dvoupatrový dům s valbovou střechou o šesti okenních osách, který měl v přízemí dva krámce. Napravo od něj se nacházely dva jednopatrové domy se sedlovou střechou o třech okenních osách. Přízemí opět tvořily krámce [25].

Dům napravo od OD, čp. 3, byl postaven zřejmě na přelomu 19/20. stol. (podle dochovaných fotografií, které však nejsou přesně datovány). V té době byl pouze jednopatrový [25].²²⁸ Do dnešní podoby byl změněn ve 30. letech 20. stol., kdy došlo k jeho zvýšení o patro a podkroví [26].²²⁹ Na starších fotografiích, např. z roku 1918, můžeme na jeho místě pozorovat dům s plastickým barokním štítem a bohatou štukovou výzdobou [24].²³⁰

Vše začalo roku 1967 demolicí domu U Koruny kvůli narušené statice.²³¹ To zřejmě zapříčinilo zvýšení spodní vody po zřízení městského vodovodu. Voda se tudíž nečerpala ze studní a došlo k porušení hliněné malty starých sklepů.²³² Na náměstí vznikla proluka, která byla cca 5 let provizorně zpevněna dřevěnými trámy kvůli statice okolních domů [26].²³³ Původní plány počítaly s výstavbou nového domu o třech podlažích v místě vzniklé proluky, který by zároveň zachoval urbanistický vzhled náměstí. Uvažovalo se o výstavbě obytného domu s prodejnou textilu v přízemí. Budovu měla ze dvou třetin financovat Domovská zpráva a zbývající uhradit Textil v Písku. Jeho prodejna byla situována již v předešlém domě.²³⁴ Stavba měla probíhat od

²²⁵ Jitka VELKOVÁ: Vodňany včera a dnes. Radostné dětství v Uličce. In: Zpravodaj města Vodňany 12. 2018, s. 19

²²⁶ Jitka VELKOVÁ: Vodňany včera a dnes. OS Koruna. In: Zpravodaj města Vodňany 10. 2018, s. 19

²²⁷ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, fotografie náměstí cca 19. stol.

²²⁸ Idem

²²⁹ Za informaci děkuji Mgr. Jitce Velkové, ředitelce Městského muzea a galerie ve Vodňanech.

²³⁰ Petr PRÁŠEK: Vodňany včera a dnes. Vodňanské náměstí. In: Zpravodaj města Vodňany 1 2008, s. 5

²³¹ Městský úřad Vodňany, archiv odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka: OD Koruna, zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech 20. 7. 1972

²³² Ibidem, dopis Mě NV Ministerstvu kultury 31. 5. 1970

²³³ Ibidem, dopis Mě NV Vodňany pro Jihočeský krajský národní výbor, věc: informace o přípravě stavby OS na náměstí ve Vodňanech, 31. 7. 1972

²³⁴ Městské muzeum a galerie Vodňany, kroniky města 1963-70

září 1968 do srpna 1970.²³⁵ Z hlediska nevyhovění hygienickým normám, nedostatku světla a špatnému větrání bytů, bylo od tohoto návrhu upuštěno.²³⁶

Dne 20. 11. 1968 se jako investor stavby připojil n. p. Potraviný a v dubnu následujícího roku bylo rozhodnuto o zvětšení staveniště, neboť dosavadní velikost neodpovídala požadavkům Státního obchodu. Vedlejší dům čp. 5 byl shledán staticky narušený, a tak město rozhodlo rozšířit staveniště o domy čp. 5, 4 a 74 směřující do Uličky pro snadnější zásobování. Tento dům dle jejich hlediska nevyhovoval zdravému bydlení. Během dubna 1969 byli stanoveni hlavní investoři stavby: Potraviný, Textil a Domácí Potřeby.²³⁷ Drobné zboží odmítlo spolupráci, jelikož mu nevyhovovalo umístění nabízených prostor v patře.²³⁸

K realizaci budovy ale zbývalo zajistit důležitou skutečnost, a to vyjmutí domu čp. 4 z památkové ochrany. To nebylo vůbec jednoduché. Správa památkové péče dům odmítla vyjmout, neboť byl chráněn jako charakteristický příklad měšťanského domu postaveného v gotice, s úpravami v baroku a fasádou z 19. stol. Zdůrazňovali jeho vztah k okolí i dobrý stav. Širokou fasádu OD považovali za násilné porušení celkové skladby náměstí a navrhovali možnost začlenit dochovanou hmotu budovy do nového objektu. Jeho údajné poškození dávali za vinu městu při špatném zajištění bouracích prací v této části náměstí.²³⁹ Následovala hojná korespondence Měst NV s ministerstvem kultury. Do celé akce se nakonec zapojilo i ministerstvo financí, které doporučilo ministerstvu kultury nemařit výstavbu OS, upustit od ochrany domu čp. 4 a pohlídat si následnou podobu fasády OS. Pokud by nevyhověli, bylo od nich žádáno finanční zajištění zabezpečení domu do dostavení proluky.²⁴⁰

Dlouhé jednání skončilo 12. 11. 1970 úspěchem pro Měst NV Vodňany.²⁴¹ Ministerstvo kultury však před zbouráním domu čp. 4 požadovalo průzkum vnějších i vnitřních omítek, stavebně historickou analýzu, fotodokumentaci a zachování — přenesení gotického portálu [35].²⁴² Zároveň vzneslo požadavek na objemovou kapacitu

²³⁵ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), projektový úkol pro výstavbu objektu čp. 6 a 7/I, 15. 9. 1967

²³⁶ Ibidem, zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech, 20. 7. 1972

²³⁷ Ibidem, zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech, 20. 7. 1972

²³⁸ Ibidem, dopis Drobného zboží ČB Mě NV Vodňany, 19. 1. 1968

²³⁹ Ibidem, dopis Ministerstva kultury Mě NV Vodňany, 27. 4. 1970

²⁴⁰ Ibidem, dopis Ministerstva financí Ministerstvu kultury, 24. 8. 1970

²⁴¹ Ibidem, zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech, 20. 7. 1972

²⁴² Ten se dnes nachází neuměle zazděný ve zdi provozního dvoru OS.

novostavby a vypracování projektu formou soutěže, jejíž podmínky budou stanoveny ve spolupráci s orgány památkové péče a budou podléhat jejímu schválení.²⁴³ Mezi základní podmínky patřilo zachovat uliční čáru s ustoupením, hmotově a výškově přizpůsobit stavbu okolí (vystavit nejvýše 3 podlaží) a použít vertikální členění cca dle původní parcelace.²⁴⁴ Tři soutěžní návrhy měly být objednány u třech vybraných projektových dokumentací. Zpracování studií bylo zadáno do 30. 10. 1972. Obchodní projekt v Praze však odpověděl, že nemůže studii zařadit do normálního harmonogramu zakázek a studie je třeba objednat u Architektonické služby v Praze. Zpracování studií tak bylo posunuto k 15. 1. 1973.²⁴⁵ Studie nakonec vypracovaly kolektivy Architektonické služby v Praze. Obchodní projekt Praha — Ing. Dudek a Ing. Munk, Obchodní projekt České Budějovice — Ing. Petrlík a SURPMO Praha — Ing. Benešová a Ing. Materna. Z nich měla být vybrána studie nebo jejich kombinace pro předprojektovou dokumentaci OS.²⁴⁶ O sporech s ministerstvem kultury i o požadavcích na podobu OD se stručně zmiňuje i kronikář města.²⁴⁷

2.5.2 Stavba OD

Cílem stavby bylo vyřešit neutěšenou prodejní síť potravin, textilu a domácích potřeb v historické části Vodňan i celkově ve městě s 6100 obyvateli. Zároveň se Vodňany nacházejí na významné křižovatce cest mezi městy — České Budějovice, Strakonice, Prachatice, Písek a Týn nad Vltavou, čímž vytvářejí nákupní spádovou oblast.²⁴⁸ Zprávy o stavbě OD lze najít i v místní kronice.²⁴⁹

Z výše uvedené soutěže byla 30. 1. 1973 vybrána objemová a provozní studie Ing. Františka Petrlíka s tím, že budou respektovány závěry posuzovací komise.²⁵⁰ Za klady studie byl považován pěší průchod mezi Heritesovou ulicí a náměstím, návaznost atiky a sklonu střechy na vedlejší dům a rozčlenění fasády dle gotické parcelace, které však bylo potlačeno výklady v přízemí. Oceněna byla snaha použít na průčelí tradičních

²⁴³ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), Opis dopisu ministerstva kultury Mě NV Vodňany, 12. 11. 1970

²⁴⁴ Ibidem, zápis 3. 12. 1971, k otázkám soutěže...

²⁴⁵ Ibidem, zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech, 20. 7. 1972

²⁴⁶ Ibidem, vyhodnocení tří studií k projektovému úkolu na výstavbu OS Vodňany Gottwaldovo nám. 19. 1. 1973

²⁴⁷ Městské muzeum a galerie Vodňany (pozn. 234)

²⁴⁸ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), akce: Obchodní středisko Koruna Vodňany, Gottwaldovo náměstí, obsah: projektový úkol, investor: potravinářský podnik ČB, závod Strakonice, červen 1974

²⁴⁹ Městské muzeum a galerie Vodňany, (pozn. 234)

²⁵⁰ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), projektový úkol na výstavbu OS Koruna ve Vodňanech na Gottwaldově náměstí — stavební program, srpen 1973

materiálů i dobré provozní řešení. Nepochopitelné se naopak zdálo uskakování jednotlivých částí objektu od stavební čáry. Úpravy byly požadovány v důkladnějším propracování příliš strohého průčelí a změně dvorního průčelí, které působilo nepříznivě a bylo hmotově i detailně nedořešeno.²⁵¹

Dle dochované architektonické studie můžeme podrobněji popsat návrh p. Petrlíka [28]. Jednalo se o klasickou dispozici domu v proluce — v přední části se nacházel obchod, vzadu provozní místnosti. Zásobování mělo probíhat ze dvora vzniklého po vybourání dvou domů. Vstup do OD byl zapuštěn a přetažen markýzou jako zdůrazňující akcent. Zmiňované uskakované průčelí tvořily v přízemí výlohy jednotlivých podniků. Patra posléze jejich tvar kopírovala. V zádveří ústil výtah a schodiště, v patrech sloužil tento prostor pro výstavní či reklamní činnost. Základ budovy tvořil ocelový skelet RD — Jeseník. Směrem do náměstí základní konstrukci vyplňovaly cihly, do dvora bylo použito závěsových panelů v kombinaci s cihlami. Příčky tvořil montovaný sádrokarton.²⁵²

Studii Ing. Františka Petrlíka zřejmě převzal Ing. César Grimmich, který se stal generálním projektantem stavby. Jeho jméno nalezneme na konečných plánech OS [29].²⁵³ Ty upravil po důkladném zaměření parcely pro vytyčení uliční čáry a po připomínkách ministerstva kultury. Byla snížena atika hlavního průčelí a zdůrazněn kubus nad vstupem. Z materiálů došlo k vypuštění břizolitu. Na střechu měla být použita krytina z bobrovek dle střech v okolí.²⁵⁴ V členění průčelí byly tektonické články protaženy do přízemí pro zdůraznění původní parcelace.²⁵⁵

Generální projektantem budovy se stal Státní projektový ústav obchodu Brno, stř. 10, Praha 8. Za dodavatele byl vybrán OSP Strakonice.²⁵⁶ Vedoucím stavby se stal Zdeněk Hanzal a kolektiv stavbyvedoucího Milana Posledního ze zmíněné Vodňanské správy OSP Strakonice.²⁵⁷ Hlavním investorem byly Potraviny České Budějovice se spoluinvestory Textil a Domácí potřeby České Budějovice. Podle původní zprávy bylo zahájení stavby plánováno na duben 1975, její dokončení na září 1978 a zahájení

²⁵¹ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), posouzení návrhu Ing. arch. Petrlíka OS Vodňany dne 30. 1. 1973

²⁵² Ibidem, Vodňany — NS, architektonická studie, Ing. arch. Petrlík, leden 1973

²⁵³ Půdorysy a nárysy ve vlastnictví majitele budovy Ing. Jirí Černého.

²⁵⁴ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), projednání rozpracovaného úvodního projektu OS Koruna na náměstí ve Vodňanech, 17. 7. 1974

²⁵⁵ Ibidem, zápis 15. 5. 1974

²⁵⁶ Ibidem, kolaudační rozhodnutí, 24. 11. 1978

²⁵⁷ (FRT): Koruna za 23 miliónů korun. In: Naše noviny, roč. 33, č. 37, čtvrtek 21. IX. 1978

provozu od listopadu 1978.²⁵⁸ Povolení ke stavbě budova získala 16. 12. 1974.²⁵⁹ Náklady byly odhadovány na 22 256 Kčs.²⁶⁰

Za první stavební počín můžeme považovat asanaci domů čp. 4, 5, zadní trakty čp. 6, 7, a čp. 109, 74, 75 společně se zajištěním vedlejších domů. Založení stavby bylo ze statických důvodů zhotoveno na pilotech dle projektu Interprojekt Brno. Tyto počáteční práce provedl n. p. Geoindustrie Stříbro.²⁶¹ Dům čp. 76 byl ponechán pro účely stavby a demolován až po jejím dokončení.²⁶² Kvůli širokému vjezdu pro pohodlné vytočení nákladních vozů byl zbourán i domek u ulice Heritesovy.²⁶³

Nejprve bylo zapotřebí vytěžit stavební jámu a odčerpát spodní vodu. Byla také vybudována jeřábová dráha.²⁶⁴ Následně byl na hlavách pilotových stěn ve výkopové jámě vybetonován výztužný věnec pro zakotvení obvodových sloupů ocelové konstrukce. Pouze v místech výtahové šachty byl použit monolitický beton do bednění.²⁶⁵ Následovala montáž a vyzdívání dalších pater.²⁶⁶ Kolaudace proběhla 24. 11. 1978.²⁶⁷

2.5.3 Materiály

Základy OD byly ze statických důvodů vybudovány na ocelových pilotech.²⁶⁸ Obvodový plášť tvořily tvárnice CD Týn 1 s břízolitovou omítkou a kamenným obkladem.²⁶⁹ Zpráva v novinách uvádí obklad fasády přírodním mramorem, stejně jako schodiště v interiéru.²⁷⁰ Závěrečná zpráva stavby jej upřesňuje na travertin v kombinaci s unifasem. Dvorní fasáda byla upravena štukovou omítkou s nástřikem unifasem.²⁷¹

²⁵⁸ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), technická zpráva k projektu POV obchodního střediska Koruna Vodňany, 1. 7. 1974

²⁵⁹ Ibidem, kolaudační rozhodnutí, 24. 11. 1978

²⁶⁰ Ibidem, akce: Obchodní středisko Koruna Vodňany, Gottwaldovo náměstí, obsah: projektový úkol, investor: potraviny ČB, závod Strakonice, červen 1974

²⁶¹ Ibidem, objednávka založení stavby na pilotech a demolice domů pro obchodní středisko ve Vodňanech — Gottwaldovo náměstí 22.10.1973

²⁶² Ibidem, žádost o povolení demolice domu čp. 76 ve Vodňanech, 10. 10. 1978

²⁶³ Za informaci děkuji p. Karlu Burdovi, někdejšímu městskému fotografovi.

²⁶⁴ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), akce: Obchodní středisko Koruna Vodňany, Gottwaldovo náměstí, obsah: projektový úkol, investor: potraviny ČB, závod Strakonice, červen 1974

²⁶⁵ Ibidem, OS Koruna, ÚP zvláštní zakládání technická zpráva, červen 1974

²⁶⁶ Ibidem, zápis z kontrolního dne 16. 6. 1977

²⁶⁷ Ibidem, kolaudační rozhodnutí, 24. 11. 1978

²⁶⁸ Ibidem, OS Koruna, ÚP zvláštní zakládání technická zpráva, červen 1974

²⁶⁹ Ibidem, průvodní zpráva, Grimmich

²⁷⁰ (FRT) 21. IX. 1978 (pozn. 257)

²⁷¹ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), OS Koruna zpráva k závěrečnému technickoekonomickému vyhodnocení dokončené stavby, duben 1980

Podoba střechy byla také pod dohledem památkových subjektů, které nesouhlasily s rovnou střechou. Na rovnou střechu byl tedy položen falešný krov pro dojem sedlové střechy při pohledu z náměstí.²⁷²

V interiéru se použilo kamenné dlažby a mramorových obkladů vestibulu v přízemí a v prvním patře. Stupně schodiště byly obloženy žulovými deskami.²⁷³ Zábradlí se skládalo z průběžné kovové tyče a dřevěného madla.²⁷⁴ Stěny schodiště a výtahová stěna byla obložena odýhovaným pazdernitem. Prostory obchodů měly zhotoveny podhledy stropů i obklad sloupů a stěn z odýhovaných pazdernitových desek.²⁷⁵ Stěny prodejny potravin byly dříve obloženy drobnou mozaikou, jak můžeme vidět na fotografii z otevření OD.²⁷⁶ Stejně tak se zde nacházela ozdobná mříž kryjící topení, která je zachovaná dodnes.

2.5.4 Otevření

Otevření OD předcházela slavnostní schůze, ze které se dochovalo několik fotografií ve Vodňanské galerii. Můžeme na nich vidět i předávání ocenění zúčastněným osobám.²⁷⁷ Samotné otevření proběhlo v pondělí 27. listopadu 1978 odpoledne za slavnostního projevu poslance ČNR a člena ÚKRRK KSČ dr. Josefa Machačky, přestřižení pásky a koncertu dechové hudby.²⁷⁸ I ze samotného otevření nalezneme ve sbírkách Vodňanské galerie několik fotografií [30, 31].²⁷⁹

2.5.5 Podoba exteriéru

OD je situován na rohu náměstí začleněný do bloku okolních domů. Jedná se o třípodlažní budovu se suterénem bohatě vertikálně členěnou s důrazem na optické rozdělení hmoty cca dle původní parcelace. Stavbu ukončuje falešná sedlová střecha směrem do náměstí. Jeho levá část je v uliční čáře ustoupena do pozadí a je výškově nižší. V přízemí se nachází průchod do Uličky a vstup s výlohou prodejny tabáku. První patro zdobí vysoká úzká okna plasticky oddělena šedými vystupujícími pásy. Druhé patro je situováno v podkroví se čtyřmi vikýřovými okny. Hlavní část OD je opticky

²⁷² Městský úřad Vodňany (pozn. 231), průvodní zpráva, Grimmich

²⁷³ Ibidem, OS Koruna — Vodňany, Stavební rozpočet, rozpočet objektu

²⁷⁴ Ibidem, OS Koruna Vodňany, interiér 1. patra

²⁷⁵ Ibidem, interiér srpen 1974

²⁷⁶ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, Otevření obchodního střediska „Koruna“, 27. 11. 1978

²⁷⁷ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, Slavnostní schůze při předání obchodního střediska „Koruna“, 1978

²⁷⁸ (FRT): Koruna za 23 miliónů korun. Hezký dárek vodňanským občanům. In: Naše noviny, roč. 33, č. 46, čtvrtek 23. XI. 1978

²⁷⁹ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (pozn. 276)

rozdělena do čtyř částí dle původní parcelace, jak již bylo naznačeno výše. Tři tyto jednotky zleva jsou řešeny shodně, vpravo se nachází vstup pojednaný odlišně. Přízemí je zcela proskleno výlohami. První a druhé patro je rytmicky rozčleněno vysokými úzkými okny, které jsou odděleny pásy obloženými travertinem.²⁸⁰ Tyto pásy sahají průběžně přes obě patra, čímž je opticky sjednocují [34]. Omítka byla původně pojednána v barvě bílé a šedé, plechy v barvě ocelové modři. Pokud jednu ze tří těchto shodných jednotek popíšeme, začíná vždy sloupem sahajícím až do přízemí a pokračuje čtyřmi pásy oken oddělenými od sebe třemi pásy obloženými travertinem. Následuje část s proskleným vstupem s několika schody, který kryje vystupující kamenná markýza, jejíž čelo neslo původně nápis obchodní středisko Koruna. Okna nad markýzou vypadala stejně jako v levé, ustoupené části OD. Patra od sebe odděluje výrazná římsa. Na střeše v části nad vchodem se nachází znak OD — koruna [32]. V zadní části je tvar objektu v přízemí do „L“ s vystupující levou částí směrem do dvoru. Kolem celé zadní strany budovy se nachází krytá nákladní rampa. Okna na této provozní části mají stejný tvar jako z průčelí, pouze nejsou plasticky oddělena kamennými pásy. U pravé strany se nachází vystupující hmota komínu z neomítnutých červených cihel. Ve zdi dvoru je zachován/obezděn starý kamenný vstup ze zbouraného domu čp. 4 [35].²⁸¹

2.5.6 Podoba interiéru a nabízený sortiment

V suterénu se nacházely provozní místnosti, sklady, chladírny a mrazírny pro prodejnu potravin. Při vstupu do přízemí jsme se dostali do haly, ze které vede osobní výtah a schodiště do pater. Nalevo byl situován vstup do prodejny potravin. V zadní části se nacházelo oddělení zeleniny, výkup lahví a sklady. V levé straně budovy se samostatným vchodem sídlila prodejna Tabáku. Za Tabákem byly umístěny další sklady a místnosti pro zaměstnance. V levém i pravém zadním rohu budovy nalezneme další schodiště a napravo rovněž nákladní výtah. V prvním patře sídlila prodejna textilu se stříhovou službou. Dále zde byly opět situovány sklady a provozní místnosti pro zaměstnance. Naproti schodišti se nacházela vitrína pro vystavování zboží. V posledním patře sídlila prodejna průmyslového zboží opět doplněná o sklady a provozní

²⁸⁰ Původně se zřejmě počítalo s použitím vračanského vápence, který je v popisu nárysu budovy.

Závěrečná zpráva však mluví o travertinu. ²⁸⁰ In: Městský úřad Vodňany (pozn. 231), OS Koruna zpráva k závěrečnému technickoekonomickému vyhodnocení dokončené stavby, duben 1980

²⁸¹ Plány a nárysy budovy v archivu majitele budovy Ing. Jiřího Černého.

místnosti.²⁸² Jak již bylo řečeno, v přízemí bychom našli velkou prodejnu potravin včetně bufetu.²⁸³ Potraviny nabízely plný sortiment potravinářského zboží, balíčkové maso, prodej drůbeže, zeleniny, obslužný úsek lahůdek a průmyslové zboží v rozsahu typizace. Součástí byla také dárková služba. Prodejna tisku a tabáku se nacházela v oddělené místnosti jako samostatná jednotka. Prodejní doba byla od pondělí do soboty od 7.00 do 18.00 hodin.²⁸⁴ V prvním patře se nacházela prodejna textilu, kde byl nabízen veškerý sortiment, kromě bytového textilu a podlahových krytin. Nalezli bychom zde dámské, pánské a dětské zboží, textilní galanterii, metráž a ostatní,²⁸⁵ jako např. bílé zboží, prádlo a pletené zboží. V roce 1981 byla prodejna textilu přebudována na samoobsluhu. V roce 1983 proběhla v jejím interiéru přestavba vnitřního zařízení. Kromě prodeje zboží byla nabízena i stříhová služba a nákupy na novomanželské půjčky.²⁸⁶ V Domácích potřebách bylo možno zakoupit vše od skla, porcelánu a keramického zboží, přes elektro – zboží, kuchyňské potřeby a umělé hmoty, až po šicí stroje a jízdní kola. Prodejní doba prvního a druhého patra byla od pondělí do pátku od 8.00 do 17.30 hodin. V sobotu pouze do 12.00 hodin.²⁸⁷

2.5.7 Velikost

Novinové články se ve velikosti OD mírně rozcházejí. Během stavby se dozvídáme, že OD bude vybudován na místě sedmi domů s výměrou 1975 m². Kapacita prodejní plochy pro Potraviny má činit 308 m², pro Textil 385 m² a pro Domácí potřeby 367 m², celkem tedy 1060 m². Ostatní plocha má být využita pro sklady a manipulační prostory, které mají mít celkem 2594 m².²⁸⁸ Po její dostavbě se však dozvídáme, že prodejní plocha oproti dřívější situaci vzrostla a bude činit 1155 m², skladovací vzrostla na 1882 m².²⁸⁹ Na plánech je uveden údaj 253,5 m² plochy prodejny potravin a 35 m² pro prodejnu Tabáku se samostatným vstupem. Pro prodejnu textilu v prvním patře je uveden údaj 357,4 m² a stříhovou službu 18,9 m². A pro prodejnu domácích potřeb ve druhém patře 345,1 m².²⁹⁰

²⁸² Plány a nárysy budovy v archivu majitele budovy Ing. Jiřího Černého.

²⁸³ (FRT) 21. IX. 1978 (pozn. 257)

²⁸⁴ Obchodní středisko Koruna. In: Vodňanský zpravodaj č. 31, 1978, s. 8–10

²⁸⁵ Idem

²⁸⁶ BERKA 1986 (pozn. 223), s. 83

²⁸⁷ Obchodní středisko Koruna. 1978 (pozn. 284)

²⁸⁸ Obchodní středisko „Koruna“ 1975 (pozn. 224)

²⁸⁹ Obchodní středisko Koruna. 1978 (pozn. 284)

²⁹⁰ Plány a nárysy budovy v archivu majitele budovy Ing. Jiřího Černého.

2.5.8 Pozdější úpravy a proměny OD

Na exteriéru budovy proběhly pouze drobné úpravy. Pásky sahající až do přízemí, které opticky rozdělují fasádu OD na čtyři části, byly zdůrazněny žlutou barvou. Další změny proběhly v oblasti vstupu. Část schodů do vchodu byla proměněna na rampu pro kočárky a vozíčkáře. Markýzu doplnilo zábradlí a nápis obchodní středisko Koruna byl změněn na pasáž Koruna. Okna prvního patra nahradily výkladce dnes zcela pokryty reklamou. Tato proměna proběhla dle dochovaných fotografií mezi lety 1986–2008 [33].²⁹¹

Interiér byl rozčleněn na více částí a většina bývalých skladových prostor se otevřela pro prodejní účely. V přízemí nalevo od vchodu vznikla chodba, ze které je teprve vstup do potravin. Schodiště má zábradlí z kovového rámu s výplní ze dvou dřevěných prken místo drátoskla. V levé části rovněž vznikl zvenčí nový vstup do dnešní čínské restaurace. První patro má prostor opět rozčleněn do několika obchodů, díky čemuž vznikla i chodba vedle schodiště jako v přízemí. Prodejna je nově umístěna i v místě bývalé vitríny naproti dveřím. Pouze druhé patro si zachovalo členění nejvíce podobné původní formě.

V přízemí se stále nachází potraviny a tabák, které navíc doplňují pobočka Kooperativy, prodejna Tescomy a cestovní kancelář. Novým bočním vchodem vejde do čínské restaurace. V levé části v místě původního tabáku sídlí second hand. V prvním patře nalezneme kanceláře finanční zprávy, Českomoravské stavební spořitelny a fit centrum. V druhém patře se nachází kancelář poradenství a prodejna obuvi.

2.5.9 Umělecké dílo

Zprávy o konkrétním uměleckém dílu se mi nepodařilo dohledat. V celkové zprávě je uvedena výtvarná výzdoba ČFVU České Budějovice, která měla zahrnovat přenosné předměty, neonovou reklamu „Obchodní středisko Koruna“, řešení nápisů na nadsvětlicích výkladů v přízemí, či výtvarné řešení uzavíracích vrat průchodu.²⁹² Tento popis však dnes nemůžeme spojit s žádnými konkrétními díly.

Za výtvarný počín dochovaný dodnes můžeme považovat kovový znak koruny ve střešní části OD [33]. Dále v přízemí zachované ozdobné kovové krytí topení v prodejně potravin viditelné již na fotografii k otevření obchodního domu [31].²⁹³

²⁹¹ Fotografie ve sbírkách Městského muzea a galerie ve Vodňanech.

²⁹² Městský úřad Vodňany (pozn. 231), akce: Obchodní středisko Koruna Vodňany, Gottwaldovo náměstí, obsah: projektový úkol, investor: potraviny ČB, závod Strakonice, červen 1974

²⁹³ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (pozn. 276)

2.6 OD Otava ve Strakonících

2.6.1 Proměna města s výstavbou OD

I Strakonice patří mezi města s výrazným nárůstem obyvatel. V roce 1970 měly 17 245 obyvatel,²⁹⁴ o sedm let později již na 22 000 obyvatel.²⁹⁵

Pro stavbu OD byla vybrána čtvrť Ohrada, která se nazývala také 1. čtvrtí „Nových Strakonice“ či „Strakonice II.“ [36]. Tato čtvrť vznikala již cca od roku 1700 a tvořily ji převážně jedno až dvoupodlažní domky dělnické třídy, zaměstnanců nejprve Fezka, později i Čezety (*1919). Jednalo se o samostatnou svébytnou čtvrť s malým náměstím, kde se konaly místní poutě, dvěma hospodami i obchody, které se nacházely převážně v suterénu domků Dimitrovovy, dnešní Bezděkovské ulice. Díky zpevnování komunikace došlo ke zvýšení silnice a tím se přízemí zde stojících domků dostalo do suterénu, tudíž se do obchůdků vstupovalo po schodech dolů. Směrem do Ohrady měly tyto domky hospodářské dvorky. Od roku 1861 se v těchto místech nacházela rovněž židovská synagoga, která svému účelu sloužila do 9. 9. 1945, kdy v ní byla sloužena poslední bohoslužba pro Americké vojáky osvoboditele. Roku 1951 došlo k odsvěcení od židovské víry a následně budova sloužila jako modlitebna církve Českobratrské. Doklad můžeme sledovat na některých dochovaných fotografiích ve sbírkách Muzea středního Pootaví ve Strakonících²⁹⁶, kde ve vrcholu štítu vidíme kalich. Konec této stavby nastal 1. 3. 1976, kdy byla odstřelena. Z odstřelení se zachoval krátký film, dnes ve sbírkách Muzea středního Pootaví ve Strakonících.²⁹⁷ Místo po zbourané synagoze, západně od OD, bylo prázdné až do vybudování dalšího sousedního OD v 90. letech.

Přestavba čtvrti Ohrada byla spojena s velkou asanací města, jejíž plány jsou datovány k roku 1966. Nová výstavba byla spojena s rozšířením výroby Fezka, Čezety i příchodem vojáků, které bylo potřeba někde ubytovat. V roce 1967 však město slavilo výročí 600 let, a tak bylo samotné bourání posunuto, aby neprobíhalo v době oslav. Mezi lety 1967–8 probíhalo pouze vystěhování obyvatel a Ohrada se stala prázdnou čtvrtí. Bourání a výstavba probíhaly takřka současně. Kromě panelových domů zde vznikla jako první budova okresního výboru KSČ (dnes obecní úřad a policie), následována domem okresního výboru socialistického svazu mládeže (dnes DDM) a

²⁹⁴ Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970. Praha 1978, s. 298–9

²⁹⁵ (FRT): Nové centrum pro Strakonice. In: Naše noviny, roč. 32, č. 2, čtvrtek 13. 1. 1977

²⁹⁶ Fotografie — F 2951-3 - demolice objektů na Gottwaldovo nábřeží v r. 1972, autor neuveden. In: Archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

²⁹⁷ Za informaci děkuji p. Jaroslavu Landsingerovi, který se rovněž aktivně zajímá o historii čtvrti Ohrada ve Strakonících, přednáší o ní a rekonstruoval dochované historické filmy.

okresní odborovou radou (dnešním sídlem okresní správy sociálního zabezpečení). Následovala stavba OD Otava. Ten podle původních plánů neměl stát sám, ale měly jej zřejmě doplňovat kulturní dům, divadlo a kino. Pan Landsinger ještě pamatuje vystavené studie dalších budov za výlohou OD. K další výstavbě ale nakonec kvůli útlumu výroby zbrojovky nedošlo a původní plány dnes již nejsou známy.²⁹⁸

S proměnou čtvrti souvisela výstavba nového mostu přes řeku Otavu a Volyňku. Od roku 1891 do roku 1973, kdy byl stržen²⁹⁹, vedl obloukový železný most přes řeku Otavu k Hradu a o kus dál rovný most přes řeku Volyňku navazující na dnešní Bezděkovu ulici. Blíže k soutoku se nacházela lávka pro pěší. Tuto situaci lze číst z dobových fotografií ve sbírkách Muzea středního Pootaví ve Strakonících [36].³⁰⁰ Stržený most na čas nahradila provizorní dřevěná lávka pro pěší a osobní automobily. Dnešní most překlenující zároveň Otavu i Volyňku byl otevřen roku 1977 a umožnil přístup i k následně otevřenému OD Otava. Výstavba nového mostu byla zřejmě spojena i s příchodem vojáků protiletectvé obrany, což bylo zprvu utajováno. Staré mosty by totiž neunesly těžká vozidla s raketami.³⁰¹

Umístění OD bylo situováno v plánovaném centru nové městské části Na Ohradě. K jeho výstavbě bylo použito mnoho pozemků, z nichž většina byla zastavěná nebo sloužila jako zahrada.³⁰² Dle novinových zpráv čteme, že výstavbě OD: „... *ustoupila řada starých měšťanských domů. Zmizela hospoda „U tří lip“ i pověstný „Port Artur“, stejně jako někdejší synagoga připomínající, že na Ohradě bývalo kdysi ve středověku ohrazené židovské ghetto...“*.³⁰³ Situačně se OD nachází severně od Bezděkovské ulice, u soutoku Volyňky a Otavy, západně od ulice Požárníků [37]. Tento prostor byl získán zbouráním „starých nevyhovujících domů“. Naproti Bezděkovské ulici bylo vybudováno parkoviště pro zákazníky. Ti do OD vstupovali z jihovýchodní a

²⁹⁸ Za informaci děkuji p. Jaroslavu Landsingerovi, který se rovněž aktivně zajímá o historii čtvrti Ohrada ve Strakonících, přednáší o ní a rekonstruoval dochované historické filmy.

²⁹⁹ Dr. J. Zd. CVRČEK: Strakonické mosty. In: Naše noviny, roč. 32, č. 18, čtvrtek 5. V. 1977

³⁰⁰ Fotografie — F 4848-4 - letecký pohled na část Strakonice zvanou Ohrada před zbouráním (synagoga zezadu, soutok Volyňky a Otavy, hradní masiv, starý most, kostel sv. Markéty) — pravděpodobně 60. léta 20. stol., autor neuveden. In: Archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

³⁰¹ Za informaci děkuji p. Jaroslavu Landsingerovi, který se rovněž aktivně zajímá o historii čtvrti Ohrada ve Strakonících, přednáší o ní a rekonstruoval dochované historické filmy.

³⁰² Byly to pozemky: 106, 127/1, 127/2, 673/2, 132, 130/1, 130/2, 107, 140, 134, 135, 131, 128, 664, 361, 360/1, 1264, 359, 358/1, 136, 667, 103, 102/1, 104/1, 104/2, 104/3, 105/1, 671/1, 108/2, 129, 358/2, 142, 141, 137, 138, 726/6. — Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava, Věc: územní rozhodnutí pro stavbu obchodního střediska „Otava“ ve Strakonících na Ohradě

³⁰³ (ER): Naplnujeme závěry XV. sjezdu KSČ. Obchodní středisko Otava do služeb veřejnosti. In: Naše noviny, roč. 33, č. 49, čtvrtek 14. XII. 1978

jihozápadní strany, zaměstnanci naopak ze severu. Zásobování probíhalo ze zrekonstruované ulice Na Ohradě.³⁰⁴

Okolí OD se řešilo postupně v návaznosti na bourací práce v okolí. Po uvolnění plochy provizorní cestu pro zásobování nahradila konečná silnice, chodníky a parkoviště pro zákazníky.³⁰⁵ Okolí parkoviště měly ohraničovat květinové zídky, lavice a poutače na betonových tyčových prvcích.³⁰⁶

Umístění OD bylo kladně hodnoceno i v roce 1997, kdy probíhala jeho velká rekonstrukce. Noví majitelé si mimo umístění v centru obchodních aktivit cenili i snadnou dostupnost zásobování, stejně jako parkování pro zákazníky před budovou.³⁰⁷

2.6.2 Stavba OD

O stavbě OD rozhodli politici kvůli zaostávání obchodní sítě za tempem bytové výstavby.³⁰⁸ Naplánována byla na období od 1. dubna 1976 — 30. listopadu 1978.³⁰⁹

Mnoho informací lze získat i z celkem velkého počtu zpráv v místních novinách. První úvahy o výstavbě obchodního střediska ve Strakonících pocházely z roku 1973, projektový úkol byl schválen v září 1974, úvodní projekt v květnu 1975 a prováděcí projekt v lednu 1976.³¹⁰ Stavební povolení získal objekt 12. 3. 1976.³¹¹ Podrobnější informace začaly zprávou o slavnosti poklepání základního kamene, které se uskutečnilo v pátek 14. května 1976 ve 13 hodin v prostorách staveniště „Na Ohradě“. Zúčastnilo se ho spousta významných politických osobností, např. vedoucí tajemník OV KSČ Miroslav Slavík, předseda ONV Karel Kolesa i vedoucí tajemník JKV KSČ Jaroslav Hejna nebo ředitel českobudějovických Potravin Dušátko. Slavnostního poklepání se ujal vedoucí tajemník JKV KSČ Jaroslav Hejna se třemi údery a prohlášením a přáním: *„Za první, aby stavba byla provedena v termínu, za druhé kvalitně a za třetí, aby se vám zde dobře a levně nakupovalo.“*³¹² Následovalo poklepání dalších hostů, podpis slavnostní listiny a její zazdění ve schránce v základním kameni.

³⁰⁴ Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava, Požární ochrana březen 1975

³⁰⁵ Ibidem, OS Strakonice komunikace a ter. úpravy, únor, 1975

³⁰⁶ Ibidem, architektonicko-stavební řešení technická zpráva březen 1975

³⁰⁷ Ibidem, technická zpráva dokumentace 1997

³⁰⁸ Ibidem, věc: územní rozhodnutí pro stavbu obchodního střediska „Otava“ ve Strakonících na Ohradě

³⁰⁹ Ibidem, doba výstavby

³¹⁰ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 303)

³¹¹ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), rozhodnutí o povolení k trvalému užívání 28. 11. 1978

³¹² Slavnostní poklep základního kamene obchodního domu Otava. In: Naše noviny, roč. 31, č. 20, čtvrtek 20. 5. 1976

Celá slavnost byla zakončena Písní práce.³¹³ V novinových zprávách se dozvíme i jména dodavatelů a stavebníků spojených s výstavbou: „*Generálním dodavatelem stavební části jsou Pozemní stavby, stavební správa Strakonice. Stavbyvedoucím je s. František Žahour, dílovedoucím s. Adolf Jůzek. Hlavním investorem je podnik Potravinářský ústav Č. Budějovice — závod Strakonice, podílňíky jsou dále Drobné zboží, Domácí potřeby, Oděvy a Textil. Autorem původního projektu je ing. arch. Anděla Drašarová, autorem projektu vnitřního zařízení je František Peterka z podniku Potravinářský ústav Č. Budějovice. Autorem prováděcího projektu ing. arch. Ctirad Kavalír, prováděcí projekt vnitřního zařízení zpracoval Miroslav Suchánek z podniku OZAP Praha.*“³¹⁴ Generálním projektantem byl Státní projektový ústav obchodu Brno, středisko Praha³¹⁵ s již zmiňovanou ing. arch. A. Drašarovou.³¹⁶

Stavba byla zahájena v květnu 1976. Její dokončení bylo plánováno na prosinec 1978 a zahájení samotného provozu na únor 1979.³¹⁷ Stavbu se podařilo urychlit a její otevření bylo posléze plánováno na konec roku 1978.³¹⁸ Stavební plán roku 1976 se totiž podařilo přeplnit o 1 milión 61 tisíc Kčs díky předčasnému dokončení hrubé stavby, která měla být hotova až v polovině března. Toto uspišení se podařilo i navzdory problémům se spodní vodou, což vedlo i k navýšení počtu studen z plánovaných dvou na pět. Při výkopu jámy pro suterén bylo navíc nutno zpevnit podlaží navezením šterkopísku a odstraněním velkého množství bahna. Na tento povrch navazovaly podkladní betonové vršky a tlakové izolace. Teprve posléze mohlo být zahájeno betonování základové desky o síle 60 cm. To probíhalo nepřetržitě po 4 dny a 3 noci pomocí speciálního dopravníku a čerpadla s výsuvným ramenem dlouhým 17 metrů.³¹⁹

Náklad stavby byl počítán celkově na 38 miliónů, z toho investiční náklady 35 824 tisíc Kčs a neinvestiční 2 249 tisíc. Ve stavební části bylo počítáno s 28 848 tisíci a v technologické části zahrnující i stroje a zařízení s 5 716 tisíci Kčs.³²⁰

³¹³ Slavnostní poklep základního kamene obchodního domu 20. 5. 1976 (pozn. 312)

³¹⁴ J. SICHINGER: Stavba za 38 miliónů Kčs. In: Naše noviny, roč. 31, č. 21, čtvrtek 27. 5. 1976

³¹⁵ F. TŘEŠTÍK: S blokem na staveništi obchodního domu. Otava za 39 miliónů. In: Naše noviny, roč. 32, č. 10, čtvrtek 10. 3. 1977

³¹⁶ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), technická správa OS Strakonice, duben 1975

³¹⁷ SICHINGER 27. 5. 1976 (pozn. 314)

³¹⁸ (FRT): Obchodní dům Otava do závěrečného období. In: Naše noviny, roč. 33, č. 33, čtvrtek 31. VIII. 1978

³¹⁹ TŘEŠTÍK 10. 3. 1977 (pozn. 315)

³²⁰ SICHINGER 27. 5. 1976 (pozn. 314)

2.7 Materiály

Objekt byl postaven jako montovaný skelet MS 71 v modulové síti 6x6 m při konstrukční výšce podlaží 3,60 m a nosnosti 600 kg/m². Základy tvořila železobetonová deska s ohledem na méně únosné podlaží a vyšší hladinu spodní vody. Tato deska vytvořila společně s obvodovými stěnami suterénu vanu s protitlakovou izolací.³²¹ Sloupy mimo suterén byly založeny na patkách, obvodové zdivo přízemí na pasech.³²² Pro stavbu základního skeletu byly použity jeřáby na dvou jeřábových drahách.³²³ Obvodové stěny, vyjma stěny schodiště z železobetonu, tvořily cihelné bloky Týn s keramickým obkladem. Příčky se vyzdily z dutých cihel.³²⁴ Neobložené části exteriéru pokryla břízlitová omítka.³²⁵ Střecha byla zhotovena dvouplášťová, živičná s uložením keramických panelů na klínové podklady.³²⁶

Podlahy připraven a skladů pokryla keramická dlažba. Ve strojovnách se nacházel cementový nátěr a v kancelářích a denních místnostech PVC. U vstupu, na schodišti a v prodejně konglomerovaná žula.³²⁷ Schodiště bylo vyrobeno z broušených žulových desek doplněné o typové ocelové zábradlí. Stěny v jeho okolí pokryla skleněná mozaika, stejně jako prodejní prostory v přízemí. Dřevotřískové desky zakryly rozvody a vzduchotechniku a byly jimi rovněž obloženy sloupy v prodejních místnostech.³²⁸ Stěny v prodejně lahůdek zdobily břidlicové pásy.³²⁹

2.7.1 Otevření

Kolaudace budovy proběhla 20. 11. 1978.³³⁰ Otevření se dle novinové zprávy uskutečnilo v pondělí 4. 12. 1978 v 15.00 h.³³¹ Zúčastnila se jej řada oficiálních hostů.³³²

³²¹ (ER): Naplňujeme závěry XV. sjezdu KSČ. Obchodní středisko Otava do služeb veřejnosti. In: Naše noviny, roč. 33, č. 49, čtvrtek 14. XII. 1978

³²² Městský úřad Strakonice (pozn. 304), architektonicko-stavební řešení technická zpráva březen 1975

³²³ Ibidem, situační plán buben 1974

³²⁴ Ibidem, architektonicko – stavební řešení technická zpráva březen 1975

³²⁵ (FRT) 31. VIII. 1978 (pozn. 318)

³²⁶ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³²⁷ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), obchodní středisko Otava ve Strakonících — závazný posudek k úvodnímu projektu 13. 5. 1975

³²⁸ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³²⁹ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), zápis ze 4. kontrolního dne na výstavbu OS Otava ve Strakonících, dne 26. 1. 1976

³³⁰ Ibidem, rozhodnutí o povolení k trvalému užívání 28. 11. 1978

³³¹ První zákazníci v Otavě. In: Naše noviny, roč. 33, č. 48, čtvrtek 7. XII. 1978

³³² (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

K otevření OD Otava se zachoval i němý film: Strakonice kronika 1978 ve sbírce Muzea středního Pootaví ve Strakonících. Ve filmu lze pozorovat pohledy na exteriér, množství lidí čekajících na otevření, přestřižení pásky a přítomné místní významné politické osobnosti. Taktéž krátký záběr do interiéru v přízemí při vstupu lidí. Další záběry z interiéru byly natočeny ještě před otevřením OD bez lidí. Je vidět pohled mezi zboží, např. v oddělení oděvů. Nedávno byl navíc nalezen a zrekonstruován vystřižený úsek z oficiální části, kde můžeme vidět tlačenicí lidí před OD a jejich usměrňování a odtlačování veřejnou bezpečností a pomocnou stráží VB.

2.7.2 Podoba exteriéru

Objekt OD Otava je čtyřpodlažní, částečně podsklepený.³³³ Téměř čtvercový půdorys budovy má 43,2x44,4 m. Nejvyšší podlaží má pouze 12x18,3 m a suterén 30,5x30,5 m. Výška budovy nad okolní terén je 13,8 m, s nejvyšším podlažím 15 m.³³⁴

Přízemí je oproti dalším patřům mírně ustoupené a omítnuté břizolitovou omítkou.³³⁵ Následující dvě patra jsou obložena plastickými keramickými obklady ze švédské dlažby Břasy [39]. V dnešní době jsou mírně poškozené a na některých místech zcela opadané. Plocha je narušena několika úzkými pásy oken umístěnými v prvním a druhém patře nad sebou. Poslední třetí patro vystupující z objektu ve středu budovy není na první pohled viditelné.

Původní podobu fasády můžeme popsat dle nárysů v archivu Stavebního úřadu Strakonice.³³⁶ Jihovýchodní strana obrácená k parkovišti je považována za hlavní fasádu. V jejím pravém rohu se nacházel hlavní vstup do budovy, nad kterým byl umístěn nápis OTAVA. Zbytek přízemí tvořily výlohy. Patra člení čtyři pásy oken vlevo od vchodu a dva pásy oken v levém rohu budovy. Z jihozápadní strany se v přízemí nachází vjezd pro zásobování k rampě, která je umístěna uvnitř budovy. Před pravým rohem se nachází větrací šachta. Patra jsou prolomena sedmi nepravidelně umístěnými pásy oken. Čtyři pásy se nacházejí u levého rohu a tři zhruba v polovině stavby. U pravého rohu se dříve nacházel nápis OTAVA. Na severozápadní straně byl v přízemí umístěn vstup pro zaměstnance. Nalevo od něj přízemí tvořily výlohy, napravo zeď. Patra člení šest pásů oken při pravé straně a dva pásy oken blíže levé straně budovy. Ze severovýchodní strany narušuje budovu hmota schodiště poblíž

³³³ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³³⁴ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), požární ochrana březen 1975

³³⁵ (FRT) 31. VIII. 1978 (pozn. 318)

³³⁶ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice — Pohledy, březen 1975

levého rohu [38]. Jeho plocha je z pohledového betonu v jedné rovině s přízemím a přesahuje do střešního prostoru. Hmotu schodiště dělí uprostřed pás luxferů pro jeho osvětlení. Na této straně byly původně umístěny dva vstupy do bufetu mezi výlohami. Plocha prvního a druhého patra je zde rozčleněna čtyřmi pásy oken přibližně uprostřed fasády. U pravého rohu byl opět umístěn nápis OTAVA.

2.7.3 Podoba interiéru a nabízený sortiment

V suterénu se nacházely provozní místnosti, sociální zařízení a šatny pro zaměstnance, dále učebna s kabinetem, kancelář, ale i aranžérská dílna, fotokomora se skladem, údržbářská dílna a archiv. Spojení s dalšími patry zabezpečovaly dva nákladní výtahy a schodiště pro zaměstnance.³³⁷

V přední části přízemí byla umístěna prodejna potravin s pultovým prodejem masa a zeleniny a výkupem lahví. V další části, podél jihovýchodního kraje, měla své místo prodejna lahůdek s možností občerstvení u několika bufetových stolů. V jihovýchodním rohu se vedle vstupu, schodiště a výtahu pro zákazníky, nacházela prodejna tabáku.³³⁸

Prostor pro zákazníky byl tedy otevřen do půdorysu „L“. Těmto prostorům samozřejmě náležely sklady a přípravný. V západní části byla umístěna manipulační hala s rampou a blízkými nákladními výtahy.³³⁹

V patrech byla vždy prodejní plocha rozdělena na dvě části vytvářející půdorysné „L“, v jehož zlomu se nacházelo schodiště a výtah pro zákazníky. Ve zbylém čtvercovém prostoru byly umístěny provozní místnosti se schodištěm, nákladními výtahy, zázemí pro zaměstnance a sklady. V prvním patře byly tyto prostory doplněny o aranžérskou dílnu a ve druhém o dílnu krejčovskou.³⁴⁰ Konkrétně v prvním patře nabízely své zboží prodejny Drobného zboží (v přední části) a Domácích potřeb (u východní strany) a v druhém patře Textil (u východní strany) a Oděvy (v přední části). Poslední patro zaujímal pouze strojovny výtahů a vzduchotechniky.³⁴¹

V konkrétní nabídce sortimentu se OD v době svého otevření „chlubil“ soustředěným nákupem průmyslového i potravinářského zboží na jednom místě. Jak již vyplývá z popisu interiéru, v přízemí se nacházela samoobsluha potravin, lahůdky, tabák a bufet.

³³⁷ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), požární ochrana březen 1975

³³⁸ Idem

³³⁹ Idem

³⁴⁰ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), plány obchodního střediska Strakonice březen 1975

³⁴¹ Ibidem, požární ochrana březen 1975

V 1. patře nabízely své služby Domácí potřeby a Drobné zboží.³⁴² Domácí potřeby zahrnovaly elektro, rádio a televize, kuchyňské a železářské zboží, jízdní kola, šicí stroje, porcelán, sklo, těžké spotřebiče, zbraně a střelivo. V oddělení Drobného zboží bylo možno zakoupit kompletní drogistické zboží, foto – kino, papírnické zboží, dárkové a upomínkové předměty a sportovní potřeby. Ve 2. patře nabízely Oděvy pánské, dámské a dětské zboží a módní doplňky. V části Textilů byl zahrnut prodej prádla a pleteného zboží včetně oděvů na kojence, metrový a kusový textil, bílé zboží, textilní galanterie, bytový textil a koberce. Celý sortiment obchodního domu byl nabízen formou volného výběru s pultovými úseky.³⁴³ Prodejní doba potravin byla od pondělí do pátku 6–18 hodin, v sobotu 6–12 hodin. Ostatní obchodní organizace měly otevřeno ve všední dny 8–18 hodin, v sobotu 8–12 hodin.³⁴⁴

2.7.4 Velikost

OD Otava byl ve své době největším prodejním střediskem v celém jihočeském kraji. Jeho prodejní plocha činila 2 732 m².³⁴⁵ Samoobsluha potravin zabírala 383 m², lahůdky 209 m² a tabák 35 m². Pro Domácí potřeby v I. patře sloužilo 525 m² prodejních ploch, pro Drobné zboží 526 m². A ve II. patře měly Oděvy 526 m² a Textil 528 m².³⁴⁶

2.7.5 Pozdější úpravy a proměny OD

Svého majitele OD zřejmě změnil ke dni 10. 11. 1993, kdy jej zakoupila společnost Joknet pana Josefa Knetla.³⁴⁷ První drobné změny proběhly v březnu 1994, kdy byla v místě výkupu lahví, přemístěného do zadní části prodejny potravin (bývalého pultu ovoce a zeleniny), zhotovena prodejna masa.³⁴⁸ Následovala úprava vstupu pro zaměstnance v květnu stejného roku, vedle něhož byla zřízena vrátnice. Vchod byl tudíž zúžen a vedlejší prosklená stěna změněna na zeď s oknem.³⁴⁹ Následovaly změny příček v prodejně potravin v roce 1995.³⁵⁰

³⁴² (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³⁴³ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), sortiment

³⁴⁴ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³⁴⁵ První zákazníci v Otavě 7. XII. 1978 (pozn. 331)

³⁴⁶ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

³⁴⁷ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), výpis z katastru nemovitostí, 12. 1. 1994

³⁴⁸ Ibidem, stavební úpravy OD Otava — prodejna masa, březen 1994

³⁴⁹ Ibidem, zápis o předání a převzetí stavby 24. 5. 1994, severozápadní pohled

³⁵⁰ Ibidem, ohlášení stavební úpravy 22. 6. 1995

Velké změny, zejména co se týče interiéru, probíhaly v letech 1997–8. Konkrétně bylo vydáno povolení stavby 11. 9. 1977 a kolaudace proběhla 15. 5. 1998.³⁵¹ O tyto změny se zasloužil nový majitel budovy — společnost Prior [41].

V přízemí, kde se dříve nacházela prodejna potravin a bufet, byl oproti původní situaci posunut samostatný vstup do prodejny potravin více vlevo, cca do poloviny budovy.³⁵² Samotná prodejna potravin byla rozšířena i do původních prostor bufetu a jeho zázemí. Naproti tomu část původní prodejny v levé části nahradily nově vybudované sklady a chladírny. Prodejna tak byla situována více do hloubky budovy, u hlavního průčelí se nacházejí pouze pokladny. Původní, již nepotřebný, vstup do bufetu byl nahrazen prosklenou stěnou.³⁵³

Změněn byl i centrální vstup do budovy, který dostal zcela novou podobu otočného vstupu doplněného o dva klasické vchody po stranách. Vstup přecházel v prvním patře do přístřešku s oknem v podobě kruhové výseče. Na tento nový vstup navazoval nový eskalátor spojující patra místo bývalého výtahu. Trafika umístěná vedle hlavního vchodu rovněž získala svůj samostatný vstup z exteriéru. Všechna patra poznamenala výrazná změna vnitřních příček. Paradoxně došlo nezvykle spíše k bourání než výstavbě nových a tím pádem ke scelení prostoru. Tím se zvětšila prodejní plocha všech podlaží na úkor zázemí, kde ovšem také došlo ke změně příček.³⁵⁴ V prvním patře byla zvětšena prodejní plocha na 1 785 m². U schodiště se navíc objevila menší plocha o velikosti 42 m² na pronájem. Prodejní plocha druhého patra se nově rozkládala na ploše 1 175 m². I zde se nacházela plocha k pronájmu u schodiště. Uvažovalo se i o zřízení bufetu v severní části tohoto patra.³⁵⁵ K jeho realizaci ale nejspíš nedošlo.

Dalšími změnami v exteriéru v této době byla výměna výkladce a oken pater. Na severovýchodní straně se původní vstupy přeměnily na výlohy. Část mezi nimi byla zazděna. Dnes zůstala výloha pouze u prodejny tabáku, zbytek stěny byl zazděn s vložením malých pevných oken pod stropem přízemí. Zazděny byly i výlohy nalevo od vstupu pro zaměstnance na severozápadní straně. Dále nápisy Otava vystřídaly nápisy Prior umístěné na stejných místech na jihovýchodní a jihozápadní straně, ale v úrovni druhého patra. Nově se nápis objevil i na severovýchodní straně. Nad

³⁵¹ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), kolaudační rozhodnutí 15. 5. 1998

³⁵² Ibidem, nárys budovy, 24. 7. 1997

³⁵³ Ibidem, souhrnná technická zpráva červenec 1997

³⁵⁴ Ibidem, půdorysy září 1997

³⁵⁵ Ibidem, technická zpráva 1997

samostatným vstupem do potravin na severovýchodní straně byl umístěn nápis Delvita.³⁵⁶

Později, v roce 2006, proběhly dodatečné úpravy otočného vstupu. Jednalo se o výměnu střechy z rovné na šikmou a okem vstupního rondelu kvůli zatékání [42].³⁵⁷

Poslední známé úpravy proběhly v roce 2014, kdy došlo k drobným úpravám v prodejně potravin vlivem změny nájemce. Jednalo se o opravy povrchů podlah, stěn, stropů a podhledů. A přemístění regálů a jím odpovídající osvětlení.³⁵⁸

Dnes OD nabízí v přízemí sortiment potravin Billa. Pod schody má své místo prodejna květin a vedle schodů se nachází trafika. V 1. patře nabízí Prior — látky, oděvy, obuv, domácí potřeby a papírnictví. Vedle schodů se nachází zlatnictví. V 2. patře dnes nalezneme vietnamskou prodejnu a obchod s nábytkem.

2.7.6 Umělecké dílo

Dle nárysů budovy se před vstupem do OD měla nacházet volná plastika, ke které však nemáme podrobné zprávy. Na jednom z nárysů budovy je uvedeno, že se skládala z tyčových železobetonových prvků [38].³⁵⁹ Její umístění lze odhadnout v blízkosti parkoviště. Je možno spekulovat, že se jednalo o reklamní poutač, který je vidět na několika fotografiích ve sbírkách Muzea středního Pootaví se Strakonících [40].³⁶⁰ Dle fotografií se jednalo o kovovou konstrukci čtyř tyčí na půdorysu čtverce, které nesly v různých výškových úrovních pět krychlí s logy podniků nabízejících své zboží v OD. Poznat lze logo OD Otava, potravin Pramen, Textilu a logo se zkratkou PZ České Budějovice. Tato konstrukce se nachází i na novější fotografii, kde jsou loga na všech krychlích nahrazena logem společnosti Prior. Na samotné budově v pozadí se nachází nápis potravin Delvita a první verze kruhového vstupu. Plastika tak musela stát ještě po roce 1997, kdy OD koupila společnost Prior. Kdy přesně byla odstraněna, mi však není známo.

Na jednom z půdorysů je vidět umístění reklamních panelů vedle parkoviště poblíž vstupu.³⁶¹ Ty se zde nacházejí dodnes. Jedná se o kovovou konstrukci několika na sebe

³⁵⁶ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), nárys průčelí září 1997

³⁵⁷ Ibidem, sdělení k ohlášení stavebních úprav, 31. 7. 2006

³⁵⁸ Ibidem, sdělení 15. 12. 2004

³⁵⁹ Ibidem, nárys — Obchodní středisko Strakonice, pohled jihovýchodní, březen 1975

³⁶⁰ Karel PŘEROST: Reklamní poutač před obchodním domem Otava ve Strakonících. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

³⁶¹ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice, situace, březen 1975

navazujících cedulí vytvářejících zalamanou křivku [42]. Zdá se, že byly dříve doplněny o truhlíky s květinami.

Jako umělecké dílo se rovněž zmiňovaly nápisy z kovových písmen na fasádě objektu s osvětlením.³⁶²

2.8 OD Luna v Písku

2.8.1 Proměna města s výstavbou obchodního domu Luna

Písek patří mezi větší města jihočeského kraje. V období, které tato práce zkoumá, zde vznikly dva obchodní domy. Tím druhým, který se nachází přímo na jednom z náměstí, je OD Luna.

Konkrétně je OD Luna umístěn na rohu Jungmannovy ulice, která se do roku 1900 nazývala Široká,³⁶³ a náměstí. I to měnilo svá pojmenování. Od 60. let se nazývalo Leninovo náměstí, od 90. let Vítězné, dnes nese pojmenování Velké náměstí. Původně se jak v Jungmannově ulici, tak na náměstí nacházely domy s loubím, proto je dnešní Jungmannova ulice tak široká.³⁶⁴ Na místě OD stávaly tři domy, jak lze vidět na fotografii ve sbírkách Prácheňského muzea v Písku, která je datovaná cca 1970–76.

Největší byl výstavní rohový dvoupatrový dům, kde se v přízemí nacházelo známé zlatnictví Weber [44]. Směrem do náměstí měl pět okenních os, do sousední ulice devět. Nicméně porovnáním snímků časově za sebou lze vidět, že v posledních letech před výstavbou OD Luna již pozbýval svou původní krásu, což dokládá zejména opadající omítka.³⁶⁵ Podrobnější zprávy o zachovalosti domu nejsou známy. Vedle něj se na náměstí nacházel taktéž zdobený dvoupatrový, i když o něco nižší dům se čtyřmi okenními osami. Jeho úzké průčelí zřejmě naznačuje gotickou parcelaci. V přízemí měl opět prodejní výlohu. Ze strany do Jungmannovy ulice se nacházel ještě jednopatrový dům o šesti okenních osách, v přízemí opět s výkladními krámcí. Podobu těchto domů dokládají i nárysy vytvořené před výstavbou OD, které se nachází ve sbírkách Státního okresního archivu v Písku [45].³⁶⁶

³⁶² Městský úřad Strakonice (pozn. 304), architektonicko-stavební řešení technická zpráva březen 1975

³⁶³ LUDVÍK 1998 (pozn. 52), s. 25

³⁶⁴ Idem

³⁶⁵ Prácheňské muzeum v Písku, fotografie z oddělení Mgr. Jana Kotalíka

³⁶⁶ Státní okresní archiv Písek (pozn. 49)

Dle p. Dudy³⁶⁷ mohla být stavba OD Luny spojena i s plánovanou výstavbou sídliště mezi dnešní ulicí Podskalí a Fráni Šrámka, které nebylo nakonec realizováno. Tato spojitost však zatím nebyla prozkoumána.

2.8.2 Stavba OD

V době stavby OD Luna, konkrétně v roce 1980, mělo město Písek 28 368 obyvatel.³⁶⁸ Přípravu na stavbu OD Luna je možno pozorovat na fotografiích ve sbírkách Prácheňského muzea v Písku z let 1980–81, které zachycují demolici budov na náměstí a výstavbu OD Luna.³⁶⁹ Podle umístěné cedule na staveništi je znám stavebník OSP Písek. Dále fotografie ukazuje použití jeřábu. Fasáda je skryta pod lešením, pouze část do Jungmannovy ulice dokazuje použití cihel. Dům stojící na náměstí vedle staveniště Luny začal být bourán až v průběhu její stavby. Jednalo se o třípatrový dům o pěti okenních osách s členěnou a zdobenou fasádou. Ačkoli bývá často spojován s OD Luna, je mezi těmito dvěma budovami plná zeď bez možnosti průchodu. Jednalo se tedy o dva samostatné domy.

Konkrétnější informace o stavbě či použitým materiálech se mi bohužel nepodařilo získat.

2.8.3 Otevření

OD byl otevřen mezi 11. — 18. 11. 1982.³⁷⁰ Lze to předpokládat podle článku v místních novinách, které vycházely jako týdeník. K příležitosti otevření předal podnikový ředitel Jan Dušátko s ředitelem píseckého závodu Potravinářství Milošem Rodem čestná uznání těm, kteří se o realizaci OD mimořádně zasloužili.³⁷¹

Dle pamětníka p. Kotalíka³⁷² probíhalo otevření obchodního domu Luna s převažujícím nadšením obyvatel, kteří ocenili nové nákupní možnosti.

³⁶⁷ Za informaci děkuji Mgr. Zdeňku Dudovi, pracovníka zabývajícího se novodobými dějinami z Prácheňského muzea v Písku.

³⁶⁸ LUDVÍK 1998 (pozn. 52), s. 189

³⁶⁹ Prácheňské muzeum v Písku, KS 2683 Písek, 1980-1, demolice U Meinla — Luna

³⁷⁰ (HK): Nový obchodní dům Luna. In: Zítřek, roč. XXXIV, č. 47, čtvrtek 18. listopadu 1982, nepag.

³⁷¹ Idem

³⁷² Za informaci děkuji Mgr. Janu Kotalíkovi zabývajícímu se historickou fotografií z Prácheňského muzea v Písku.

2.8.4 Podoba exteriéru

Historickou podobu exteriéru budovy lze pozorovat na fotografiích ve sbírkách Prácheňského muzea v Písku a na nárysech budovy ve Státním okresním archivu v Písku [46].³⁷³

OD má podobu dvoupatrové nárožní budovy s valbovou střechou. Hlavní strana z Velkého náměstí má parter ustoupený do pozadí. V jeho levé části se nachází vstup. Před vchodem je situována předsazená atika s kovovým nápisem Luna. Fasádu přízemí tvoří obchodní výlohy. První patro od přízemí odděluje výrazná římsa. V levé části, nad vstupem, je celá budova v šíři pěti okenních os až do korunní římsy ustoupena, jako by naznačovala dřívější parcelaci dvou domů. První a druhé patro této části je zcela proskleno. Okna oddělují kovové rámy. Na tuto část navazuje vpravo lehce předsazená část budovy. Při popisu zleva lze pozorovat pás omítky, pět okenních os plasticky oddělených kamenným obložením a rohovou část, kterou opět tvoří stěna. Celý dům ukončuje výrazná předsazená římsa.

I při pohledu z Jungmannovy ulice je budova také pomyslně rozdělena do dvou částí [46]. Přízemí opět tvoří obchodní výlohy, vpravo je umístěn postranní vchod. I zde přízemí a první patro odděluje výrazná římsa. První a druhé patro opět spojuje pás sedmnácti okenních os plasticky oddělených kamenným obložením. V pravé části budovy tvoří první a druhé patro hladká fasáda s jedenácti okenními osami navazujícími na sebe společně s nevýraznou korunní římsou. Z této strany je vidět optické oddělení dvou částí budovy i v oblasti střechy jejich rozdílnou výškou.

Vnitřní fasáda ve dvoře není známa z historických fotografií. Hmotově je rozčleněna do tří částí. Ty jsou od sebe odlišeny jak výškově, tak svým vysunutím nebo naopak ustoupením směrem do dvora. V levé části se nachází nákladní rampa. Okna v přízemí a v prvním patře kryjí mříže. Ty v prvním patře mají zajímavé členění ve střední části v podobě „mašle“. Původně byl dle plánů přístup pro zásobování vyřešen silnicí z Alšova náměstí.³⁷⁴ Ten je dnes zastavěn a do dvora vede pouze průjezd mezi OD a vedlejší budovou z Jungmannovy ulice.

³⁷³ Státní okresní archiv Písek (pozn. 49)

³⁷⁴ Idem

2.8.5 Podoba interiéru a nabízený sortiment

Pro popis interiéru nejsou dostačující historické fotografie, lze se řídit pouze podle plánů.³⁷⁵ V suterénu, který byl dříve pouze provozní, je možno vidět šikmé kovové podpěrné sloupy. V jeho prostorech se nacházely sklady, přípravná, chladírna a mrazírny stejně jako místnosti údržby, kotelny či vzduchotechniky. Naproti vstupu do přízemí bylo umístěno schodiště vedoucí do prvního patra. Napravo se vstupovalo do velké samoobslužné prodejny potravin s kasami umístěnými v řadě v přední části. Nalevo od prodejny se nacházel výkup lahví, sklad potravin a kancelář. V zadní části přípravná, sklad pečiva, mléka a masa, společně s provozním schodištěm a úklidovou místností. V přední části prvního patra byla umístěna prodejna lahůdek. Velkou část patra zabíraly provozní místnosti rozdělené uprostřed chodbou. Napravo od chodby se nacházely přípravná a chladírny potravin. Nalevo byly umístěny kanceláře, šatny, sociální zařízení pro zaměstnance a provozní schodiště. Do druhého patra vedlo původně pouze provozní schodiště, neboť bylo určeno pouze pro zaměstnance. Uprostřed se nacházela zasedací místnost, kterou ze všech stran obklopovala chodba. Okolo ní byly umístěny jednotlivé kanceláře, sklad a archiv [47]. V podkroví se nacházela pouze strojovna výtahů a vzduchotechniky.³⁷⁶

Z vybavení interiéru je možné spekulovat o zachovalosti schodišťové haly se schody a stěnami obloženými kamenem a jednoduchým kovovým zábradlím. Obložení kamene končí v úrovni prvního patra, což by odpovídalo předpokladu, že do druhého patra bylo schodiště protaženo dodatečně. V přízemí jsou shodným kamenem obloženy podpěrné sloupy.

OD Luna byl původně zaměřený jen na potravinářské zboží. Jak již vyplývá z popisu rozvržení interiéru. V přízemí sloužila zákazníkům velká prodejna potravin doplněná v patře prodejnou lahůdek. Oproti většině OD, které nabízely více druhů sortimentu a služeb, se OD Luna vymyká svou úzkou specializací pouze na potraviny.

2.8.6 Velikost

OD nabízel dle plánů ve Státním okresním archivu Písek 426 m² potravinářské samoobsluhy a 217 m² jídelny a prodejny lahůdek.³⁷⁷

³⁷⁵ Státní okresní archiv Písek (pozn. 49)

³⁷⁶ Idem

³⁷⁷ Idem

2.8.7 Pozdější úpravy a proměny OD

V exteriéru byla proměněna zejména oblast vstupu, který byl zúžen, aby v jeho levé části mohl vzniknout výtah. Navíc vpravo od vstupu byla vybudována sešikmená rampa s průhledným zábradlím jako vstup do suterénu, který je již také otevřen zákazníkům [48]. Tento vstup byl zřejmě vybudován někdy po roce 1992, neboť na fotografii ze sbírek Prácheňského muzea z tohoto roku jej ještě nelze vidět.³⁷⁸ Dále se na exteriéru uplatňuje větší množství reklam, které jsou umístěny na římse mezi přízemím a prvním patrem i na okenních plochách prvního a druhého patra.

Co se týče interiéru, suterén je dnes prostorově zcelen a nachází se zde prodejna se širokým spektrem zboží. V přízemí se do roku 2006 nacházely potraviny Meinel, poté celá budova změnila majitele a potraviny se do OD Luna nevrátily. Nahradily je zejména asijská provozovatelé.³⁷⁹ Vedle schodiště se dnes nachází pekárna, zatímco původní prodejna potravin je rozdělena na dvě části. Nalevo je situována prodejna levných potravin, napravo second hand. První patro bylo opět prostorově zceleno a najdeme zde obchod s oděvy a obuví. Poslední patro poskytuje služby laser arény.

2.8.8 Umělecké dílo

Konkrétní správy o uměleckém díle v OD Luna jsem nenalezla. Mohli bychom snad mezi ně počítat obložení fasády, které se objevuje i u dalších OD [49]. Zde se mi však nepodařilo zjistit přesný druh použitého kamene.

2.9 OD Jednoty ve Vimperku

2.9.1 Proměna města s výstavbou obchodního domu

V roce 1977 mělo město Vimperk 7 500 obyvatel a ve výstavbě bylo sídliště pro 1 700 obyvatel. Byl stanoven předpoklad, že v roce 1985 dosáhne počtu 9 200 obyvatel.³⁸⁰

Pro stavbu administrativní budovy a obchodního střediska Jednoty bylo vybíráno ze dvou míst. První z nich, u Zimního stadionu, bylo zavrženo pro nevhodnost a nedostatek prostoru. Zvítězilo druhé místo nacházející se mezi ulicemi Sušickou a dnešní ulicí 1. Máje, silnicí na Strakonice (křižovatka Vimperk — Stachy) [51].³⁸¹

³⁷⁸ Prácheňské muzeum v Písku, fotografie KS 9296 Písek 1992 Velké náměstí Luna (4)

³⁷⁹ Libuše KOLÁŘOVÁ: Budou v Luně potraviny? Ne, textil z Asie. In: Písecký deník.cz, 25. 1. 2008, https://pisecky.denik.cz/zpravy_region/pi20080125textil_luna.html vyhledáno 19. 12. 2018

³⁸⁰ Státní okresní archiv Prachatice, složka: Vimperk 332/1, Jednota LSD Vimperk, 1976–7, projektový úkol na výstavbu skladu stavebnin ve Vimperku, srpen 1977

³⁸¹ Státní okresní archiv Prachatice, složka: Vimperk 332/1, Jednota LSD Vimperk, 1969, 1975–8, opis zápisu, výběr staveniště pro obchodně administrativní budovu Jednoty ve Vimperku, 9. září 1975

Původně se zde nacházely louky a nad nimi hospodářské usedlosti, jak lze vidět na staré mapě z 30. let. Další mapa města z první poloviny 50. let již ukazuje rodinné domky se zahradami.³⁸² Před výstavbou střediska Jednoty se na pozemku nacházel objekt domovní správy Měst NV Vimperk čp. 137 a několik vzrostlých stromů, lípa, dub a kaštan.³⁸³ Místo bylo vybráno i pro dosažitelnost inženýrských sítí, které sloužily pro sídliště Vítězného února budovaného od 50. let,³⁸⁴ a Čelakovskou ulici. Výběr byl rovněž podpořen tím, že dle směrného územního plánu byl pozemek určen pro občanskou vybavenost. Jednalo se o parcely č. 735 a 734.³⁸⁵

Fotografie z knihy o městě Vimperk naznačuje, že se na místě dnešní Jednoty nacházela budova lázní Ferdinanda Dürhammera, která se později stala majetkem Schwarzenbergů. V 50. letech zde sídlila prodejna Arma pro dělníky stavící sídliště nad ní.³⁸⁶ Jednalo se zčásti o jednopodlažní, zčásti o dvoupodlažní dům vilového charakteru s ozdobně členěnou fasádou.

2.9.2 Stavba OD

Začátkem 50. let byla všechna spotřební družstva přejmenována jednotným názvem: Jednota.³⁸⁷ V roce 1960 došlo ke sloučení Jednoty Prachatice a Jednoty Vimperk do jednoho družstva. Za společné sídlo byl určen Vimperk. Výstavba nové administrativní budovy spojené s nákupním centrem měla vytvořit kvalitní pracovní podmínky pro zaměstnance řídicího střediska Jednoty i nové kvalitní služby pro občany města.³⁸⁸ Obchodní středisko se totiž nacházelo i nedaleko plánovaného sídliště, kterému mělo poskytovat občanskou vybavenost.³⁸⁹ Součástí komplexu byl bufet, který měl rozšířit možnosti veřejného stravování ve městě.³⁹⁰

³⁸² Městský úřad Vimperk, Odbor výstavby a územního plánování, databáze map města

³⁸³ Roman HAJNÍK: Vimperk, edice Zmizelé Čechy. Praha — Litomyšl 2007, s. 15

³⁸⁴ Idem

³⁸⁵ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), opis zápisu, výběr staveniště pro obchodně administrativní budovu Jednoty ve Vimperku, 9. září 1975

³⁸⁶ HAJNÍK 2007 (pozn. 383), obr. 87, nepag.

³⁸⁷ Josef JOHN: Vimperk — město pod Boubínem. České Budějovice 1979, s. 365

³⁸⁸ Ibidem, s. 366–7

³⁸⁹ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), projektový úkol na výstavbu nákupního střediska, restaurace a administrativní budovy „Jednoty“ ve Vimperku, 9. července 1969

³⁹⁰ Ibidem, věc: projektový úkol na výstavbu nákupního střediska, restaurace a administrativní budovy ve Vimperku, 24. 6. 1969

Výstavba byla plánována na roky 1970–2,³⁹¹ ale došlo zřejmě ke zdržení, neboť dochované plány ve vlastnictví Jednoty Vimperk nesou letopočet 1979 a stavební povolení bylo vydáno 13. 11. 1978.³⁹² Dle krátkých zpráv z prachatických novin Hraničář, probíhala stavba v letech 1981–2.³⁹³

Projekt vypracoval Obchodní projekt ČSSD Praha, projektové středisko 04 České Budějovice, Ing. Arch. Fr. Petrlík a spolupracovníci.³⁹⁴ Stavebníkem byl určen OSP Prachatice.³⁹⁵ Podle dobových fotografií³⁹⁶ se nejprve začalo se stavbou administrativní budovy [50]. Posléze k ní byla připojena zasedací místnost a z druhé strany budova jídelny, bufetu a obchodní středisko. Dle p. Vyskočila³⁹⁷ probíhala navážka zeminy v místě stavby i v mrazech, což způsobilo pozdější sesedání materiálu a vytvoření vzduchových bublin, na které naráží dnes při opravách či přestavbách OS.

K objektům náleží parkoviště. Původně plánovaný nadchod nad přílehlou hlavní silnicí byl nakonec změněn na světelný přechod. Celkové investiční náklady byly určeny na 20,160 mil. Kčs, z toho stavební náklady činily 18,402 mil.³⁹⁸ Celkové náklady na stavbu a vnitřní vybavení nakonec stály přes 22 mil. Kčs.³⁹⁹

2.9.3 Materiály

Základ obou budov tvořil železobetonový sloupový prefabrikovaný systém MS 71.⁴⁰⁰ Dozdívky byly řešeny nepravidelně z různých druhů cihel nebo panelů.⁴⁰¹ Ojedinelým materiálem použitým na obložení budov se stal luxaflex — vlnitý eloxovaný plech v hnědé barvě kladený v podélných pruzích vedle sebe.⁴⁰² Dnes však svou původní barvu ztrácí působením slunečního záření.

³⁹¹ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), projektový úkol na výstavbu nákupního střediska, restaurace a administrativní budovy „Jednoty“ ve Vimperku, 9. července 1969

³⁹² Ibidem, stavební povolení, 13. 11. 1978

³⁹³ Hraničář roč. 26, č. 34, 27. srpna 1981, Hraničář roč. 27, č. 18, 6. května 1982 (popisky u fotografie)

³⁹⁴ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), stanovisko k PÚ OAB Vimperk, 7. února 1977

³⁹⁵ Hraničář roč. 26, č. 34, 27. srpna 1981 (popiska u fotografie)

³⁹⁶ Fotografie z archivu p. Zdeňka Jungvirta, jehož fotografie nalezneme i v dobovém tisku.

³⁹⁷ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

³⁹⁸ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), rozhodnutí o umístění stavby, 3. března 1977

³⁹⁹ (ZJ): K rozšíření obchodní sítě ve Vimperku. Nákupní středisko jednoty. In: Hraničář roč. 28, č. 23, 22. září 1983, s. 1–2

⁴⁰⁰ Městský úřad Vimperk, archiv odboru výstavby a územního plánování, složka: stavební úpravy čp. 200, Projektové řešení, stavební úpravy objektu čp. 200 — prodejna Jednoty 29. října 2015

⁴⁰¹ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku. Podle něj při pozdějších úpravách příček narazili na oba materiály.

⁴⁰² Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku.

<https://pamatkovykatalog.cz/?element=13670006&sequence=2&mode=fulltext&keywords=ma6070®i>

2.9.4 Otevření

OS společně s AB, kam se z nevyhovujících prostor přemístilo vedení Jednoty, bylo otevřeno 31. května 1983. V komplexu budov se nacházela závodní kuchyně s jídelnou pro zaměstnance i veřejnost a středisko pro výuku učňů. Slavnostního otevření se zúčastnili vedoucí tajemník OV KSČ František Šůna, předseda ONV Václav Špán, místopředseda Českého svazu spotřebních družstev František Jarolím, představitelé města Vimperka i zástupci generálního dodavatele v čele s ředitelem Ing. Alfrédem Kölblm a další hosté. Slavnostnímu okamžiku přihlížela delegace družebního konzumního družstva z Neuhausu v NDR vedená místopředsedou Paulem Hagerem.⁴⁰³ V době otevření objektu stále ještě nebyly hotovy všechny práce. Scházelo dokončit fasády zadního traktu a upravit okolí. K nedokončení došlo díky zdržení s hrubou stavbou, ale i přes tyto nedostatky chtěla Jednota otevřít budovu v předem stanoveném termínu. Celkové dokončení mělo být hotovo nejpozději do konce června.⁴⁰⁴

2.9.5 Podoba exteriéru

Dle dobových informací měla být budova Jednoty architektonicky přizpůsobena k stávající moderní výstavbě blízkých sídlišť. To zřejmě vedlo k užití plochých střech i členění exteriéru.⁴⁰⁵ Budova je považována za významný příklad mezinárodního stylu a v rámci jižních Čech bychom ji mohli zařadit ke špičce architektury 2. pol. 20. stol.⁴⁰⁶ Původně se budova dělila na tři části, jak můžeme soudit dle rozdělené plánové dokumentace: na administrativní budovu, budovu bufetu a jídelny a nákupní středisko s učňovskou výukou. Z této plánové dokumentace vychází následný popis budov.⁴⁰⁷ Administrativní výšková budova obsahuje šest pater. Při pohledu ze Sušické ulice stojí v mírném svahu. V levé části přízemí se nachází zastřešená lodžie, napravo vystupuje jednopodlažní hmota připojené zasedací místnosti s pásovými okny s kovovými zavěšenými slunolamy⁴⁰⁸ a soklem obloženým zelenou břidlou. První patro hlavní hmoty budovy je mírně uskočené a má čtyři skupiny několika sdružených oken. Další

[on%5B0%5D=Jiho%C4%8Desk%C3%BD+kraj&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults](#) vyhledáno dne 22. 1. 2019

⁴⁰³ (ZJ) 22. září 1983 (pozn. 399)

⁴⁰⁴ Idem

⁴⁰⁵ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), projednání projektové dokumentace a vydání stavebního povolení, 19. září 1978

⁴⁰⁶ Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

⁴⁰⁷ Za informace a nahlédnutí do plánů děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

⁴⁰⁸ Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

patra navazují opět na přízemí. Tvoří je závěsná stěna ze závěsových panelů s okny z determálního skla s výplní z tmavozeleného opaktního skla.⁴⁰⁹ První patro, vyrovnání svahu a pravá část celé budovy je obložena luxaflexovými pásky původně v hnědé barvě, dnes však díky slunci místy vyšisované až do bíla. Pravá část má po třech malých oknech v každém patře. Rovnou střechu korunuje nápis Jednota dříve doplněný o rudou hvězdu.

Nárys na vstupní část se nedochoval, při popisu tedy vycházím ze současného stavu a půdorysných plánů. Vstup do budovy vede po schodech do zádveří se dvěma dvojitými dveřmi. Nalevo od vchodu se opět ukazuje jednopodlažní budova bývalé zasedací místnosti. V úrovni vstupu je ustoupená hmota hlavní budovy s proskleným prvním patrem a jedním oknem v každém dalším patře v pravé části hmoty. Napravo od vchodu vystupuje část budovy obložená luxaflexovými pásky vpřed. Zde začíná rampa, která původně vedla kolem bufetu ke konci OS.

Ze strany od nákupního střediska lze vidět levou část budovy se čtyřmi malými okny v každém patře. Následuje hmota schodiště, mezi jejímiž okny se nachází svislý nápis Jednota. Poté pokračuje část s pásovými okny a ustoupená část obsahující požární žebříky. Stěna vyjma schodiště a ustoupené části vpravo je opět obložena luxaflexovými pásky. K zadní ustoupené části vede do prvního patra schodiště k únikovému východu [55].

Při pohledu ze zadní části je možno v přízemí pozorovat vstup do bytu a nad ním schodiště vedoucí k únikovému východu v prvním patře. V levé části je hmota obložené stěny s jedním oknem v každém patře a vpravo předstoupená část hladké zdi, ve které je patrné ustoupené první patro směrem do Sušické ulice, které je taktéž obložené.

Na administrativní budovu navazuje přízemní stavba bufetu. Na předním nárysu lze vidět její jednoduchou hmotu s okny a vstupem napravo. Plné původní zábradlí terasy neslo před vstupem nápis občerstvení. Ze zadní strany se nachází obslužná rampa se vstupy a zamřížovanými okny v horní části. Bílá barva omítky je doplněna o mříže a rámy oken a dveří v barvě červeň maroon. Oplechování je řešeno v šedé barvě.

Část OS tvoří třípodlažní budova. Z přední části je možno pozorovat zvýšenou terasu se samostatně stojící hmotou schodiště a původně plným zábradlím s nápisem nákupní středisko. Přízemí je proskleno výlohami. Vlevo se nacházel vstup do prodejny potravin, napravo do masny. První patro je hladké, v pravé části s nápisem Jednota.

⁴⁰⁹ Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

Poslední patro ustoupené o šíři terasy má v levé části velká okna sdružená po čtyřech, napravo šest malých oken. Terasa a sloup schodiště jsou pokryty tmavě zelenou břidlou, část posledního patra je obložena luxaflexem. Rámy oken a vstupů jsou opět v červeni maroon jako u vedlejší budovy bufetu [52, 55].

Zadní strana má přes celou šíři nákladní rampu. První i druhé patro je členěno okny sdruženými po dvou. Druhé patro je jako z přední části ustoupené dozadu a obloženo luxaflexem. Stěna z bočního pohledu je členěna okny sdruženými po dvou. Suterén má obklad břidlou se vstupem i garážovým vjezdem. První a druhé patro je mírně předsazené před suterén a přízemí. Římsu mezi prvním a druhým patrem zvýrazňuje břidla [55].

Před parkovištěm se nachází zřejmě dobový nápis parking vytvořený z kovových písmen na sloupcích. Jeho tvary se shodují s tvary nápisů Jednota a Obchodní středisko, které vidíme na dobových plánech budovy, i s dochovaným nápisem Jednota na fasádě OS.

2.9.6 Podoba interiéru a nabízený sortiment

Administrativní budova původně sloužila ve všech podlažích pouze pro potřeby vedení Jednoty ve Vimperku. V přízemí se nachází vstupní hala, která má stěny obloženy dřevotřískou a strop plastovými pásy. Nalevo vedl vstup do zasedací místnosti, jejíž hmota je vysunuta z objemu celé stavby. Napravo od vstupu se nachází sociální zařízení, které je na tomto místě ve všech patrech budovy. V zadní části přízemí byla situována kancelář spojovatelky a byt pro správce budovy nebo zaměstnance přístupný ze zadní strany. Pro ubytování zaměstnanců slouží dodnes. Spojovací chodbou šlo též projít do jídelny ve vedlejším objektu. Všechna další patra jsou řešena totožně pouze s různým rozmístěním příček mezi kanceláři. Stalo se tak i např., že nosný sloup stojí uprostřed místnosti. Středem pater vede chodba, nalevo se nachází kanceláře, napravo žulové schodiště s kovovým zábradlím, výtahy a několik kanceláří.

OS má suterén využívaný pro sklady pouze pod zadní částí budovy. V přední části přízemí se nacházela prodejna potravin a řezník se samostatnými vstupy. Vstup do potravin se zádveřím byl nalevo obohacen o prostor k vystavování zboží. V těchto místech, na schodišti a sloupech v prvním patře lze vidět původní obložení šedými obdélníkovými kachličkami poskládanými do mozaikového vzoru. Toto obložení můžeme pozorovat na fotografiích z otevření prodejny.⁴¹⁰ V zadní části přízemí se

⁴¹⁰ Fotografie z archivu p. Zdeňka Jungvirta.

nacházel rozlehlý sklad (167,65 m²), chladírny, mrazírny, přípravny, kancelář, zázemí pro zaměstnance a schodiště s výtahem propojující všechna podlaží. Ze skladu vedly dveře do vedlejší budovy jídelny a bufetu.

V patře se nalevo nacházela prostorná prodejna průmyslového zboží se dvěma sklady a provozními místnostmi umístěnými napravo [53, 54]. Celé patro je přístupné po venkovním samostatně stojícím schodišti. Jeho samostatné umístění si zřejmě vyžádala změna protipožární normy.⁴¹¹ Nejvýše byly umístěny učebny pro výuku a praxi učiliště, kanceláře učitelů a mistrů a šatny studentů. Přístup je možný pouze po provozním schodišti v zadní části budovy. Z tohoto patra je možný i vstup na terasu.

Pokud se podíváme podrobněji na nabízený sortiment, v přízemí OS se nacházela prodejna potravin, zeleniny a samostatná prodejna masa. V 1. patře se nabízelo průmyslové zboží, domácí potřeby a odívání.⁴¹² Konkrétně zde našli zákazníci oddělení nabízející bytový textil, prádlo a pletené zboží, textilní galanterii, oděvy, sortiment drogerie, parfumerie a papírnictví, elektro, spotřebiče pro domácnost, sklo, porcelán, hračky, upomínkové předměty a další zboží uvedeného charakteru prodejny.⁴¹³ 2. patro sloužilo jako učňovské středisko a šatny zaměstnanců. Bufet pro veřejnost a jídelna pro zaměstnance Jednoty byla umístěna ve spojovací části mezi OS a AB.⁴¹⁴

2.9.7 Velikost

Celková prodejní plocha obchodního střediska měla činit 734,2 m².⁴¹⁵ Konkrétně měla prodejna potravin 217,25 m², masna 55,55m² a prodejna průmyslového zboží v prvním patře 462,34 m². Vedle umístěná jídelna a bufet 50,6 m² a 58,65 m².⁴¹⁶

2.9.8 Pozdější úpravy a proměny OD

Na administrativní budově jsou některá okna vyměněna za plastová. Dále se změnil prostor vstupu, kde část schodů ustoupila do oblouku řešené terase, kde se nachází bankomat zde sídlící pobočky banky. Ta je situována v původních prostorech zasedací místnosti. Levé dveře tak vedou do banky, pravé do samotné budovy. Ve vestibulu přízemí díky umístění banky došlo k změně přepážky, vyzdění rohu a přeměně původních dveří.

⁴¹¹ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), zápis z technické rady ÚP OPB Vimperk, 20. 12. 1977

⁴¹² Ibidem, rozhodnutí o umístění stavby, 3. března 1977

⁴¹³ (ZJ) 22. září 1983 (pozn. 399)

⁴¹⁴ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), rozhodnutí o umístění stavby, 3. března 1977

⁴¹⁵ Ibidem, zápis z technické rady ÚP OPB Vimperk, 20. 12. 1977

⁴¹⁶ Dle plánů v majetku Jednoty Vimperk.

Objekt OS byl upravován řadou drobných změn a přístaveb, které postupně rozšiřovaly plochu prodejny potravin. Jako první byla na konci 90. let zrušena samostatná prodejna řezníka v zadní části přízemí.⁴¹⁷ Do jejích prostor byla rozšířena prodejna potravin. V březnu 1997 proběhla výstavba rampy pro bezbariérové spojení nákupního střediska s parkovištěm. Jeho hmota byla zakomponována do stojícího přístupového schodiště do prvního patra.⁴¹⁸ Následně byla v květnu roku 2000 budova rozšířena o 63 m² v přední části od schodiště do prvního patra v šíři původní terasy. Terasa sahající ke konci budovy, tak byla ukončena u schodiště do prvního patra. V novém průčelí OS byla místo původních výkladců použita pouze malá okna. Plocha prodejny potravin tak byla opět rozšířena [55].⁴¹⁹ Následovala úprava vstupu do prodejny potravin, která proběhla v březnu 2007. Došlo k jeho posunutí směrem k levému rohu, kde se původně nacházel výstavní prostor pro zboží.⁴²⁰ Nově bylo nainstalováno prosklené zádveří a automatické posuvné dveře.⁴²¹ V říjnu 2015 došlo k poslednímu rozšíření prodejny potravin do bývalého prostoru bufetu, jídelny a kuchyně, které byly zrušeny. Rozšíření se zčásti dotklo i skladů původní prodejny, které se zmenšily také na úkor rozšíření prodejní plochy. Ostatní místnosti v zázemí se nijak nezměnily. Pouze byl zazděn průchod z bufetu do administrativní budovy. Na fasádě v části bývalého bufetu byly dozděny parapety a v horní části osazena bílá plastová pásová okna. Původní vstup do bufetu byl zazděn. Společně s projektem rozšíření prodejny byla opravena a zastřešena i přístupová rampa ze zadní strany budovy.⁴²² Prodejní plocha potravin se tak zvětšila z 386 m² na 622 m². To umožnilo rozšíření sortimentu a nové umístění úseku s prodejem a přípravnou masa a teplým jídlem.⁴²³

Dnes se v administrativní budově nachází v bývalé zasedací místnosti v přízemí pobočka banky. Byt stále funguje jako byt pro zaměstnance Jednoty. V prvním až třetím patře stále sídlí vedení Jednoty ve Vimperku. V posledních dvou patrech je situován finanční úřad města. Prodejna potravin v přízemí dnes zasahuje i do bývalého bufetu a jídelny, jak bylo řečeno výše. V části prvního patra se nacházela prodejna

⁴¹⁷ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

⁴¹⁸ Městský úřad Vimperk (pozn. 400), půdorysy, pohled, řezy, rampa nákupního střediska Jednoty Vimperk, březen 1997

⁴¹⁹ Ibidem, rozšíření prodejny potravin směrem doprava na konec budovy v šíři původní terasy, půdorys, pohledy, rozšíření prodejny stf. Jednoty Vimperk, květen 2000

⁴²⁰ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

⁴²¹ Městský úřad Vimperk (pozn. 400), pohledy, změna vstupu do prodejny potravin Jednota, březen 2007

⁴²² Ibidem, Projektové řešení, stavební úpravy objektu čp. 200 — prodejna Jednoty 29. října 2015

⁴²³ Ibidem, Technická zpráva, hygienické požadavky, stavební úpravy objektu čp. 200 — prodejna Jednoty, říjen 2014

průmyslového zboží, která však ke konci roku 2018 ukončila svou činnost. Ve zbylé části sídlí prodejna podlah a koberců. Část posledního patra slouží jako zázemí pro zaměstnance, zbytek je prázdný. Jeho využití brání přístup pouze po vnitřním schodišti pro zaměstnance.

2.9.9 Umělecké dílo

Za umělecké dílo můžeme považovat původní kovové nápisy na budově, ze kterých se dochoval nápis Jednota na OS a Parking u přílehlého parkoviště. Fond písma je stylizován do hranaté podoby. Barva kovu je stříbrná.

Další umělecká díla byla původně umístěna v přízemním vestibulu administrativní budovy. Jedním z nich měl být skleněný reliéf s panoramatem města vytvořený pomocí leptu na dělicí příčce mezi vstupním vestibulem a zasedací místností.⁴²⁴ Dnes je tato část kvůli umístění pobočky banky v bývalé zasedací místnosti zazděna. V pobočce banky se její znehodnocené zbytky nachází v zázemí za přepážkami. Dle p. Vyskočila⁴²⁵ jsou na skle vidět jen drobné zlomky leptu, ale hlavně dráty pro zabezpečení skla. Druhé umělecké dílo byl dřevěný reliéf umístěný ve vstupní hale naproti vchodu. Vzhledem k vyždění rohu byl přesunut do zasedací místnosti v prvním patře. Znázorňuje stylizované rostliny a květy doplněné o domek v pravém dolním rohu a holubici vlevo nahoře. Nalezneme na něm jméno autora a rok vytvoření: Štěpaník 82 [56]. K autorovi se mi však nepodařilo najít žádné další informace.

2.10 OD Libín v Prachaticích

2.10.1 Proměna města s výstavbou obchodního domu

OD se nachází na nároží Zvolenské a Vodňanské ulice na dohled od historického centra, kousek od dodnes dochované brány opevnění. Volná plocha zde vznikla po zbourání barbakánu před dolní branou a byla postupně obestavována. První název náměstí byl pravděpodobně Spitalplatz podle špitálu, který sídlil v dnešním domě s čp.1/II. Po 1. sv. v. se objevil název Malé náměstí, které bylo 24. října 1938 přejmenováno na Konrád Henlein Platz na přání sudetských Němců. 14. září 1954 opět změnilo svůj název na náměstí Československé armády. Toto označení lze číst i na některých dokumentech k výstavbě OS Libín. Uvedená zkratka náměstí ČSA však byla velmi matoucí, neboť označovala i Československé aerolinie. Od roku 1990 se prostoru opět říká Malé

⁴²⁴ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

⁴²⁵ Idem

náměstí.⁴²⁶ Vodňanská ulice, kolem které pokračuje 3. etapa OS, byla významnou pro dálkovou dopravu. Její důležitost ještě stoupla po otevření nemocnice v roce 1905. Všechny původní domky a bytové domy ustoupily výstavbě v průběhu let 1964–78.⁴²⁷ OS zabralo vzhledem ke své velikosti velký počet původních parcel [60].⁴²⁸ Nacházela se zde stará zástavba nižších domků, bytových domů, ale i hospoda, které byly kvůli výstavbě OS zbourány [57]. Známe např. objednávku Měst NV k OSP Prachatice na provedení demolic čp. 36, 45, 46, 47 a 58 ve Vodňanské ulici do konce června 1985.⁴²⁹ Taktéž se dochovalo vyjádření některých původních majitelů k zabránění jejich domů. Např. František Soumar píše, že dobrovolně přenechává svůj dům čp. 58, který sám stavěl a jako náhradu požaduje přiměřenou nemovitost nebo družstevní či státní byt 3+1 a zprostředkovat možnost koupě rekreační chalupy. Zároveň požaduje proplatit náklady na přestěhování a možnost užívat původní zahradu až do jejího zastavění.⁴³⁰ Z hlediska urbanismu bylo ve své době vybudování OS pokládáno za přínos, neboť dle názoru města došlo k asanaci nevyhovujících a zchátralých objektů v blízkosti centra, jejichž oprava by byla ekonomicky nevýhodná. Díky posunutí staveb směrem od uliční čáry se zlepšily podmínky pro dopravu a pěší a vznikla obchodní ulice spojující centrum města a autobusovým nádražím.⁴³¹ Za přínos byla pokládána i pěší dostupnost z centra pro město, které mělo v roce 1970 7 100 obyvatel.⁴³²

2.10.2 Stavba OD

Vybudování OS souviselo s komplexní bytovou výstavbou obytného okrsku Prachatice V.⁴³³ Jeho podoba byla specifická, neboť se nejednalo o jednu budovu, ale o soubor na sebe navazujících staveb, které byly staveny v několika etapách [60]. Investorem 1. etapy byl krajský investorský útvar Č. Budějovice. Generální projektantem Stavoprojekt

⁴²⁶ Pavel FENCL/ Jan Antonín MAGER/Antonín JURČO: Prachatice. Obrazy z paměti města. Prachatice 2012, s. 125

⁴²⁷ Ibidem, s. 181

⁴²⁸ V prvních etapách se jednalo o pozemky č. 221/1, 220/1, 220/3, 220/2, 211, 212/1, 213/1, 213/2, část 214/1, 542/17, 201, a 542/12.

⁴²⁹ Městský úřad Prachatice, archiv odboru stavebně správního a regionálního rozvoje, složka: „dokumentace různá“ k OS Libín, objednávka číslo 003794, 3. 3. 1983

⁴³⁰ Ibidem, věc: územní řízení ve věci výstavby obchodního střediska ve Vodňanské ulici. Požadavek k uvedenému řízení od F. Soumara, 24. 11. 1978

⁴³¹ Ibidem, projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, s. 21, říjen 1981

⁴³² Retrospektivní lexikon obcí ČSSR (pozn. 294), s. 286-7

⁴³³ Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 3, Studie obchodního střediska Libín Prachatice 1977–1984 (zápisy, situace, dispozice 1. patra), dopis mpř. JčKNV s. Dr. J. Jáchyma z 18. 5. 1977

České Budějovice (Ing. arch. Milan Klimek) a generálním dodavatelem OSP Prachatic.⁴³⁴ Další etapy měly své investory, avšak jednotným řešitelem zůstal Stavoprojekt. Měst NV zajišťoval koordinaci staveb. Budovy spolu sousedily bez jakýchkoliv proluk, pouze prodejna Zeleniny stála naproti — na místě původní Mototechny.⁴³⁵ Díky jednomu stavebníkovi bylo docíleno jednotně řešeného a kompaktního vzhledu všech budov souboru.

První etapa zahrnovala budovu oděvů a nábytku. Ještě před započítáním stavby bylo rozhodnuto o doplnění o sousední budovou textilu. Toto rozšíření vzniklo na žádost prodejců při vyjádření k požadavkům na velikost prodejní plochy. Velikost původní plánované budovy požadavkům prodejců nestačila. Realizace textilu měla proběhnout jako samostatná stavba, ale v návaznosti na prodejnu nábytku a oděvů, současně s budovou restaurace, řešené ve druhé etapě.⁴³⁶ Nakonec ale byla, jak můžeme vidět na dochovaných stavebních fotografiích,⁴³⁷ řešena již při první etapě a dokonce jako první stavba. 1. etapa tedy zahrnovala dům oděvu, nábytku a textilu, výměňkovou stanici a inženýrské sítě. Veškeré budovy byly dvoupodlažní.⁴³⁸ Jejimi správci byli logicky provozovatelé obchodů: Nábytek — krajský závod Č. Budějovice, PŘ Oděvy Písek a Textil — PŘ Č. Budějovice. Rozpočet první etapy činil 11,5 mil. Kčs, z toho 8 mil. na prodejnu nábytku a oděvů, a 3,5 mil. na prodejnu textilu.⁴³⁹

Následující stavby měnily pořadí svého vzniku. Do druhé etapy nakonec spadala budova pobočky Čedoku spolu s podnikem Restaurací a Jídelen Vimperk. Investice RaJ byla vyvolaná jako náhrada za asanovanou Rychtu a hostinec U Mauriců, které byly kvůli stavbě OS zbourány. Tato budova byla přistavena zprava k prodejně nábytku a oděvů. Jako jediná z budov OS nestojí na místě starších domů. Jejimi investory byly Čedok cestovní kancelář Bratislava a Hotely a restaurace Prachatice se sídlem ve

⁴³⁴ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Prodejna textilu v Prachaticích ve smyslu vyhl. č. 163/73 Sb. vydáváme Doplněk investičního záměru, 8. června 1977

⁴³⁵ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), zápis z jednání 4. 3. 1981

⁴³⁶ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), zápis z jednání 15. prosince 1976 na KIÚ České Budějovice/zápis z jednání na KPIO Č. B., 18. 4. 1977

⁴³⁷ Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978-1985

⁴³⁸ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), protokol z jednání 24. 11. 1978 v malé zasedací síni Měst NV.

⁴³⁹ Ibidem, Prodejna textilu v Prachaticích ve smyslu vyhl. č. 163/73 Sb. vydáváme Doplněk investičního záměru, 8. června 1977

Vimperku.⁴⁴⁰ Na druhou stranu za prodejnu textilu vznikl obchod obuvi a naproti přes ulici jako jediná samostatně stojící budova prodejna zeleniny.⁴⁴¹ Ve třetí etapě následovaly za prodejnu obuvi další obchůdky podél Vodňanské silnice až k již stojící prodejně Barum. Jednalo se o prodejny Drobného zboží, Domácích potřeb, Lékárny a Mototechny.⁴⁴² Jejimi investory byly Obuv, Domácí potřeby a Drobné zboží České Budějovice, OUNZ Prachatice a Mototechna n. p. České Budějovice.⁴⁴³

K prvním dvěma etapám se ve sbírkách Státního okresního archivu v Prachaticích zachoval soubor datovaných fotografií, na kterých je viditelný postup stavebních prací. Od ledna 1979 se začalo s bouráním domů na potřebných parcelách. V září 1981 probíhala stavba prodejny textilu, v listopadu 1981 byl již hotov skelet přízemí 1. etapy a v lednu 1982 pokračovala stavba skeletu 1. patra 1. etapy. V srpnu 1983 se přidaly práce na druhé etapě. Vznikal její skelet, zatímco 1. etapa byla již vyzděná [58]. V lednu 1984 měla 1. etapa hotové omítky, zatímco na 2. etapě pokračovaly práce na hrubé stavbě. Realizace omítek 2. etapy lze vidět na snímku z května 1984. Poslední fotografie souboru z června 1985 ukazuje dostavenou i 2. etapu [59].⁴⁴⁴

Stavební povolení pro 1. etapu neslo datum 2. 9. 1980.⁴⁴⁵ Dle zprávy kontrolních dnů byla 1. etapa zahájena v prosinci 1980. Na podzim 1981 byla provedena hrubá stavba textilu a pracovalo se na přízemí Oděvů a Nábytku. V navrhovaných časových plánech se dočteme o plánované montáži skeletu Oděvů a Nábytku v říjnu 1981 a o dokončení hrubé stavby do konce roku. V plánu bylo rovněž uzavřít stavby pro práci v zimě.⁴⁴⁶ Datумы kontrolních dnů se tedy shodují s datací dochovaných fotografií.

Následující etapy byly navrženy uskutečnit v tomto časovém období: v roce 1983 dokončit oděvy, nábytek a textil a začít se stavbou Čedoku, restaurace a zeleniny. V následujícím roce 1984 dokončit započaté stavby a začít se stavbami obuvi, domácích

⁴⁴⁰ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), technická zpráva POV, akce: obchodní středisko v Prachaticích II. etapa, květen 1982

⁴⁴¹ Barbora Staňková spojuje tuto etapu ve své diplomové práci s následujícími stavbami a celkovou stavbu Libína tak člení nikoli do tří, ale pouze do dvou etap.

⁴⁴² Městský úřad Prachatice (pozn. 429), zápis z jednání 4. 3. 1981, předmětem jednání byl výběr staveníště II. etapy obchodního střediska Vodňanská

⁴⁴³ Ibidem, technická zpráva POV, akce: obchodní středisko v Prachaticích II. etapa, květen 1982

⁴⁴⁴ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 437)

⁴⁴⁵ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Okresní národní výbor — odbor výstavby a územního plánování, Rozhodnutí, 28. 11. 1980

⁴⁴⁶ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), zápis z kontrolního dne, prodejní středisko Prachatice konaného dne 20. října 1981 na ONV Prachatice

potřeb a drobného zboží.⁴⁴⁷ Pro tento plán mluvilo i stavební povolení pro domácí potřeby na parcele č. 214/1 ze 4. 12. 1984.⁴⁴⁸ Uvedené prodejny měly být dokončeny v následujícím roce 1985, kdy se mělo začít se stavbou posledních dvou objektů lékárny a mototechny, které měly být dokončeny v následujícím roce 1986.⁴⁴⁹

4. závěrečná etapa zahrnovala terénní úpravy, chodníky, komunikace, parkoviště a veřejné osvětlení. Alespoň chodníky před Raj a Čedokem měly být hotovy do října 1984 a chodníky po obuv, parkoviště a klidová zóna před nábytkem do roku 1985.⁴⁵⁰ U úprav okolí však docházelo ke zpoždění, jak lze vyčíst z upomínky k předání terénních úprav, které mělo být 31. 3. 1984. Termín předání byl posléze upraven do 15. 11. 1984, ale v únoru následujícího roku stále nebyl splněn, a tak Měst NV stanovil nový požadavek do 28. 2. 1985.⁴⁵¹

2.10.3 Materiály

1. etapa obchodního střediska byla postavena z montovaného skeletu MS 71, který byl obezděn cihlami Týn. Keramické obklady dodala PKZ Poštorná. Je možno nalézt i poznámku, aby byly potřebné obklady objednány najednou kvůli barevnému sjednocení.⁴⁵² Na obložení soklu byl použit tmavý kabřinec.⁴⁵³ Konstrukční skelet MS 71 byl shodný i v 2. etapě výstavby. Zde však byl obvodový plášť vytvořen z panelů a ne z cihel. Stropy tvořily železobetonové stropní panely.⁴⁵⁴ I 3. etapa byla vybudována ze skeletu MS 71 s vyzděným obvodovým pláštěm. V návaznosti na historické centrum byly pojednány střechy všech etap, sedlové s taškovou krytinou vera, i keramické obklady stěn od poštorenských keramických závodů, jak už bylo zmíněno.⁴⁵⁵ Interiér si vybavoval každý investor sám. K materiálům interiérů použitých při druhé etapě víme

⁴⁴⁷ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), zápis z kontrolního dne, prodejní středisko Prachatice konaného dne 20. října 1981 na ONV Prachatice

⁴⁴⁸ Ibidem, věc: stavební povolení na stavbu prodejny Domácích potřeb v rámci výstavby obchodního střediska ve Vodňanské ulici v Prachaticích č. st. p. č. k. 214/1 — část, 215 — část katastrální Prachatice, 4. 12. 1984

⁴⁴⁹ Ibidem, zápis z kontrolního dne, prodejní středisko Prachatice konaného dne 20. října 1981 na ONV Prachatice

⁴⁵⁰ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Kontrolní zpráva o postupu výstavby, projekčním a kapacitním zajištění další výstavby obchodního centra v Prachaticích, 19. 9. 1984

⁴⁵¹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), dopis Měst NV Stavoprojekt, 13. 2. 1985

⁴⁵² Ibidem, zápis z kontrolního dne, prodejní středisko Prachatice konaného dne 20. října 1981 na ONV Prachatice

⁴⁵³ Ibidem, severní pohled na domácí zboží a drobné potřeby 6. 1983

⁴⁵⁴ Ibidem, severní pohled na domácí zboží a drobné potřeby 6. 1983

⁴⁵⁵ Ibidem, Obchodní středisko Vodňanská ul. II. část, zastavovací a objemová studie, průvodní správa, s. 4, 6, prosinec 1980

více podrobností díky požadavkům z centrály Čedoku. Podlaha v hale měla být vytvořena ze světlešedého mramoru, pódium z podlahové krytiny např. Jekoru, a ostatní podlahy měl pokrývat Jekor, PVC anebo dlaždice.⁴⁵⁶ Okolí OS měly tvořit asfaltové chodníky, parkoviště ze šterkopísku doplněné o plakátovací plochy a vyrovnávací zídky z šamotových vyspárovaných cihel. Schodiště s betonovými stupni bylo obloženo dlaždicemi.⁴⁵⁷ Před OS se měla nacházet fontána s železobetonovým dnem a stěnami, ke které se dochoval půdorys a řezy.⁴⁵⁸

2.10.4 Otevření

Otevření probíhalo v několika etapách tak, jak byly postupně dostavovány další prodejny. Jako první byla v pondělí 16. ledna 1984 v odpoledních hodinách slavnostně otevřena prodejna textilu, oděvu a nábytku postavená v první etapě.⁴⁵⁹ Následovalo zřejmě otevření RaJ, ke kterému jsem však nenašla zprávu v novinách, a nové cestovní kanceláře Čedoku ve čtvrtek 8. listopadu 1984.⁴⁶⁰ Posléze byly postupně předávány do provozu další prodejny. Jako první jí byla ve středu 16. ledna 1985 samostatně stojící prodejna zeleniny. Kromě ovoce a zeleniny nabízela v patře i prodej semen včetně zahrádkářských potřeb, např. hnojiva, postřiky, drobné zahradnické nářadí, zahradní keramiku a okrasné dřeviny a sadbu. První patro však bylo otevřeno až později, pravděpodobně během měsíce února.⁴⁶¹ Následovalo otevření obuvi v pondělí 11. listopadu 1985.⁴⁶² Na další prodejny si zákazníci museli počkat do dalších let. V pondělí 9. února 1987 byla v rámci Drobného zboží otevřena prodejna drogerie.⁴⁶³ Následovalo zřejmě otevření Domácích potřeb nabízející elektro zboží. Jeho kolaudace proběhla dle zápisu 12. 3. 1987. Poslední dvě prodejny měly být otevřeny v následujícím roce, ale zřejmě došlo ke zdržení, neboť budova lékárny měla kolaudaci až 19. 1. 1989.⁴⁶⁴ Budova mototechny tedy musela být otevřena až po ní. Přesné údaje se mi u těchto prodejen nepodařilo dohledat.

⁴⁵⁶ Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978, lokální program na cestovní kanceláři Čedok Prachatice 31. 10. 1978

⁴⁵⁷ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), nárysy prvků v okolí obchodního domu

⁴⁵⁸ Ibidem, půdorys a řezy fontány

⁴⁵⁹ (ZH): První etapa obchodního centra již otevřena. Libín již slouží. In: Hraničář, roč. 29, č. 4, 26. ledna 1984, nepag.

⁴⁶⁰ (ZP): Čedok v novém. Prachatice. In: Hraničář, roč. 29, č. 46, 15 listopadu 1984, nepag.

⁴⁶¹ (BV): Další prodejna. Prachatice. In: Hraničář, roč. 30, č. 4, 24. ledna 1985, nepag.

⁴⁶² (HOL): Obuv v novém. Prachatice. In: Hraničář, roč. 30, č. 47, 21. listopadu 1985, nepag.

⁴⁶³ (ZP): Nová drogerie. Prachatice. In: Hraničář roč. 32, č. 7, 14. února 1987, nepag.

⁴⁶⁴ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), kolaudační rozhodnutí stavby lékárna, 19. 1. 1989

2.10.5 Podoba exteriéru

OS Libín i vzhledem ke svému vybudování v několika etapách působí jednotným dojmem. Jak již bylo zmíněno, napomohlo tomu řešení celé stavby jedním stavebníkem. Vesměs se jedná o jednopatrové budovy se zajímavě členitým průčelím, kdy se předsazené rovné stěny prvního patra střídají s ustoupenými plochami vyplněnými okny [62, 63]. Staňková tento tvar ve své diplomové práci přirovnává k horní části historické Dolní brány, měřítkově zvětšené atice.⁴⁶⁵ Stěny přízemí i prvního patra jsou obloženy keramickými dlaždicemi. Směrem do Vodňanského ulice se opakuje stejný princip, přičemž jednotlivé objekty na sebe nenavazují v rovině, ale vytvářejí pomyslný oblouk ze „zubů“. Tento oblouk navíc doplňuje kryté podloubí sahající ke vstupu do původní prodejny drogerie. Až poslední část je řešena v rovině ustoupená vzhledem k předchozím budovám mírně dozadu. Tyto prodejny zvětšily svou prodejní plochu na úkor loubí, které zde nepokračuje [60]. Budovy 3. etapy mají v prvním patře pouze malá okna. Výjimkou je prodejna Domácích potřeb, neboť v ní se nacházela v prvním patře i prodejní plocha, nejenom sklady jako ve zbylých prodejnách. Směrem doprava od základní stavby ustupuje bývalá budova RaJ pouze jedním zubem a vyrovnává snižující se terén. Zásobování probíhalo ze zadní strany, která obsahuje rovněž množství „zubů“ doplněných o nákladní rampy k jednotlivým obchodům [63]. Z jednotného komplexu se vymyká pouze dřívější prodejna zeleniny, která stojí naproti OS mezi dvěma budovami. Její fasáda je jednoduchá, hladká. Přízemí tvoří výklady, patro je rozděleno na svislé části, ve kterých jsou zasazena okna.⁴⁶⁶

K řešení fasády OS se nachází hezká zpráva v projektovém útvaru Čedoku: „*V neposlední míře uvedená stavba (jako součást) vhodně doplní areál obchodního střediska ve Vodňanské ulici. Po hmotové stránce, svým architektonickým výrazem objekt vhodně zapadá do panoramatu historické části města. Z urbanistického hlediska je stavba situována v nejexponovanější části města, v bezprostředním kontaktu s historickým náměstím u dolní brány starých hradeb. ... S ohledem na situování stavby v bezprostřední blízkosti historického jádra je potřebné respektovat panorama historické části města. Respektování tohoto požadavku je patrné již z koncepce samotného řešení stavby — jednopatrový objekt (otevívá dálkové pohledy na*

⁴⁶⁵ Barbora STAŇKOVÁ: Prachatice od války do "sametové" revoluce. Stavební vývoj města. Č. Budějovice, 2017. diplomová práce (Mgr.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta, s. 64

⁴⁶⁶ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), pohledy na komplex OS

panoráma). Jednoduché netradiční řešení fasád svou siluetou se přizpůsobuje malebnému výrazu historické architektury, zejména použitím vhodných materiálů (keramika) a barevného řešení fasád. ... Odsunutím navržených objektů od dosavadní stavební čáry a zdvojením pěších komunikací se vytvoří optimální podmínky pro pěší provoz v této už dnes značně exponované části města...“⁴⁶⁷

2.10.6 Podoba interiéru a nabízený sortiment

K podobě interiérů 1. etapy se mi nepodařilo dohledat konkrétní zprávy. Druhou etapu, budovu Čedoku a RaJ můžeme sledovat z dochovaných půdorysů.⁴⁶⁸ Suterén se nacházel pouze pod částí restaurace a obsahoval strojovnu vzduchotechniky, dva sklady, přípravnu a toaletu. V přízemí Čedoku se nacházela provozní hala s jednotlivými přepážkami. V zadní části byla umístěna pokladna a zázemí pro zaměstnance se schodištěm do prvního patra. Do restaurace se vstupovalo kolem schodiště přes vstupní halu se šatnou. Napravo od haly se nacházelo sociální zařízení. Přízemí restaurace obsahovalo grill bar s přístupem na letní terasu. Dále kuchyni, provozní místnosti a schodiště do patra. V prvním patře se v části Čedoku nacházela dlouhá chodba s jednotlivými vstupy k řediteli, do kanceláře, účtárny a archivu. Vedle schodiště byla situována kuchyňka a sociální zařízení. V části restaurace se nacházelo naproti schodišti předsálí s šatnami a sociální zařízení jako v přízemí. Z předsálí se směrem doleva vstupovalo do kavárny/restaurace. Po levé straně byl umístěn bar, za ním provozní schodiště a kuchyně. Kolem baru se procházelo do zadní části se salonkem [61]. Třetí etapa obsahovala obchůdky jednotlivých investorů se samostatnými vstupy. V přízemí se zpravidla nacházela prodejna, v zadní části s manipulačními prostory, v patře sklady dostupné pomocí výtahu. Pouze prodejna Domácích potřeb měla prodejní prostory i v patře.⁴⁶⁹ V rámci 1. etapy byly pro zákazníky otevřeny tři obchody ve dvou budovách. V jedné se v přízemí nacházela prodejna oděvů s úpravnou oděvů a aranžovnou. V patře prodejna nábytku s bytovým architektem. V druhé byla situována samostatná prodejna textilu, která nabízela v přízemí bytový textil, koberce a podlahoviny, v patře kusový textil, bílé zboží, metrový textil a stříhovou službu.⁴⁷⁰ Následující 2. etapa obsahovala pobočku Čedoku a

⁴⁶⁷ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 456), projektový úkol na stavbu provozních prostorů cestovní kanceláře Čedok Prachatice (obč. vybavenost obchodního centra)

⁴⁶⁸ Ibidem, půdorysy

⁴⁶⁹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), půdorysy třetí etapy

⁴⁷⁰ Ibidem, stavební program objektu obchodního střediska

Restaurací a jídelen Vimperk. V 3. etapě se jednalo o samostatné prodejny. Prodejna obuvi nabízela samoobslužný prodej obuvi a punčochového zboží. Prodej kožené galanterie zůstal v původní prodejně. Její prodejní plocha byla na přání investora změněna na čtvercový půdorys pro snadný přehled pro prodavačky.⁴⁷¹ Prodejna Drobného zboží, posledního obchodu přístupného z loubí, nabízela sortiment drogerie a kosmetiky. Její prodejní plocha vycházela z dispozice budovy.⁴⁷² Domácí potřeby nabízely v přízemí pultový prodej svítidel a jejich příslušenství, jízdních kol a šicích strojů. V patře zákazníci mohli nakoupit elektro – rádio, televize a elektrospotřebiče. Variabilní dělicí příčky umožňovaly měnit velikost prodejní plochy a skladů.⁴⁷³ Dispozice lékárny vycházela z typizační směrnice. Kromě výdejny léků a laboratoře se zde nacházela i pohotovostní služba.⁴⁷⁴ Dále prodejna zeleniny, umístěná v bývalé mototechně, nabízela pultový prodej ve dvou podlažích. V přízemí byl nabízen sortiment zeleniny, v patře se nacházel prodej zahrádkářských potřeb a semen.⁴⁷⁵

2.10.7 Velikost

U 1. etapy jsou velikosti prodejních ploch nejasné. V jednom dokumentu se dočteme o prodejně nábytku 320 m², oděvů 200 m² a textilu 280 m².⁴⁷⁶ Jiné dokumenty uvádí odlišná čísla: nábytek 709,5 m² (z toho výloha 171 m²), oděvy 274,8 m² (50,4 m²) a textil 459,3 m² (39 m²).⁴⁷⁷ Podrobné plány k 1. etapě se mi bohužel nepodařilo dohledat. U 2. etapy známe pouze odbytovou plochu Čedoku, která činila 86 m².⁴⁷⁸ Ve 3. etapě známe díky plánům velikosti jednotlivých investorů: obuv — prodejní plocha 180 m²/skladovací 322,8 m², drobné zboží — 156 m²/285,9 m², domácí potřeby — 272,5 m²/233,7 m², lékárna — 65 m²/226,3 m², mototechna — 187,9 m²/269,1 m², zelenina — 66,1 m²/196,8 m².⁴⁷⁹

⁴⁷¹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), Obchodní středisko Vodňanská ul. II. část, zastavovací a objemová studie, průvodní správa, s. 10, prosinec 1980

⁴⁷² Ibidem, Obchodní středisko Vodňanská ul. II. část, zastavovací a objemová studie, průvodní správa, s. 12, prosinec 1980

⁴⁷³ Ibidem, s. 15, prosinec 1980

⁴⁷⁴ Ibidem, s. 17, prosinec 1980

⁴⁷⁵ Ibidem, s. 21, prosinec 1980

⁴⁷⁶ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Prodejna textilu v Prachaticích ve smyslu vyhl. č. 163/73 Sb. vydáváme Doplněk investičního záměru, 8. června 1977

⁴⁷⁷ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), stavební program objektu obchodního střediska

⁴⁷⁸ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 456), projektový úkol na stavbu provozních prostorů cestovní kanceláře Čedok Prachatice (obč. vybavenost obchodního centra)

⁴⁷⁹ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Prachatice OS Studie, návrh PÚ, půdorys přízemí a 1. patra (dispozice), červen 1981

2.10.8 Pozdější úpravy a proměny OD

Z exteriéru na první pohled nedošlo k výrazným proměnám. Změnily se zejména drobné prvky. V místě dnešní drogerie Rosmann byl z jedné výlohy probourán samostatný vstup a dále došlo k výměně výloh a části oken [65].

V interiéru původní 1. etapy — dnešního Prioru lze pozorovat běžnou rekonstrukci: nový eskalátor do patra, omítky, podhledy. Základní schodiště zřejmě zůstalo zachováno beze změn. Podrobnější analýzu vzhledem k nedostačujícím dobovým fotografiím interiéru nemůžeme provést.

V budově nábytku a oděvů sídlí v přízemí drogerie Rosmann s nově vybudovaným vlastním vstupem a v levé části květiny. V patře nalezneme prodejnu Prioru. Na místě textilu se nachází prodejna sportovního zboží. Pobočku Čedoku nahradila jiná cestovní kancelář a v patře second hand. V části původní restaurace se nachází pobočka České spořitelny, v patře internetové služby, kadeřnictví a Tatto studio. V dalších částech nalezneme prodejnu hraček a papíru, drogerii, opravnu mobilů, autodíly, kosmetické produkty, zlatníka, volný prostor, lékárnu doplněnou v patře o ordinaci lékaře a prodejnu autodílů.

2.10.9 Umělecké dílo

Již při navrhování budovy se bral v potaz vztah k blízkému historickému centru, který ovlivnil celkový architektonický výraz OS, jeho modul a rytmus stejně jako citlivě volené materiály.⁴⁸⁰ V dochovaných dokumentech se lze dočíst, že vzhledem k návaznosti na historické centrum a nedalekou městskou bránu, která bude rekonstruována, nemůže být u obchodního střediska umístěno samostatné umělecké dílo. Výzdoba by měla spočívat v atypických fragmentech keramických obkladů fasád, které měly zdůrazňovat funkci jednotlivých objektů [59, 65]. Konečná podoba byla ponechána po dohodě s projektantem na výtvarníkovi z fondu výtvarných umělců v Českých Budějovicích, akademickému sochaři M. Rabochovi, bytem Mezilesí České Budějovice. Jako umělecké dílo měla být pojata i jednotlivá označení obchodních domů.⁴⁸¹ Nápis prodejny měly být umístěny ve světelných rampách v podloubí a nad

⁴⁸⁰ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 456), projektový úkol na stavbu provozních prostorů cestovní kanceláře Čedok Prachatice (obč. vybavenost obchodního centra)

⁴⁸¹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), věc: výtvarná výzdoba obchodního centra Prachatice, 1. 12. 1978

vstupy do prodejen.⁴⁸² Dochoval se např. nárys podoby neonové reklamy: Nábytek. Nápisy se znaky měly být v černé a červené barvě na bílém podkladu.⁴⁸³

V projektovém úkolu pro Drobné zboží se základní teze o kontaktu s historickým jádrem opakovaly. Podle použitých materiálů uměleckých děl bylo uvedeno několik autorů. Za keramiku v exteriéru ak. sochař Raboch a za sklo a vitráž v interiéru ak. malíř Štěpaník.⁴⁸⁴

O dalších uměleckých dílech je možné spekulovat z nepřesných informací. Jednak se dochoval nárys a řezy fontány [64]. Ta se podle jednoho z půdorysů celého OS⁴⁸⁵ měla nacházet před budovou oděvů a Čedoku. Dnes zde po ní není ani památky. Dále dnes v prostorech schodiště Prioru můžeme vidět dřevěný geometrický reliéf [66], o kterém však nevíme bližší informace.

Stejně tak se na exteriéru původní budovy textilu nachází mozaika v socialistickém duchu s námětem pěti dívek mezi stylizovanými květinami a klasy [67]. V jeho levém dolním rohu jsou vyryty dvě iniciály: M. Raboch a M. Houra. Poznáme jméno zmíněné v projektovém úkolu.⁴⁸⁶ Signatura M. Raboch by měla odkazovat na sochaře Miroslava Rabocha. Narodil se roku 1931 v Praze, dětství strávil v Unhošti u Kladna a již od mládí měl vztah k výtvarnému umění. Vyráběl např. postavičky z hlíny, pro kterou si chodil do cihelny. Později se s rodinou přestěhoval a vystudoval střední akademickou školu v Teplicích. Po jejím dokončení pracoval ve výtvarném oddělení v porcelánce v Duchcově, kde měl na starost různé návrhy. Posléze v 50. letech složil přijímací zkoušky na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, kde se zabýval stavební a monumentální keramikou. Ta se stala jeho hlavním zdrojem výdělků. Často spolupracoval s architekty, k jejichž stavbám navrhoval např. reliéfy. A to je i případ obchodního domu v Prachaticích. Mimo keramiky tvořil díla i z kamene nebo dřeva. Na poč. 70. let se s manželkou kvůli špatnému ovzduší přestěhoval do Vyššího Brodu. Do jeho tvorby tak začaly pronikat i inspirace jihočeské tvorby. Kvůli prostorům pro vybudování ateliéru se po sedmi letech přesunuli do Mezilesí a na poč. 90. let do

⁴⁸² Městský úřad Prachatice (pozn. 429), projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, s. 17, říjen 1981

⁴⁸³ Ibidem, OZAP světelná reklama, technická zpráva, 11. 7. 1986

⁴⁸⁴ Ibidem, projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, požadavky na stavebně-architektonické, výtvarné řešení a výzdobu, říjen 1981, s. 15

⁴⁸⁵ Ibidem, půdorys OS Prachatice, VII. 1986

⁴⁸⁶ Barbora Staňková ve své diplomové práci popisuje mozaiku, ale bez uvedení autora, který byl zřejmě autorem neznámý.

Trhových Svin, kde vedou jeho synové ateliér dodnes.⁴⁸⁷ Kromě jména tedy nalezneme i shodu bydliště nalezenou v dokumentech.

O druhém zmíněném jménu, ak. malíři Štěpaníkovi, se mi bohužel nepodařilo najít žádné informace.

⁴⁸⁷ Andrea ZAHRADNÍKOVÁ: Už jako kluk chodil do cihelny pro hlinu a vyráběl si figurky. In: Českobudějovický deník.cz, 16. 2. 2014, https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/uz-jako-kluk-chodil-do-cihelny-pro-hlinu-a-vyrabel-si-figurky-20140216.html vyhledáno 15.12 2018, internetové stránky jejich ateliéru: <http://atelier-raboch.cz/>

3 Vybraná témata obchodních domů v jižních Čechách

V následující části práce budou porovnána jednotlivá témata představená v předchozích medailoncích jednotlivých OD. Zobecněné informace, které zde předkládám, vyvozují srovnáním výše zjištěných údajů z uvedených zdrojů. Zdroje v následující části tedy uvádím zejména u konkrétních příkladů.

Nejprve bych se ráda pozastavila u stavebníků a architektů. Z porovnání zjištěných informací můžeme vyvodit, že základním stavebníkem byly Pozemní stavby s Okresní stavební správou příslušející k dané oblasti. V lokalitě jižních Čech jsem narazila na tři. U staveb v Písku a v Protivíně figurovala OSP Písek.⁴⁸⁸ Ve Strakonících, Vodňanech a Blatné stavila OSP Strakonice.⁴⁸⁹ A OD v Prachaticích a ve Vimperku fungovala OSP Prachatice.⁴⁹⁰ Ze stavbyvedoucích objevíme stejné jméno u OD v Blatné a Strakonících, a to p. Žahoura⁴⁹¹ pracujícího u OSP Strakonice. Tyto stavby na sebe bezprostředně navazují, OD v Blatné byl otevřen 15. 11. 1975⁴⁹² a základní kámen OD ve Strakonících byl položen 14. 5. 1976,⁴⁹³ p. Žahour tedy zřejmě přešel od jedné stavby k druhé. Další jména stavbyvedoucích, která se mi podařilo zjistit, se již neshodují.

Nalézt architekta OD nebylo jednoduché, občas se mi to nepovedlo vůbec. Můžeme to považovat za důsledek socialistické praxe, která před autorskou originalitou oceňovala spíše kolektivní práci, kde byl architekt na rovině ostatních dělníků.⁴⁹⁴ V hlavičkách dokumentů, které jsou dochovány v archivech městských úřadů ke stavbě OD, většinou nalezneme jen název akce, investora a stavebníka. Navíc často narazíme na různá jména autora prvních návrhů a následného projektanta uvedeného na plánech stavby.

⁴⁸⁸ Informace o Luně v Písku vyvozujeme z dochovaných fotografií. In: Prácheňské muzeum v Písku (pozn. 369); O stavebníkovi Racka v Písku nalezneme informace v místním tisku. In: (N) 19. prosince 1973 (pozn. 63); A informace o Protivíně nalezneme v dochovaných dokumentech. In: Městský úřad Protivín (pozn. 163), souhrnná zpráva k prováděcímu projektu samoobslužné prodejny potravin a masa, restaurace s ubytováním v Protivíně, květen 1972

⁴⁸⁹ Informace o Strakonících nalezneme v tisku. In: SICHINGER 27. 5. 1976 (pozn. 314); Vodňany nám dokládají dochované dokumenty. In: Městský úřad Vodňany (pozn. 231), kolaudační rozhodnutí, 24. 11. 1978; A stavebníka Blatné uvádí např. místní kronikář. In: digitalizovaná kronika (pozn. 92), rok 1973, s. 533, 535

⁴⁹⁰ Všechny etapy OC v Prachaticích byly řešeny jednotným stavebníkem. In: Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Prodejna textilu v Prachaticích ve smyslu vyhl. č. 163/73 Sb. vydáváme Doplňek investičního záměru, 8. června 1977; A stavebníka ve Vimperku uvádějí místní noviny. In: Hraničář roč. 26, č. 34, 27. srpna 1981 (popiska u fotografie)

⁴⁹¹ Jeho jméno se objevuje v článcích o stavbách OD v místním společném tisku. O Blatné. In: (FRT) 11. IX. 1975 (pozn. 102); A o Strakonících. In: SICHINGER 27. 5. 1976 (pozn. 314)

⁴⁹² Blatenská Labuť zahajuje. 13. 11. 1975 (pozn. 21)

⁴⁹³ Slavnostní poklep základního kamene obchodního domu Otava. 20. 5. 1976 (pozn. 312)

⁴⁹⁴ STAŇKOVÁ 2017 (pozn. 465), s. 53

Konečnou podobu budovy tak můžeme jen těžko přisoudit jedinému člověku. Zjednodušeně lze říci, že architekti povětšinou spadali pod Stavoprojekt, zejména pobočku České Budějovice. Ta je doložená u OD ve Vodňanech,⁴⁹⁵ Vimperku⁴⁹⁶ a Prachaticích,⁴⁹⁷ ale např. OD Racek v Písku byl vytvořen pobočkou v Sezimově Ústí,⁴⁹⁸ Blatná střediskem v Plzni⁴⁹⁹ a někde se mi tento údaj nepodařilo dohledat. Ke shodě jména došlo pouze v jednom případě a to u Ing. Arch. Františka Petrlíka, jehož jméno jsem našla u OD ve Vodňanech⁵⁰⁰ a OS Jednoty ve Vimperku⁵⁰¹. Ve Vodňanech byla jeho studie vybrána v soutěži⁵⁰² a jejího dalšího zpracování se ujal C. Grimmich, jehož jméno nalezneme na plánech.⁵⁰³ Ve Vimperku je Petrlík uveden jako zpracovatel projektu⁵⁰⁴ a na dochovaných plánech jako zodpovědný projektant.⁵⁰⁵

3.1 Proměna města spojená s výstavbou vybraných Obchodních domů

Stavba obchodních domů většinou pozměnila vzhled dané části města. Musely být zbourány historické budovy? Změnily se historicky dané komunikační linie? V této kapitole se pokusím odpovědět na otázky týkající se proměny okolí výstavby OD.

Jak lze pozorovat již v medailoncích jednotlivých OD, jejich stavba vždy zasáhla do podoby města. Bylo to dáno zejména dobovou situací, která nedovolovala zabránit zemědělské půdy pro nové stavby bez dlouhých úředních jednání, a také účelem samotných staveb, které měly poskytovat služby dostupné co nejširšímu spektru obyvatel. Aktuální se staly přestavby center měst tak, aby se efektivně využila jejich plocha, doplnily chybějící funkce a zlepšily provozní a životní podmínky.⁵⁰⁶ V době

⁴⁹⁵ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), vyhodnocení tří studií k projektovému úkolu na výstavbu OS Vodňany Gottwaldovo nám. 19. 1. 1973

⁴⁹⁶ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), stanovisko k PÚ OAB Vimperk, 7. února 1977

⁴⁹⁷ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 433), Prodejna textilu v Prachaticích ve smyslu vyhl. č. 163/73 Sb. vydáváme Doplněk investičního záměru, 8. června 1977

⁴⁹⁸ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), projednání terénních úprav, zápis ze dne 25. 11. 1970

⁴⁹⁹ Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu 19. 2. 1973

⁵⁰⁰ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), vyhodnocení tří studií k projektovému úkolu na výstavbu OS Vodňany Gottwaldovo nám. 19. 1. 1973

⁵⁰¹ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), stanovisko k PÚ OAB Vimperk, 7. února 1977

⁵⁰² Městský úřad Vodňany (pozn. 231), projektový úkol na výstavbu OS Koruna ve Vodňanech na Gottwaldově náměstí — stavební program, srpen 1973

⁵⁰³ Půdorysy a nárysy ve vlastnictví majitele budovy Ing. Jiřího Černého.

⁵⁰⁴ Státní okresní archiv Prachatice (pozn. 381), stanovisko k PÚ OAB Vimperk, 7. února 1977

⁵⁰⁵ Plány ve vlastnictví SD Jednoty Vimperk.

⁵⁰⁶ Dušan RIEDL: Nový obchodní dům Prior v Brně (První etapa rozšíření centra města). In: Architektura ČSR 1974, roč. 33, č. 10, s. 471

jejich výstavby nedisponovala většina domácností automobilem, tudíž docházková vzdálenost od bydliště, pracoviště či zastávky hromadné dopravy byla více než žádoucí. Umístění několika druhů zboží a služeb pod jednou střechou navíc zkracovalo dobu nákupu oproti původnímu obcházení obchůdků roztroušených po městě. Z těchto důvodů se obchodní střediska umísťovala v centru města, nebo v blízkosti dopravních tepen, které v této době vedly většinou skrz město či dokonce náměstí, i nedaleko budovaných bytových domů a sídlišť. Tuto skutečnost potvrzují všechny OD zkoumané v této práci.

Z hlediska uvedené polohy OD tudíž docházelo k bourání staveb, které na těchto místech stály. Z porovnání zkoumaných materiálů můžeme odvodit skutečnost, že budova OD vždy nahradila několik menších domů často ještě dodržujících gotickou parcelaci. Jednalo se převážně o rodinné a bytové domy, které vzhledem ke svému umístění často v přízemí obsahovaly drobné krámky. Tato skutečnost ovlivnila i samotnou podobu OD, jak bude popsáno níže. Přesto je možné najít i rysy „socialistického budování“, které nebralo ohledy na vlastnická práva a navrhovalo ambiciózní projekty rušící historickou parcelaci.⁵⁰⁷ Lidé bydlící ve zbouraných domech dostávali náhradní domy a byty, o čemž najdeme zprávy na městských úřadech ve složkách týkajících se výstavby OD.⁵⁰⁸ Zboží, které bylo nabízeno v přízemí, se často přesunulo do nového OD⁵⁰⁹ nebo prodejci získali nové prostory jinde ve městě.

Poloha na náměstí a v přilehlých ulicích se vyznačovala řadovou zástavbou, kterou vesměs dodržovaly i nové OD. Umístění u dopravních tepen a sídlišť častěji vykazovalo volnější zástavbu doplněnou i o zahrady, tudíž i OD postavené v těchto místech měly častěji podobu volného objektu mnohdy kombinovaného se zelení. Jako příklad začlenění do původní zástavby můžeme uvést Lunu v Písku [48], Korunu ve Vodňanech [27, 33], Blanici v Protivíně [22] a Labuť v Blatné [13, 15]. Dá se namítnout, že vyjma Koruny ve Vodňanech se všechny OD nachází na nároží, ale ve všech případech se

⁵⁰⁷ Ivo HLOBIL a kol.: Památky vašeho města jsou váš kapitál. Památkové aspekty regenerace historických částí měst. Praha 1993, s. 17–8

⁵⁰⁸ např. zprávy z Prachatic. In: Městský úřad Prachatic (pozn. 429), věc: územní řízení ve věci výstavby obchodního střediska ve Vodňanské ulici. Požadavek k uvedenému řízení od F. Soumara, 24. 11. 1978; nebo z Vodňan. In: Městský úřad Vodňany (pozn. 231), Projektový úkol na výstavbu obchodního střediska „Koruna“ ve Vodňanech — Gottwaldovo náměstí, srpen 1973, s. 14

⁵⁰⁹ Tak se stalo např. ve Vodňanech. Prodejna Textilů, která byla spoluinvestorem nové budovy, totiž sídlila v přízemí jednoho ze zbouraných domků. In: Městské muzeum a galerie Vodňany (pozn. 234); Podobná situace nastala i v Blatné, kde se ve zbouraných domcích nacházely prodejny Obuvi a Papírnictví. In: Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 30 a č. 49; Zde však nedošlo k přímému přemístění prodejen do OD, ale pouhému zahrnutí jejich sortimentu do nabídky OD.

jedná o nároží, které se zde vyskytovalo i dříve a nevzniklo až s výstavbou daného OD. Jejich řešení také většinou nezasahuje do okolního prostoru ve smyslu porušení původní uliční čáry. Naproti tomu Otava ve Strakonících [37, 42], Racek v Písku [1, 2], Libín v Prachaticích [60, 65] a Jednota ve Vimperku [51, 55] vznikly jako samostatně stojící budovy poblíž dopravních tepen a součástí jejich výstavby bylo i řešení okolní plochy a zeleně. Často zákazníkům nabízely i přilehlé parkoviště či lavičky k odpočinku umístěné v zeleni nebo poblíž umělecky řešených fontán. V Prachaticích se k ní dochovaly pouze podklady⁵¹⁰ [64], kdežto u OD Racek v Písku u ní lze posedět dodnes [5].

Podobu původních domků lze poznat z dobových fotografií daných míst. Jednalo se povětšinou o jednoduché stavby, ale některé z nich měly bohatou štukovou výzdobu. (Jejich podrobnější popis byl uveden u jednotlivých měst.) Většina fotografií však ukazuje na špatný a neudržovaný stav. K tomu se odvolávají i dobové dokumenty k výstavbě OD, které poukazují na jejich špatný stav, nevzhlednost a nevhodné podmínky pro bydlení i nabízení služeb. Jejich zbourání bylo považováno za přínos městu i jeho obyvatelům.⁵¹¹ Tento postoj se shodoval s dobovým přístupem k historickým stavbám i památkám. Ty byly považovány za luxusní položku, kterým příslušely peníze až po splnění jiných naléhavějších potřeb.⁵¹² Díky nedostatečné finanční podpoře státu, který záhy zjistil, že chránit městské památkové rezervace jako celky je nad jeho možnosti, nastalo ničení a chátrání historických měst. Špatný stav budov se posléze stal záminkou k jejich demolici, neboť ukazovaly na neúspěšnost socialistického systému.⁵¹³ Volné proluky následně vyplnily velké objemy nových budov, třeba právě obchodních domů.⁵¹⁴ Peníze hrály roli nejen v údržbě, ale i při samotné demolici, která se zdála ekonomicky výhodnější než opravy. Ve skutečnosti se však jednalo o jednodušší způsob, jak proinvestovat přidělené peníze.⁵¹⁵ Souvisela s tím také orientace ideologie na budoucnost oproti překonané minulosti. Komunistický režim sice převzal památkovou péči z dob minulých, ale nikdy s ní zcela nesplynul, neboť

⁵¹⁰ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), půdorys OS Prachatice, VII. 1986

⁵¹¹ Můžeme např. připomenout tento názor v dokumentech ke stavbě OS Libín v Prachaticích. In: Městský úřad Prachatice (pozn. 429), projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, s. 21, říjen 1981

⁵¹² HLOBIL 1993 (pozn. 507), s. 8

⁵¹³ Ivo HLOBIL: Na základech konzervativní teorie české památkové péče. Výbor z textů. Praha 2008, s. 63

⁵¹⁴ Ibidem, s. 24–5

⁵¹⁵ HLOBIL 1993 (pozn. 507), s. 16

české památky připomínaly provázanost země se západem a často také souvisely s náboženstvím.⁵¹⁶ Snaha o symbiózu starého a nového, která byla ideálem 60. let se vytratila.⁵¹⁷ V 70. letech bylo hlavním orgánem památkové péče ministerstvo kultury, pro které byly jeho podmínky spíše komplikací. Díky tomu mohli snadno zvítězit „silní investoři“, mezi které patřila i společnost Prior.⁵¹⁸ Jejich monumentální architektura často bezohledně narušovala historická centra. Na konci 80. let tak historická města mířila k svému zániku.⁵¹⁹

Dnes už bohužel nelze zjistit, zda některý ze zbouraných domů obsahoval zajímavé stavební prvky či architektonické detaily, které mohly být snadno přehlédnuty díky jeho zchátralosti, ale stály by za záchranu. Výjimkou byl dům čp. 4 ve Vodňanech, který byl již v této době památkově chráněn. Jak už víme, po několikaletém dopisování města s ministerstvem kultury byl nakonec z památkové ochrany z důvodu špatného statického stavu vyňat a zbourán.⁵²⁰ Podmínka k zachování jeho gotického portálu může připomínat frašku, neboť byl zazděn ve stěně ohradní zdi směrem do zásobovacího dvora [35].

Historické komunikační linie zůstaly povětšinou zachovány. V oblasti center měst se dodržovaly i uliční čáry. Ve Vodňanech bylo toto hledisko dokonce jedním z požadavků památkové péče,⁵²¹ tudíž je část průčelí OD Koruna ustoupená do pozadí [27, 33]. Ale ani u OD Luna v Písku nebo Labutě v Blatné nevznikly výraznější změny. OD Libín v Prachaticích byl umístěn dále od původní uliční čáry z důvodu pohodlnějšího pohybu chodců v rušné ulici⁵²² a bez změny komunikace. Ani ve Vimperku se s výstavbou OS Jednoty u významné křižovatky, vyjma nového vjezdu a výjezdu na přilehlé parkoviště a pro potřeby zásobování, situace nezměnila. Pokud došlo k výraznějším proměnám, byl to důsledek přestavby celé části města, ve které se vybraný obchodní dům nacházel, a ne pouze vlivem jeho výstavby. Často tato skutečnost nastala vybudováním nových mostů či opravou a rozšiřováním těch původních. To je viditelné hned u tří zde zkoumaných objektů. V Protivíně došlo kvůli opravě mostu a rozšíření silnice k bourání

⁵¹⁶ HLOBIL 2008 (pozn. 513), s. 60

⁵¹⁷ Ibidem, s. 18

⁵¹⁸ Ibidem, s. 63–5

⁵¹⁹ Ibidem, s. 18

⁵²⁰ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), zpráva o dosavadních jednáních a přípravách k výstavbě obchodního střediska na náměstí ve Vodňanech, 20. 7. 1972

⁵²¹ Ibidem, zápis 3. 12. 1971, k otázkám soutěže...

⁵²² Městský úřad Prachatice (pozn. 429), projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, s. 21, říjen 1981

domků,⁵²³ na což navazovala výstavba OD. Jeho tvar si tak mohl dovolit upustit od přesného dodržení nároží ulice a vytvořit ústupek se zelení a lavičkami. OD Racek v Písku a Otava ve Strakonících byly spojeny s výstavbou nových mostů, kterým se přizpůsobily okolní ulice.⁵²⁴ Proměna se týkala celé blízké čtvrti spojené i s výstavbou nových bytových či panelových domů. Nelze tak říci, že by za změnou komunikačních linií stála samotná výstavba OD.

K ohleduplnějšímu propojení novostaveb s konkrétními městy a místními obyvateli jistě napomohlo i jejich „famiální“ a místně ukotvené pojmenování, jak již bylo možné si povšimnout. To se často udrželo v názvu nebo alespoň v povědomí obyvatel dodnes, i když budovu mnohdy vlastní jiný majitel. Pro vysvětlení názvů nemístním: OD Libín v Prachaticích má název dle šumavského kopce tyčícího se nad městem, OD Labuť v Blatné podle blízkého rozlehlého rybníku, OD Blanice v Protivíně dle řeky Blanice protékající městem a OD Otava ve Strakonících taktéž podle řeky a čtvrti, kde se nachází. Pro začlenění velkých novostaveb do malých měst jistě tato skutečnost pomohla více, než kdyby bylo použito jednotného názvu vlastníka.

3.2 Komunikace obchodních domů s okolím skrz svůj tvar a fasádu

„*Obchodní dům má být poutačem v městském prostoru*“,⁵²⁵ to jsou slova Růženy Žertové, jedné z důležitých architektek obchodních domů zkoumané doby. Fasáda a tvar budovy je hlavní komunikační částí se svým okolím. Její tvar, barvy, materiály či připojené poutače měly zaujmout kolemjdoucího, aby vstoupil a stal se zákazníkem, ale zároveň měly být vytvořeny v harmonii se svým okolím. Pokusím se najít a představit její nejčastější typy.

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, každé obchodní centrum pozměnilo tvář dané části města. Některé více, jiné méně, ale zpravidla vždy za cenu zbourání budov. Ztráty těchto povětšinou historických domů měl vyvážit důraz na individuální řešení nové stavby zohledňující místní kontext. Nová budova měla zohledňovat vztahy a formy svého okolí, zároveň se ale neměla stát prázdnou stavbou, která nevystupuje z řady,

⁵²³ KOLAFOVÁ 1982 (pozn. 162), s. 49

⁵²⁴ Informace o Racku v Písku jsem získala od Mgr. Zdeňka Dudy, pracovníka zabývajícího se novodobými dějinami z Prácheňského muzea v Písku. A o Strakonících od Jaroslava Landsingera, který se aktivně zajímá o historii čtvrti Ohrada ve Strakonících, přednáší o ní a rekonstruoval dochované historické filmy.

⁵²⁵ Petr KLÍMA: Růžena Žertová. Architektka domů i věcí. Praha 2016, s. 17

nemluví, jenom se krčí vedle svých starších příbuzných.⁵²⁶ Proto i přes svou snahu o začlenění užívají budovy moderní tvary a materiály. Nikdy se nejednalo o výstavbu unifikované budovy, ale o originální stavbu navrženou architekty pro konkrétní místo. V dobových materiálech navíc najdeme k jejich podobě připomínky památkového ústavu. Bylo tomu tak např. ve Vodňanech, kde si vyžádali zadání architektonické soutěže na podobu OD Koruna,⁵²⁷ ale připomínky najdeme i ve spisech k OD Libín v Prachaticích. Jednalo se zejména o požadavky ohledně výšky stavby a použitých materiálů, ale i k členění jejich fasády a půdorysu.⁵²⁸ Přesto řada z nich i přes svou architektonickou kvalitu trpí stigmatem socialistické budovy, která nebrala ohled na své historické okolí.⁵²⁹

Ač bylo řečeno, že zkoumané obchodní domy vznikly jako individuální stavby, můžeme v jejich podobě najít spojitě prvky. Pro lepší porovnání celkového tvaru je rozdělíme na dva typy staveb — stojící v bloku domů a samostatné stavby. OD začleněné do bloku domů zpravidla dodržují korunní římsou výšku okolních budov. Přesnou návaznost vidíme u OD Luna v Písku [48] a u OD Koruna ve Vodňanech [33]. U OD Labuť v Blatné pozorujeme nízkou část vedle staršího přízemního domku, která posléze přechází do vyšší části [9]. Ani ta ale nepřesahuje výšku okolních budov v ulici, naopak postupný výškový přechod pomáhá k jejímu začlenění. Podobně OD Blanice v Protivíně nenavazuje díky členitějšímu půdorysu zcela na okolní dům, opět jej ale svou výškou nepřesahuje [22].

Dále tyto OD pracují zejména s rovným nebo velmi málo prostorově členěným půdorysem směřujícím do ulice či náměstí. Naopak dodržují stávající uliční čáru a nijak nevystupují či naopak neustupují oproti okolním domům. OD v Blatné sice vytvářel v přízemí kryté loubí, ale základní osa navazovala na okolní dům [9, 10]. Zajímavostí je, že loubí se v Blatné nikde na okolních domech nevyskytovalo. O možnosti historické návaznosti tak v tomto případě nemůžeme mluvit. Malý ústupek najdeme u OD v Protivíně. Díky němu vzniklo vzdušnější nároží se zelení a posezením, ale zbytek původní uliční čáry nebyl nikterak narušen [22]. Zásobování probíhalo zpravidla ze

⁵²⁶ Karel FIRBAS: Novostavba v historickém prostředí. In: *Architektura ČSR 1974*, roč. 33, č. 6, s. 235–6

⁵²⁷ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), Opis dopisu ministerstva kultury Mě NV Vodňany, 12. 11. 1970

⁵²⁸ Zprávy k Vodňanům. In: Městský úřad Vodňany (pozn. 231), zápis 3. 12. 1971, k otázkám soutěže...; Informace k Prachaticím. In: Městský úřad Prachatice (pozn. 429), *Obchodní středisko Vodňanská ul. II. část, zastavovací a objemová studie, průvodní správa*, s. 4, 6. prosinec 1980

⁵²⁹ STAŇKOVÁ 2017 (pozn. 465), s. 10

zadní části budovy dostupné postranní komunikací, aby nebyla narušena hlavní fasáda a její okolí.

Kromě výšky a dodržení uliční čáry přispělo k začlenění velkých hmot budov do svého okolí i jejich optické rozčlenění. Na OD převažuje horizontální členění plochy, které často naznačuje původní parcelaci a napomáhá optickému rozbití velké plochy do několika menších. Architekti si pomáhali tvarem oken, členícími pásy či sloupky i použitím rozdílných materiálů a barev.

U druhého typu staveb, samostatně stojících budov, bychom mohli říci, že nemají ve své výšce či tvaru omezení jako budovy začleněné mezi ostatní. Přesto nevznikaly žádné „mrakodrapy“ výškově přesahující své okolí a i půdorysné tvary zůstaly velmi střízlivé, ač si mohly dovolit výraznější členění. Nejodvážnější realizovaný tvar můžeme přisoudit OD Racek v Písku, jehož budova má podobu kruhové výseče otevřené směrem k novému mostu a přiléhající ulici. Toto řešení může pomyslně lákat návštěvníky k vstoupení do otevřeného prostoru, ve kterém se nachází fontána s posezením, a následně i k návštěvě OD [1, 2, 3]. Volně přeloženo se tak otevřená náruč konzumu otevírá dychtivým zákazníkům. Tvary dalších OD jsou mnohem střízlivější.

Zajímavý je i OD Libín v Prachaticích. Ač se jeho vznik odlišuje od ostatních, neboť byl staven na několik etap, jeho jednotné zpracování dává možnost mluvit o něm jako o celku. Pokud se podíváme na půdorys celého komplexu, překvapí nás velmi členitý tvar vytvořený mnoha ústupky, zčásti doplněný o loubí kopírující tvar fasády [60].⁵³⁰ Tato podoba působí velmi dynamicky nejen na pohled, ale i při pohybu kolem ní. Není zde vytvořeno žádné „nádvoří“ před vstupem, ač se původně před první budovou nacházel vodní prvek se zelení, ale naopak každý zub dává tušit nový obchod, do kterého můžeme vstoupit. Zákazník upoutaný neobvyklou strukturou postupoval kolem a objevoval další a další obchůdky s různými druhy zboží a služeb. Tyto zakřivené tvary mohly odkazovat k Bruselskému stylu, oblíbenému zejména v 60. letech, který podněcoval svobodnější tvarování architektury.⁵³¹ Zároveň bychom v něm mohli nalézt jisté spojení se skulpturalismem, který také využíval členitých půdorysů i fasád budov. Nutno ještě podotknout, že celý komplex je pouze jednopatrový vzhledem k blízkému historickému centru. To zřejmě souvisí s jeho rozlehlostí.

⁵³⁰ Městský úřad Prachatic (pozn. 429), pohledy na komplex OS

⁵³¹ Michal KOHOUT/ Rostislav ŠVÁCHA: Česká republika — moderní architektura. Díl II. Čechy. Praha 2014, s. 20–1

To OS Jednoty ve Vimperku již z dálky upoutává výškovou budovou, ve které se nachází administrativní centrum družstva. Za ním se skrývá menší budova bufetu a OS, která své návštěvníky láká dovnitř pomocí rampy vedoucí kolem přední fasády a jednotlivých vstupů — do bufetu, potravin, na schodiště do prvního patra a k řezníkovu. Ač je její půdorys velmi střízlivý, vzhledem ke svému umístění dále od centra mohla stavba více pracovat s moderními materiály. Její ztvárnění se považuje za významný příklad mezinárodního stylu. V rámci jižních Čech je dokonce snaha ji zařadit ke špičce architektury 2. pol. 20. stol. [50, 55].⁵³²

Naopak OD Otava ve Strakonici pracuje s jednoduchým téměř čtvercovým půdorysem a pouhým odlišeným parterem [39]. Zdůraznění vstupu proběhlo až v 90. letech [41].⁵³³ Svou podobou se nejvíce blíží OD společnosti Prior.

Zajímavé je zaměřit se na oblast střech. Většina OD používá rovnou moderní střechu, ale najdou se stavby, které kvůli okolí používají nebo imitují klasické tvary. Pultová střecha, navíc opticky rozčleněna stejně jako fasáda, kryje OD Luna v Písku [46, 48]. U této stavby se mi však nepodařilo získat informaci, zda se jedná o pravou nebo falešnou střechu. Falešná byla použita u OD Koruna ve Vodňanech, kde byla na rovné střeše vytvořena směrem do náměstí falešná konstrukce sedlové střechy pro začlenění do okolních staveb [33].⁵³⁴ OD Blanice v Protivíně pracuje také s kombinací různých druhů střech. Přízemní prodejnu potravin kryje rovná střecha, zatímco vedlejší budovu restaurace a hotelu ukončují netypicky řešené šikmé střechy [21, 22].

Po komplexnějším pojednání o tvaru budovy a její výšce bych ještě chtěla detailněji poukázat na členění a podobu fasády. Ta se sice obvykle vyznačovala střízlivými tvary i barvami, to ale nebránilo jejímu plastičtějšímu zpracování a obkladům různými materiály. Nejčastěji se využívalo obložení fasády nebo její části, opět pro optické rozčlenění velké plochy, keramickými dlaždicemi nebo přírodním kamenem. Můžeme snad říci, že tyto vesměs tradiční materiály napomáhaly velké moderní stavbě začlenit se do svého okolí. Materiálové řešení se objevilo společně s otázkou nových typů budov, které si vyžádala nová střední vrstva obyvatelstva. Patřily sem i obchodní domy.⁵³⁵ Použití „solidních“ materiálů splňovalo ideologii, která sama sebe prezentovala jako neměnnou. A navíc tak stál ukazoval, že dbá o všechny potřeby svých

⁵³² Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

⁵³³ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), půdorysy září 1997

⁵³⁴ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), průvodní zpráva – Grimmich

⁵³⁵ ŠEVČÍK 2009 (pozn. 20), s. 59

obyvatel, mezi které spadala i potřeba estetická.⁵³⁶ Zároveň se mohlo jednat o dozvuky funkcionalismu, který byl v 30. letech v České republice velmi oblíbený a používal se pro honosné budovy, hotely, kulturní domy i pro stavby tehdejších obchodních domů např. firmy Baťa.⁵³⁷ V 60. letech nabyl nové podoby, která stupňovala jeho povahu a technický ráz budov pro docílení estetického prožitku.⁵³⁸ Práce s materiály toho byla součástí. Použití drahých materiálů ve funkcionalismu je ale starší, vzpomeňme si např. na obchodní dům ve Vídni od A. Loose. Kámen se také paradoxně objevoval na modernistických budovách pro akcentaci určitých částí, zejména vstupu. Střípky předchozích idejí tak jistě ovlivnily i stavby pozdější doby. Např. i postmoderní dům ČKD v Praze na Můstku z poč. 80. let od manželů Šrámkových pracoval s kamenným obkladem.⁵³⁹ Stavby zkoumané v této práci tak lze zařadit do popsané linie.

Přírodní kámen pozorujeme u OD Koruna ve Vodňanech a u OD Luna v Písku. U obou budov se s ním pracuje podobným způsobem, ač výsledek působí odlišně. Jedná se o použití kamenných pásů, které oddělují okna a zcelují první a druhé patro. Ve Vodňanech jsou položeny naplocho uprostřed vystupujících vyzděných pruhů mezi okny. Kámen v nich tvoří vpadlé pole a z anfasu je viditelný na první pohled. Pokud však procházíme kolem budovy, skryje se a my pozorujeme pouze vystouplé hrany vyzděných pruhů mezi okny. Ty dodávají budově na plasticitě [34]. V Písku je situace přesně opačná. I zde svislé pruhy spojující patra dodávají budově na plasticitě, ale kamenné desky jsou naopak kladeny po stranách oddělujícího pásu, který je mnohem užší. Při chůzi kolem budovy tak vyznívá zejména kámen a postupně odkrývající se okna mezi ním. Naopak při čelním pohledu zůstává kamenné obložení skryto a vyniká pouze na mohutné korunní římsě, kde je také použito [49]. Aplikace pásů napomáhá v obou případech nejen optickému rozčlenění hmoty, ale dociluje i proměnlivosti fasády při pohybu kolem ní. Práce s vertikálním členěním oken by mohla odvolávat k brutalismu, který tento prvek často používal.⁵⁴⁰

Použití kamene, i když v mnohem menším měřítku, nalezneme na OS ve Vimperku. Zde se objevují pásy břidlice, které jsou ale na rozdíl od předešlých budov umístěovány

⁵³⁶ Tomáš POSPISZYL: Sochy, které nikomu nepatří. s. 414–30. In: Pavel KAROUS: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989), Praha 2013, s. 418

⁵³⁷ KOHOUT 2014 (pozn. 531), s. 16–7

⁵³⁸ ŠEVČÍK 2009 (pozn. 20), s. 20

⁵³⁹ SEDLÁKOVÁ 2006 (pozn. 12), s. 192–3

⁵⁴⁰ Michal KOHOUT a kol.: Česká republika — architektura XX. století. Díl I. Morava a Slezsko. Praha 2005, s. 77

horizontálně [55]. Neslouží k optickému propojení jednotlivých pater, ale naopak k jejich odlišení. Břidlice pokrývá celou plochu suterénu a vnějšího schodiště. Dále je použita ve formě úzkého pásku k oddělení prvního a druhého patra. Práce s kamenným obložením je tak naprosto odlišná od předchozích budov. Svou roli jistě hraje fakt, že se jedná o samostatně stojící budovu bez blízkého kontaktu s historickou zástavbou.

Druhým častým materiálem pro obkládání fasád byly keramické dlaždice. Jejich použití mělo často vytvořit z prefabrikované montované stavby originální kus odlišný od ostatních. Tento motiv se zpočátku uplatňoval i na sídlištích⁵⁴¹ a bytových domech⁵⁴², ale lze jej nalézt i na sakrálních stavbách.⁵⁴³ Často se vyskytoval u funkcionalistických staveb stejně jako obložení kamenem. Dalším stylem, který jej využíval, byl skulpturalismus.⁵⁴⁴ Výtvarné či reliéfní zpracování dlaždic umocňovalo sochařský výraz architektury. Nalezneme je také na brutalistních stavbách, kde doplňovaly pohledový beton. Toho využíval již August Perret nebo Le Corbusier. Jednalo se tak opět o velmi hojně využívaný materiál.

Barevnost dlaždic se většinou pohybovala kolem okrové a cihlové. Jejich základní tvar dodržoval obdélníkový či čtvercový půdorys, to však nebránilo jejich originálnímu zpracování. Jednalo se buď o práci s plasticitou kachle, kdy některé její části výrazně vystupovaly a při kladení vedle sebe vytvářely plastický reliéf, nebo se pracovalo s jejich strukturou. Kombinací hladké a hrubé plochy vznikal také reliéf, i když jiného charakteru. Podoba kachlí byla často součástí řešení uměleckého ztvárnění budovy, do něhož byli někdy pro vytvoření návrhů zapojeni i výtvarníci z podniku Dílo.⁵⁴⁵ Ze zmíněných OD zdobí kachle fasádu v Blatné, Strakonících a Prachaticích. V Protivíně jsou použity pouze hladké kachle v přízemí bez zjevného uměleckého záměru snad proto, že budova je dosti členitá již sama o sobě [22]. Ani v Prachaticích nejsou kachle originálně umělecky zpracované, přesto v jejich použití vidím větší promyšlenost než v Protivíně, zejména v jejich rozmístění, které podporuje strukturu stavby [65]. Dle mého názoru se zde s kachlemi pracuje podobně jako s kamenným obložením u předešlých budov. Jsou použity na pásy mezi okny a zcelují přízemí s prvním patrem, ač je hmotově různorodé. Také společně s plasticky řešeným půdorysem napomáhají

⁵⁴¹ KOHOUT 2014 (pozn. 531), s. 20

⁵⁴² SEDLÁKOVÁ 2006 (pozn. 12), s. 114–5

⁵⁴³ KOHOUT 2014 (pozn. 531), s. 199

⁵⁴⁴ Ibidem, s. 374-5

⁵⁴⁵ Informace o spolupráci jsou dochované např. k OD v Blatné. In: Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu 21. 3. 1973

optickému rozdělení dlouhé hmoty stavby do pomyslné podoby drobných domků řazených vedle sebe, které tu stávaly dříve. Toto členění, i když se jedná o samostatně stojící budovu, bylo požadováno z důvodu umístění OD v blízkosti historického centra a můžeme jej tak přirovnat k OD začleněných v centru města. S tím souvisí i částečně zešíkmená fasáda prvního patra OD, která naznačuje střešní část pro výškové splnutí se svým okolím. Musím však podotknout, že vzápětí za stavbou OD vzniklo sídliště, jejichž paneláky jej i okolí výškově převyšují.

Vraťme se ale k zmíněným stavbám. Kachle OD v Blatné a Strakonících dodala stejná firma — závod Břasy.⁵⁴⁶ Blatná využívá dva druhy obkladu. Jednoduché hladké obdélné kachličky pokrývají sloupy loubí v přízemí a samostatně stojící schodiště. Zajímavostí je jejich kladení na výšku, přičemž zdůrazňují svislé spárování a naopak potlačují vodorovné mezi nimi. Opticky vytváří svislé pásy podporující vertikálnítu sloupů. Druhý výtvarně zpracovaný typ kachlí vyplňuje plochu mezi okny prvního patra. Opět lze vidět použití ozdobného prvku umístěného mezi okny, jako tomu bylo u kamenného obložení v Písku a Vodňanech. Základní rozdíl ale je, že zde obložení nezceluje dvě patra, neboť OD v Blatné je pouze jednopatrový. Podobu kachlí i výsledné seskupení navrhovali výtvarníci z podniku Dílo a v archivu Městského úřadu se dokonce zachovaly popisy a rozkresy jejich použití.⁵⁴⁷ Pro docílení reliéfu se použilo tři druhů kachlí — hladkých, vodorovně rýhovaných a kombinací dvou předešlých typů. Na fasádě jsou kladeny do abstraktních obrazců, které se mezi jednotlivými okny neopakují [16]. To OD Otava ve Strakonících využívá konkávně prohnuté kachle opět ke sjednocení pater. Při jejich řazení pod sebe a vedle sebe dochází k plastickému pojetí fasády v podobě drobných vlnek. Z dálky motiv není příliš čitelný a kolemjdoucí pozoruje „obyčejnou“ obloženou fasádu, ale při bližším pohledu a pohybu kolem si můžeme všimnout popsané hry s detaily [43].

Dalším materiálem, který udával podobu fasády, ale zároveň fungoval jako součást konstrukčního řešení, bylo použití závěsné skleněné stěny. Ta se ve velké míře používala zejména na výškové a administrativní budovy všeho druhu. Viditelná je např. na OD Racek v Písku [2, 3] a na AB Jednoty ve Vimperku [50].⁵⁴⁸ Použití skla dává

⁵⁴⁶ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice — Pohledy, březen 1975; Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu, 29. 11. 1972

⁵⁴⁷ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Blatná — nákupní středisko, keramické obklady průčelí fasád, duben 1973

⁵⁴⁸ Informace o píseckém OD. In: Obchodní dům Racek (pozn. 55); Zprávy o AB ve Vimperku. In: Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

stavbám odlišný výraz než výše popsané kamenné či keramické obložení. Nutno podotknout, že obě stavby, na kterých bylo závěsné stěny použito, stojí ve větší vzdálenosti od historického centra, takže si mohly tuto výlučnost dovolit. Navíc se nachází v blízkosti hlavní komunikace a moderní fasáda jistě zaujala nejenom kolemjdoucí, ale i lidi projíždějící kolem.

Ojedinelým materiálem, který se rovněž vyskytl na OS ve Vimperku, je obložení luxaflexem — vlnitým eloxovaným plechem v hnědé barvě kladeným v podélných pruzích vedle sebe.⁵⁴⁹ Část fasády je obložená, část pouze omítnutá, opět pro optické rozdělení plochy [50]. Na tento, tehdy nejspíš moderní materiál, jsem nenarazila u žádné jiné stavby. Nutno podotknout, že oproti klasickým materiálům, které do dnešních dnů vydržely v dobrém stavu, pokud nepočítáme opadání některých kachlí, vykazuje luxaflex zhoršení kvality. Jedná se zejména o ztrátu barvy vlivem slunečního záření. Některé plochy budovy tak namísto původní hnědé vybledly takřka do bílé barvy.

Pro komunikaci s kolemjdoucími nevyužíval OD pouze samotného tvaru fasády, ale i nápisy a světelných poutačů. Tento trend zřejmě přetrval z 30. let, kdy nápisy a neonové poutače pokrývaly značnou část fasády obchodních domů, jak lze vidět např. na budovách Jaromíra Krejčara nebo Vladimíra Karfíka pro firmu Baťa. Jako konkrétní příklad je možno uvést také obchodní dům Labuť v Praze, jehož otočný znak byl tvořen neonovými trubkami a skleněná fasáda se po setmění podsvěcovala, aby přitahovala zraky kolemjdoucích.⁵⁵⁰ Nutno podotknout, že oproti dnešní době bylo jejich použití mnohem střídmější a nezakrývalo většinu plochy budovy a skla oken, jak jsme zvyklí dnes. Jednalo se zejména o nápisy názvů prodejen, které OD zahrnoval. V menších městech měla reklama jiný účel než ve velkých, kde měla za úkol upoutání pozornosti kolemjdoucího a zdůraznění objektu na úkor ostatních zařízení. Zde daleko více suplovala uměleckou složku objektu a její ztvárnění bylo voleno v souladu se svým okolím.⁵⁵¹ Nápisy tak byly často řešeny jednotně pro celou budovu, aby stylově korespondovaly s celkovým architektonickým řešením stavby. Umísťovaly se zejména na římsu mezi přízemím a prvním patrem budovy, nad vstupem do prodejen nebo na zábradlí před budovou. Název celého OD mohl být situován na korunní římsu nebo nad centrálním vstupem. Názvy prodejen často doplňoval graficky zpracovaný znak OD

⁵⁴⁹ Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku (pozn. 402)

⁵⁵⁰ SEDLÁKOVÁ 2006 (pozn. 12), s. 101

⁵⁵¹ STANĚK 1976 (pozn. 126), s. 359

umístěný opět na korunní římsě či u vchodu, který se povětšinou zachoval dodnes. Nápisy i znak mohl být řešen jako světelný. Z dochovaných můžeme zmínit racka v Písku [2], stylizovanou řeku Blanici v Protivíně [23] nebo korunu ve Vodňanech [32, 33]. Z historických fotografií známe ještě labuť v Blatné [9].⁵⁵² Můžeme shrnout, že poutače na fasádě byly řešeny velmi střídme a nechávaly vyniknout celkové podobě budovy. Oproti tomu je dnes fasáda OD, a to i těchto historických, reklamními poutači včetně okenních skel téměř zcela pokryta a její architektonický výraz se pod jejími nánosy doslova ztrácí.

Ve Strakonících máme navíc dle historických fotografií doklady o reklamním poutači umístěného na křižovatce před OD [40].⁵⁵³ Měl podobu kovových tyčí s krychlemi, na kterých byly umístěny loga jednotlivých podniků nabízejících své zboží a služby v OD. Jeho podoba měla být řešena stejně jako nápisy na budově v rámci výtvarného díla.⁵⁵⁴ Můžeme říci, že se jednalo o předchůdce dnešních velkých reklamních poutačů u OD. Tento se nám bohužel nedochoval do dnešních dnů.

3.3 Použité konstrukční technologie a materiály

Zkoumané obchodní domy často používaly moderní konstrukční technologie a materiály. V této kapitole se pokusím představit jejich typy a možnosti, stejně jako otázku sériové výroby versus individuální.

Informace o použitých materiálech, které se mi podařilo získat, nejsou stejně obsáhlé u všech zkoumaných obchodních domů. Někde jsem měla možnost nahlédnout do dokumentů, které je podrobně popisují, jinde jsem se musela spolehnout na pouhou analýzu několika dobových fotografií, které zachycují objekty během výstavby. Přesto se pokusím nastínit nejčastěji používané materiály.

Ty byly do jisté míry ovlivněny i možnostmi jejich dodání, které se často potýkalo s dlouhými dodacími lhůtami.⁵⁵⁵ Občas se také stalo, že materiál nebo technologie obsažená v návrhu nebyla realizována prostě proto, že ji zadaná stavební firma odmítla vyrobit. Díky tomu měl OD v Nitře sklady ve 4. nadzemním podlaží a ne v suterénu, neboť stavební firma odmítla založit stavbu ve spodní vodě.⁵⁵⁶ OD Prior v Pardubicích

⁵⁵² Městské muzeum v Blatné (pozn. 161), fotografie č. 81

⁵⁵³ Karel PŘEROST: Reklamní poutač před obchodním domem Otava ve Strakonících. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

⁵⁵⁴ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), nárys — Obchodní středisko Strakonice, pohled jihovýchodní, březen 1975

⁵⁵⁵ HLOBIL 2008 (pozn. 513), s. 66

⁵⁵⁶ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 20

zase zcela změnil svou podobu, neboť Pozemní stavby Pardubice odmítly realizovat skelet v navrženém modulu dle návrhu A. Drašarové a zakázku odmítly. Nová stavební firma naopak změnila technologii na skelet ocelový, kterému byl přizpůsoben celý návrh obchodního domu již pod architektkou R. Žertovou.⁵⁵⁷ A i návrh pražského obchodního domu Máj byl přizpůsoben Vítkovickým železárnám, které se staly jeho domácím subdodavatelem. Hlavní dodavatel byl pro požadavek rychlé výstavby vybrán paradoxně ze zahraničí a i ten si nakonec kvůli financím a termínu dodání prosadil změnu ocelového skeletu z projektu na železobetonový.⁵⁵⁸

Při pohledu na zkoumané budovy OD lze říci, že jako konstrukční základ převažoval železobetonový montovaný skelet a to nejčastěji typ MS 71. Zprávy o jeho použití se nachází v dokumentech o OD ve Strakonících,⁵⁵⁹ Vimperku⁵⁶⁰ a Prachaticích.⁵⁶¹ Železobetonový systém zmiňují i dokumenty k OD v Protivíně, kde však není uveden přesný typ.⁵⁶² Podobně můžeme pozorovat železobetonové piloty i na dobových fotografiích OD Luna v Písku, kde se mi rovněž nepodařilo zjistit informace o jeho přesném typu.⁵⁶³ V Blatné bylo použito rozdílného typu MS 69.⁵⁶⁴ Ve dvou případech tento systém nahradil ocelový skelet a to u OD Racek v Písku⁵⁶⁵ a Koruny ve Vodňanech. Zde bylo jeho použití dáváno do souvislosti se stavbou v proluce na nekvalitním podloží.⁵⁶⁶ Velmi často dobové fotografie zachytily jeřáby, které pomáhaly s montáží skeletu [7, 50, 58].⁵⁶⁷ Základem stavby byl tedy vždy sériově vyráběný modul. Díky tomu bylo postavení budovy levnější i rychlejší, neboť stavba montovaného skeletu mohla probíhat po celý rok i během zimy, čímž se docílilo

⁵⁵⁷ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 43–4

⁵⁵⁸ *Ibidem*, s. 70–5

⁵⁵⁹ (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

⁵⁶⁰ Městský úřad Vimperk (pozn. 400), Projektové řešení, stavební úpravy objektu čp. 200 — prodejna Jednoty 29. října 2015

⁵⁶¹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), prodejní středisko Prachatice konaného dne 20. října 1981 na ONV Prachatice

⁵⁶² Městský úřad Protivín (pozn. 163), rozhodnutí o udělení stavebního povolení ke stavbě nákupního střediska a restaurace, 7. června 1973

⁵⁶³ Prácheňské muzeum v Písku (pozn. 369)

⁵⁶⁴ Městský úřad Blatná (pozn. 95), obchodní projekt SSD, akce: Blatná — nákupní středisko

⁵⁶⁵ Obchodní dům Racek (pozn. 55)

⁵⁶⁶ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), OS Koruna, ÚP zvláštní zakládání technická zpráva, červen 1974

⁵⁶⁷ Lze jej pozorovat např. na fotografiích z výstavby OD v Blatné nebo v Luny v Písku. In: Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 28 výstavba obchodního domu „Labut“ 1973; Prácheňské muzeum v Písku (pozn. 369); Na půdorysu jsou zachyceny i jeřábové dráhy ve Strakonících. In: Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice, studie-situace, duben 74; Jinde se o použití jeřábů dočteme v příslušných dokumentech.

výrazné časové úspory. I přes práci s modulovou „stavebnicí“ se architekti snažili zapojit vlastní invenci a každá výsledná stavba vypadá jinak.

Pro vyplnění skeletu se využívalo jak panelů, tak různých druhů cihel. Často docházelo i ke kombinaci materiálů na jedné stavbě, buď v rámci jednotlivých pater⁵⁶⁸, aby došlo k odlehčení těch vyšších, nebo nepravdělně bez zjevného úmyslu.⁵⁶⁹ Z cihel se často používaly tvárnice Týn, zejména pro obvodové a přízemí zdivo. Jejich použití jsem zaznamenala u všech staveb, kde se mi tyto informace podařilo dohledat. V patře se často vyskytovaly pórobetonové tvárnice. Stropy se používaly zpravidla železobetonové.⁵⁷⁰

I další montážní prvky jako schodiště, okna či výkladce se snažily vycházet ze sériové výroby. Původní návrhy sice mohly počítat s větší individualitou prvků, ale z hlediska úspory byly často nahrazovány sériovou výrobou. Přesto na stavbách lze objevit prvky na míru. Nejednalo se však o části s výrazným výtvarným zpracováním, spíše byla jejich individuální výroba podmíněna netradičními rozměry, které nešly upravit.

Na fasádu se využívalo břizolitové omítky ve spojení s obklady kamenem či keramickými kachlemi, jak bylo popsáno výše. O použití závěsné stěny a luxaflexu bylo již také pojednáno. Dále se používal obklad kabřincem zejména v oblasti soklu. Doložen je u OD v Blatné,⁵⁷¹ v Prachaticích⁵⁷² a Protivíně.⁵⁷³

Pokud byl OD zastřešen plochou střechou, nejčastěji používaným materiálem se stala živičná krytina.⁵⁷⁴ V případě šikmých střech se často přistupovalo k materiálům použitých na stavbách v okolí pro docílení jednotného dojmu. V Protivíně pokryly šikmou část střechy bobrovky.⁵⁷⁵ V Prachaticích byla použita tašková krytina Vera.⁵⁷⁶

⁵⁶⁸ Tato skutečnost je doložená např. v Protivíně. In: Městský úřad Protivín (pozn. 163), technický popis stavební části nákupního střediska a restaurace s ubytováním v Protivíně, duben 1973

⁵⁶⁹ To se zřejmě dělo ve Vimperku dle informací od p. Josefa Vyskočila, předsedy družstva Jednoty ve Vimperku.

⁵⁷⁰ Viz. zprávy o materiálech v medailoncích jednotlivých staveb.

⁵⁷¹ Městský úřad Blatná (pozn. 95), Technická zpráva stavební části projektového řešení objektu „nákupního střediska“

⁵⁷² Městský úřad Prachatice (pozn. 429), severní pohled na domácí zboží a drobné potřeby 6. 1983

⁵⁷³ Městský úřad Protivín (pozn. 163), stavební plán — nárys, pohledy březen 1973

⁵⁷⁴ Tak je tomu např. ve Strakonících. In: (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321); nebo v Blatné In: Městský úřad Blatná (pozn. 95), obchodní projekt SSD, akce: Blatná — nákupní středisko; či na přízemní budově v Protivíně. In: Městský úřad Protivín (pozn. 163), zápis o projednání technologie na výstavbu „samoobslužné prodejny a restaurace“ v Protivíně u OSP v Písku, 24. 11. 1972

⁵⁷⁵ Městský úřad Protivín (pozn. 163), zápis o projednání technologie na výstavbu „samoobslužné prodejny a restaurace“ v Protivíně u OSP v Písku, 24. 11. 1972

⁵⁷⁶ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), Obchodní středisko Vodňanská ul. II. část, zastavovací a objemová studie, průvodní správa, s. 4, 6. prosinec 1980

Podobu interiéru ovlivňovalo rozdělení na veřejné a provozní plochy, které byly vždy řešeny jednodušeji s důrazem na účel. Plochy dostupné návštěvníkům dbaly kromě účelnosti i na estetické prostředí. Stěny se obkládaly různými materiály a stropy se vzduchotechnikou kryly podhledy. Vstupní vestibuly velmi často zdobily kamenné podlahy a obklady. Jejich použití mělo zřejmě stejné důvody jako použití kamene v exteriéru, jak bylo naznačeno výše. V Protivíně a ve Vodňanech byl např. použit mramor.⁵⁷⁷ O přesném druhu kamene u OD v Písku nemám informace. Schody nejčastěji tvořily nebo obkládaly žulové desky.⁵⁷⁸ Kamenný obklad vstupního vestibulu mohl pokračovat i na stěnách schodiště, jak lze pozorovat v OD Luna v Písku, nebo se přešlo k použití jiného materiálu. Ve Strakonících i v samostatně stojících schodištích v Blatné a ve Vimperku vidíme drobnou mozaiku. Ve Vodňanech stěny chránil dýhovaný pazdernit.⁵⁷⁹ Stejně materiály se používaly i pro obložení sloupů v prodejnách. Kde bylo zapotřebí větší hygieny, tzn. např. v pultových úsecích potravin, použilo se obložení dlažbou. Pro prodejny mimo potraviny se častěji využívalo obložení dýhou či dřevotřískovými deskami. Ty mohly být použity i pro podhledy. Zprávy o jejich použití se dochovaly v Blatné,⁵⁸⁰ Vodňanech⁵⁸¹ i Strakonících⁵⁸² a můžeme je pozorovat i v prvním patře OD Racek v Písku. Podlahy v prodejnách kryla z hlediska údržby keramická dlažba.⁵⁸³

3.4 Funkční rozvržení obchodních domů

Dobré půdorysné rozvržení a vyřešení přístupu zákazníků i zásobování je klíčové pro efektivní nakupování. V následující části se pokusím představit rozdělení plochy obchodního domu pro zákazníky a zaměstnance, které má sloužit ke spokojenosti na obou stranách. Zároveň chci upozornit na rozmístění zboží a služeb a vedení zákazníka skrz obchod, které bylo pro úspěch obchodního domu rovněž důležité.

⁵⁷⁷ V Protivíně se konkrétně jednalo o šedý bulharský mramor. In: Městský úřad Protivín (pozn. 163), zápis o projednání technologie na výstavbu „samoobslužné prodejny a restaurace“ v Protivíně u OSP v Písku, 24. 11. 1972; Ve Vodňanech se jednalo o stejný kámen jako v exteriéru. In: Městský úřad Vodňany (pozn. 231), OS Koruna — Vodňany, Stavební rozpočet, rozpočet objektu

⁵⁷⁸ Tato skutečnost platí pro všechny zkoumané OD, kde se mi informaci podařilo dohledat.

⁵⁷⁹ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), interiér srpen 1974

⁵⁸⁰ Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu, 29. 1. 1973

⁵⁸¹ Městský úřad Vodňany (pozn. 231), interiér srpen 1974

⁵⁸² (ER) 14. XII. 1978 (pozn. 321)

⁵⁸³ A. N. ČEREPACHINOVÁ a kol.: Interiér a zařízení budov pro obchody a služby. Praha 1978, s. 194; Tuto skutečnost potvrzují i dohledané informace viz. jednotlivé medailonky OD.

Za základní systém rozvržení lze považovat oddělení ploch pro zákazníky a provoz. Toto uspořádání začíná již v exteriéru, neboť vchod pro zákazníky se zpravidla umísťoval na jiné straně než pro zaměstnance a zásobování. Nakupující samozřejmě získali ten nejatraktivnější vstupní prostor situovaný do náměstí nebo rušné třídy. Hlavní vchod vedl nakupující do chodby se vstupy do jednotlivých prodejen a na schodiště, někdy doplněné o výtah, do pater. Prodejny v přízemí mohly být dostupné i samostatnými vstupy z exteriéru. Jednalo se zejména o masny nebo tabák.

Zásobování naopak probíhalo ze zadní strany obchodu, aby se cesta zboží nekřížila s cestou lidí do obchodního střediska. Již samotná příjezdová cesta k zásobovacímu vchodu vedla jinými, zpravidla postranními uličkami, se snahou vyhnout se atraktivním částem města. Nejčastěji probíhalo zásobování přesně z opačné strany budovy, než na jaké se nacházel hlavní vstup. Toto řešení vyhovovalo i OD umístěných v řadové zástavbě. Samostatně stojící budova ve Strakoncích si mohla dovolit umístit zásobování vlevo od hlavního vstupu.⁵⁸⁴

I uvnitř prodejny byly provozní a zásobovací prostory odděleny od obchodních, aby nedocházelo k jejich křížení, ale pouze k setkávání v potřebných místech. Provozní část na obchod navazovala tak, aby došlo k účelnému propojení se sklady pro doplňování zboží. Důležité bylo vytvořit co nejkratší a nejpřímější cestu zboží od jeho příjmu přes uskladnění k dopravení sortimentu na prodejnu. Proto se sklady často nacházely na stejném patře jako prodejna a k propojení pater sloužila nejen schodiště, ale i průmyslové výtahy pro dopravu zboží. Zajímavé v tomto ohledu je rozvržení obchůdků ve třetí etapě OS Libín v Prachaticích. Zde se prodejní část nacházela v přízemí a sklady v patře. K propojení docházelo pomocí výtahu umístěného v zadní části. Žel z novinového článku se lze dočíst, že při otevření obchodu s obuví nebyl tento výtah dosud v provozu a prodavačky musely všechno zboží nanosít do skladu po schodech.⁵⁸⁵

Jak z předešlého vyplývá, sklady se členily podle druhů obchodů, v potravinách i podle druhů zboží a jejich nároků na uskladnění v chladících či mrazících boxech. Toto řešení bylo považováno za moderní a ocenila jej např. i delegace ze Sýrie při návštěvě OD Racek v Písku.⁵⁸⁶

K základnímu rozvržení nutno podotknout, že původní plány počítaly s rozdělením plochy budovy na obchodní a provozní část cca 50 na 50 %. Oproti dnešním OD

⁵⁸⁴ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice — Pohledy, březen 1975

⁵⁸⁵ (HOL) 21. listopadu 1985 (pozn. 462)

⁵⁸⁶ Za zkušenostmi až ze Sýrie. 6. února 1975 (pozn. 81)

poskytovaly daleko větší prostory skladům. Svou roli zřejmě sehrála tehdejší podoba prodeje, která nenabízela tak široký sortiment zboží jako známe dnes, i podoba zásobování, které probíhalo v delších časových intervalech. Najednou bylo na prodejnu doručeno obrovské množství zboží, které bylo potřeba uskladnit. Na prodejnu bylo doplňováno postupně, přesto se stávalo, že před další dodávkou bylo vyprodáno a v prodejních se objevily prázdné police čekající na novou zásilku zboží.⁵⁸⁷

A jak vypadalo konkrétní rozmístění prostor v interiéru? Pokud OD obsahoval suterén, využíval se pouze pro chod budovy. Zpravidla se zde umísťovala kotelna a některé sklady. Přízemí a patra se následně dělila pro využití prodejních a provozních prostor. Prodejny se zpravidla nacházely v přední části budovy za hlavní fasádou, provozní prostory naopak v druhé části budovy.⁵⁸⁸ Odlišné uspořádání ukazoval OD Otava ve Strakonících. Zde prodejní plocha vytvářela v jednoduchém kubickém půdorysu tvar připomínající písmeno „L“ umístěný kolem dvou fasád. Provozní prostory vyplňovaly zbylou čtvercovou část. Za tímto umístěním zřejmě stálo situování OD jako volně stojící budovy. Navíc neměl preferovanou pouze jednu stranu jako hlavní průčelí, jejich členění bylo vyjma řešení vstupů takřka totožné. Akcent hlavní fasády přebraly strany dvě, z nichž jedna byla situována k hlavní silnici a druhá směrem k budovanému sídlišti a tedy předpokládané kupní síle. Zbylé dvě strany suplovaly provozní části. Na jedné byl umístěn vstup pro zaměstnance, na druhé nákladní rampa pro příjem zboží.⁵⁸⁹

Vyšší patra mohla opět sloužit pouze provozním účelům bez situování prodejen. Nenacházely se zde již sklady, ale další potřebné provozy pro chod budovy. V OD Luna v Písku se např. v druhém patře nacházely kanceláře [47].⁵⁹⁰ Podobně tomu bylo i u OD Racek v Písku. Zde ovšem nesídlily pouze kanceláře prodejen umístěných v obchodním domě a jejich vedení, ale pronajímaly si je i další firmy, např. Hospod. techn. úpravy lesů.⁵⁹¹ V OS ve Vimperku si dokonce vedení Jednoty vyžádalo celou budovu přiléhající k nákupní části. Druhé patro budovy prodejny naopak sloužilo jako středisko pro učňovskou výuku s třídami a cvičnou prodejnou.⁵⁹² Samotné praxe učňů probíhaly dole na prodejně.⁵⁹³

⁵⁸⁷ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

⁵⁸⁸ ČEREPACHINOVÁ 1975 (pozn. 583), s. 11

⁵⁸⁹ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), Obchodní středisko Strakonice — Pohledy, březen 1975

⁵⁹⁰ Státní okresní archiv Písek (pozn. 49)

⁵⁹¹ Státní okresní archiv Písek (pozn. 61), Přihláška ke sdružené investici v Písku, 1. 4. 1969

⁵⁹² Plány jednoty v majetku Jednoty ve Vimperku.

⁵⁹³ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku.

Co se týče konkrétního nabízeného zboží a služeb, lze zkoumané OD rozdělit do dvou skupin podle investora. Buď byly investorem státní podniky — z potravin Pramen doplněný o Domáci potřeby, Drobné zboží nebo Textil a Oděvy, anebo bylo investorem družstvo Jednota, které nabízelo prodejnu potravin a v patře smíšenou prodejnu spotřebního zboží.

V zásadě lze říci, že v přízemí byly umístěny prodejny se zbožím, které se nakupovalo takřka denně. Jednalo se o potraviny, masny a tabák s denním tiskem, případně doplněný o bufet nebo jídelnu. Výjimku tvořil OD Luna zaměřený výhradně na potraviny, kde byla jídelna umístěna v patře.⁵⁹⁴ Patra OD poskytovala další druhy zboží, které nepatřily ke každodennímu nákupnímu sortimentu. O jejich konkrétním výběru rozhodovala potřeba daných měst na zastoupení vybraných druhů zboží a služeb. Výjimku zpravidla tvořily OD provozované Jednotou, které v patře umísťovaly prodejnu spotřebního zboží, která nebyla specializovaná na jeden typ sortimentu, ale nabízela od každého něco — od papírnictví přes oděvy a drogerii po elektro zboží. Tomuto rozložení se zcela vymykal OD Blanice v Protivíně, kde si místní poměry vyžádaly umístit v OD kromě potravin restauraci a ubytování. Na rozdíl od dalších drobných obchůdků bylo shledáno, že „slušná“ restaurace a možnost ubytování městu zcela chybí.⁵⁹⁵

Dále se podíváme na řešení interiéru, které se volilo velmi jednoduché s důrazem na účelnost. Samozřejmě, že prostory pro zákazníky byly zpracovány s přihlédnutím k estetickému působení materiálů a prostor. Nikdy ale samotná plocha prodejny neměla být natolik výrazná, aby na sebe strhávala pozornost. Veškerý zájem zákazníků se měl soustředit na vystavené zboží. Proto interiéry prodejen vynikaly svou jednoduchostí, střízlivými materiály a povrchy. Jejich barvy byly voleny z hlediska působení na zákazníky a zdůraznění vystaveného zboží. Např. bylo zjištěno, že potraviny a průmyslové zboží vynikají na chladném a světlém pozadí. Oproti tomu konfekci svědčí teplé barvy. Zvolené odstíny prostředí sloužily také k oddělení druhů nabízeného zboží a lepší orientaci zákazníků na prodejně. Jediné místo, kde bylo žádoucí zdůraznění prostoru dekorativními materiály nebo prvky, byly části určené pro stravování — bufety a jídelny. Zde se mohly nacházet výtvarné prvky jako malby či mozaiky, plastiky,

⁵⁹⁴ Státní okresní archiv Písek (pozn. 49)

⁵⁹⁵ Městský úřad Protivín (pozn. 163), návrh projektového úkolu na výstavbu restaurace a nákupního střediska v Protivíně

fontány nebo květinová výzdoba pro zútulnění prostředí během stravování.⁵⁹⁶ Funkčně se jednalo o jiný typ prostoru než místnosti nabízející zboží.

Stejně důležité jako barevné a materiálové zpracování bylo důkladně promyšlené osvětlení, aby nabízené zboží co nejvíce vyniklo. Proto se používalo nejenom centrálního osvětlení, ale i nasvícení jednotlivých pultů a vitrín. Pro různé druhy zboží se hledal nejvhodnější odstín světla, aby nedošlo ke zkreslení barev. Např. pro maso byl vybrán červený odstín, pro ryby růžový a naopak pro sýry žlutý.⁵⁹⁷

Zboží se nabízelo jak vystavené v regálech k volnému výběru zákazníky, tak pomocí pultového prodeje. Ten se v potravinách využíval zejména u masných výrobků, v dalších prodejnách u specializovaného sortimentu, kde bylo zapotřebí rady prodavače. Zboží mohlo být také vystaveno ve vitrínách a konečný produkt si zákazník zakoupil přímo po domluvě a poradě s prodejcem u pultu. V případě volného výběru probíhalo placení zboží u pokladen umístěných u východu z prodejny.⁵⁹⁸

Regály a police vytvářely v interiéru prodejny nákupní uličky, kterými byl zákazník posouván od jednoho zboží k druhému celou prodejnou. Velikost polic byla určena rozměrovými normami odpovídající velikosti člověka i velikosti zboží, pro které byly určeny. To usnadňovalo nejen nákup zákazníkům, ale i doplňování zboží prodavačkám. V samotných regálech záleželo i na konkrétním umístění zboží. To, co se prodávalo nejčastěji, či chtěli prodejci co nejvíce vystavit na odív, se umísťovalo do výšky očí a do čel uliček nebo poblíž pokladen a schodišť. Další zboží se kladlo do vyšších či nižších poloh. Jeho celkové rozmístění po obchodě bylo řešeno tematicky a k orientaci zákazníků sloužily navigační cedule. Umísťovaly se zejména na stěnu nebo se zavěšovaly ze stropních podhledů. Mohly být ploché i plastické, kovové či světelné a pro upoutání pozornosti využívaly kontrastních barev.⁵⁹⁹ Některé lze pozorovat na dobových fotografiích interiéru. Např. na fotografii OD v Blatné, která byla otisknuta v místním tisku, je možné identifikovat cedule zavěšené ze stropu s barevným pozadím a bílým nápisem.⁶⁰⁰ Vzhledem ke zhoršené kvalitě snímku a jejímu černobílému provedení však nemůžeme vyčíst více podrobností.

Závěrem můžeme podotknout, že OD nabízely ve své době moderní možnosti prodeje, neboť umožňovaly získat různorodé zboží a služby přehledně pod jednou střechou,

⁵⁹⁶ ČEREPACHINOVÁ 1975 (pozn. 583), s. 13, 22, 101, 117

⁵⁹⁷ Ibidem, s. 15, 24

⁵⁹⁸ Ibidem, s. 7

⁵⁹⁹ Ibidem, s. 16–18, 21, 28–32

⁶⁰⁰ VI. ŠILHAN: Co se u nás postavilo. In: Naše noviny, roč. 31, č. 15, 15. 4. 1976

často i s možností občerstvení. Oproti obchůdkům nabízejících pouze jeden typ zboží navíc často nabízely delší otevírací dobu, což mělo lépe uspokojovat nákupní potřeby obyvatel a vést k „všeobecné spokojenosti socialistické společnosti“.

3.5 Umělecké dílo v obchodních domech

Veřejné stavby realizované ve zkoumané době měly být doplněné o umělecké dílo. Jakou měla podobu? Z jakých materiálů byla zhotovena? Kde byla umístěna? A zachovala se do dnešních dob nebo už zprávy o nich stěží vypátráme? To jsou otázky, na které se pokusím odpovědět.

Propojení architektů s výtvarnými umělci a řemeslníky bylo časté již v 60. letech, kdy česká architektura nezaostávala za světovým děním.⁶⁰¹ Od roku 1965 bylo posléze začlenění uměleckých děl do staveb stanoveno „hlavou V“ stavebního zákona. Ten udával, že 1 až 4 % z celkového rozpočtu stavby půjde na výzdobu. Stát se tímto způsobem snažil zajistit práci vystudovaným výtvarníkům a zároveň si získat jejich podporu a místo pro propagaci.⁶⁰² Určoval totiž pravidla, jak mají daná díla vypadat. To kontrolovala komise Českého fondu výtvarného umění, která zároveň posuzovala vhodnost jednotlivých děl. Rozhodující slovo ale měl autor architektonického konceptu, který s komisí spolupracoval.⁶⁰³

I přes invenci jednotlivých autorů vznikala velmi podobná díla s neutrálními figurálními motivy či stylizovanými náměty z říše rostlin a zvířat. Vývojově mohou připomínat dozrívající modernu, která však ztrácela svou výrazovou sílu.⁶⁰⁴ Jako překvapující se mohla jevit skutečnost, že v době komunistické éry vznikalo velké množství abstrahovaných děl. Ta vycházela z předválečné moderny, kubismu a expresionismu a svůj námět předváděla ve zjednodušené, geometrizované či symbolistní formě.⁶⁰⁵ Kromě volné plastiky bylo velmi časté použití mozaiky či reliéfu na stěně budovy. Použití této techniky nutilo umělce i náměty socialistického realismu převádět do abstrahovanější podoby, objevovaly se ale i čistě abstraktní motivy.⁶⁰⁶ Abstrakce sice nebyla oficiálně podporována, ale tvořící umělci byli ještě pod vlivem abstraktního

⁶⁰¹ ŠEVČÍK 2009 (pozn. 20), s. 85

⁶⁰² Umění ale sloužilo jako nástroj propagandy i mimo země s komunistickým režimem. In: POSPISZYL 2013 (pozn. 536), s. 417

⁶⁰³ Jana KOŘÍNKOVÁ: Čtyřprocentní umění? In: Pavel Karous: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989). Praha 2013, 453–4

⁶⁰⁴ Pavel KAROUS: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989). Praha 2013, s. 13–15

⁶⁰⁵ Ibidem, s. 116–7

⁶⁰⁶ Ibidem, s. 156–7, 206

umění 60. let a tuto tradici nechtěli jen tak opustit.⁶⁰⁷ I přes ideologickou zátěž během 70. a 80. let nevznikaly přímočaré kýče bezprostředně se podbízející režimu. Socialistický byl totiž především systém, kdy umělec musel patřit do dané skupiny. Samotná forma a obsah soch již byly volnější. Umělci nemuseli soutěžit o zájem sběratelů a investorů, nesoupeřili mezi sebou, a tak se jediným jejich protivníkem stal stát.⁶⁰⁸

I přes dobovou ideu výzdoby veřejného prostranství pro spokojenost socialistického člověka a množství uskutečněných soutěží,⁶⁰⁹ jsem ale našla pouze zlomek děl, která jsem mohla prozkoumat na vlastní oči. Možná to způsobila „ikonoklastická“ vlna v 90. letech, či pouhé zapomenutí a nezájem lidí. Dnes se tento postoj začíná obracet, je však třeba tato díla znovu interpretovat a pochopit v dnešní době.⁶¹⁰

Nemohu ale ani s jistotou říci, že u staveb, kde se dodnes nedochovala, někdy vůbec byla. Ani dobové dokumenty totiž příliš mnoho informací neposkytují. A pokud ano, zjišťujeme, že umělecké dílo nemusela být jen socha či reliéf, ale mohlo se jednat o daleko abstraktnější pojetí. Výtvarné dílo totiž architekturu nemělo jen zdobit, mělo se stát jeho integrální součástí.⁶¹¹ Slova výzdoba a dekorace nahradilo slovo realizace, které vyjadřuje nemožnost oddělit dané dílo od své architektury.⁶¹²

Dobové dokumenty často podotýkají, že jsou v rámci umělecké části řešeny např. nápisy s názvy prodejen nebo obložení fasády.⁶¹³ A pokud lze nalézt zmínku o konkrétních uměleckých dílech či umělcích, jejich párování s dochovaným dílem není také vždy jednoduché. Někdy je pouze uvedeno, že se na umělecké výzdobě měli podílet umělci z n. p. Dílo, ale konkrétní jména či upřesnění druhu výzdoby chybí. U některých staveb jsem ovšem neobjevila informace žádné a dá se spolehnout pouze na dobové fotografie, informace od pamětníků, případně současný stav exteriérů a interiérů budov.

Pokud nějaké dílo objevíme, je zajímavá i otázka jeho provázanosti s danou architekturou, se kterou by mělo být v souladu námětově, materiálově či velikostně, ale i určitými vnitřními vazbami. Jejich vztah totiž může dílo i architekturu jak povznést,

⁶⁰⁷ KAROUS 2013 (pozn. 604), s. 260

⁶⁰⁸ POSPISZYL 2013 (pozn. 536), s. 419–21

⁶⁰⁹ STAŇKOVÁ 2017 (pozn. 465), s. 65

⁶¹⁰ POSPISZYL 2013 (pozn. 536), s. 424–8

⁶¹¹ Jiří LASOVSKÝ: Výtvarné dílo v architektuře. Úkoly 6. pětiletky a dalších vývojových etap. In: *Architektura ČSR*, 1978, roč. 37, č. 1, s. 19

⁶¹² ŠEVČÍK 2009 (pozn. 20), s. 71

⁶¹³ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 8

tak degradovat. Neméně důležité je jejich celkové provázání s okolím. I to může dílu jak posloužit, tak uškodit.⁶¹⁴ Snad i proto většina děl, která jsem našla, tvoří integrální součást budovy, drží se abstraktních námětů a opakuje materiály použité i jinde na stavbě — keramické kachle, dřevo, sklo. Pokud se zaměřují na konkrétní námět, je v duchu politického zaměření nebo bezprostředně spjat s budovou ve formě jejího znaku.

V konkrétních případech začneme od abstraktního uměleckého pojetí. Informace o návrzích nápisů a tvaru nebo povrchu keramických kachlů, které obkládaly fasádu, lze nalézt u většiny zkoumaných staveb. Např. ve Vimperku,⁶¹⁵ Prachaticích [65]⁶¹⁶ či v Blatné [16].⁶¹⁷ Jedná se o umělecké ztvárnění povrchu budovy, které na první pohled neevokuje umělecké dílo. Obložení spíše napomáhá stavbám v začlenění do svého okolí, jak bylo pojednáno výše, a nápisy mají upoutat kolemjdoucí k jeho návštěvě. Mohly bychom sem zařadit i reklamní panel ze Strakonice [40],⁶¹⁸ jehož primární funkce však byla spíše reklamní než umělecká.

Dalším typem uměleckého díla, ke kterému nemám písemné informace, ale lze jej pozorovat na dobových fotografiích i dnes, zejména na exteriéru stavby, jsou znaky jednotlivých OD. Jak už bylo řečeno, OD menších měst často nesou název propojený s místním prostředím. Tento název býval doplňován o umělecky ztvárněné logo, které je ve většině případů zachované dodnes. Nejčastěji se umísťovalo poblíž hlavního vchodu nebo na korunní římsu budovy. Jistou podobnost vykazují znak racka na OD Racek v Písku a koruna na OD ve Vodňanech [2, 33]. Oba mají zjednodušený stylizovaný tvar vytvořený zřejmě z kovového materiálu a jsou umístěny na korunní římsu stavby. Ze stejného materiálu je vytvořen i znak na OD Blanice v Protivíně, který tvoří tři pásy vodních vln pod sebou. Má ale mnohem menší měřítko a je umístěn vedle vchodu do budovy [23]. Jiný typ znaku, který se ovšem nedochoval a je známý pouze z dobových fotografií, se nacházel na OD v Blatné. Jednalo se o stylizovanou labuť z ohýbaných ocelových trubek umístěnou v oválu [9].⁶¹⁹ Oproti předešlým logům byla uchycena kolmo do fasády, tudíž byla viditelná při průchodu celou ulicí, kde obchodní dům stál. V Blatné se vyskytuje ještě jedno ztvárnění znaku OD, které je umístěno v interiéru,

⁶¹⁴ Jiřina LOUDOVÁ: Výtvarné dílo v architektuře. In: *Architektura ČSR*, 1978, roč. 37, č. 5, s. 198–200

⁶¹⁵ *Nárys budov ve vlastnictví SD Jednoty Vimperk.*

⁶¹⁶ Městský úřad Prachatic (pozn. 429), OZAP světelná reklama, technická zpráva, 11. 7. 1986

⁶¹⁷ Městský úřad Blatná (pozn. 95), opis zápisu, 29. 11. 1972

⁶¹⁸ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), nárys — Obchodní středisko Strakonice, pohled jihovýchodní, březen 1975

⁶¹⁹ Městské muzeum v Blatné (pozn. 93), fotografie č. 50

konkrétně v mezipatře schodiště do prvního patra. Opět se jedná o labuť v oválu, tentokrát provedenou v dřevěné intarzii. Pod znakem se nachází také v intarzii provedený seznam zboží, které mohli zákazníci v prvním patře OD nakoupit: obuv, drobné zboží, oděvy, domácí potřeby [17]. Podrobnější informace k tomuto dílu se mi bohužel nepodařilo zjistit.

Díla, která můžeme nazvat ryze uměleckými, jsem našla u OD Racek v Písku, OD Libín v Prachaticích a v interiéru AB OS Jednoty ve Vimperku. Pokud začneme díly instalovanými v exteriéru, významným příkladem je socha spojená s fontánou před OD Racek v Písku. Nese název Rýžování zlata na řece Otavě a vytvořil ji místní sochař Jiří Prachař, o kterém je již pojednáno výše [5].⁶²⁰ Umělecké dílo s námětem vztahujícím se k blízkému okolí dotváří prostor před vstupem do OD a vytváří příjemné prostředí pro příchozí či odchozí návštěvníky. Podobná byla situace i před OD Libín v Prachaticích, kde se taktéž nacházela fontána, která se ovšem nedochovala. Její umístění lze číst z půdorysu budovy⁶²¹ a tvar z dochovaných nárysů a půdorysů fontány [64]. Byla vytvořena z několika van propojených mezi sebou přepady, ovšem bez sochařského díla. I ona dotvářela prostor před hlavním vstupem. V Prachaticích se v exteriéru nacházelo ještě jedno dílo, které se dochovalo. Jedná se o reliéf na části fasády budovy s námětem stylizovaných dívek mezi květinami a klasy [67]. Nalezneme na něm vyryté iniciály: M. Raboch a M. Houra. Jméno Raboch se objevuje i v dokumentech k OD Libín.⁶²² Více informací o autorovi bylo napsáno výše. Tento autor je po J. Prachařovi druhým, jehož jméno se mi podařilo spojit s konkrétní osobou i dochovaným uměleckým dílem.

Z děl umístěných v interiéru jsem objevila dřevěný geometrický reliéf v mezipatře schodiště OD Libín v Prachaticích, avšak bez iniciál stejně jako dalších informací [66]. Dřevěný reliéf se zachoval i v AB Jednoty ve Vimperku. Jsou na něm znázorněny stylizované rostliny s domkem a holubicí. V tomto případě je na něm umístěn i podpis a letopočet: Štěpaník 82 [56]. Zajímavostí je, že se jméno Štěpaník nachází i v dokumentech k OD Libín v Prachaticích, kde se měl podílet na výzdobě ze skla a vitráže.⁶²³ V Prachaticích se mi však jméno nepodařilo spojit s konkrétním dílem. Dá se jen spekulovat, že jeho dílem je zmiňovaný dřevěný reliéf na schodišti. Vzhledem

⁶²⁰ Rýžování zlata na řece Otavě (pozn. 46)

⁶²¹ Městský úřad Prachatice (pozn. 429), půdorys OS Prachatice, VII. 1986

⁶²² Ibidem, věc: výtvarná výzdoba obchodního centra Prachatice, 1. 12. 1978

⁶²³ Ibidem, projektový úkol Obchodní středisko Prachatice — Vodňanská ulice, Drobné zboží, s. 15, požadavky na stavebně-architektonické, výtvarné řešení a výzdobu, říjen 1981

k blízkosti měst Prachatic a Vimperku i podobné době vzniku OD lze předpokládat, že se jednalo o jednoho člověka. Bližší informace o akademické malíři s tímto jménem se mi však nepodařilo zjistit.

V interiéru AB Jednoty ve Vimperku se nacházelo ještě jedno dílo, a to skleněný lept s pohledem na město.⁶²⁴ Pozdějšími úpravami byl však znehodnocen a žádné bližší informace ani fotografie se mi nepodařilo získat.

Pokud shrneme předchozí informace, samostatně stojících děl, které dotvářely okolí OD, se zachovalo poskrovnu. Spíše se jednalo o práci s fasádou budovy, zejména formou obložení a ztvárněním nápisů a log, ojediněle umístěním reliéfu jako v Prachaticích. V interiéru se pracovalo zejména s použitými materiály a obložením stěn, sloupů a podhledů kryjících vzduchotechniku a jiné rozvody. Používal se zejména kámen, mozaika, dřevotřískové desky nebo kovové desky pro podhledy. Dále mohly být umělecky ztvárněny funkční věci jako zábradlí na schodišti nebo např. ozdobné krytí topení, jak lze vidět ve Vodňanech [31].⁶²⁵ Podrobnější popisy materiálů jsou uvedeny u jednotlivých OD. Z výraznějších uměleckých děl se v interiéru uplatňovaly zejména dřevěné reliéfy umístěvané na komunikačních místech, jako byla schodiště nebo vstupní vestibuly, ale ne přímo v obchodních prostorech. Celkově se tedy, dle těchto informací, výzdoba OD starala spíše o vytvoření příjemného prostředí pro zákazníky a splynutí stavby se svým okolím, než o instalaci výrazných výtvarných děl do svého okolí či interiérů. A pokud se zde nějaké dílo uplatnilo, bylo pro ně vybráno takové místo, aby nekonkurovalo vystavenému prodejnímu zboží, ale doplňovalo průchozí trasy nakupujících.

3.6 Funkce obchodních domů 60. — 80. let 20. století v minulosti a dnes

Nákupní zvyklosti zákazníků se během let mění. Tehdejší obchodní domy dnes již často nevyhovují, jsou ve špatném stavu, bourány nebo přestavovány. Stále ale pro nás představují doklad jedné epochy. Opravdu je nutné je zatratit nebo je i dnes můžeme smysluplně využívat, aniž bychom je přestavili k nepoznání?

Ze zjištěných informací se dá soudit, že u žádného zkoumaného OD neproběhla natolik významná přestavba, aby zcela změnila či zakryla původní tvář budovy. Zjištěné úpravy proběhly zejména z hlediska odlišných potřeb pro prodejce ať už vývojem, úpravou

⁶²⁴ Za informaci děkuji p. Josefu Vyskočilovi, předsedovi družstva Jednoty ve Vimperku

⁶²⁵ Městské muzeum a galerie ve Vodňanech (pozn. 276)

zákonů nebo změnou nabízeného sortimentu v daných prostorách a v neposlední řadě zpříjemněním a zpřístupněním větších prostor zákazníkům.

V exteriéru se jednalo především o úpravy vstupů, který se stal ve většině případů částečně či zcela bezbariérový. Původní schody alespoň z části nahradila rampa, jak lze vidět třeba ve Vodňanech nebo Protivíně. U OD Luna v Písku zajišťuje bezbariérový přístup již z exteriéru výtah. V ostatních případech je vstup z exteriéru v jedné rovině s okolím. Dále byly vyměňovány vstupní dveře. Jejich novým převažujícím typem se staly samo otevírací dveře na fotobuňku. Ve Strakonících se nachází další typ, a to otočné dveře [42].⁶²⁶ Všechny tyto úpravy souvisely s pohodlným vstupem zákazníků do interiéru.

Na fasádě budovy dále proběhla výměna oken či výkladců a obnova omítek. Ty mohly být vyhotoveny v odlišné než původní barevnosti. Nejvýraznější změna v tomto směru nastala u OD Racek v Písku, kde místo šedé fasády dnes září oranžová barva [4]. Drobnější barevné zásahy proběhly ve Vodňanech, kde byly sloupky opticky členící fasádu do několika bloků natřeny nažluto [33]. Údajně se tak stalo pro podpoření optického oddělení.⁶²⁷ Snad se výraznějšími barvami exteriéru chtěli současní majitelé budov připodobnit moderním obchodním střediskům, zda to byl správný krok, však zůstává otázkou. Naopak ozdobné obkladové materiály zůstaly zachovány beze změny. Bylo již řečeno, že převážně ony mají významný vliv na podobu stavby, tudíž si díky jejich zachování budovy uchovaly svou „duši“. Jedinou proměnou je jejich postupná degradace a opadávání, které je ponejvíce vidět na OD ve Strakonících. Jejich oprava by však měla být provedena citlivě s ohledem na celkovou podobu budovy. Největší změnou oproti původnímu stavu fasády se stalo nadměrné užití reklam, které pokrylo římsy i celá okna a odvedlo pozornost od jejího výtvarného řešení.

Exteriérové proměny půdorysu byly spíše výjimečné. Za jejich vznikem stálo rozšíření prodejních ploch přístavbami. Vždy se ale jednalo o drobnější měřítko a změn, které vyvolaly, bychom si na první pohled ani nemuseli všimnout, neboť splynuly s původní hmotou objektu. V Blatné se jednalo o zábor loubí v přízemí. Jeho původní sloupy zůstaly zachovány, pouze byly mezi ně posunuty výlohy [15].⁶²⁸ Na první pohled si lze všimnout zejména nového obložení sloupů. Pokud bychom neznali dobové fotografie, posunutí výloh bychom nemuseli zaznamenat. Celková hmota objektu nebyla výrazně

⁶²⁶ Městský úřad Strakonice (pozn. 304), půdorysy září 1997

⁶²⁷ Za informaci děkuji Mgr. Jitce Velkové, ředitelce Městského muzea a galerie ve Vodňanech.

⁶²⁸ Městský úřad v Blatné (pozn. 141), stavební povolení, 30. 8. 2007

narušena. Dále se pomocí dostavby zvětšila prodejní plocha ve Vimperku. Zde zabrala původní rampu obíhající kolem celé přední fasády budovy. Nyní končí u schodiště do prvního patra [55].⁶²⁹ Vzhledem k tomu, že zrušením masny, jejíž samostatný vstup se nacházel za potravinami, pozbyla rampa svůj význam a doplněná hmota koresponduje s původním objektem, opět na první pohled a bez znalosti původních plánů nelze poznat podstatné změny. Ve Vimperku byla navíc dostavena i rampa spojující vstup do potravin s přilehlým parkovištěm pro pohodlnější přístup zákazníků s nákupními košíky.⁶³⁰ Její zabudování do samostatně stojícího bloku schodiště zajišťující přístup do prvního patra OD opět proběhlo nenásilně vůči původnímu bloku objektu.

Co se týče změn v interiéru, za nejpodstatnější lze považovat jeho přepříčkování a následné přerozdělení prostor. V zásadě došlo ke zvětšení prodejních ploch na úkor skladů. Nejjednodušší variantou bylo pouhé otevření skladových prostor zákazníkům jako další místnosti. V tomto případě pouze stačilo vložit do nového prostoru prodejní regály a zrušit oddělovací dveře. Toto jednoduché rozšíření lze pozorovat i dnes zejména na změně materiálu podlah či absenci podhledů. Jako příklad můžeme uvést první patro OD Racek v Písku a OD v Blatné. Většinou však došlo k důkladnějším změnám, přestavbě příček a scelení nových prostor. Velké prostory byly většinou rozděleny na několik menších z hlediska lepšího využití v dnešní době. Velké národní podniky totiž nahradily menší obchody zaměřené na specializovaný typ zboží. Více menších prostor bylo možné nabídnout více nájemníkům a celkový prostor OD smysluplně zaplnit různými druhy zboží a služeb. Výjimku tvoří OD, které převzala společnost Prior. Zde zůstaly velké prostory povětšinou zachovány, ale i tak byly doplněny o menší místnosti k pronájmu. Další změny v interiéru proběhly opět pro zlepšení pohodlí zákazníků. Jednalo se zejména o instalaci eskalátorů umožňujících snadnější pohyb nakupujících mezi jednotlivými patry a to opět převážně u OD dnešní společnosti Prior. V dalších zkoumaných budovách schodiště již původně doplňoval výtah, který plní svou funkci dodnes. Ve Vimperku a v Blatné i dnes vede do prvního patra pouze samostatně stojící schodiště.

Změna mnohdy proběhla i v nabízeném sortimentu. Potraviny povětšinou zůstaly zachovány, pouze se proměnily společnosti, které je provozují. Další prostory mohou nabízet i zcela odlišný druh zboží či služeb. Např. ve Vodňanech a v OD Racek v Písku

⁶²⁹ Městský úřad Vimperk (pozn. 400), rozšíření prodejny potravin směrem doprava na konec budovy v šíři původní terasy, půdorys, pohledy, rozšíření prodejny stf. Jednoty Vimperk, květen 2000

⁶³⁰ Ibidem, půdorys, pohled, řezy, rampa nákupního střediska Jednoty Vimperk, březen 1997

bylo část prostor proměněno na fitness centrum a v OD Luna v Písku se ve druhém patře nachází místo kanceláří laser aréna. Tato proměna je dána dobou a aktuální poptávkou v daném okolí. Myslím, že nijak neodporuje původnímu poslání budovy nabízet občanům různé druhy zboží a služeb pod jednou střechou. Daleko horší mi přijde skutečnost, kdy zůstanou prostory prázdné či se objekt zcela zavře. Prázdný prostor se občas nevyhne žádnému OD, důležité je, že se po čase opět zaplní. Nejhůře ze zkoumaných OD dopadla Blanice v Protivíně, kde dnes funguje pouze přízemní část s potravinami. Zbývající patrová budova je zavřená a chátrá.

Z předešlého textu je vidět, že většina obchodních domů funguje dodnes, avšak nalezneme mezi nimi rozdíly. Zjednodušeně lze říci, že domy, které převzala společnost Prior, fungují bez problémů (část OD v Prachaticích, OD ve Strakonících). Budovy společnosti Jednota se nachází na pomezí. Část nabízející potraviny je většinou modernizovaná a nabízí větší prodejní plochu. Činnost patra, dříve zajišťující sortiment spotřebního zboží, je však rozdílná dům od domu. Pokud se podařilo najít soukromého nájemce, který toto patro zajišťuje, jako je tomu např. v Blatné, funguje OD jako celek bez problémů dál. Sama Jednota však od provozu spotřebního zboží ustupuje. Tato skutečnost je pozorovatelná např. ve Vimperku, kde byla k 1. lednu 2019 prodejna uzavřena. U OD, které vlastní soukromí majitelé, záleží zejména na tom, zda se v nich podařilo udržet obchody, po kterých se zákazníci v dané oblasti poptávají, a budova tak stále žije. S tím se pojí již zmíněné úpravy a přestavby pro udržení atraktivnosti i pro současné zákazníky. Pokud však došlo k přemístění obchodů do jiných míst v okolí nebo bylo dokonce poblíž postaveno nové nákupní centrum, budovy se často stávají novodobou tržnicí nebo se dokonce vyprazdňují. To se stalo např. u OD Luna v Písku, kde velkou část prodejních ploch zabírají prodejci s diskontním nebo vietnamským zbožím. A o zavřené budově Blanice v Protivíně již bylo zmíněno. Nezájem obchodníků a zákazníků je ruku v ruce s chátráním budovy, neboť majitel nemá potřebu investovat do její údržby. To může vést až k jejímu celkovému vyprázdnění a zavření, což není daleko od úvah nahradit ji novou, modernější stavbou.

Je ale tento postup nevyhnutelný? A mají vůbec šanci obstát již „historické“ obchodní domy mezi moderními nákupními centry? V základě mají přeci stejný účel — nabídnout zákazníkům různé druhy zboží na jednom místě a pod jednou střechou. Jak moc se ale liší a mohou si vůbec konkurovat? Z mnoha dodnes fungujících OD můžeme odvodit, že mohou. Starší obchodní domy se však musí přizpůsobit novým obchodním strategiím a zároveň nabídnout zákazníkům něco, co moderní obchodní centra nemají.

O výlučné konkurenci dle mého názoru nemůže být řeč. Spíše by měly jít jinou cestou a využít co nejvíc právě ze svých rozdílů. Jako zásadní vidím právě jejich umístění v centru měst, kdežto dnešní OC se z velké části nacházejí na periferiích, kam je třeba dojet autem, případně městskou dopravou. Dřívější OD jsou oproti nim v docházkové vzdálenosti, a tak cestou k nim neztratíme tolik času. Pokud se navíc i současným majitelům daří nabídkou zboží a služeb reagovat na potřeby konkrétního města, lidé zejména při menších nákupech jistě využijí spíše blíže umístěný OD než vzdálené OC. A ještě jedna poznámka mě k tomuto tématu napadá. V dnešní době najdeme kromě příznivců i velké množství odpůrců velkých obchodních center. Tyto menší obchodní domy jim tak můžou nabídnout jistou alternativu.

Za nejdůležitější pro zachování staveb tohoto typu považuji, aby budova nadále „žila“. Znamená to, aby její prostory byly stále využívány a OD se nestal prázdným. Důležité je provádět nezbytnou údržbu a úpravy, jak bylo uvedeno výše, ale i reagovat svou nabídkou na poptávku daného místa. V jejich prostorech se kromě obchodů mohou nacházet pobočky nebo kanceláře cestovních agentur, bank či telekomunikačních společností, které se snaží být svým zákazníkům co nejbližší. Jejich návštěvou můžeme pozorovat, že se tak mnohdy již stalo. Svoje uplatnění ale mohou nalézat i jinde. Jak již bylo uvedeno, část OD ve Vodňanech a OD Racek v Písku byla proměněna na fitness centrum. Jejich rozlehlá plocha by ale mohla dobře posloužit i jako společenské sály, výstavní prostory nebo místo pro konání různých městských akcí a přednášek. Pak by tyto stavby mohly dostat i novou dimenzi, jakou nám nabízí již zmiňovaná novodobá OC.

Neméně důležitý je ale i vztah místních k těmto budovám. Dle rozhovoru s několika pamětníky, kteří zažili otevírání zkoumaných OD, to byly ve své době stavby očekávané a přijímané s nadšením, neboť přinášely občanům širší výběr zboží a často i delší otevírací dobu než měli doposud. Postupem času se ale dle mě tento vztah přesunul do lhostejnosti či až nenávisti. Lidé začali budovy vnímat jako něco, co zásadním způsobem změnilo tvář jejich města a to spíše k horšímu, než lepšímu. Ohromnost dostupností zboží a služeb po převratu ustoupila a naopak vyvstalo na povrch zbourání historické zástavby. Jejich budovy také začaly být vnímány ve spojení se socialistickým obchodem, který se již měl stát minulostí. Svě jistě sehrála i špatná údržba či určité nevhodné pozdější úpravy. Přesto jejich architektonická podoba vznikala se snahou začlenit moderní tvary do historického prostředí a jejich podstata zůstala zpravidla zachována dodnes stejně jako poskytování zboží a služeb místní

veřejnosti. Lidé stavby, kolem kterých denně procházejí, už ani nevnímají a zůstala v nich zafixovaná stará odsouzení a předsudky. Myslím, že by stálo za to, ukázat místním nový pohled na jejich OD, které nejsou prvoplánově ošklivé, jak je mnozí vnímají, ale mají své klady i zápory a mnohdy i zajímavou architektonickou hodnotu. Pokud k nim místní budou přistupovat s odporem, ani sebelepší nabídka zboží a služeb je nezachrání od úpadku a následného zániku. Po jejich prozkoumání se odvažují říci, že u většiny z nich, by to byla škoda.

4 Závěr

4.1 Porovnání vybraných obchodních domů v jižních Čechách s obchodními domy v krajských městech Československa

Obchodní domy byly od 50. let minulého století velmi rozšířeným typem staveb. Kromě budov společnosti Prior, které jsou velmi známé, se mnoho obchodů postavilo i v dalších městech Československa. V těchto případech se investory staly státní podniky Pramen nebo družstvo Jednota. Tyto budovy však dnes unikají pozornosti veřejnosti a často i místním obyvatelům, kteří je mívají bez povšimnutí. Přesto i mezi nimi lze nalézt zajímavé stavby. Jejich výběr v jižních Čechách představila tato práce. Následující řádky je porovnají právě s obchodními domy společnosti Prior. Jsou si podobné? Mohly se stát jejich vzorem? Podíleli se na nich stejní lidé? Uvidíme, zda na tyto otázky dokážu odpovědět.

Základním spojujícím momentem byla nabídka potravinářského i průmyslového zboží pod jednou střechou. I rozmístění zboží v jednotlivých patrech se v zásadě shodovalo s příručkou Priorů. Ta je členila do devíti sektorů na potraviny, textil, oděvy, obuv a koženou galanterii, nábytek, potřeby pro domácnost, sport, hračky a papír, drogerii a foto potřeby a kulturní potřeby.⁶³¹ Ty se následně dále dělily na menší sektory. Velké a střední domy měly navíc i restauraci a sortiment nábytku. Velikost obchodního domu určovala, co se v kterém podlaží prodávalo. V zásadě byl suterén určen pro potraviny a občerstvení, přízemí pro věci časté potřeby a vyšší patra pro zboží, které se nepoužívá denně. U velkých typů sídlila v posledním patře restaurace.⁶³² Zkoumané domy rozmístění napodobovaly, jen je posunuly o jedno patro výše, neboť suterén používaly pouze pro sklady. Potraviny tedy sídlily v přízemí a další zboží ve vyšších patrech. Někdy se do vyšších pater umísťovaly učňovské učebny, a to jak u domů společnosti Prior, např. v Mostě,⁶³³ Ostravě,⁶³⁴ nebo v Brně,⁶³⁵ tak u jiných investorů, např. ve středisku Jednoty ve Vimperku. Obchodní domy v menších městech se lišily zejména v tom, že mohly svou nabídkou pružněji reagovat na potřeby svého okolí bez daných závazných norem.

⁶³¹ Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior (pozn. 17), s. 7–9

⁶³² Ibidem, s. 11

⁶³³ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 150

⁶³⁴ KLÍMA 2016 (pozn. 525), s. 38

⁶³⁵ RIEDL 1974 (pozn. 506), s. 475

Zmíněná příručka *Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior* se zřejmě mohla stát inspirací i pro vyřešení komunikačních cest zákazníků a zaměstnanců. Určovala jeden hlavní a jeden boční vchod pro zákazníky, aby se předešlo roztržitému prodejním ploch. Dále nakupujícího směřovala po hlavní komunikaci, která se posléze rozdělovala do jednotlivých prodejních sekcí. Předcházelo se tak vyrušování lidí, kteří si vybírali zboží. Mezi patry byl zajištěn provoz přes schodiště, eskalátory a výtahy. Norma udávala i šíři uliček pro bezpečný pohyb zákazníků. Cesty zaměstnanců měly být od nakupujících odděleny. Měli svůj vlastní vchod s vrátnicí, zázemí i schodiště a výtahy mezi patry.⁶³⁶ Toto řešení bylo shodné u představených obchodních domů, jak můžeme vyčíst z jejich půdorysů a podoby. Na rozdíl od Priorů však budovy v původních verzích neobsahovaly eskalátory. Ty byly do interiérů přidávány až při pozdějších úpravách.

Pokud se zaměříme na autory, návrhy vznikaly převážně v kancelářích Stavoprojektu (Prachatice, Písek) nebo Obchodního projektu (Vimperk, Protivín, Blatná), bratra SPÚO zajišťujících návrhy Priorů. Ten figuroval u dvou budov, u Vodňan a Strakonice. V obou případech se jednalo o pražskou pobočku. Zde tedy lze najít jména objevující se i u staveb společnosti Prior. Prvním z nich je César Grimmich, projektant obchodního domu ve Vodňanech, který byl společně s Jaromírem Liškou účastníkem soutěže na podobu obchodního domu Máj v Praze. Jeho návrh však neuspěl.⁶³⁷ A Anděla Drašarová, autorka návrhu obchodního domu ve Strakonice, navrhla taktéž obchodní dům Prior v Praze Proseku.⁶³⁸ Byla rovněž autorkou návrhu obchodního domu v Pardubicích, který se však kvůli technologickým problémům nerealizoval.⁶³⁹

Dalším bodem k porovnání je situování budov v rámci města, kde shodně převažovalo umístění v centrech. Velké objemy Priorů ale často zasáhly do svého okolí razantněji než zkoumané stavby, které byly menší a mnohdy nestály samostatně, ale doplňovaly blok domů. Možná i díky tomu se dokázaly se svým okolím provázat lépe než Priority. Pokud jde o okolí, v několika případech nebyla budova obchodního domu samostatnou realizací, ale součástí celku, který však nikdy nebyl zcela dokončen. Jednalo se o obchodní dům Prior na Kamennom náměstí v Bratislavě, který měl být součástí komplexu hotelu a administrativní budovy, postaven byl ale pouze hotel.⁶⁴⁰ Dále o Prior

⁶³⁶ *Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior* (pozn. 17), s. 21–26

⁶³⁷ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 21, 64

⁶³⁸ ŠPAČKOVÁ 2018 (pozn. 32), s. 39

⁶³⁹ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 41–43

⁶⁴⁰ *Ibidem*, s. 18–19

v Pardubicích, který měl doplňovat hotel, kulturní středisko a kino,⁶⁴¹ tak o budovy ve Strakoncích, Protivíně [20] a Blatné. Ani zde nebyly další plánované budovy zrealizovány.

Pokud se zaměříme na architektonickou podobu obchodních domů, budovy až na výjimky pracovaly s jednoduchým velkým objemem. Mezi tyto výjimky patří obchodní dům Racek v Písku, který má podobu kruhové výseče [2]. Lze jej srovnat s podobně tvarovaným obchodním domem „Slimák“ v Bratislavě od architekta I. Matušíka [68]. Jeho původní návrh z roku 1957 měl podobu spirály, ale nakonec byl v roce 1964 realizován v pozměněné podobě mezikruží.⁶⁴² Oproti stavbě v Písku se však k přilehlé komunikaci obrací zády. Kubická hmota může být také narušena vnějším schodištěm umístěným v samostatně stojícím sloupu. Použito bylo u obchodního domu v Žilině [69] stejně jako u obchodů v Blatné [15] a ve Vimperku [55].

Hra budov se ukřívá zejména ve zpracování fasády. Ač PRIORITY často zdobily moderní materiály, najdeme mezi nimi i stavby obložené kamenem nebo keramickými kachlemi podobného typu, jaké bylo možno vidět na zkoumaných budovách. Již jeden z prvních na Kamennom náměstí v Bratislavě (1964–8) má obklad fasády ze spišského travertinu.⁶⁴³ Kamenné obložení užívají i obchodní domy Luna v Písku a Koruna ve Vodňanech, které se taktéž nacházejí na historickém náměstí. Oproti Bratislavě, kde jsou kamenné desky na fasádě položeny naplocho bez přerušení, jsou v Písku a ve Vodňanech použity tak, aby rozčlenily fasádu a opticky zkrátily její rozlohu. Kromě zdobení tak dostávají i další úkol.

Pro optické zkrácení, které mělo vést k lepšímu začlenění budovy do svého okolí, se používalo i zvlnění nebo zprohýbání fasády. Lze jej vidět na Prioru v Ústí nad Labem (1969–74), kde má zároveň upomínat na vodní hladinu [70].⁶⁴⁴ Jeho tvar se velmi podobá fasádě obchodního domu na náměstí v Soběslavi, jehož výloha je také zprohýbána do zubů. Tento objekt však pro nedostatek informací není v této práci zahrnut. Zalamování ve větších objemech nabízí budova Libína v Prachaticích, kde v zubech ustupují celé části budovy [60, 65]. Jeho paralela se dá objevit u obchodního domu Hron v Banské Bystrici (1964), který také zubatě ustupuje od uliční čáry, avšak

⁶⁴¹ Stanislav NÁBĚLEK: Obchodní dům v Pardubicích. In: *Architektura ČSR*, 1976, roč. 35, č. 4, s. 156

⁶⁴² Matúš DULLA/ Henrieta MORAVČÍKOVÁ: *Architektúra Slovenska v 20. storočí*. Bratislava 2002, s. 192–193

⁶⁴³ Ivan MATUŠÍK: Obchodný dom na Kamennom náměstí v Bratislavě. In: *Architektura ČSR* 1969, roč. XXVIII. č. 6, s. 351

⁶⁴⁴ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 102–106

až v úrovni prvního patra [71]. Rozdíl je také v umístění oken. Zatímco Libín je má situována pro čelní pohled, Hron je klade do bočních ústupků a čela ponechává holá. U Libína navíc tento způsob najdeme okolo celé budovy, zatímco u obchodního domu Hron se vyskytuje pouze na boční straně. Hlavní průčelí má monumentální a celé prosklené.⁶⁴⁵ Práce s členěním ale není všemocná, např. Prior v Jihlavě má velmi členitý půdorys, který má imitovat složení celku z několika domů,⁶⁴⁶ avšak výsledek nepůsobí přesvědčivě a začlenění objemu do okolí nepomáhá.

Členění se používalo i v oblasti střech. Jejich imitace často zasahuje do nižších pater, aby opticky snížila výšku budovy. U Priorů lze nalézt tento klam ve zmiňované Jihlavě či v Týně nad Vltavou. Jejich zpracování však působí velmi těžkopádně. Naproti tomu členění a zešíkmení fasády obchodního domu v Prachaticích působí lehčeji a okna mezi nimi mohou vzdáleně připomínat vikýře [65]. Povrch je v tomto případě obložen stejným materiálem jako stěny. U Priorů naopak imitované části přebírají materiál opravdové střechy. Ve Vodňanech je možné vidět maskování rovné střechy na sedlovou opět pro začlenění do svého okolí. Šikmou střechu využívá i budova v Protivíně. Jinak převažují u zkoumaných staveb rovné střechy.

Více než kámen se ale používaly tvarované keramické kachle. Jejich podoba a plastické detaily byly často řešeny v rámci výtvarného díla objektu. Z Priorů mezi ně patří budova v Košicích (1965–8),⁶⁴⁷ Nitře (1968–73),⁶⁴⁸ Trenčíně (1973),⁶⁴⁹ Karviné (1970)⁶⁵⁰ či v Hradci Králové (1969–74).⁶⁵¹ Nabízí se jejich srovnání s obchodními domy v Blatné, Strakonících a Vimperku.

Budova v Nitře pracuje s obložením fasády hladkými čtvercovými kachlemi. Jedná se spíše o její pokrytí než tvarování [72].⁶⁵² To odpovídá použití kachlí na fasádě v Prachaticích [95]. Obchod v Trenčíně již oproti tomu vytváří jemný reliéf pomocí ustoupených spár mezi čtvercovými kachlemi [73].⁶⁵³ Podobně se chová i fasáda obchodního domu v Karviné, jehož obkladačky jsou pravidelně odděleny svislými

⁶⁴⁵ Kamil KOSMAN: Jiří Drahoš. Obchodní dom Hron v Banskej Bystrici. In: Projekt 1965, roč. VII., č. 10, s. 222–5

⁶⁴⁶ Radomíra SEDLÁKOVÁ: Obchodní dům Prior v Jihlavě. Slovo kritika. In: Architektura ČSSR, 1985, roč. 44, č. 1, s. 5

⁶⁴⁷ Bohuslav FUCHS: Obchodní dům Prior v Košicích. In: Projekt 1969, roč. XI. č. 1–2, s. 17

⁶⁴⁸ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 20

⁶⁴⁹ VEBR 1980 (pozn. 2), s. 88

⁶⁵⁰ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 98–101

⁶⁵¹ Ibidem, s. 130–133

⁶⁵² VEBR 1980 (pozn. 2), s. 89

⁶⁵³ Ibidem, s. 88

glazovanými pásky.⁶⁵⁴ Podobnou plasticitu konkávně prohnutých kachlí nepravidelně rozmístěných na fasádě používá nákupní středisko Ládví v Praze (1978).⁶⁵⁵ Tento způsob je velmi podobný fasádě obchodního domu Otava ve Strakonících, kde jsou kachle rovněž konkávně prohnuté, ale jsou rozmístěny na fasádě pravidelně, vždy stejný tvar pod sebou. Vytvářejí tak dojem jemného zvlnění [43]. Další způsob ukazuje fasáda obchodního domu v Košicích, kde terakotové dlaždice jehlancového tvaru tvoří drobný reliéf [74].⁶⁵⁶ Podobnou strukturu vytváří i kachle Donu v Hradci Králové, které mohou připomínat „odlupující se“ čtverce. Ty jsou navíc doplněné o výtvarné detaily, které narušují rozlehlou plochu budovy [75].⁶⁵⁷ Tomuto typu neodpovídá žádný ze zde zkoumaných obchodních domů. Naproti tomu dlaždice obchodního domu Labuť v Blatné [16], které pracují se střídáním hladké a zvrásněné plochy nemají obdobu u domů společnosti Prior, které jsem měla možnost prozkoumat.

Vzhledem k zaměření této práce na jižní Čechy by se nabízelo srovnání výše předvedených obchodních domů s Priory v této lokalitě. To však není zcela možné, neboť stavbu prvního jihočeského Prioru umístěného na Malinovského třídě v Českých Budějovicích zahájili až ke konci roku 1975⁶⁵⁸ a otevřen byl až 1. 6. 1979.⁶⁵⁹ Další Prior v kraji, v Týně nad Vltavou, byl započat 1. 7. 1987 a Prior v Táboře, který nebyl dokončen, dokonce až v roce 1989.⁶⁶⁰ Na jeho základech vyrostl po revoluci obchodní dům Dvořák.⁶⁶¹ Hledat zde inspiraci pro zkoumané stavby tak není zcela objektivní. Naopak, díky této skutečnosti byl dokonce strakonický obchodní dům Otava polovinu roku největším obchodním domem v kraji a při svém otevření to náležitě vyzdvihoval pro svou reklamu.⁶⁶²

⁶⁵⁴ KLÍMA 2011 (pozn. 10), s. 101

⁶⁵⁵ ŠPAČKOVÁ 2018 (pozn. 32), s. 29–31, 69

⁶⁵⁶ KLÍMA 2016 (pozn. 525), s. 18

⁶⁵⁷ VEBR 1980 (pozn. 2), s. 85

⁶⁵⁸ Josef CÍSLER: Výbuch na hlavní třídě. In: Jihočeská Pravda, roč. 31, č. 271, 17. 11. 1975, s. 2

⁶⁵⁹ (NEZ): Prior desetiletý. In: Jihočeská Pravda, roč. 45, č. 123, 27. 5. 1989, s. 2

⁶⁶⁰ (JIT): Mikrorozhovor na čtvrtek. Základ pro další Prior. In: Jihočeská Pravda, 2. 7. 1987, roč. XLIII, č. 152, s. 1

⁶⁶¹ Alena ŠATROVÁ: Obchodní dům Dvořák v Táboře. In: Táborský deník.cz, 12. 1. 2015, https://taborsky.denik.cz/zpravy_region/obchodni-dum-dvorak-v-tabore-20150112.html vyhledáno dne 15. 10. 2019

⁶⁶² První zákazníci v Otavě. 7. XII. 1978 (pozn. 331)

4.2 Otázka památkové ochrany obchodních domů 70. — 80. let 20. století

Bylo již uvedeno, že obchodní domy 70. — 80. let ve velké většině stále slouží k uspokojování potřeb svých zákazníků. Potýkají se však s problémy a může se objevit i hrozba jejich zániku. Měly bychom je chránit pro další generace? A lze prohlásit za památku něco, co vzniklo v relativně nedávné době? To jsou otázky, které se začínají objevovat a řešit. Pro začátek bychom měli mít na paměti, že: *...stavby jsou nejen kritizovány, ale samy se mnohdy stávají kritikou doby, v níž vyrostly...*⁶⁶³ Dle historika architektury profesora Rostislava Šváchy je poválečná etapa československé architektury jedna z nejúspěšnějších. Dvě stavby, televizní věž na Ještědu a budova československého velvyslanectví v Londýně, totiž získaly mezinárodní ocenění, kterých se jiný český architekt zatím nedočkal.⁶⁶⁴ Proto vidí množství oceněných staveb této doby jako nedostatečné. Problém shledává v jejich údržbě a opravách, neboť budovy často používaly inovativní a specifické technologie, které dnes již nevyrobíme a navíc často ani nevyhovují novým normám.⁶⁶⁵ Oproti tomu Martin Horáček je sice pro zachování vzorku z každé doby, ale měly by to být stavby charakteristické a výjimečné. Dle něj se u nás v poválečné době stavělo málo, a tak je snaha zachovat vše, co není vyloženě ohavné. Jako příklad uvádí obchodní dům Ještěd v Liberci.

Architekti a historici umění spekulují o tom, zda je stavba památkou od počátku, jak to vidí Milan Koucký nebo Karel Kuča, a my to pouze nedokážeme rozeznat, nebo musí být prověřena časem, což se shoduje s názorem Radima Kousala. O tom, jak dlouhý by měl být čas k prozkoumání, existují také různé pohledy. Často se mluví o zrychlené době, která vede ke zkracování zmíněného času, ale třeba Mojmír Horyna stál za zachováním doby padesáti let, aby památková ochrana nezasahovala do vlastnických nebo autorských práv.⁶⁶⁶ Této hranice obchodní domy postavené v 70. letech brzy dosáhnou, a tak je otázka, co s nimi dál, více než aktuální.

⁶⁶³ ŠEVČÍK 2009 (pozn. 20), s. 67

⁶⁶⁴ Robert OPPELT: Památek je málo. Poslední poválečná přibyla před deseti lety, říká historik architektury. In: Metro.cz, 31. 1. 2017, https://www.metro.cz/pamatek-je-malo-posledni-povalecna-pribyla-pred-deseti-lety-rika-historik-architektury-g59-/praha.aspx?c=A170130_180422_metro-praha_lam vyhledáno 22. 11. 2017

⁶⁶⁵ Rostislav ŠVÁCHA: Tři dobré rehabilitace poválečné architektury. In: Zprávy památkové péče 2005, roč. 65, č. 5, s. 393–4

⁶⁶⁶ Kateřina BEČKOVÁ: Musí stavba dosáhnout „plnoletosti“, aby se stala památkou? Anketa. In: Zprávy památkové péče 2005, roč. 65, č. 5, s. 383–6

Získat památkovou ochranu se nepodařilo pro zmiňovaný obchodní dům Ještěd v Liberci od architektů z libereckého ateliéru SIAL z roku 1978. Ministerstvo kultury nevyhovělo výzvám architektů a budova byla v roce 2009 zdemolována. Na jejím místě bylo postaveno nové nákupní centrum. Oproti tomu pražský Máj na Národní třídě získal statut národní památky po neúspěšném odvolání vlastníka na konci roku 2006⁶⁶⁷ a místo demolice tak v roce 2009 proběhla jeho zásadní rekonstrukce.⁶⁶⁸ Památkovou ochranu získal na druhý pokus 30. 4. 2019 i obchodní dům Kotva,⁶⁶⁹ který svou strukturou protkává ulice Starého města jako včelí úl a nijak zásadně ho dle slov vnučky autorů projektu nenarušuje: „*Není to velký šedivý kvádr ověšený reklamou, tak jako všechna ostatní obchodní centra.*“⁶⁷⁰ Jeho zasazení do okolí společně s architektonickou hodnotou ocenilo i ministerstvo.⁶⁷¹

Ovšem památkovou ochranu by si zasloužily i méně známé stavby, kterým hrozí zánik více než známým a mediálně publikovaným stavbám.⁶⁷² A přestože se pohled na poválečnou architekturu obrací a mladá generace dle P. Vorlíka již na předválečnou architekturu pohlíží bez spojení s režimem, navíc se zaujetím pro retro,⁶⁷³ je třeba dle P. Klímy zaujmout i investory, kteří zatím stále upřednostňují demolici před rekonstrukcí nebo adaptací starší stavby, neboť finanční stránka vítězí nad ostatními.⁶⁷⁴ Většina z nich navíc stojí na lukrativních pozemcích, kde investoři baží po novém využití a jejich oprava vyžaduje vysoké finance, neboť se o ně léta nikdo nestaral. To je jedno z dědictví socialismu, kdy bylo všechno všech a spoléhalo se na stát, který to ovšem

⁶⁶⁷ ČTK: Tesco prohrálo, obchodní dům Máj bude památkou. In: Novinky.cz, 3. 1. 2007, <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/tesco-prohralo-obchodni-dum-maj-bude-pamatkou-40145376> vyhledáno 8. 10. 2019

⁶⁶⁸ Lucie HRDLIČKOVÁ: Nový život Priorů. Obchodní domy čeká přestavba nebo prodej. In: Aktuálně.cz, 6. 12. 2014, <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/novy-zivot-prioru-obchodni-domy-ceka-prestavba-nebo-prodej/r~2677f5627c7f11e4a10c0025900fea04/?redirected=1511382122> vyhledáno 22. 11. 2017

⁶⁶⁹ ČTK: Obchodní dům Kotva se stal definitivně kulturní památkou. In: Pražský patriot.cz, 14. 5. 2019, <https://www.prazskypatriot.cz/obchodni-dum-kotva-se-stal-definitivne-kulturni-pamatkou/> vyhledáno dne 8. 10. 2019

⁶⁷⁰ Lucie MOTTLOVÁ: Den architektury otevře památky. Provázet bude i vnučka Věry Machoninové. In: Metro.cz, 26. 9. 2017, https://www.metro.cz/den-architektury-otevře-pamatky-do4-region.aspx?c=A170925_190524_metro-region_jsk vyhledáno 22. 11. 2017

⁶⁷¹ ČTK: Kotva je opět kulturní památkou. Zachovalý obchodní dům je podle ministerstva originálně zasazen do památkové rezervace. In: Hospodářské noviny, 11. 4. 2019, <https://domaci.ihned.cz/c1-66553420-kotva-je-opet-kulturni-pamatkou-zachovaly-obchodni-dum-se-podle-ministerstva-podarilo-originalne-zasadit-do-pamatkove-rezervace> vyhledáno dne 8. 10. 2019

⁶⁷² JANSOVÁ (pozn. 30)

⁶⁷³ Idem

⁶⁷⁴ Idem

zanedbával.⁶⁷⁵ Díky tomu teď máme mnoho staveb na hranici životnosti a přemýšlíme, co s nimi dál. Je třeba nalézt zlatou střední cestu, neboť vše zbourat ani vše zrekonstruovat jistě není správné řešení. To s sebou nese potřebu zmapovat stavby daného období, abychom mezi nimi mohli najít zajímavé budovy, které si zaslouží opravu nebo alespoň prozkoumání dříve, než se změní v hromadu sutí či budou přestaveny k nepoznání. A k tomu doufám přispěla i tato práce.

⁶⁷⁵ Petra JANSOVÁ: Bourat socialistické stavby? Braňme je! Na západě si památek váží, nás obtěžují, říkají architekti. In: Aktuálně.cz, 12. 7. 2016, <https://magazin.aktualne.cz/povalecna-architektura/r~cb1aff6c474c11e6851c002590604f2e/> vyhledáno dne 14. 9. 2019

5 Seznam použitých pramenů

- Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka
- Městské muzeum v Blatné, digitalizovaná kronika města
- Prácheňské muzeum v Písku, fotografie z oddělení p. Kotalíka a p. Dudy
- Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, fotografická sbírka
- Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, kroniky města 1963–70
- Městský úřad Blatná, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná
- Městský úřad Blatná, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: 43
- Městský úřad Prachatice, archiv Odboru stavebně správního a regionálního rozvoje, složka: „dokumentace různá“ k OS Libín
- Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16
- Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava
- Městský úřad Vimperk, Odbor výstavby a územního plánování, databáze map města
- Městský úřad Vimperk, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složky: stavební úpravy čp. 200
- Městský úřad Vodňany, archiv Odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka: OD Koruna
- Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztřízeno
- Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 3, Studie obchodního střediska Libín Prachatice 1977–1984 (zápisy, situace, dispozice 1. patra)
- Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978
- Státní okresní archiv Prachatice, složka: Vimperk 332/1, Jednota LSD Vimperk
- Archiv majitele OD Koruna ve Vodňanech Ing. Jiří Černého.
- Plány ve vlastnictví Jednoty Vimperk.

6 Seznam použité literatury

- BERKA 1986 — R. BERKA/ J. PAZDERA: Vodňany 650 let města 1336–1986. Vodňany 1986
- BOUŠEK 2003 — Jaroslav BOUŠEK/ Jan MICHÁLEK: Město Protivín a okolní obce na pohlednicích. Písek 2003
- BORŮVKOVÁ 2011 — Zlata BORŮVKOVÁ: Architektura a design obchodních domů Prior od architektky Růženy Žertové. Praha 2011. bakalářská práce (Bc.). KARLOVA UNIVERZITA. Teologická fakulta
- ČEREPACHINOVÁ 1978 — A. N. ČEREPACHINOVÁ a kol.: Interiér a zařízení budov pro obchody a služby. Praha 1978
- DULLA 2002 — Matúš DULLA/ Henrieta MORAVČÍKOVÁ: Architektúra Slovenska v 20. storočí. Bratislava 2002
- FENCL 2012 — Pavel FENCL/ Jan Antonín MAGER/ Antonín JURČO: Prachatice. Obrazy z paměti města. Prachatice 2012
- HAJNÍK 2007 — Roman HAJNÍK: Vimperk, edice Zmizelé Čechy. Praha — Litomyšl 2007
- HLOBIL 1993 — Ivo HLOBIL a kol.: Památky vašeho města jsou váš kapitál. Památkové aspekty regenerace historických částí měst. Praha 1993
- HLOBIL 2008 — Ivo HLOBIL: Na základech konzervatívnej teórie české památkové péče. Výbor z textů. Praha 2008
- Jednotná organizácia riadenia a prevádzky Prior, [S.l.: nákl. vl.], Bratislava 1973
- JOHN 1979 — Josef JOHN: Vimperk — město pod Boubínem. České Budějovice 1979
- KAROUS 2013 — Pavel KAROUS: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989). Praha 2013
- KOHOUT 2005 — Michal KOHOUT a kol.: Česká republika — architektura XX. století. Díl I. Morava a Slezsko. Praha 2005
- KOHOUT 2014 — Michal KOHOUT/ Rostislav ŠVÁCHA: Česká republika — moderní architektura. Díl II. Čechy. Praha 2014
- KLÍMA 2011 — Petr KLÍMA: Kotvy Máje. České obchodní domy 1965–1975. Praha 2011

- KLÍMA 2016 — Petr KLÍMA: Růžena Žertová. Architektka domů i věcí. Praha 2016
- KOLAFOVÁ 1982 — Antonie KOLAFOVÁ/ Jiří JAROLÍMEK: 700 let města Protivína. Protivín 1982
- KOLAFOVÁ 1998 — Antonie KOLAFOVÁ: Dějiny města Protivína a připojených osad do roku 1918. Protivín 1998
- KOŘÍNKOVÁ 2013 — Jana KOŘÍNKOVÁ: Čtyřprocentní umění? s. 452–6 In: Pavel Karous: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989). Praha 2013
- LUDVÍK 1998 — Lubor LUDVÍK / PhDr. Jiří PRÁŠEK: Písecké ulice. Písek 1998
- POSPÍŠIL 1975 — František POSPÍŠIL [textová úprava]: 30 let budování píseckého okresu. Písek 1975
- POSPISZYL 2013 — Tomáš POSPISZYL: Sochy, které nikomu nepatří. s. 414–30. In: Pavel KAROUS: Vetřelci a volavky. Atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968–1989). Praha 2013
- PRÁŠEK 1999 — Jiří PRÁŠEK: Písecké XX. století. Písek 1999
- SEDLÁKOVÁ 2006 — Radomíra SEDLÁKOVÁ/ Pavel FRIC: 20. století české architektury. Praha 2006
- STAŇKOVÁ 2017 — Barbora STAŇKOVÁ: Prachatice od války do "sametové" revoluce. Stavební vývoj města. Č. Budějovice, 2017. diplomová práce (Mgr.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta
- ŠEVČÍK 2009 — O. ŠEVČÍK/ O. BENEŠ: Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha 2009
- ŠPAČKOVÁ 2018 — Eva ŠPAČKOVÁ: Architektura obchodních domů na pražských sídlištích. Olomouc, 2018. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970. Praha 1978
- VEBR 1980 — Jaroslav VEBR: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980

7 Seznam použitých periodik

- Architektura ČSR
 - FIRBAS 1974 — Karel FIRBAS: Novostavba v historickém prostředí. In: Architektura ČSR, 1974, roč. 33, č. 6, s. 235-6
 - LASOVSKÝ 1978 — Jiří LASOVSKÝ: Výtvarné dílo v architektuře. Úkoly 6. pětiletky a dalších vývojových etap. In: Architektura ČSR, 1978, roč. 37, č. 1, s. 19
 - LOUDOVÁ 1978 — Jiřina LOUDOVÁ: Výtvarné dílo v architektuře. In: Architektura ČSR, 1978, roč. 37, č. 5, s. 198-200
 - STANĚK 1976 — František STANĚK: Projektování a výstavba některých objektů občanského vybavení na venkově. In: Architektura ČSR, 1976, č. 8, s. 358
 - MATUŠÍK 1969 — Ivan MATUŠÍK: Obchodní dom na Kamennom náměstí v Bratislavě. In: Architektura ČSR 1969, roč. XXVIII. č. 6, s. 351
 - MICHAL 1981 — Zdeněk MICHAL: Centra občanského vybavení. In: Architektura ČSR, 1981, roč. 40, č. 3, s. 110
 - NÁBĚLEK 1976 — Stanislav NÁBĚLEK: Obchodní dům v Pardubicích. In: Architektura ČSR, 1976, roč. 35, č. 4, s. 156
 - POLÍVKOVÁ 1973 — Helena POLÍVKOVÁ/ Helena JANIŠOVÁ: Problematika nákupních center v pražské středočeské aglomeraci. In: Architektura ČSR, 1973, roč. XXXII, č. 7, s. 353
 - RIEDL 1974 — Dušan RIEDL: Nový obchodní dům Prior v Brně (První etapa rozšíření centra města). In: Architektura ČSR, 1974, roč. 33, č. 10, s. 471
 - SEDLÁKOVÁ 1985 — Radomíra SEDLÁKOVÁ: Obchodní dům Prior v Jihlavě. Slovo kritika. In: Architektura ČSSR, 1985, roč. 44, č. 1, s. 5
 - SIROTEK 1969 — Jaromír SIROTEK: OD v Bratislavě. In: Architektura ČSR, 1969, roč. XXVIII, č. 6, s. 353-5
- Hraničář
 - (BV) 24. ledna 1985 — (BV): Další prodejna. Prachatice. In: Hraničář, roč. 30, č. 4, 24. ledna 1985, nepag.
 - (HOL) 21. listopadu 1985 — (HOL): Obuv v novém. Prachatice. In: Hraničář, roč. 30, č. 47, 21. listopadu 1985, nepag.

- (ZJ) 22. září 1983 — (ZJ): K rozšíření obchodní sítě ve Vimperku. Nákupní středisko jednoty. In: Hraničář roč. 28, č. 23, 22. září 1983, s. 1–2
- (ZH) 26. ledna 1984 — (ZH): První etapa obchodního centra již otevřena. Libín již slouží. In: Hraničář, roč. 29, č. 4, 26. ledna 1984, nepag.
- (ZP) 15 listopadu 1984 — (ZP): Čedok v novém. Prachatice. In: Hraničář, roč. 29, č. 46, 15 listopadu 1984, nepag.
- (ZP) 14. února 1987 — (ZP): Nová drogerie. Prachatice. In: Hraničář roč. 32, č. 7, 14. února 1987, nepag.
- Hraničář roč. 26, č. 34, 27. srpna 1981 (popiska u fotografie)
- Hraničář roč. 27, č. 18, 6. května 1982 (popisky u fotografie)
- Jihočeská Pravda
 - CÍSLER 17. 11. 1975 — Josef CÍSLER: Výbuch na hlavní třídě. In: Jihočeská Pravda, roč. 31, č. 271, 17. 11. 1975, s. 2
 - (JIT) 2. 7. 1987 — (JIT): Mikrorozhovor na čtvrtek. Základ pro další Prior. In: Jihočeská Pravda, roč. 43, č. 152, 2. 7. 1987, s. 1
 - (NEZ) 27. 5. 1989 — (NEZ): Prior desetiletý. In: Jihočeská Pravda, roč. 45, č. 123, 27. 5. 1989, s. 2
 - (GER) 5. 12. 1978 — (GER): Nový obchodní dům. Strakonice. In: Jihočeská pravda, roč. 34, č. 287, 5. 12. 1978, s. 1
 - (GER) 1. 11. 1985 — (GER): Jubilejní Labuť. Blatná. In: Jihočeská pravda, roč. 41, č. 258, 1. 11. 1985, s. 3
 - (RD) 14. 11. 1975 — (RD): Labuť pro město růží. In: Jihočeská pravda, roč. 31, č. 269, 14. 11. 1975, s. 1
 - (ZP) 1. 6. 1983 — (ZP): Jednota sobě i zákazníkům. Vimperk Jihočeská pravda, roč. 39, č. 127, 1. 6. 1983, s. 2
 - (ZIM) 15. 11. 1975 — (ZIM): Labuť v Blatné. In: Jihočeská pravda, roč. 31, č. 270, 15. 11. 1975, s. 1
- Naše Noviny
 - CVRČEK 5. V. 1977 — Dr. J. Zd. CVRČEK: Strakonické mosty. In: Naše noviny, roč. 32, č. 18, čtvrtek 5. V. 1977
 - (ER) 14. XII. 1978 — (ER): Naplňujeme závěry XV. sjezdu KSČ. Obchodní středisko Otava do služeb veřejnosti. In: Naše noviny, roč. 33, č. 49, čtvrtek 14. XII. 1978

- (FRT) 11. 9. 1975 — (FRT): Blatenští se mají na co těšit... Nákupní středisko do závěru. In: Naše noviny, roč. 30, č. 34, čtvrtek 11. 9. 1975
- (FRT) 13. 1. 1977 — (FRT): Nové centrum pro Strakonice. In: Naše noviny, roč. 32, č. 2, čtvrtek 13. 1. 1977
- (FRT) 31. VIII. 1978 — (FRT): Obchodní dům Otava do závěrečného období. In: Naše noviny, roč. 33, č. 33, čtvrtek 31. VIII. 1978
- (FRT) 21. IX. 1978 — (FRT): Koruna za 23 miliónů korun. In: Naše noviny, roč. 33, č. 37, čtvrtek 21. IX. 1978
- SICHINGER 27. 5. 1976 — J. SICHINGER: Stavba za 38 miliónů Kčs. In: Naše noviny, roč. 31, č. 21, čtvrtek 27. 5. 1976
- ŠILHAN 15. 4. 1976 — VI. ŠILHAN: Co se u nás postavilo. In: Naše noviny, roč. 31, č. 15, 15. 4. 1976
- ŠILHAN 24. 6. 1976 — VI. ŠILHAN: Co se u nás postavilo. In: Naše noviny, roč. 31, č. 25, čtvrtek 24. 6. 1976
- ŠILHAN 24. 6. 1976 — VI. ŠILHAN: Pohled do oddělení textilu. In: Naše Noviny, roč. 31, č. 25, čtvrtek 24. 6. 1976
- ŠILHAN 15. 4. 1978 — VI. ŠILHAN: Pohled do prodejny potravin. In: Naše noviny, roč. 31, č. 15, čtvrtek 15. 4. 1978
- TŘEŠTÍK 10. 3. 1977 — F. TŘEŠTÍK: S blokem na staveništi obchodního domu. Otava za 39 miliónů. In: Naše noviny, roč. 32, č. 10, čtvrtek 10. 3. 1977
- Blatenská Labuť zahajuje. In: Naše noviny, roč. 30, č. 43, čtvrtek 13. 11. 1975
- Pohled do oddělení prodeje průmyslového zboží. In: Naše noviny, roč. 33, č. 6, čtvrtek 9. 2. 1978
- První zákazníci v Otavě. In: Naše noviny, roč. 33, č. 48, čtvrtek 7. XII. 1978
- Slavnostní poklep základního kamene obchodního domu Otava. In: Naše noviny, roč. 31, č. 20, čtvrtek 20. 5. 1976
- Projekt
 - FUCHS 1969 — Bohuslav FUCHS: Obchodní dům Prior v Košicích. In: Projekt 1969, roč. XI. č. 1–2, s. 17
 - GOGA 1973 — Ing. Desider GOGA, ministr obchodu SSR: úspěšná cesta socialistického obchodu, In: : Projekt 1973, roč. XV. č. 3, s. 2–3

- JENDREJÁK 1965 — Ľudovít JENDREJÁK: Nákupné strediská, obchody. In: Projekt 1965, roč. VII, č. 2–3, s. 46
- KOSMAN 1965 — Kamil KOSMAN: Jiří Drahoš. Obchodný dom Hron v Banskej Bystrici. In: Projekt 1965, roč. VII., č. 10, s. 222–5
- KARFÍK 1969 — Vladimír KARFÍK: Ivan Matušík: Obchodný dom Prior v Bratislavě, in: Projekt 1969, roč. XI., č.1–2, s. 5
- MATUŠÍK 1973 — I. MATUŠÍK: Prostredie pre obchod–večná téma–v nových obmenách, In: Projekt 1973, roč. XV. č. 3, s. 4–5
- SIROTEK 1969 — Jaromír SIROTEK: Výstavba maloobchodných jednotek v historických jádrech našich měst, In: Projekt 1969, roč. XI., č. 1–2, s. 29–32
- Výstavba a architektura
 - Nákupní střediska, In: Výstavba a architektura, 1959, roč. 5. č. 13, s. 25
- Vodňanský zpravodaj, Zpravodaj města Vodňany
 - Obchodní středisko „Koruna“. Vodňany — Gottwaldovo náměstí. In: Vodňanský zpravodaj č. 14, 1975, s. 5–6
 - Obchodní středisko Koruna. In: Vodňanský zpravodaj č. 31, 1978, s. 8–10
 - PRÁŠEK 1. 2008 — Petr PRÁŠEK: Vodňany včera a dnes. Vodňanské náměstí. In: Zpravodaj města Vodňany 1. 2008, s. 5
 - VELKOVÁ 10. 2018 — Jitka VELKOVÁ: Vodňany včera a dnes. OS Koruna. In: Zpravodaj města Vodňany 10. 2018, s. 19
 - VELKOVÁ 12. 2018 — Jitka VELKOVÁ: Vodňany včera a dnes. Radostné dětství v Uličce. In: Zpravodaj města Vodňany 12. 2018, s. 19
- Zítřek
 - (HK) 27. listopadu 1975 — (HK): Obchodní dům Racek zdrojem poučení. In: Zítřek, roč. XXVI., č. 48, čtvrtek 27. listopadu 1975
 - (HK) 19. února 1976 — (HK): Protivínská Blanice v provozu. In: Zítřek, roč. XXVII, č. 7, čtvrtek 19. února 1976
 - (HK) 18. listopadu 1982 — (HK): Nový obchodní dům Luna. In: Zítřek, roč. XXXIV, č. 47, čtvrtek 18. listopadu 1982
 - (HK) 18. listopadu 1982 — (HK): Potravinářský obchodní dům Luna předán veřejnosti. In: Zítřek, roč. XXXIV, č. 47, čtvrtek 18. listopadu 1982
 - (HK) 8. listopadu 1984 — (HK): Racek v provozu. In: Zítřek, roč. XXV, č. 45, pátek 8. listopadu 1984

- (L) 1. srpna 1973 — (L): Konečně také v Protivíně. In: Zítřek, roč. XXIV, č. 31, středa 1. srpna 1973
- (N) 19. prosince 1973 — (N): Racek by neměl mít zpoždění. In: Zítřek, roč. XXIV, č. 51, středa 19. prosince 1973
- (N) 29. ledna 1976 — (N): Přibývají nové prodejny. Protivín. In: Zítřek, roč. XXVII, č. 4, čtvrtek 29. ledna 1976
- Za zkušenostmi až ze Sýrie. In: Zítřek, roč. XXVI, č. 5-6, čtvrtek 6. února 1975
- Zprávy památkové péče
 - BEČKOVÁ 2005 — Kateřina BEČKOVÁ: Musí stavba dosáhnout „plnoletosti“, aby se stala památkou? Anketa. In: Zprávy památkové péče 2005, roč. 65, č. 5, s. 383-6
 - ŠVÁCHA 2005 — Rostislav ŠVÁCHA: Tři dobré rehabilitace poválečné architektury. In: Zprávy památkové péče 2005, roč. 65, č. 5, s. 393-4

8 Seznam použitých internetových zdrojů

- Písek
 - Libuše KOLÁŘOVÁ: Budou v Luně potraviny? Ne, textil z Asie. In: Písecký deník.cz, 25. 1. 2008, https://pisecky.denik.cz/zpravy_region/pi20080125textil_luna.html vyhledáno 19. 12. 2018
 - Obchodní dům Racek. <https://pamatkovykatalog.cz/?presenter=ElementsResults&action=element&element=14071470> vyhledáno dne 22. 1. 2019
 - Stručné dějiny Písku. Novověké proměny města Písek. Proměny města Písek v 19. století. <http://www.visitpisek.cz/cz/strucne-dejiny-pisku-novoveke-promeny-mesta-pisek/23/> vyhledáno 12. 10. 2018
 - Jiří Prachař. Akademický sochař. <http://www.bbkult.net/kulturdatenbank/adressen:kunstschaffende:alle:p:2/12000491497009.html> vyhledáno 15. 10. 2018
 - Irena MAŠÍKOVÁ KONŠTANTOVÁ: J. Prachař — J. Řeřicha. http://www.prachenskemuzeum.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=308&Itemid=1 vyhledáno 12. 10. 2018
 - Rýžování zlata na řece Otavě. <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/ryzovani-zlata-na-rece-otave> vyhledáno 12. 10. 2018
- Prachatice
 - Andrea ZAHRADNÍKOVÁ: Už jako kluk chodil do cihelny pro hlínu a vyráběl si figurky. In: Českobudějovický deník.cz, 16. 2. 2014, https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/uz-jako-kluk-chodil-do-cihelny-pro-hlinu-a-vyrabel-si-figurky-20140216.html vyhledáno 15. 12. 2018
- Vimperk
 - Obchodně provozní budova Jednoty ve Vimperku. <https://pamatkovykatalog.cz/?element=13670006&sequence=2&mode=fulltext&keywords=ma6070®ion%5B0%5D=Jiho%C4%8Desk%C3%BD+kraj&order=relevance%3Adesc&action=element&presenter=ElementsResults> vyhledáno dne 22. 1. 2019

- <https://magazin.aktualne.cz/bydleni/rozhovor-petr-klima/r~77ab644efcc211e6bc17002590604f2e/> vyhledáno dne 13. 9.2019
- Syntetická část a závěr
 - Alena ŠATROVÁ: Obchodní dům Dvořák v Táboře. In: Tábořský deník.cz, 12. 1. 2015, https://taborsky.denik.cz/zpravy_region/obchodni-dum-dvorak-v-tabore-20150112.html vyhledáno dne 15. 10. 2019
 - Robert OPPELT: Památek je málo. Poslední poválečná přibyla před deseti lety, říká historik architektury. In: Metro.cz, 31. 1. 2017, https://www.metro.cz/pamatek-je-malo-posledni-povalecna-pribyla-pred-deseti-lety-rika-historik-architektury-g59-/praha.aspx?c=A170130_180422_metro-praha_lam vyhledáno 22. 11. 2017
 - ČTK: Tesco prohrálo, obchodní dům Máj bude památkou. In: Novinky.cz, 3. 1. 2007, <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/tesco-prohralo-obchodni-dum-maj-bude-pamatkou-40145376> vyhledáno 8. 10. 2019
 - Lucie HRDLIČKOVÁ: Nový život Priorů. Obchodní domy čeká přestavba nebo prodej. In: Aktuálně.cz, 6. 12. 2014, <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/novy-zivot-prioru-obchodni-domy-ceka-prestavba-nebo-prodej/r~2677f5627c7f11e4a10c0025900fea04/?redirected=1511382122> vyhledáno 22. 11. 2017
 - ČTK: Obchodní dům Kotva se stal definitivně kulturní památkou. In: Pražský patriot.cz, 14. 5. 2019, <https://www.prazskypatriot.cz/obchodni-dum-kotva-se-stal-definitivne-kulturni-pamatkou/> vyhledáno dne 8. 10. 2019
 - Lucie MOTTLOVÁ: Den architektury otevře památky. Provázet bude i vnučka Věry Machoninové. In: Metro.cz, 26. 9. 2017, https://www.metro.cz/den-architektury-otevre-pamatky-do4-/region.aspx?c=A170925_190524_metro-region_jsk vyhledáno 22. 11. 2017
 - ČTK: Kotva je opět kulturní památkou. Zachovalý obchodní dům je podle ministerstva originálně zasazen do památkové rezervace. In:

Hospodářské noviny, 11. 4. 2019, <https://domaci.ihned.cz/c1-66553420-kotva-je-opet-kulturni-pamatkou-zachovaly-obchodni-dum-se-podle-ministerstva-podarilo-originalne-zasadit-do-pamatkove-rezervace>

vyhledáno dne 8. 10. 2019

- Petra JANSOVÁ: Neodsuzujme socialistické obchodní domy, byla to dobrá architektura, říká expert. In: Aktuálně.cz, 1. 3. 2017, <https://magazin.aktualne.cz/bydleni/rozhovor-petr-klima/r~77ab644efcc211e6bc17002590604f2e/> vyhledáno dne 13. 9. 2019
- Petra JANSOVÁ: Bourat socialistické stavby? Braňme je! Na západě si památek váží, nás obtěžují, říkají architekti. In: Aktuálně.cz, 12. 7. 2016, <https://magazin.aktualne.cz/povalecna-architektura/r~cb1aff6c474c11e6851c002590604f2e/> vyhledáno dne 14. 9. 2019
- Poválečná 45-89: příběhy pražské architektury. <https://old.fa.cvut.cz/Cz/Ustavy/15113/Blog/Povalecna> vyhledáno dne 8. 10. 2019
- <http://povalecnaarchitektura.cz/>

9 Seznam použité obrazové přílohy

1. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. In: František POSPÍŠIL [textová úprava]: 30 let budování píseckého okresu. Písek 1975, s. 95
2. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018
3. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018
4. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018
5. Jiří Prachař: Rýžování zlata na řece Otavě před obchodním domem Racek v Písku, 1976, travertin. Foto: autor, 10. 10. 2018
6. Pohled do třídy J. P. Koubka (Gottwaldovy ulice) v Blatné na domy určené k demolici, aby uvolnily místo budoucímu obchodnímu domu Labuť, 1971. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 30
7. Pohled na rozestavený obchodní dům Labuť v Blatné, 1973. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 28
8. Jiří Ployhar: Pohled do třídy J. P. Koubka na obchodní dům Labuť, 1980. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 39
9. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Obchodní vybavenost města — jaro 1991, inv. č. 229 (1–100), fotografie č. 81
10. J. Munk: Večerní pohled na obchodní dům v Blatné, dok. 1975. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 50
11. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Oddělení prodeje průmyslového zboží, 1978. In: VI. ŠILHAN: Pohled do oddělení průmyslového zboží. Naše Noviny, roč. 33, č. 6, čtvrtek 9. 2. 1978
12. J. Munk: Nákupní středisko v Blatné, boční pohled, 1975. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná

13. J. Munk: Situační plán obchodního domu v Blatné, 1973. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná
14. J. Munk: Stavební díl 1. patra nákupního střediska v Blatné, 1972. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná
15. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Nárožní pohled. Foto: autor, 28. 11. 2018
16. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Detail keramického obložení fasády. Foto: autor, 28. 11. 2018
17. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Intarzie labutě na schodišti obchodního domu v Blatné. Foto: autor, 28. 11. 2018
18. J. Partaj: náměstí v Protivíně, 1903. Vlevo jednopatrový domek na místě budoucího obchodního domu Blanice. In: J. Boušek/ J. Michálek: Město Protivín a okolní obce na pohlednicích. Písek 2003, s. 24
19. Hostinec u „Zeleného stromu“ v Protivíně. Dům na místě budoucího obchodního domu Blanice. Náskres k úpravě stropu, 1905. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16
20. Majer: Část situačního plánu všech etap výstavby společenského zařízení v Protivíně, 1973. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16
21. Majer: Nákupní středisko a restaurace v Protivíně, pohled boční, 1973. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16
22. Majer: Obchodní dům Blanice v Protivíně, dok. 1976. Čelní pohled. Foto: autor, 7. 11. 2018
23. Majer: Obchodní dům Blanice v Protivíně, dok. 1976. Detail znaku obchodního domu umístěný vlevo vedle hlavního vchodu. Foto: autor, 7. 11. 2018
24. Náměstí ve Vodňanech. Tři domy napravo za domem s barokním průčelím vystřídal obchodní dům Koruna. In: Soukromý archiv Karla Burdy.
25. Náměstí ve Vodňanech. Hostinec U Koruny a dva domy napravo od něj na místě budoucího obchodního domu Koruna. Další dům napravo již přestavěn. Na předchozí fotografii měl ještě barokní průčelí. In: Soukromý archiv Karla Burdy.

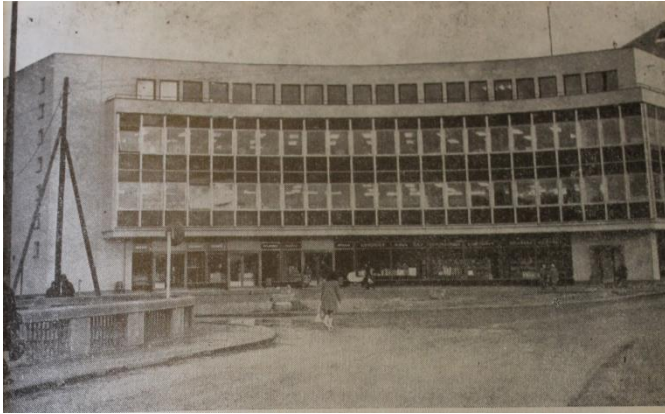
26. Náměstí ve Vodňanech. Hostinec U Koruny zbourán, proluku zpevňují dřevěné trámy. Dům napravo již zvýšen o dvě patra. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech
27. Detail snímku z pozemkové mapy. Vidíme umístění obchodního domu v původní parcelaci. In: Městský úřad Vodňany, archiv Odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka OD Koruna
28. Ing. Fr. Petrlík: Objemová studie obchodního domu Koruna, přední pohled. In: Městský úřad Vodňany, archiv Odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka OD Koruna
29. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna, přední pohled, 1974. In: Archiv majitele budovy p. Černého
30. Karel Burda: Slavnostní otevření obchodního domu Koruna ve Vodňanech, 27. 11. 1978. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech
31. Karel Burda: Slavnostní otevření obchodního domu Koruna ve Vodňanech. Vstup do potravin. Napravo ozdobná mříž kryjící topení, 27. 11. 1978. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech
32. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Viditelné původní řešení oken nad vstupem a výloh v přízemí. In: R. Berka/ J. Pazdera: Vodňany 650 let města 1336–1986. Vodňany 1986, s. 65
33. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Viditelné pozdější úpravy v průčelí. In: Soukromý archiv Karla Burdy
34. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Detail výtvarného řešení fasády. Foto: autor, 26. 10. 2018
35. Gotický portál z domu čp. 4, který byl zbourán kvůli výstavbě obchodního domu Koruna. Památkáři požadované zachování proběhlo formou zazdění do zdi obslužného dvora. Foto: autor, 26. 10. 2018
36. Letecký pohled na část Strakonice zvanou Ohrada před zbouráním (synagoga zezadu, soutok Volyňky a Otavy, hradní masiv, starý most, kostel sv. Markéty), pravděpodobně 60. léta 20. stol. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice
37. Situační plán obchodního domu Otava ve Strakonících k úpravám společnosti Prior, 1997. In: Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava
38. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, severovýchodní pohled, 1975. Vlevo nákres plastiky reklamního poutače. In: Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava

39. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Autor fotografie Karel Přerost, 80. léta 20. století. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice
40. Ing. Drašarová: Reklamní poutač před obchodním domem Otava ve Strakonících, dok. 1978. Autor fotografie Karel Přerost, 80. léta 20. století. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice
41. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících po úpravách společnosti Prior pravděpodobně z roku 2000. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice
42. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Foto: autor, 14. 1. 2019
43. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Detail keramického obložení. Foto: autor, 15. 10. 2018
44. Nárožní dům na místě budoucího obchodního domu Luna. In: Jiří Prášek: Písecké XX. století. Písek 1999, s. 146
45. Písek, Jungmannova ulice, pohled jižní — starý stav. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno
46. Písek, Jungmannova ulice, pohled jižní — návrh obchodního domu Luna. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno
47. Obchodní dům Luna v Písku, půdorys II. patra — kanceláře. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno
48. Obchodní dům Luna v Písku, dok. 1982. Nárožní pohled. Foto: autor, 5. 8. 2018
49. Obchodní dům Luna v Písku, dok. 1982. Detail zpracování fasády. Foto: autor, 10. 10. 2018
50. Ing. Fr. Petrlík: Stavba administrativní budovy a obchodního střediska Jednoty ve Vimperku. In: Soukromý archiv p. Zdeňka Jungvirta.
51. Ing. Fr. Petrlík: Situační plán Jednoty ve Vimperku, 1978. In: Státní okresní archiv Prachatice, složka: Vimperk 332/1, Jednota LSD Vimperk
52. Ing. Fr. Petrlík: Nákupní středisko Jednoty ve Vimperku, 1979. Čelní pohled. In: Archiv Jednoty ve Vimperku.
53. Zdeněk Jungvirt: Otevření nákupního střediska Jednoty ve Vimperku, 31. 5. 1983. Pohled do prodejny spotřebního zboží. In: Soukromý archiv p. Zdeňka Jungvirta
54. Zdeněk Jungvirt: Otevření nákupního střediska Jednoty ve Vimperku, 31. 5. 1983. Pohled do prodejny spotřebního zboží. In: Soukromý archiv p. Zdeňka Jungvirta

55. Ing. Fr. Petrlík: Jednota ve Vimperku, dok. 1983. Vepředu obchodní středisko, v pozadí administrativní budova. Foto: autor, 14. 11. 2018
56. Štěpaník: Dřevěný reliéf v administrativní budově Jednoty ve Vimperku původně umístěný ve vstupní hale. Foto: autor, 23. 11. 2018
57. Malé náměstí (náměstí ČSA) v Prachaticích. Původní zástavba na místě budoucího obchodního domu Libín, leden 1979. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985
58. M. Klimek: Stavba první a druhé etapy obchodního domu Libín v Prachaticích, srpen 1983. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985
59. M. Klimek: Obchodní dům Libín, červen 1985. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985
60. M. Klimek: Situační plán všech etap obchodního domu Libín, 1981. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 3, Studie obchodního střediska Libín Prachatice 1977–1984 (zápisy, situace, dispozice 1. patra)
61. M. Klimek: Půdorys prvního patra II. etapy, Čedoku a restaurace. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978
62. M. Klimek: Obchodní dům Libín, západní a jižní pohled na I. a II. etapu. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978
63. M. Klimek: Obchodní dům Libín, východní pohled na I. a II. etapu, řez II. etapy a perspektivní pohled na její fasádu. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978
64. M. Klimek: Půdorys fontány před obchodním domem Libín v Prachaticích. In: Městský úřad Prachatice, archiv Odboru stavebně správního a regionálního rozvoje, složka: „dokumentace různá“ k OS Libín
65. M. Klimek: Obchodní dům Libín, dok. I. etapy 1984. Čelní pohled. Foto: autor, 4. 10. 2018
66. M. Klimek: Obchodní dům Libín, dok. I. etapy 1984. Dřevěný reliéf na schodišti obchodního domu Libín v Prachaticích. Foto: autor, 4. 10. 2018

67. M. Raboch/ M. Houra: Keramický reliéf v exteriéru obchodního domu Libín v Prachaticích. Foto: autor, 4. 10. 2018
68. Ivan Matušík: Nákupní středisko Slimák, Bratislava, 1959–1964. In: Matúš Dulla/ Henrieta Moravčíková: Architektúra Slovenska v 20. storočí. Bratislava 2002, s. 192
69. Fedor Minárik/ Ivan Matušík: Prior v Žilině, 1968–1974. In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 79
70. Růžena Žertová: Obchodní dům Labe v Ústí nad Labem, detail fasády, 1969–1974. In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 82
71. Jiří Drahoš: Obchodní dům Hron v Banské Bystrici, dok. 1964. In: Projekt 1965, roč. VII, č. 10, s. 224
72. Matušík/ P. Lichard: Obchodní dům v Nitře, 1970–1974. In: Matúš Dulla/ Henrieta Moravčíková: Architektúra Slovenska v 20. storočí. Bratislava 2002, s. 215
73. Jan Melichar: Obchodní dům Prior v Trenčíně, 1968–1973. In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 88
74. Růžena Žertová: Obchodní dům Prior v Košicích, 1965–1968. In: Projekt 1969, roč. XI, č. 1–2, s. 13
75. Jan Doležal: Obchodní dům Don v Hradci Králové, 1969–1974. In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 85

10 Obrazová příloha

1. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. In: František POSPÍŠIL [textová úprava]: 30 let budování píseckého okresu. Písek 1975, s. 95

2. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018

3. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018

4. Stanislav Hanzal: Obchodní dům Racek v Písku, dok. 1974. Foto: autor, 10. 10. 2018

5. Jiří Prachař: Rýžování zlata na řece Otavě před obchodním domem Racek v Písku, 1976, travertin. Foto: autor, 10. 10. 2018

6. Pohled do třídy J. P. Koubka (Gottwaldovy ulice) v Blatné na domy určené k demolicí, aby uvolnily místo budoucímu obchodnímu domu Labuť, 1971. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 30

7. Pohled na rozestavený obchodní dům Labuť v Blatné, 1973. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 28

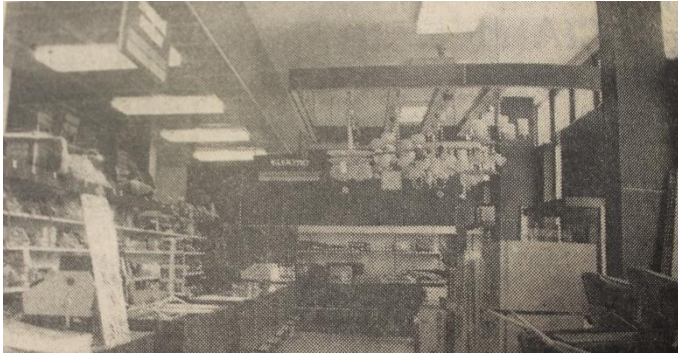
8. Jiří Ployhar: Pohled do třídy J. P. Koubka na obchodní dům Labuť, 1980. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 39

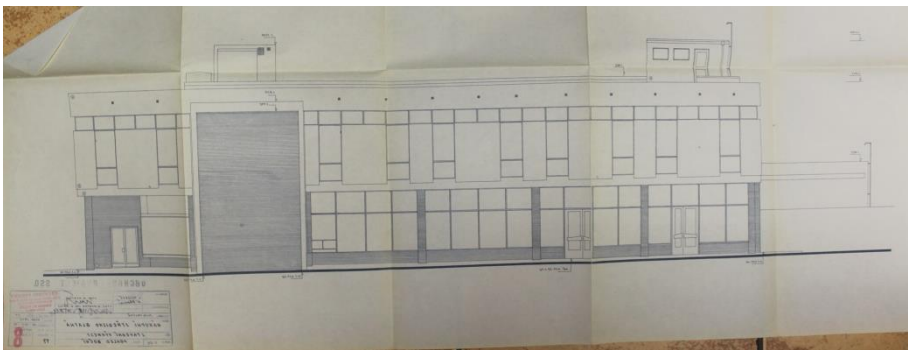
9. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Obchodní vybavenost města — jaro 1991, inv. č. 229 (1–100), fotografie č. 81

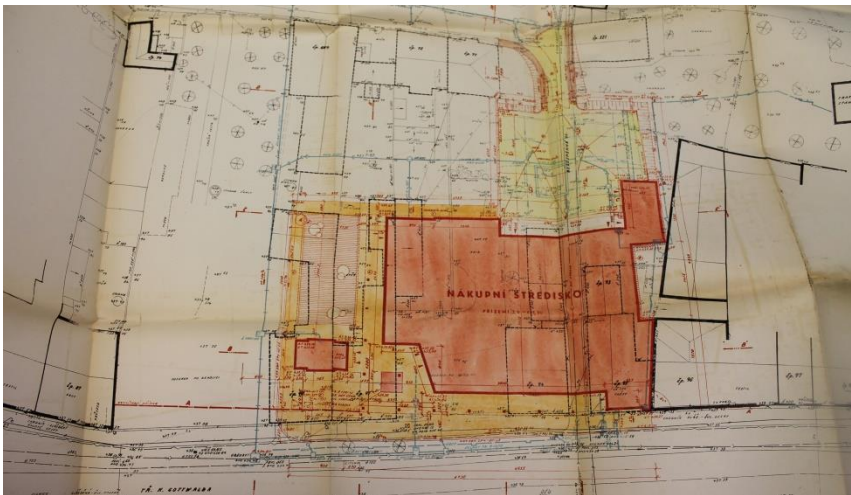
10. J. Munk: Večerní pohled na obchodní dům v Blatné, dok. 1975. In: Městské muzeum v Blatné, fotografická sbírka, Blatná — Koubkova třída, náměstí Míru, inv. č. 724 (1–80), fotografie č. 50

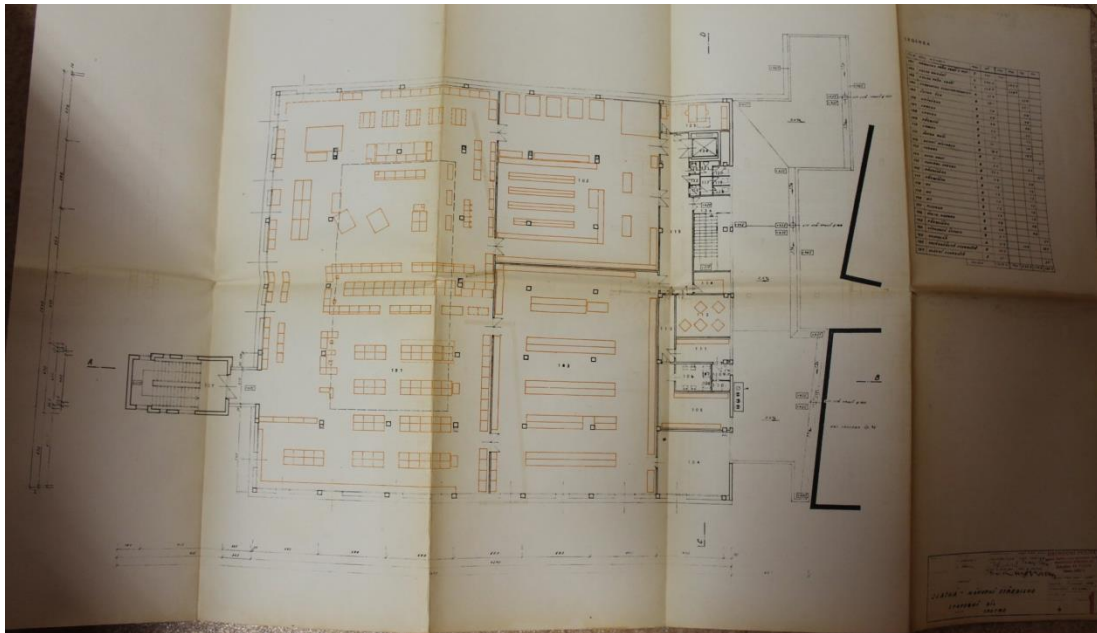
11. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Oddělení prodeje průmyslového zboží, 1978. In: VI. ŠILHAN: Pohled do oddělení průmyslového zboží. Naše Noviny, roč. 33, č. 6, čtvrtek 9. 2. 1978

12. J. Munk: Nákupní středisko v Blatné, boční pohled, 1975. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná

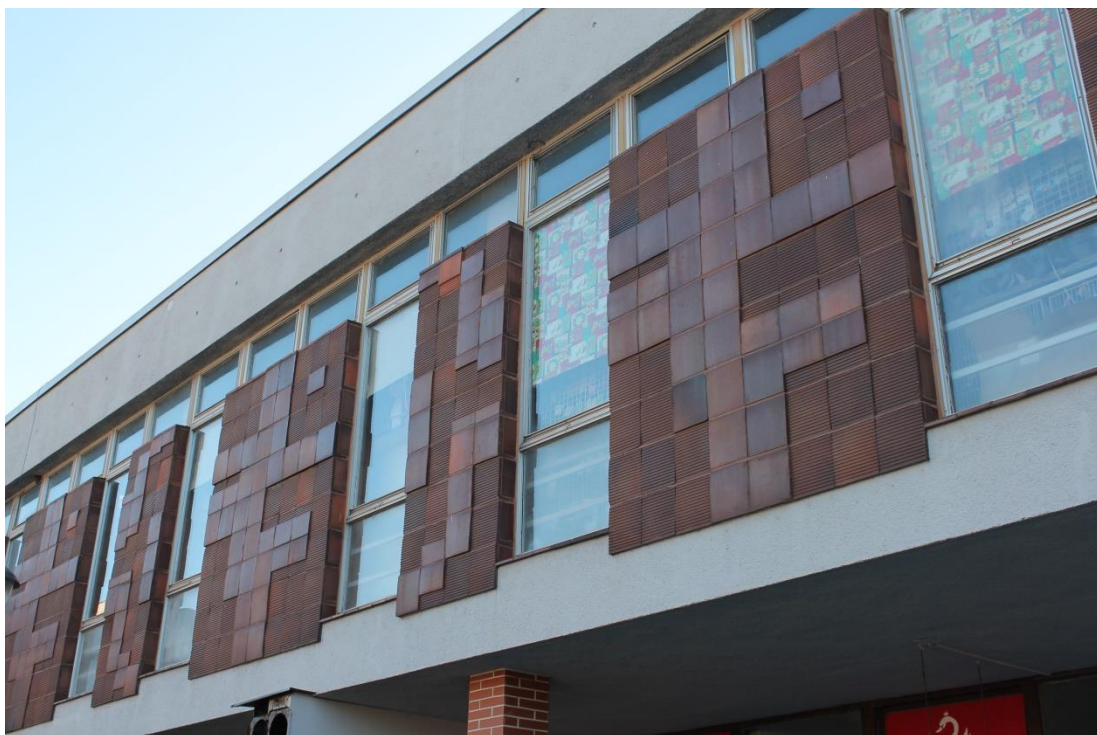
13. J. Munk: Situační plán obchodního domu v Blatné, 1973. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná

14. J. Munk: Stavební díl 1. patra nákupního střediska v Blatné, 1972. In: Městský úřad v Blatné, archiv Odboru výstavby a územního plánování, složka: Jednota obchodní dům Labuť Blatná

15. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Nárožní pohled. Foto: autor, 28. 11. 2018

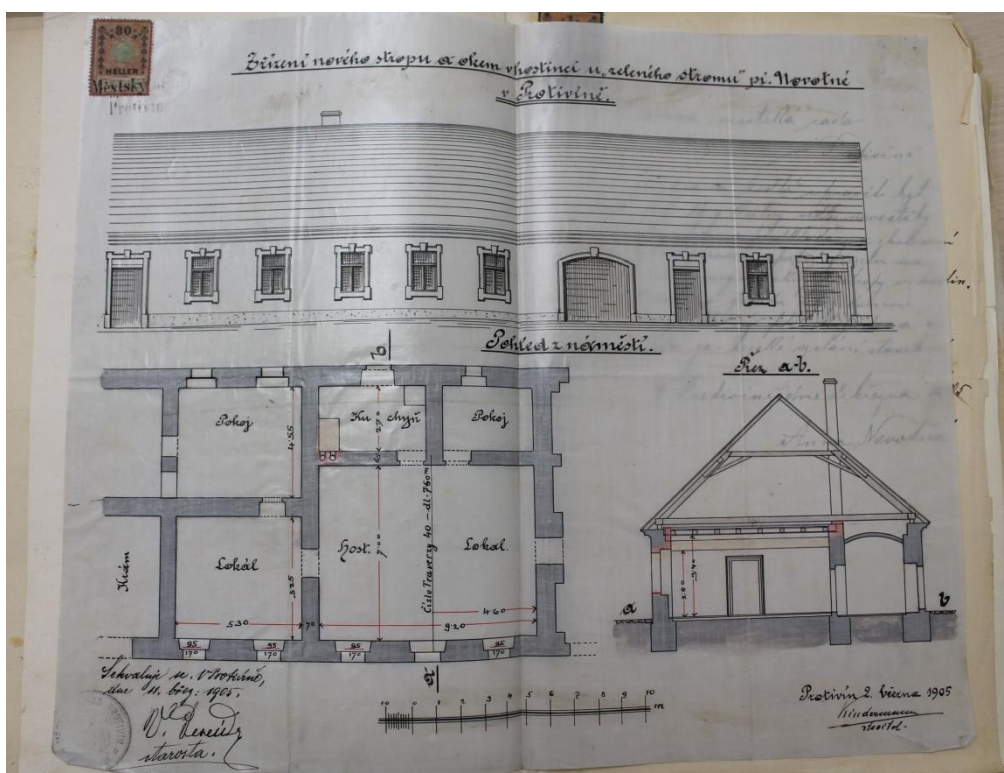
16. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Detail keramického obložení fasády. Foto: autor, 28. 11. 2018

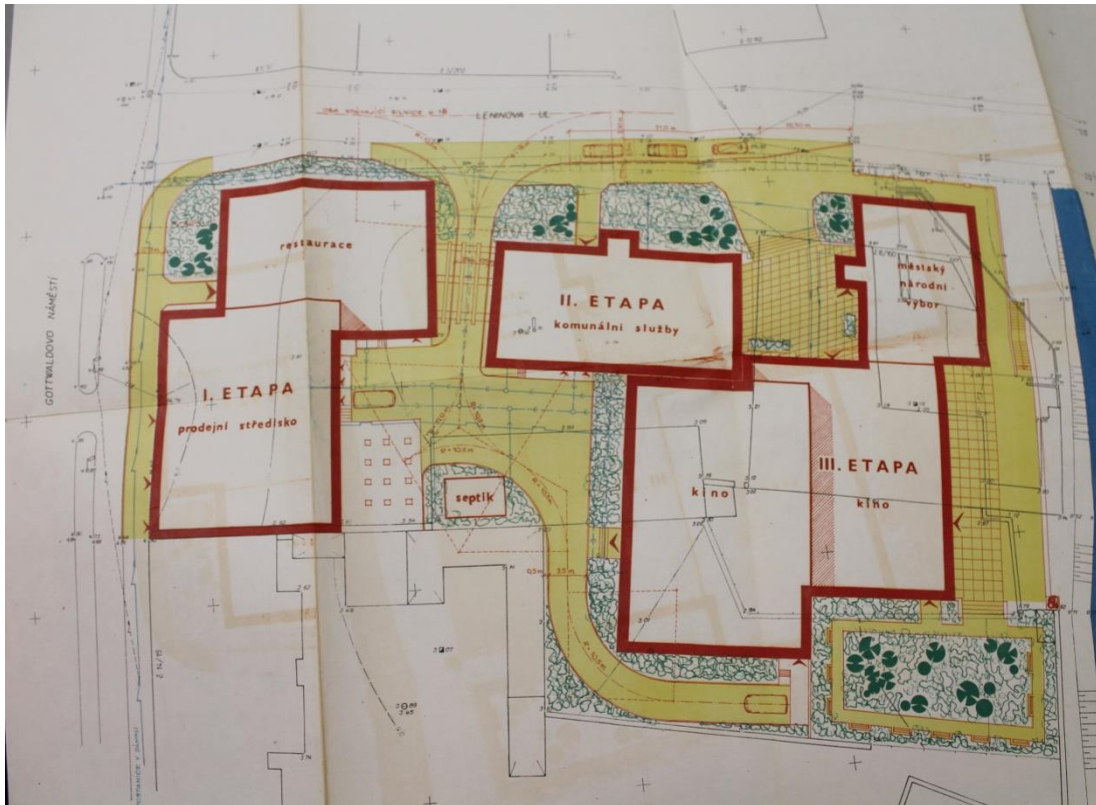
17. J. Munk: Obchodní dům Labuť v Blatné, dok. 1975. Intarzie labutě na schodišti obchodního domu v Blatné. Foto: autor, 28. 11. 2018

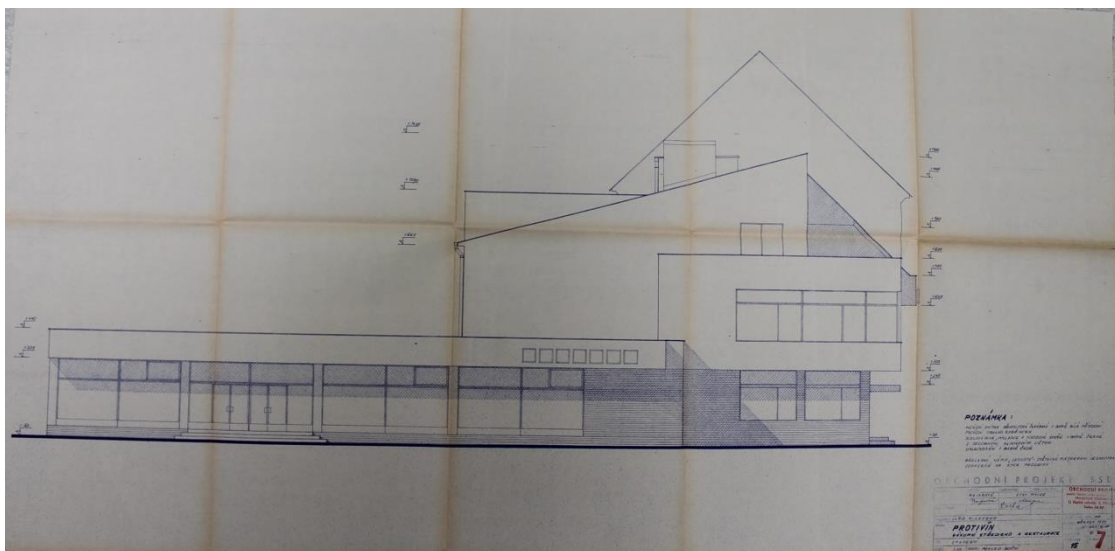
18. J. Partaj: náměstí v Protivíně, 1903. Vlevo jednopatrový domek na místě budoucího obchodního domu Blanice. In: J. Boušek/ J. Michálek: Město Protivín a okolní obce na pohlednicích. Písek 2003, s. 24

19. Hostinec u „Zeleného stromu“ v Protivíně. Dům na místě budoucího obchodního domu Blanice. Nákras k úpravě stropu, 1905. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16

20. Majer: Část situačního plánu všech etap výstavby společenského zařízení v Protivíně, 1973. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16

21. Majer: Nákupní středisko a restaurace v Protivíně, pohled boční, 1973. In: Městský úřad Protivín, archiv Odboru výstavby dopravy a životního prostředí, složka: čp. 16

22. Majer: Obchodní dům Blanice v Protivíně, dok. 1976. Čelní pohled. Foto: autor, 7. 11. 2018

23. Majer: Obchodní dům Blanice v Protivíně, dok. 1976. Detail znaku obchodního domu umístěný vlevo vedle hlavního vchodu. Foto: autor, 7. 11. 2018

24. Náměstí ve Vodňanech. Tři domy napravo za domem s barokním průčelím vystřídal obchodní dům Koruna. In: Soukromý archiv Karla Burdy.

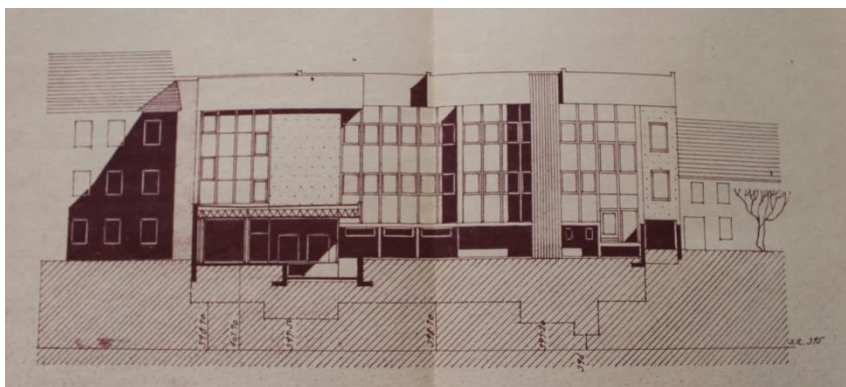
25. Náměstí ve Vodňanech. Hostinec U Koruny a dva domy napravo od něj na místě budoucího obchodního domu Koruna. Další dům napravo již přestavěn. Na předchozí fotografii měl ještě barokní průčelí. In: Soukromý archiv Karla Burdy.

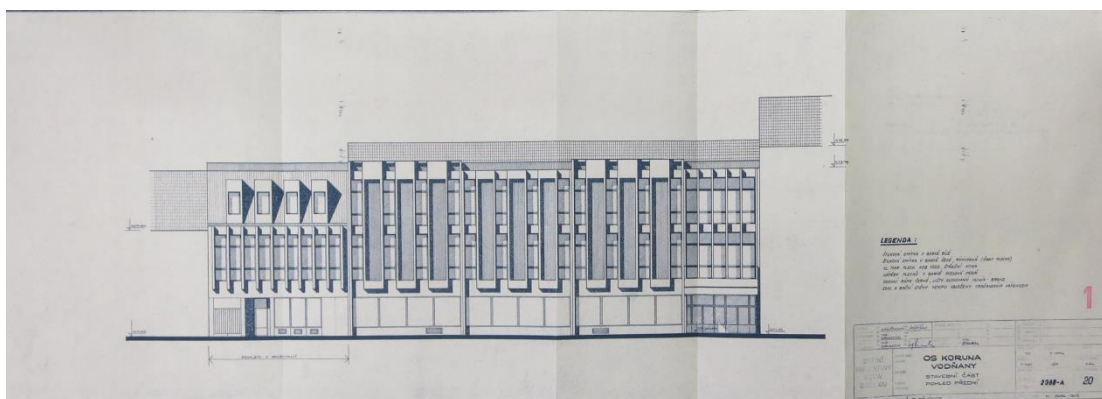
26. Náměstí ve Vodňanech. Hostinec U Koruny zbourán, proluku zpevnují dřevěné trámy. Dům napravo již zvýšen o dvě patra. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech

27. Detail snímku z pozemkové mapy. Vidíme umístění obchodního domu v původní parcelaci. In: Městský úřad Vodňany, archiv Odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka OD Koruna

28. Ing. Fr. Petrlík: Objemová studie obchodního domu Koruna, přední pohled. In: Městský úřad Vodňany, archiv Odboru výstavby a úředního plánování Vodňany, složka OD Koruna

29. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna, přední pohled, 1974. In: Archiv majitele budovy p. Černého

30. Karel Burda: Slavnostní otevření obchodního domu Koruna ve Vodňanech, 27. 11. 1978. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech

31. Karel Burda: Slavnostní otevření obchodního domu Koruna ve Vodňanech. Vstup do potravin. Napravo ozdobná mříž kryjící topení, 27. 11. 1978. In: sbírky Městského muzea a galerie ve Vodňanech

32. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Viditelné původní řešení oken nad vstupem a výloh v přízemí. In: R. Berka/ J. Pazdera: Vodňany 650 let města 1336–1986. Vodňany 1986, s. 65

33. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Viditelné pozdější úpravy v průčelí. In: Soukromý archiv Karla Burdy

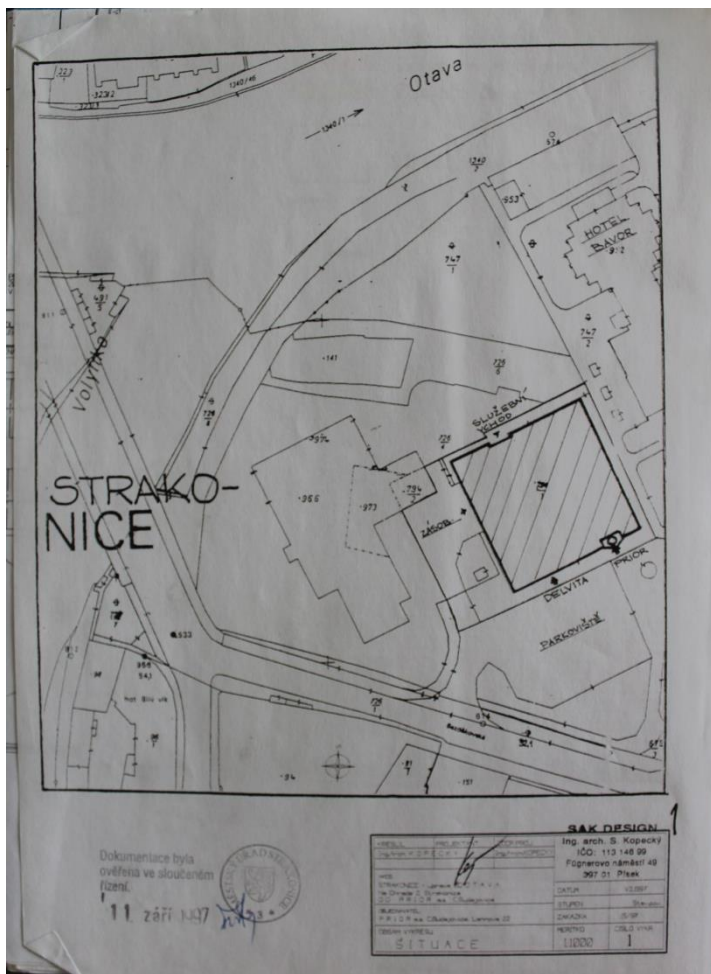
34. Ing. César Grimmich: Obchodní dům Koruna ve Vodňanech, dok. 1978. Detail výtvarného řešení fasády. Foto: autor, 26. 10. 2018

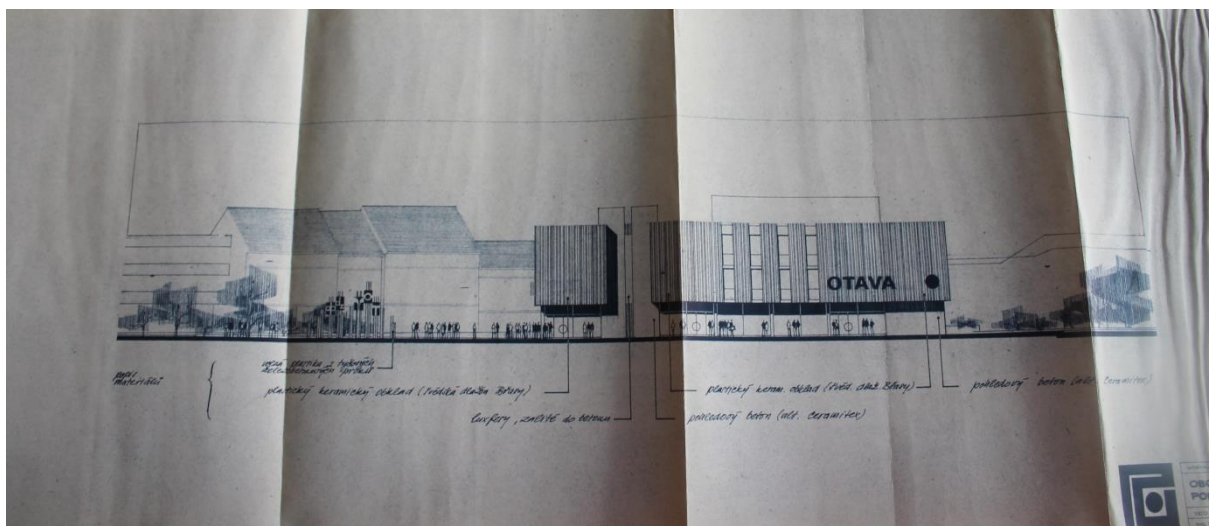
35. Gotický portál z domu čp. 4, který byl zbourán kvůli výstavbě obchodního domu Koruna. Památkáři požadované zachování proběhlo formou zazdění do zdi obslužného dvora. Foto: autor, 26. 10. 2018

36. Letecký pohled na část Strakonice zvanou Ohrada před zbouráním (synagoga zezadu, soutok Volyňky a Otavy, hradní masiv, starý most, kostel sv. Markéty), pravděpodobně 60. léta 20. stol. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

37. Situační plán obchodního domu Otava ve Strakonících k úpravám společnosti Prior, 1997. In: Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava

38. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, severovýchodní pohled, 1975. Vlevo nákras plastiky reklamního poutače. In: Městský úřad Strakonice, archiv Stavebního úřadu, složka: OD Otava

39. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Autor fotografie Karel Přerost, 80. léta 20. století. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

40. Ing. Drašarová: Reklamní poutač před obchodním domem Otava ve Strakonících, dok. 1978. Autor fotografie Karel Přerost, 80. léta 20. století. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

41. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících po úpravách společnosti Prior pravděpodobně z roku 2000. In: archiv Muzea středního Pootaví Strakonice

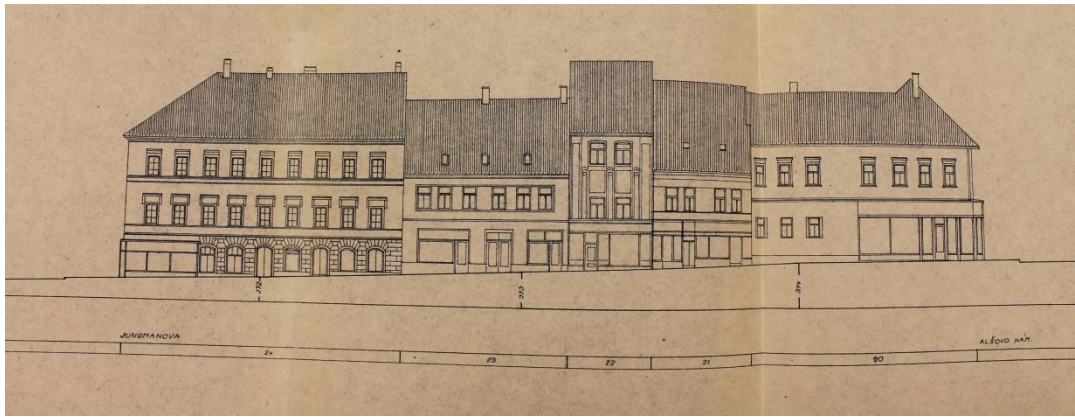
42. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Foto: autor, 14. 1. 2019

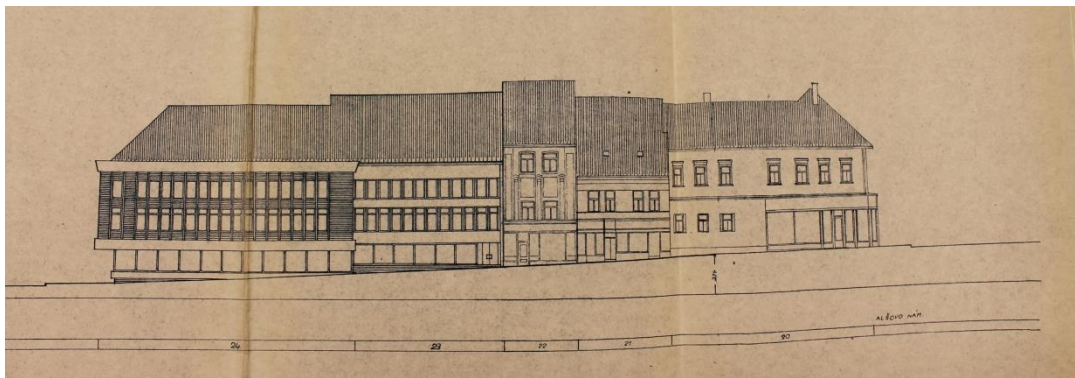
43. Ing. Drašarová: Obchodní dům Otava ve Strakonících, dok. 1978. Detail keramického obložení. Foto: autor, 15. 10. 2018

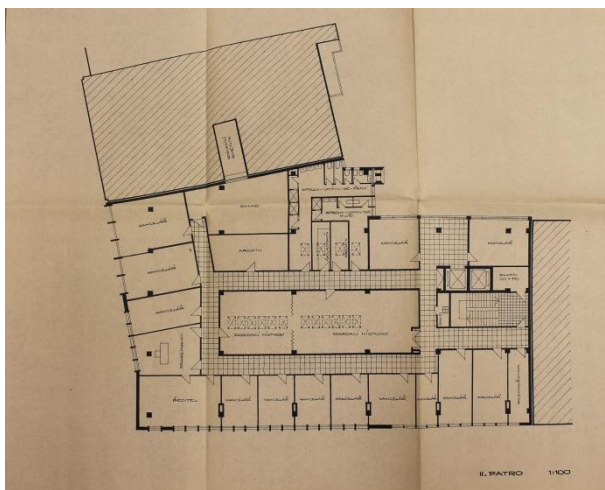
44. Nárožní dům na místě budoucího obchodního domu Luna. In: Jiří Prášek: Písecké XX. století. Písek 1999, s. 146

45. Písek, Jungmannova ulice, pohled jižní — starý stav. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno

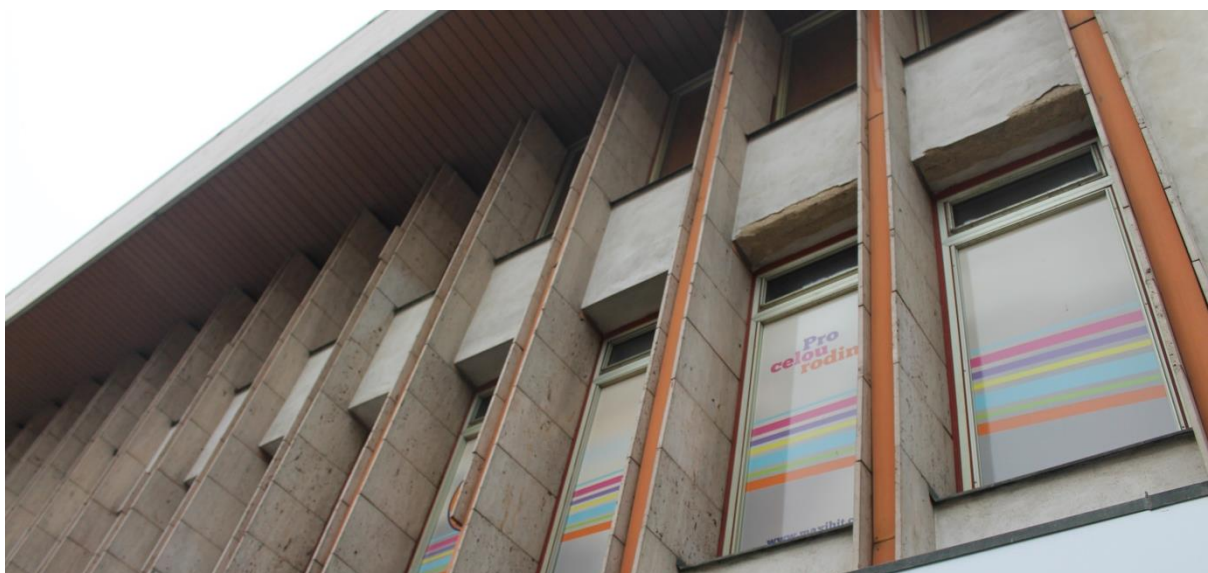
46. Písek, Jungmannova ulice, pohled jižní — návrh obchodního domu Luna. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno

47. Obchodní dům Luna v Písku, půdorys II. patra — kanceláře. In: Státní okresní archiv Písek, ONV Písek — odbor výstavby A 2002—2003, bal. 127 — neroztříděno

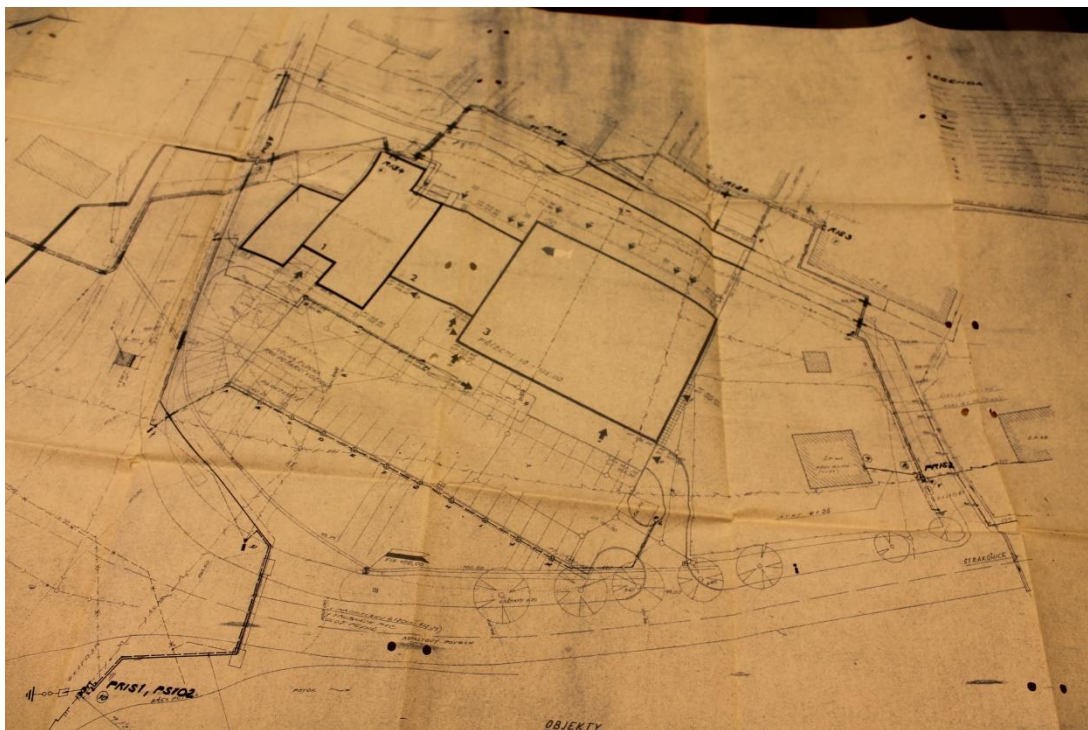
48. Obchodní dům Luna v Písku, dok. 1982. Nárožní pohled. Foto: autor, 5. 8. 2018

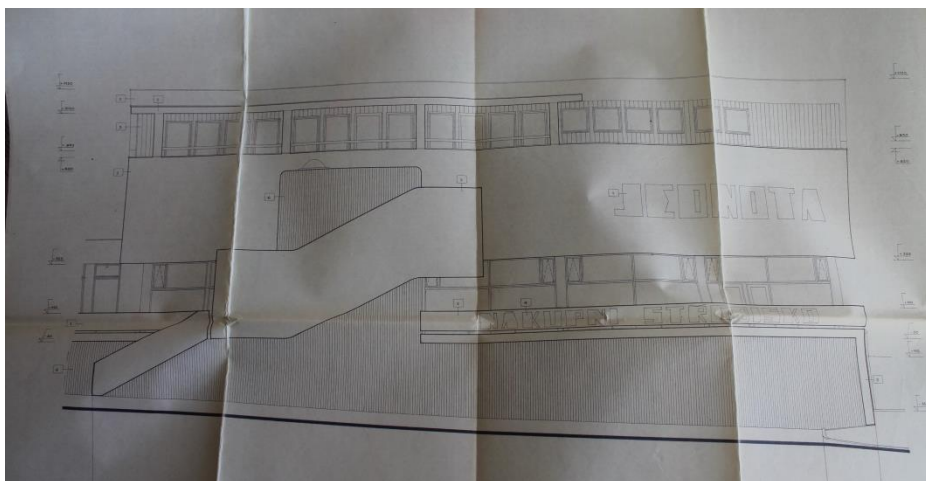
49. Obchodní dům Luna v Písku, dok. 1982. Detail zpracování fasády. Foto: autor, 10. 10. 2018

50. Ing. Fr. Petrlík: Stavba administrativní budovy a obchodního střediska Jednoty ve Vimperku. In: Soukromý archiv p. Zdeňka Jungvirta.

51. Ing. Fr. Petrlík: Situační plán Jednoty ve Vimperku, 1978. In: Státní okresní archiv Prachatice, složka: Vimperk 332/1, Jednota LSD Vimperk

52. Ing. Fr. Petrlík: Nákupní středisko Jednoty ve Vimperku, 1979. Čelní pohled. In: Archiv Jednoty ve Vimperku.

53. 54. Zdeněk Jungvirt: Otevření nákupního střediska Jednoty ve Vimperku, 31. 5. 1983. Pohled do prodejny spotřebního zboží. In: Soukromý archiv p. Zdeňka Jungvirta

55. Ing. Fr. Petrlík: Jednota ve Vimperku, dok. 1983. Vepředu obchodní středisko, v pozadí administrativní budova. Foto: autor, 14. 11. 2018

56. Štěpáník: Dřevěný reliéf v administrativní budově Jednoty ve Vimperku původně umístěný ve vstupní hale. Foto: autor, 23. 11. 2018

57. Malé náměstí (náměstí ČSA) v Prachaticích. Původní zástavba na místě budoucího obchodního domu Libín, leden 1979. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985

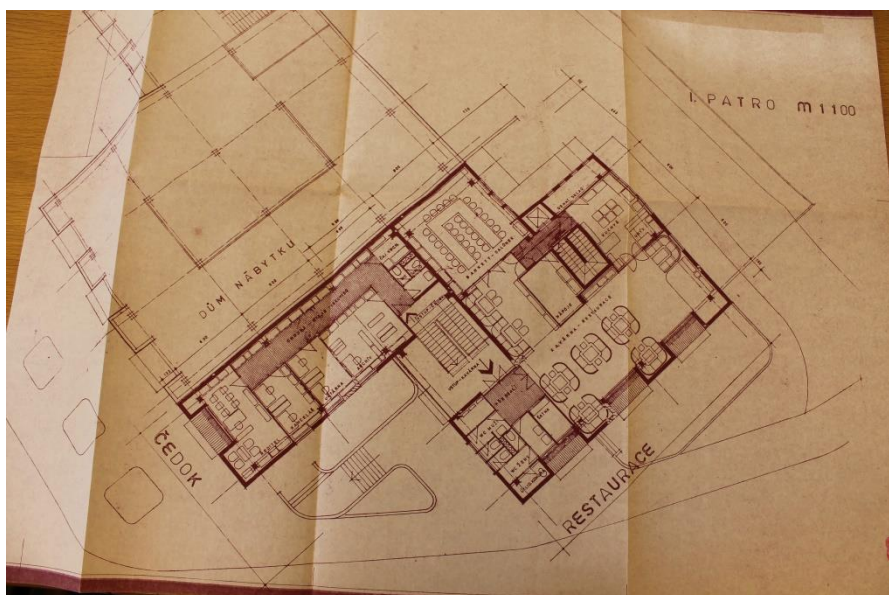
58. M. Klimek: Stavba první a druhé etapy obchodního domu Libín v Prachaticích, srpen 1983. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985

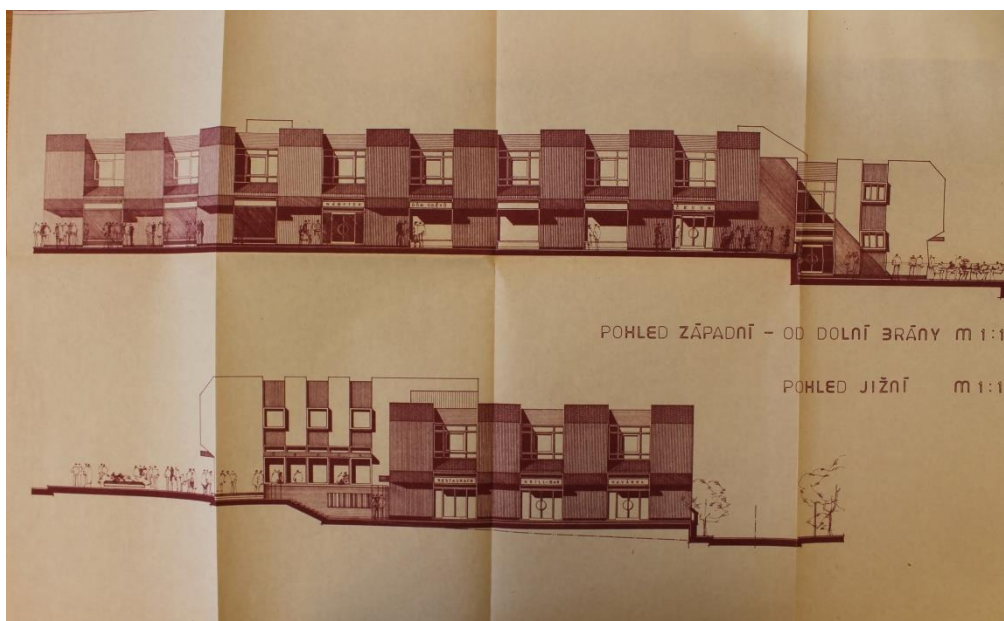
59. M. Klimek: Obchodní dům Libín, červen 1985. In: Státní okresní archiv Prachatice, Fotografie — Prachatice, KT 15, Výstavba OS „Prior“ (Libín)1978–1985

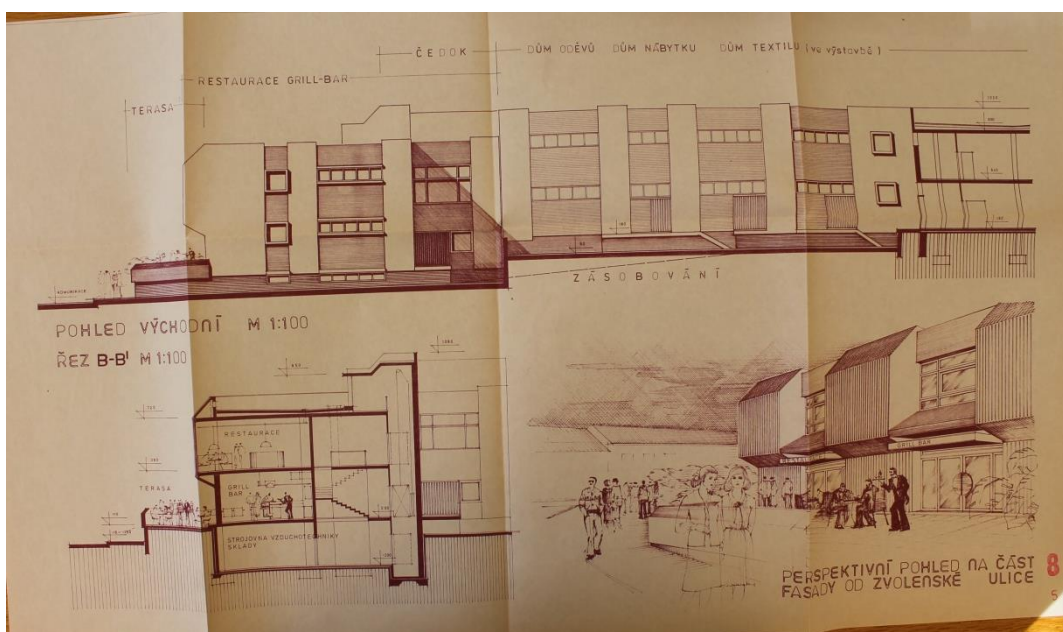
60. M. Klimek: Situační plán všech etap obchodního domu Libín, 1981. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 3, Studie obchodního střediska Libín Prachatice 1977–1984 (zápisy, situace, dispozice 1. patra)

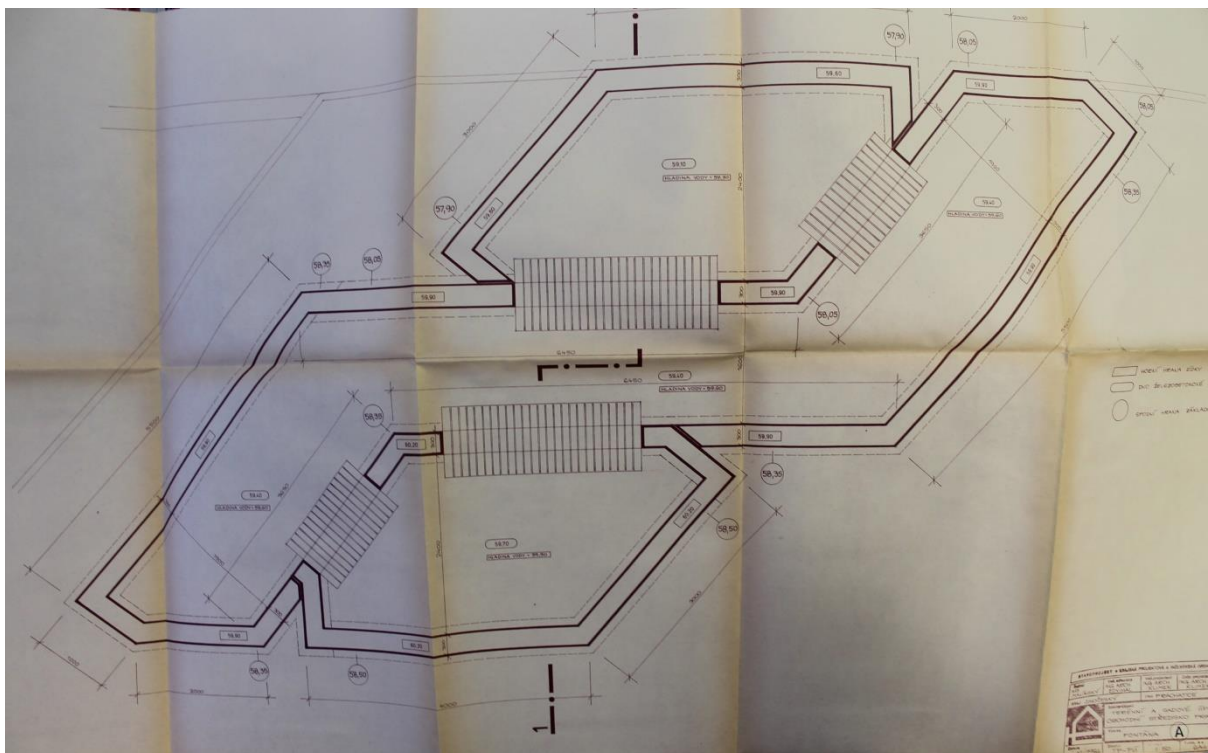
61. M. Klimek: Půdorys prvního patra II. etapy, Čedoku a restaurace. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978

62. M. Klimek: Obchodní dům Libín, západní a jižní pohled na I. a II. etapu. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978

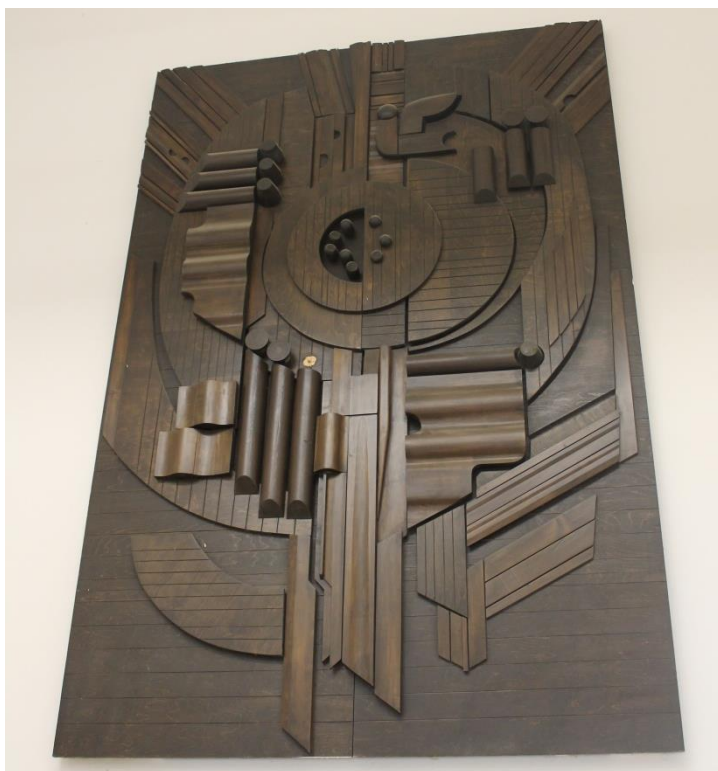
63. M. Klimek: Obchodní dům Libín, východní pohled na I. a II. etapu, řez II. etapy a perspektivní pohled na její fasádu. In: Státní okresní archiv Prachatice, fond: Stavební spisy ONV PT — Prachatice, karton č. 15, Projektový úkol — Čedok v obchodním středisku 1978

64. M. Klimek: Půdorys fontány před obchodním domem Libín v Prachaticích. In: Městský úřad Prachatice, archiv Odboru stavebně správního a regionálního rozvoje, složka: „dokumentace různá“ k OS Libín

65. M. Klimek: Obchodní dům Libín, dok. I. etapy 1984. Čelní pohled. Foto: autor, 4. 10. 2018

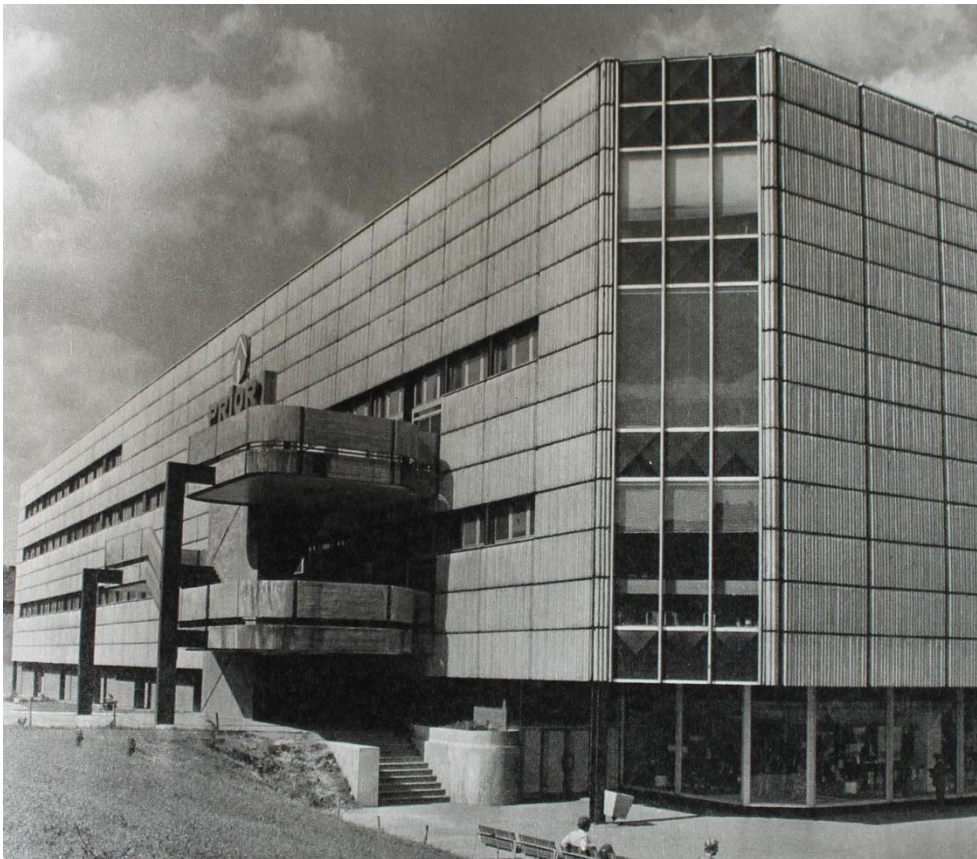
66. M. Klimek: Obchodní dům Libín, dok. I. etapy 1984. Dřevěný reliéf na schodišti obchodního domu Libín v Prachaticích. Foto: autor, 4. 10. 2018

67. M. Raboch/ M. Houra: Keramický reliéf v exteriéru obchodního domu Libín v Prachaticích. Foto: autor, 4. 10. 2018

68. Ivan Matušík: Nákupní středisko Slimák, Bratislava, 1959–1964. In: Matúš Dulla/
Henrieta Moravčíková: Architektúra Slovenska v 20. storočí. Bratislava 2002, s. 192

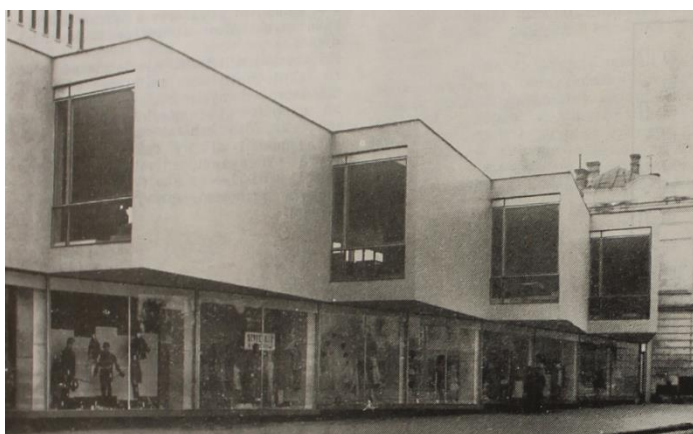

69. Fedor Minárik/ Ivan Matušík: Prior v Žiline, 1968–1974. In: Jaroslav Vebr:
Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 79

70. Růžena Žertová: Obchodní dům Labe v Ústí nad Labem, detail fasády, 1969–1974.

In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 82

71. Jiří Drahoš: Obchodní dům Hron v Banské Bystrici, dok. 1964. In: Projekt 1965, roč. VII, č. 10, s. 224

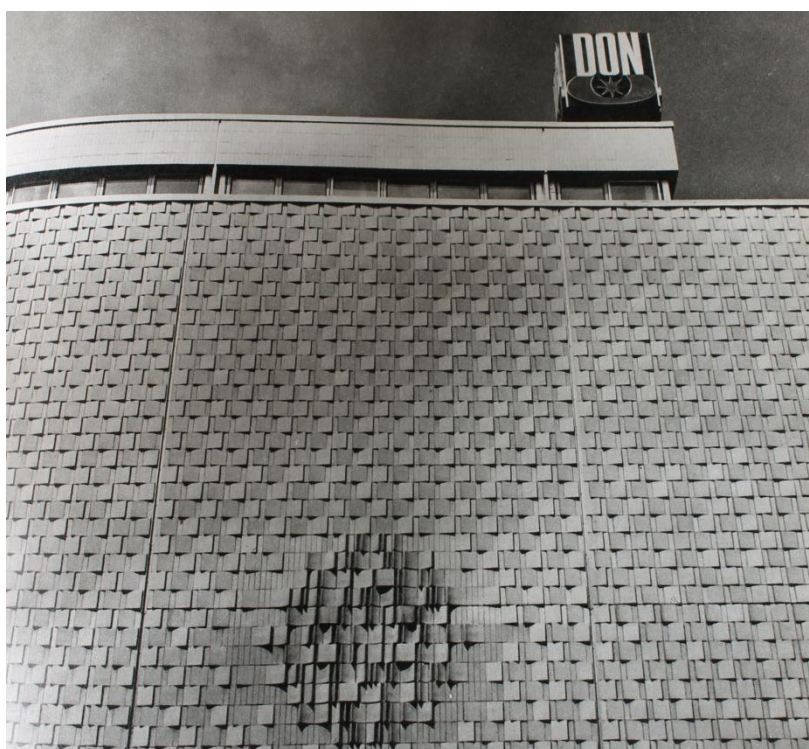
72. I. Matušík/ P. Lichard: Obchodní dům v Nitře, 1970–1974. In: Matúš Dulla/
Henrieta Moravčíková: Architektúra Slovenska v 20. storočí. Bratislava 2002, s. 215

73. Jan Melichar: Obchodní dům Prior v Trenčíně, 1968–1973. In: Jaroslav Vebr:
Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 88

74. Růžena Žertová: Obchodní dům Prior v Košicích, 1965–1968. In: Projekt 1969, roč. XI, č. 1–2, s. 13

75. Jan Doležal: Obchodní dům Don v Hradci Králové, 1969–1974. In: Jaroslav Vebr: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980, s. 85